

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IMPACT STRATEGIC

Nr. 2 [75]/2020

Revistă științifică trimestrială,
cu acces liber și prestigiu recunoscut de CNATDCU,
indexată în baze de date internaționale (BDI):
CEEOL, EBSCO, ProQuest, WorldCat, ROAD

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI

CONSILIU EDITORIAL

Dorin-Corneliu PLEȘCAN, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, președinte
Prof. univ. dr. Daniel DUMITRU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Daniel GHIBA, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Valentin DRAGOMIRESCU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Ion PURICEL, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Conf. univ. dr. Marius ROȘCA, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Lect. univ. dr. Florian CÎRCIUMARU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Florian RĂPAN, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”
Conf. univ. dr. Florin DIACONU, Universitatea din București
Dr. Robert ANTIS, Universitatea Națională de Apărare, SUA
Prof. univ. dr. Dariusz KOZERAWSKI, Universitatea Națională de Apărare, Polonia
Prof. univ. dr. Bohuslav PRIKRYL, Universitatea Națională de Apărare, Cehia
Prof. univ. dr. John L. CLARKE, Centrul „George C. Marshall”, Germania
Prof. univ. dr. ing. Pavel NECAS, Universitatea de Management al Securității, Slovacia
Prof. univ. dr. Ilias ILIOPOULOS, Colegiul de Război al Forțelor Navale, Republica Elenă
Prof. univ. dr. ing. Adrian GHEORGHE, Universitatea Old Dominion, SUA
Conf. univ. dr. John F. TROXELL, Institutul de Studii Strategice, Colegiul de Război al Forțelor Terestre, SUA
Conf. univ. dr. Igor SOFRONESCUS, Academia Militară „Alexandru cel Bun”, Republica Moldova
Dr. Péter TÁLAS, Universitatea Națională pentru Servicii Publice, Ungaria

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI

CS II dr. Mirela ATANASIU
CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU
Conf. univ. dr. János BESENYŐ
CS II dr. Cristina BOGZEANU
Dr. Cristian DOBRE
CS III dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ

Lect. univ. dr. Dan-Lucian PETRESCU
CS III dr. Marius-Titi POTÎRNICHE
CS II dr. Alexandra SARCINSCHI
Lect. univ. dr. Stan ANTON
Gabriel STOENESCU
Lect. univ. dr. Eduard VITALIS
CS III dr. Mihai ZODIAN

COLEGIU DE REDACȚIE

Redactor-șef: lect. univ. dr. Florian CÎRCIUMARU
Redactor-șef adjunct: CS III dr. Daniela RĂPAN
Redactor: Andreea TUDOR
Secretar de redacție: Iulia COJOCARU
Redactor *Colocviu strategic*:
CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU

ADRESĂ

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49;
Fax: (021) 319.57.80
Website: <https://cssas.unap.ro>
E-mail: impactstrategic@unap.ro

Responsabilitatea privind conținutul articolelor publicate revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării exacte a sursei.

Opiniile exprimate în materialele publicate aparțin strict autorilor și nu reprezintă poziția CSSAS/UNap.

CUPRINS

CUVÂNTUL EDITORULUI

Dr. Florian CÎRCIUMARU	5
------------------------------	---

NATO ȘI UE: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Relațiile România – NATO: trei decenii de dialog și transformare în materie de securitate

Andreea-Roxana OLTEANU	7
------------------------------	---

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

Războiul de tip „mozaic” – o strategie americană a viitorului

Dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ	26
-------------------------------------	----

Conducerea politico-militară și comanda militară în Organizația Tratatului de la Varșovia

Diana Cristiana LUPU	43
----------------------------	----

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII: TENDINȚE ȘI PERSPECTIVE

Migrația ilegală a maselor din perspectivă civilă

Dr. Attila RÁCZ	
Stelian TAMPU	59

Evoluția sistemului internațional, în contextul schimbărilor climatice din zona arctică

Mihai-Răzvan ILEA	74
-------------------------	----

DINAMICA MEDIULUI DE SECURITATE

Impactul economic al pandemiei de COVID-19 la începutul anului 2020

Dr. Cristian BĂHNĂREANU 87

Măsurile și consecințele ale gestionării pandemiei de COVID-19: de la distanță fizică la distanță socială

Dr. Alexandra SARCINSCHI 99

Pandemia de COVID-19 și incertitudinile relațiilor internaționale

Dr. Mihai ZODIAN 115

Apărarea europeană – schimbare de curs, în contextul pandemiei de COVID-19?

Dr. Cristina BOGZEANU 120

Efecte în planul securității și tendințe geopolitice generate de pandemia de COVID-19 în Orientul Mijlociu

Dr. Mirela ATANASIU 135

Conflictul libian și destabilizarea Nordului Africii

Dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ 167

DIALOG STRATEGIC

Gestionarea provocărilor și efectelor pandemiei de COVID-19

Dr. Beatrice MAHLER 183

GHID PENTRU AUTORI 188

CUVÂNTUL EDITORULUI

Ediția de față reprezintă numărul 2 din 2020 (vol. 75) al revistei noastre și include cinci articole, elaborate atât de autori români, cât și străini, la care se adaugă rubrica *Dinamica mediului de securitate*, cu șase materiale, care analizează impactul declanșării pandemiei de coronavirus, urmată de un Dialog strategic pe aceeași temă.

Revista este deschisă de rubrica **NATO și UE: politici, strategii, acțiuni**, în care puteți citi o analiză a efectelor raporturilor România – NATO pentru securitatea națională, în articolul scris de doamna Andreea-Roxana Olteanu, intitulat *Relațiile România – NATO: trei decenii de dialog și transformare în materie de securitate*.

Cea de-a doua rubrică – **Securitate și strategie militară** – cuprinde două articole: primul, cu titlul *Războiul de tip „mozaic” – o strategie americană a viitorului*, aparținând domnului dr. Crăișor-Constantin Ioniță, prezintă noile concepte introduse de războiul de tip „mozaic”, analizând importanța pe care viitoarea tipologie a conflictelor o va avea în elaborarea principalelor documente strategice ale statelor membre NATO, printre care și România. Cel de-al doilea articol, semnat de doamna Diana Cristiana Lupu, tratează subiectul *Conducerii politico-militare și comenzi militare în cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia (OTV)*. Materialul expune câteva asemănări și deosebiri între NATO și OTV, dar și poziția adoptată de România, ca stat membru al OTV, în legătură cu mecanismele de comandă și control, poziție apreciată de cercetătorii fenomenului ca reprezentând o contribuție importantă la modernizarea, maturizarea și multilateralizarea OTV.

În continuare, sub titlul rubricii **Geopolitici și geostrategii: tendințe și perspective**, am grupat două materiale. Primul – *Migrația ilegală a maselor din perspectivă civilă* –, scris în coautorat de domnul dr. Attila Rácz și domnul Stelian Tampu, analizează fenomenul migrației ilegale în masă, care a atins proporții uriașe în ultima perioadă. Cel de-al doilea material, *Evoluția sistemului internațional, în contextul schimbărilor climatice din zona arctică*, aparținând domnului Mihai-Răzvan Ilea, demonstrează cum, din cauza schimbărilor climatice dramatice, apărute pe teritoriile polare în ultima perioadă, tot mai mulți actori internaționali se implică activ în dezvoltarea zonei. Autorul dorește să sublinieze faptul că, în tot acest proces de dezvoltare zonală, acțiunile Rusiei de protejare și exploatare a teritoriilor arctice vin să susțină ipoteza anterioară.

Rubrica **Dinamica mediului de securitate** înglobează șase materiale, elaborate de cercetătorii CSSAS, care analizează **impactul pandemiei de coronavirus pe domenii și zone de interes** în semestrul I al anului. Astfel, CS II dr. Cristian Băhnăreanu evidențiază *reperculsiunile economice generate de pandemie*; în continuare, CS II dr. Alexandra Sarcinschi analizează distincția dintre termenii „distanță socială” și „distanță fizică”, identificând impactul acestora asupra sectorului societal al securității, în articolul *Măsuri și consecințe ale gestionării pandemiei de COVID-19: de la distanță fizică la distanță socială*. CS III dr. Mihai Zodian explorează principalele evenimente petrecute în Asia de Est, în domeniul nuclear, dintr-o perspectivă care îmbină realismul și tranziția puterii, în articolul intitulat *Pandemia de COVID-19 și incertitudinile relațiilor internaționale*. CS II dr. Cristina Bogzeanu prezintă o estimare a gradului în care

impactul pandemiei asupra coeziunii europene poate afecta continuarea proiectelor subsumate dezvoltării autonomiei strategice a UE, sub titlul *Apărarea europeană – schimbare de curs, în contextul pandemiei de COVID-19?* În continuare, CS II dr. Mirela Atanasiu identifică *efecte în planul securității și tendințe geopolitice, generate de pandemia de COVID-19 în Orientul Mijlociu*, pe baza analizei evoluției unei serii de indicatori cantitativi și calitativi. Articolul elaborat de CS III dr. Crăișor-Constantin Ioniță expune măsura în care pandemia interferează cu situația tensionată din Libia și din nordul Africii.

În această ediție, publicăm un *Dialog strategic* cu doamna doctor Beatrice Mahler, manager al Institutului de Pneumoftiziologie „Marius Nasta” din București, pe tema gestionării provocărilor și efectelor legate de pandemia de COVID-19.

În ceea ce privește manifestările științifice ale CSSAS, dorim să reiterăm invitația de a vă înscrie cu lucrări la *Conferința Strategii XXI* cu tema *Complexitatea și dinamismul mediului de securitate*, care se va desfășura în perioada 5-6 noiembrie 2020. Pentru aceasta, accesați platforma <https://www.strategii21.ro/index.php/en/conferences-strategies-xxi/the-centre-for-defence-and-security-strategic-studies-conference>.

Pentru cei care descoperă pentru prima dată *Impact strategic*, publicația, realizată de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate și editată cu sprijinul Editurii Universității Naționale de Apărare „Carol I”, este revistă științifică cu prestigiu recunoscut din domeniul științe militare, informații și ordine publică, conform Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU).

Publicația apare de douăzeci de ani în limba română și, de cincisprezece ani, în limba engleză și abordează o arie tematică complexă – actualitatea politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, politici, strategii și acțiuni NATO și UE, problematica păcii și a războiului viitorului, societatea informațională, elemente și aspecte privind comunitatea de informații. Cititorii găsesc în paginile publicației analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere în care se studiază impactul dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

În ceea ce privește vizibilitatea pe plan internațional – obiectiv primordial al publicației –, recunoașterea calității științifice a revistei este confirmată prin indexarea în bazele de date internaționale CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Germania), EBSCO (SUA), ProQuest (SUA), la acestea adăugându-se, recent, WorldCat și ROAD ISSN, dar și prin prezența în cataloagele virtuale ale bibliotecilor din instituții prestigioase de peste hotare, precum NATO, și ale unor universități cu profil militar din Bulgaria, Polonia, Republica Cehă, Ungaria, Estonia etc.

Impact strategic se tipărește în două ediții distincte, în limba română și în limba engleză. Revista este difuzată gratuit în principalele instituții din sfera securității și apărării, în mediul științific și în cel academic din țară și din străinătate – în Europa, Asia și America.

În încheiere, îi încurajăm pe cei interesați să publice în paginile revistei, să prospecteze și să evalueze cu rigoare dinamica mediului de securitate și, totodată, lansăm invitația studenților, masteranzilor și doctoranzilor interesați să trimită articole spre publicare în suplimentul lunar al revistei, *Colocviu strategic*, disponibil pe internet la <http://cssas.unap.ro/ro/cs.htm>, indexat în baza de date internaționale CEEOL, Google scholar și ROAD ISSN.

Redactor-șef, colonel dr. Florian CÎRCIUMARU
Directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate

RELAȚIILE ROMÂNIA – NATO: TREI DECENII DE DIALOG ȘI TRANSFORMARE ÎN MATERIE DE SECURITATE

*Andreea-Roxana OLTEANU**

În 2020, se împlinesc 30 de ani de la inițierea primelor contacte oficiale și permanente România–NATO. În cele trei decenii, securitatea României a parcurs procese complexe de transformare, de la depășirea relativei izolări internaționale, accesul la garanții de securitate și îmbunătățirea raporturilor cu actorii din regiune, la modernizarea instituțională internă. Fără a reprezenta singurul factor determinant al acestor evoluții, dialogul cu NATO a constituit totuși una dintre principalele variabile ale schimbării. Alianța a generat repere pentru transformare, asistență pentru implementarea acesteia, precum și evaluări succesive de progres, așezând, la capătul mutațiilor parcurse, mai întâi, promisiunea acordării statutului de membru și, ulterior, protecția oferită de Articolul 5 al Tratatului de la Washington.

Pornind de la analiza situației interne și externe a României din perioada imediat următoare încheierii Războiului Rece, lucrarea de față își propune să ofere o contribuție suplimentară la mai buna înțelegere a efectelor raporturilor cu NATO, pentru securitatea națională. Cercetarea trece în revistă nu doar o parte dintre parametrii și mecanismele schimbării, ci și, prin comparație cu anul 1990, contextul de acțiune al Bucureștiului, în 2020, ca membru al Alianței.

Cuvinte-cheie: relația România – NATO; reformă în apărare; securitate națională; transformarea securității; securitatea aliată; profilul României în NATO.

** Andreea-Roxana OLTEANU este doctorand în domeniul Științe Politice-Relații Internaționale în cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative (SNSPA), București. E-mail: olteanu.andreea-roxana@fspub.unibuc.ro*

Introducere

Anul acesta marchează trei decenii de la stabilirea primelor contacte oficiale și permanente dintre România și Organizația Tratatului Atlanticului de Nord. În acest răstimp, atât Alianța, cât și situația de securitate a României au parcurs procese consistente de transformare. În Teoria Relațiilor Internaționale sau în Studiile de securitate, activitatea NATO și transformarea post-1990 a Alianței au constituit unele dintre temele proeminente de cercetare ale ultimelor trei decenii. Prezervarea acesteia în perioada ulterioară Războiului Rece, efectele extinderii sau dinamica relațiilor cu Federația Rusă au reprezentat doar o parte dintre subiectele explorate în literatura academică.

La începutul anilor '90, autori neorealiști, precum John Mearsheimer sau Stephen Walt, anticipau destrămarea NATO, eventuala reintrare a continentului european într-o spirală a insecurității și a competiției pentru putere (prin analize, precum *Back to the Future. Instability in Europe after the Cold War*, publicată de Mearsheimer, în anul 1990) sau decuplarea preocupărilor de securitate ale Europei de acelea ale Statelor Unite. Odată nu doar cu supraviețuirea NATO, ci și cu extinderea Alianței și cu redefinirea și reconfigurarea rolului și a misiunilor (de exemplu, prezența în Balcani, angajarea în lupta contra terorismului), cercetările dedicate acesteia s-au diversificat. Au fost abordate, astfel, suplimentar, nu atât perspectivele de disoluție, cât mai ales resorturile care au condus la continuarea funcționării post-1990 (de exemplu, dublarea intereselor de securitate ale membrilor cu afinități istorice și valori comune, rezistența birocrăției organizației la disoluția acesteia sau redefinirea misiunilor) și rolul și contribuția Alianței la asigurarea securității Europei Centrale și de Est. În privința acestei ultime teme, cercetările s-au regrupat, cu predilecție, în jurul a două tipuri de abordări: una concentrată asupra rolului pozitiv al NATO în regiune, legat de impulsivitatea modernizării sectoarelor de securitate ale statelor foste comuniste și ameliorarea relațiilor dintre acestea, iar o alta care a evidențiat, mai degrabă, limitele sau efectele colaterale ale extinderii Alianței (alimentarea resentimentelor Federației Ruse, capacitatea redusă a noilor membri de a contribui la securitatea aliată). Din punctul de vedere al nivelurilor de analiză, cercetările s-au împărțit, totodată, între cele dedicate componentei statale și suprastatale a securității și perspectivele concentrate preponderent asupra mediului intern al statului.

Pe fundalul unui *corpus* de literatură academică atât de divers, lucrarea de față își propune să ofere o contribuție suplimentară pentru o mai bună înțelegere a relațiilor București – NATO, oferind o trecere în revistă a efectelor dialogului cu Alianța asupra securității naționale a României, la trei decenii de dialog între cei doi actori. Fără a se poziționa în interiorul dezbaterii referitoare la tipurile de implicații ale extinderii Alianței, analiza evidențiază, mai degrabă, efectele constructive ale

relației stabilite de aceasta cu România, în timp ce dihotomia dintre influența asupra comportamentului extern de securitate și ghidarea transformării interne este depășită prin abordarea integrată a celor două dimensiuni.

În cadrul articolului, prin *transformarea securității* vom înțelege trei componente ale mutațiilor: situația garanțiilor de securitate, calitatea raporturilor regionale și de vecinătate, respectiv resetarea activității sectorului intern de securitate (așezarea pe fundamente democratice, profesionalizare, reevaluarea proceselor de planificare, înzestrare etc.)¹.

Prin *interacțiune cu NATO* ne vom referi, de asemenea, la trei instanțe complementare ale Alianței în relațiile de securitate cu România: oferirea de repere de transformare a securității, monitorizarea și susținerea progresului, respectiv evaluarea și recompensarea rezultatelor. Lucrarea cuprinde o analiză succintă a situației de securitate a României la momentul trecerii la democrație, o evaluare a interacțiunii cu NATO până la momentul aderării, dar și o perspectivă de ansamblu asupra evoluțiilor post-2004 și securității actuale a României, urmată de concluzii, care au rolul de a întregi teza principală a lucrării.

1. Situația de securitate a României la finalul Războiului Rece

România și-a început parcursul spre democrație cu o situație de securitate marcată, atât intern, cât și extern, de o adaptare redusă la contextul post-Război Rece.

Pe plan intern, statul dispunea de un sector de securitate care, dincolo de avantaje, precum existența unei doctrine militare proprii, relativa independență a proceselor de planificare (inexistente în cadrul altor state ale Tratatului de la Varșovia) sau prezența unei industrii de apărare active, se afla, pe de o parte, în situația de a nu se fi adaptat noilor provocări și obiectivelor de securitate, formulate de România post-decembristă, iar, pe de alta, de a nu avea experiența funcționării democratice. La momentul ieșirii din comunism, doctrina militară era conturată sub inspirație iugoslavă și, ca urmare a evenimentelor din 1968, din Cehoslovacia, în jurul ideii de război al întregului popor, care presupunea pregătirea tuturor cetățenilor pentru a rezista unui eventual atac extern. Într-o lume aflată pe punctul de a depăși o astfel de paradigmă a războiului și bazată tot mai mult pe armate restrânse, care compensează dimensiunile prin performanță și profesionalism, România se afla, din această perspectivă, în urma evoluțiilor perioadei. Forțele armate, bazate pe militari de carieră sau recrutați pe bază de conscripție, îi regroupau în număr mare pe cei din urmă, dimensiunea sectorului de securitate fiind una crescută, iar nivelul de militarizare fiind, în 1990, raportat la populația totală, peste cel al Statelor Unite

¹ N.A.: În cadrul lucrării, conceptul sector de securitate este definit în sensul legislației naționale românești, care stabilește instituțiile cu responsabilități în sfera securității (Legea 51/1991).

(0,86% versus 0,81%)². O parte a instituțiilor responsabile de asigurarea securității fuseseră înființate imediat după evenimentele din decembrie 1989 și nu au beneficiat nici de mecanisme exersate de funcționare, nici de cadrul legislativ și strategic care să le ghideze activitatea. Mai mult decât atât, după aproape o jumătate de secol de dictatură comunistă, nici elita politică, nici societatea nu dispuneau de cunoașterea și pregătirea necesare, pentru a înțelege problemele de securitate și pentru a exercita un control democratic real asupra sectorului instituțional responsabil de asigurarea acesteia³.

În ceea ce privește *dimensiunea externă a securității*, România își începea parcursul spre democrație ca stat membru al unui format de securitate colectivă, aflat pe punctul de a se dizolva, fără parteneriate solide, cu relații sensibile atât cu aliații din cadrul Tratatului de la Varșovia (ca urmare a politicii autonome din perioada comunistă), cât și cu actorii occidentali (pe fondul lipsei de încredere a acestora în evoluțiile interne post-1989 și al unui istoric din perioada comunistă, deja marcat de raporturi bilaterale fragile). În imediata vecinătate, raporturile cu Ungaria erau unele tensionate încă de dinainte de 1990, în timp ce în Transnistria și în Balcani erau deja pe punctul de a erupe confruntările care, în primul caz, au evoluat într-un conflict înghețat, iar, în cel de al doilea, într-un cumul de probleme de securitate încă neepuizat.

Carta de la Paris pentru o nouă Europă, care consfințea, prin conținutul său, în noiembrie 1990, încheierea Războiului Rece, regăsea, astfel, România într-un context intern și extern dificil. Finalul confruntării bipolare nu a echivalat, pentru București și pe continent, cu un sfârșit al istoriei și instaurarea unei păci de tip kantian, anticipată de Fukuyama. Evoluția evenimentelor post-1989 a fost, mai degrabă, una duală: în timp ce o parte a continentului, respectiv Vestul democratic, a continuat să fie o zonă lipsită de conflicte, instituționalizată și cu procese de integrare în curs de derulare, Europa Centrală și de Est a parcurs o direcție contrară, marcată de disoluția instituțiilor existente, fragmentare, apariția de conflicte deschise sau tensiuni latente și creșterea insecurității⁴. Parafrazând două rapoarte RAND, din prima parte a anilor '90, statele din regiune se regăseau, în perioada postcomunistă, în situația de a se transforma intern și de a parcurge procesele de tranziție democratică într-un spațiu *lipsit de orice structură de securitate care să le protejeze de amenințările din afara sau din interiorul regiunii*⁵, fiind, simultan,

² Petre Duțu, Constantin Moștoflei, Alexandra Sarcinschi, *Profesionalizarea Armatei Române în contextul integrării în NATO*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, București, 2003, p. 26.

³ Johanna Mendelson Forman, „Security Sector Reform: What Role for Civil Society?”, în Marina Caparini, Philipp Fluri, Ferenc Molnar (Coordonatori), *Civil Society and the Security Sector. Concept and Practices in New Democracies*, Lit Verlag, Berlin, 2006, p. 31.

⁴ Ioan Mircea Pașcu, *Bătălia pentru NATO. Raport personal*, RAO, București, 2014, p. 26.

⁵ Zalmay M. Khalilzad, *Extending the Western Alliance to East Central Europe. A New Strategy for*

intens înarmate și militarizate și, în același timp, incapabile să își asigure pe cont propriu securitatea⁶.

Pe acest fundal, la Praga, în 1991, era oficializată destrămarea Tratatului de la Varșovia. Până la finalul aceluiași an, Uniunea Sovietică avea, la rândul său, să se dizolve. Dincolo de efectele pozitive ale contragerii presiunii sovietice asupra centrului și estului Europei, vidul de securitate, generat de cele două prăbușiri – a Pactului și a principalului stat sponsor al acestuia –, avea să se reflecte, pentru statele din regiune, în revirimentul naționalismului, în punerea sub semnul întrebării a frontierelor existente sau în apariția primelor conflicte militare deschise în Balcani și pe Nistru. În contextul în care principalul format paneuropean de asigurare a securității – CSCE – a fost lipsit de mecanismele, relevanța sau consensul pentru a răspunde prompt acestor provocări, așteptările statelor foste comuniste s-au orientat, încă de dinaintea destrămării formale a Tratatului de la Varșovia, către consolidarea relațiilor cu NATO.

2. De la stabilirea contactelor cu NATO, la momentul aderării la Alianță

Raporturile statelor foste comuniste cu NATO au fost stabilite încă din etapa în care acestea dețineau, formal, statutul de membri ai Tratatului de la Varșovia. În vara anului 1990, în contextul întâlnirii de la Turnberry și, ulterior, al întrevederii șefilor de stat și de guvern la Summitul de la Londra, NATO a făcut primii pași în direcția deschiderii relațiilor cu țările din Europa Centrală și de Est, progresul în această direcție fiind sintetizat într-o frază care a făcut istorie, conform căreia Alianța le întindea noilor democrații „*mâna prieteniei*”. Concret, NATO a invitat statele Tratatului de la Varșovia la o declarație comună referitoare la transformarea raporturilor de securitate de pe continent, precum și să viziteze organizația și să stabilească, în raport cu aceasta, canale diplomatice permanente⁷. România a dat curs acestei deschideri prin scrisoarea adresată de premierul Petre Roman secretarului general al NATO, Manfred Wörner, prin care acesta din urmă era invitat să viziteze Bucureștiul, prin delegarea ambadorului român în Belgia să reprezinte interesele României pe lângă Alianță și prin efectuarea, în 1990, a primelor deplasări la NATO (vizita premierului, a șefului Marelui Stat Major sau a conducerii legislativului, reprezentată prin Oliviu Gherman). Pentru prima dată în istorie, România stabilea, astfel, contacte permanente cu NATO, într-o relație neanticipabilă cu doar câteva

NATO, RAND Corporation, Santa Monica, 1993, p. 3.

⁶ Ronald L. Asmus, Richard L. Kugler, Stephen F. Larrabee, „Building a New NATO”, în *Foreign Affairs*, vol. 72, nr. 4, p. 29. Studiul a fost, ulterior, reluat de RAND.

⁷ ***, *London Declaration On A Transformed North Atlantic Alliance*, The North Atlantic Council, Londra, 5-6 iulie 1990, URL: <https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900706a.htm>, accesat la 12.10.2019.

luni înainte și a cărei dezvoltare avea să devină, în anii care au urmat, mai întâi obiectiv strategic al Bucureștiului, iar, post-2004, principalul pilon de securitate al statului român.

Deschiderea relațiilor a fost urmată de apariția primelor forme de susținere de către NATO a transformărilor de securitate din cadrul fostelor state comuniste (de exemplu, crearea Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic, care asigura un cadru de interacțiune cu Alianța, sau emergența inițiativei Rose – Roth, destinată formării elitei politice și societății civile din țările din Europa Centrală și de Est, pentru a înțelege provocările de securitate post-Război Rece și modelul occidental de organizare a sectoarelor de securitate). Au avut loc, de asemenea, schimburi de vizite între reprezentanții NATO și conducerile politice și militare din Europa de Est și au fost semnate primele documente de cooperare în domeniul militar între capitalele din regiune și țări precum Italia sau Germania. În 1991 a avut loc, de asemenea, prima vizită în România a secretarului general al Alianței.

Inițierea și dezvoltarea dialogului cu NATO nu au echivalat totuși nici cu umbrela de securitate căutată de actorii din Europa Centrală și de Est, nici cu o extindere implicită a Alianței. Interesul în această ultimă direcție a fost impulsionat dinspre capitalele central și est-europene, luând, în primă fază, forma preocupărilor pentru semnarea de aranjamente bilaterale de asigurare a securității (propuneri avansate, în 1991-1992, de Polonia sau Cehoslovacia) iar, în final, pe aceea a intenției de obținere a statutului de membru (anunțată, încă din 1993, și de România). Sub impactul acestor demersuri, Alianța a parcurs tranziția lentă de la a nu avea pe agendă posibilitatea primirii de noi membri, la un sprijin redus pentru această inițiativă⁸ și, ulterior, la crearea de mecanisme coerente de susținere a dialogului cu țările interesate de aderare și de pregătire a acestora, pentru a satisface exigențele statutului de membri ai NATO.

Lansarea, în 1994, a Parteneriatului pentru Pace a constituit, strict din punctul de vedere al procesului de extindere, un moment de echilibrare a balanței între presiunile pentru primirea în NATO a țărilor foste comuniste și nevoia de consens pentru extindere, de menținere a unui dialog constructiv cu Moscova pe această temă și de oferire a timpului necesar statelor interesate de aderare de a întruni condițiile fundamentale pentru un astfel de pas.

⁸ N.A.: Pentru exemplificare, a se vedea transcrierea discuțiilor de la Moscova, din iulie 1991, dintre secretarul general al NATO, Manfred Wörner, și președintele rus, Boris Elțin, în care Wörner mărturisea că, dintre cei 16 membri ai Alianței, doar trei ar fi fost favorabili unui proces de extindere. ***, *Memorandum to Boris Yeltsin from Russian Supreme Soviet delegation to NATO HQs*, Bruxelles, 3 iulie 1991, National Security Archive, Washington, 2017, p. 2, URL: <https://assets.documentcloud.org/documents/4325708/Document-30-Memorandum-to-Boris-Yeltsin-from.pdf>, accesat la 19.10.2019.

Dacă anul 1990 a fost marcat de setarea primelor canale diplomatice de dialog, momentul 1994 a constituit o a doua fază a raporturilor dintre Alianță și actorii din Europa Centrală și de Est, mai structurată. Spre deosebire de maniera anterioară de interacțiune, Parteneriatul a oferit repere concrete pentru transformarea în materie de securitate, a generat contextul în care au fost dezvoltate mecanisme de evaluare a progreselor și a așezat mai clar, la capătul întregului proces de transformare, perspectiva obținerii accesului la garanțiile de securitate oferite de Tratatul de la Washington. În *Documentul cadru* al Parteneriatului erau definite, astfel, ca repere de atins, procesul de obținere a transparenței planificării și bugetării apărării, crearea de forțe militare compatibile cu cele ale NATO sau cooperarea în materie de planificare și pregătire a personalului⁹.

În toamna anului 1994, în marja Parteneriatului, era asumat de București Planul Individual de Acțiune în relația cu NATO (format pe baza *Documentului de prezentare*, avansat de România, care reflecta disponibilitatea și nivelul de ambiție în raporturile cu Alianța, precum și a obiectivelor formulate de NATO și a negocierilor), urmat, în 1995, de începutul primului ciclu al Procesului de Planificare și Revizuire a Apărării, evaluat bianual. Din lista flexibilă de 20 de obiective de interoperabilitate formulate de NATO, care au permis fiecărui stat să își asume secțiuni conforme propriilor capacități și interese de aprofundare a relației cu Alianța, România și-a asumat 19 puncte, extinse de la pregătirea lingvistică a ofițerilor sau instruirea medicilor, la însușirea simbolisticii hărților NATO sau disponibilitatea și capacitatea de a lua parte la activitățile Parteneriatului¹⁰.

De asemenea, în 1995 a fost făcut un pas suplimentar pentru oferirea de repere de acțiune țărilor din Europa Centrală și de Est, prin lansarea *Studiului privind extinderea NATO*. Apariția acestuia a adus, în relația cu fostele state comuniste, un avantaj dublu: pe de o parte, a confirmat cu claritate faptul că NATO urma să se extindă, conturând miza sau rezultatul care putea fi atins prin transformarea internă și externă a fostelor state comuniste; pe de altă parte, le-a oferit acestora un răspuns mai complex și complet, legat de condițiile de atins pentru a-și maximiza șansele de aderare. Documentul a inclus, astfel, teme referitoare la existența unor relații de bună vecinătate, la capacitatea de susținere financiară a participării la Alianță, la capacitatea de a trimite personal specializat în structurile acesteia, la disponibilitatea de a participa la misiunile NATO, la transparența în bugetarea apărării, la responsabilitatea publică și administrativă a instituțiilor din sectorul de securitate sau la existența unui control democratic asupra acestuia din urmă¹¹.

⁹ ***, *România – NATO. Carte albă*, Ministerul Apărării Naționale & Ministerul Afacerilor Externe, Romcartexim, București, 1996, p. 182.

¹⁰ *Ibidem*, p. 184-185.

¹¹ ***, *Study on NATO Enlargement*, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, Bruxelles, 3 septembrie 1995, cap. I, secț. A, pct. 3, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm,

Oferirea reperelor legate de transformările necesare aditerii în NATO, precum și crearea cadrului pentru consolidarea relațiilor cu Alianța au condus la o creștere a interacțiunilor cu aceasta și la dinamizarea mutațiilor din statele foste comuniste. Doar în anul 1996, în contextul Parteneriatului pentru Pace și al efervescenței pre-Madrid, au fost organizate peste 25 de vizite în România ale reprezentanților NATO și au avut loc peste 120 de activități corelate doar dialogului direct cu Alianța¹² și peste 500 de activități de cooperare cu statele membre¹³. Relațiile cu acestea din urmă au cunoscut, de altfel, o creștere constantă (de exemplu, în 1993, fuseseră derulate 76 de activități comune cu Franța, în materie de securitate, și 44 cu Germania; trei ani mai târziu, în 1996, numărul acestora crescuse la 147, respectiv 106 activități, dublându-se). Reprezentanții români au luat parte, suplimentar, la activități și întâlniri ale unor formate, precum Comitetul pentru apărare aeriană al NATO, Biroul Internațional pentru Cooperare Lingvistică etc.¹⁴ Interacțiunile în aceste formate au constituit oportunități pentru transferul de expertiză și bune practici, precum și pentru obținerea de către partea română a feedbackului informal pentru modul de derulare a transformărilor legate de securitate.

În ceea ce privește **componenta externă** a securității, drept răspuns la condițiile NATO legate de existența de relații pașnice și de bună vecinătate, România și-a soluționat cea mai mare parte din provocările în relaționarea cu statele învecinate, semnând tratate care abordau inclusiv o parte dintre temele sensibile și trenante din dialogurile bilaterale (ca în cazul raporturilor cu Ucraina) și avansând formate trilaterale de lucru, pentru creșterea cooperării regionale. Cele mai importante progrese și cu cel mai mare impact, din perspectiva dialogului cu Alianța, au fost obținute în raporturile cu Budapesta, unde România a făcut trecerea de la situația tensionată, de la începutul anilor '90 (marcată de tulburări interne, de solicitări ale Ungariei către foruri, precum Comisia pentru Drepturile Omului a ONU, de monitorizare a situației minorității maghiare din Transilvania sau de escaladare a problemelor bilaterale, până la punctul în care au fost necesare asigurări reciproce între miniștrii apărării ai celor două state, Ferenc Karpati și Victor A. Stănculescu, în contextul evenimentelor din prima parte a anilor '90, că reacția militară a vreuneia dintre părți este exclusă)¹⁵ la o normalizare a raporturilor și chiar la o dezvoltare a cooperării (de exemplu, crearea, în 1998, a unui batalion mixt româno-ungar¹⁶ sau ridicarea relațiilor bilaterale, în 2002, la rangul de parteneriat strategic).

accesat la 04.02.2020.

¹² ***, *România – NATO. Carte albă (...)*, p. 109.

¹³ *Ibidem*, p. 118.

¹⁴ *Ibidem*, p. 109.

¹⁵ Andrew Cottey, *East-Central Europe after the Cold War: Poland, the Czech Republic, Slovakia and Hungary in Search of Security*, Palgrave Macmillan, 1995, Londra & New York, pp. 106-108.

¹⁶ Mihai Romulus Vădean, *Relațiile româno-ungare în contextul integrării în structurile europene și euroatlantice: 1989-2010*, Lumen, Iași, 2011, p. 90.

În plan extraregional, până la Summitul NATO din 1997 au fost parcurse, de asemenea, etape importante pentru depășirea izolării internaționale care caracterizase începutul tranziției spre democrație. Multilateral, România a participat la toate dezbaterile relevante în materie de securitate (plafonarea forțelor convenționale, asumarea codului OSCE privind aspectele politico-militare ale securității etc.), a devenit membră a Consiliului Europei și și-a dezvoltat, suplimentar relaționării cu NATO, deschiderea către Uniunea Europeană. Deși nu au echivalat cu avantaje directe în relația cu Alianța, aceste procese au probat totuși interesul general al României de a se alătura comunității euroatlantice, credibilizând capitala în plan internațional.

Bilateral, au fost consolidate raporturile cu Statele Unite, Franța, Germania, Italia sau Marea Britanie. Încă din 1992-1993, au fost semnate acorduri de cooperare în domeniul militar cu state membre ale NATO, care cuprindeau o pluralitate de activități, de la formarea personalului din cadrul sectorului românesc de securitate (cursuri de specialitate, vizite, schimburi de experiență, pregătire lingvistică), la cercetare, medicină militară sau comunicare. Un astfel de acord, semnat cu Germania, în 1994, cuprindea peste 40 de acțiuni comune ale celor două state¹⁷, în timp ce acordul de cooperare cu Turcia, semnat în anul 1992, includea crearea unei comisii mixte, cu întruniri anuale, schimburi de informații sau sprijinul în privința reparațiilor de tehnică militară¹⁸. Interacțiunile în aceste formate au oferit contribuții consistente la înțelegerea, asumarea și operaționalizarea de către partea română, a unor norme, moduri de lucru sau standarde deja existente în statele NATO, proces care, pe de o parte, a facilitat dezvoltarea interoperabilității cu Alianța, iar, pe de alta, a stimulat reformarea și modernizarea sectorului românesc de securitate.

Cele mai consistente progrese au fost obținute în dialogul cu Statele Unite, unde relaționarea a trecut de la etapa funcționării minimaliste a relației bilaterale (marcată de episoade, precum temporizarea reacordării, pentru România, a clauzei națiunii celei mai favorizate), la crearea unui grup de lucru comun pentru probleme politico-militare, la susținerea, inclusiv financiară, a transformării în materie de securitate, ca urmare a votării, în legislativul american, a unor documente, precum *NATO Participation Act* (1994), sau lansarea, post-Madrid, în 1997, cu ocazia vizitei președintelui Bill Clinton, a Parteneriatului strategic cu Washingtonul, devenit și rămas unul dintre pilonii de securitate ai României.

¹⁷ Mihail Ionescu, *România – NATO. Cronologie 1989 – 2004*, Editura Militară, București, 2004, pp. 87-88.

¹⁸ ***, *Acordul dintre Guvernul României și Guvernul Republicii Turcia privind cooperarea în domeniile instruirii, tehnicii și științei militare din 20.02.1992*, Guvernul României, București, 20.02.1992, URL: <https://lege5.ro/Gratuit/gyzteojz/acordul-intre-guvernul-romaniei-si-guvernul-republicii-turcia-privind-cooperarea-in-domeniile-instruirii-tehnicii-si-stiintei-militare-din-200219-92?d=2019-10-31>, accesat la 01.11.2019.

În ceea ce privește **componenta internă** a securității, efectele transformării au fost legate de reducerea numerică a forțelor și de profesionalizarea acestora, de asigurarea conducerii civile și a controlului democratic asupra instituțiilor din cadrul sectorului de securitate, de reformarea modului de organizare a apărării, de modernizarea pregătirii resursei umane și a dotărilor, de implementarea standardelor aliate (de la planificare, la procese punctuale, precum încărcarea cu combustibil a aeronavelor la sol) și de oferirea de garanții asupra capacității efective de a lua parte la activitățile Alianței (disponibilitatea resurselor financiare pentru activități, posibilitatea de a delega reprezentanți la NATO, de a asigura securitatea informațiilor aliate etc.).

În această arie, mutațiile parcurse înainte de momentul 1997 au fost legate de asigurarea conducerii civile a Ministerului Apărării și demilitarizarea mai multor funcții de conducere din instituție, de reforma apărării (care a inclus transformarea Marelui Stat Major în Statul Major General, consolidarea organizării pe categorii de forțe și descentralizarea deciziei în cadrul acestora¹⁹, reducerea cu peste 700 de funcții a schemei de organizare a ministerului²⁰, desființarea uneia dintre cele patru armate ale trupelor de uscat sau crearea mai multor batalioane de menținere a păcii, pregătite conform standardelor aliate), de reforma învățământului militar (care a susținut procesul de implementare a modelului occidental al ofițerului în cadrul forțelor armate române, a modernizat infrastructura de învățământ și a introdus în programă domenii și materii noi, precum informatica), de stabilirea de contacte cu unii dintre cei mai mari producători de echipamente militare din statele NATO, pentru modernizarea dotărilor, sau de transformarea, cu suport aliat, a proceselor de planificare (de exemplu, conturarea, cu expertiză americană, a *Studiului de gestionare a resurselor de apărare*²¹). Au fost parcurse, de asemenea, procese de actualizare a cadrului normativ (o nouă lege a apărării, definirea statutului cadrelor militare, completarea legislației referitoare la funcționarea altor instituții din cadrul sectorului de securitate) și de revizuire completă a documentelor strategice în domeniu (o nouă doctrină militară și Concepția integrată privind securitatea națională, transmise NATO odată cu *Documentul de prezentare* al României pentru Parteneriatul pentru Pace, în 1994 – documente rămase totuși blocate în Parlament). Neparticiparea cu trupe la activități în afara țării și declinarea organizării de exerciții militare pe teritoriul național, instituite după 1968, au fost eliminate pentru a facilita participarea la misiunile din cadrul Parteneriatului pentru Pace și pentru a putea coopera efectiv cu NATO. Alte procese au vizat formarea elitei politice și a societății, pentru a exercita un control democratic real asupra sectorului de securitate, consolidarea răspunderii democratice a acestuia din urmă sau susținerea proceselor de realizare a transparenței activității.

¹⁹ *** , *Evoluția Statului Major al Apărării*, Ministerul Apărării Naționale, Statul Major al Apărării, București, 2019, URL: <https://www.defense.ro/evolutie-smap>, accesat la 02.01.2020.

²⁰ *** , *România – NATO. Carte albă* (...), pp. 168-169.

²¹ *Ibidem*, pp. 18-19.

În pofida acestor progrese, Summitul NATO de la Madrid a consemnat invitarea aderării la Alianță a doar trei state din Europa Centrală și de Est, România rămânând în exteriorul umbrelei de securitate oferite de NATO și continuând să se adapteze standardelor aliate. Între Summitul NATO de la Madrid și cel de la Praga, din 2002, principalul instrument de noutate pentru oferirea de repere de transformare și pentru monitorizarea progreselor în materie de securitate a fost reprezentat de *Membership Action Plan* (MAP), lansat, în 1999, la Washington. Apariția acestuia a constituit, la fel ca în cazul Parteneriatului pentru Pace, o variantă de temporizare a invitării de noi membri, în contextul în care atenția Alianței era concentrată, mai degrabă, pe evoluțiile negative din Balcani, în timp ce efectele admiterii în NATO ale Poloniei, Cehiei și Ungariei erau încă evaluate. Documentul a fost structurat în jurul a cinci capitole, cuprinzând aspecte politico-economice, legislative, referitoare la resurse, precum și teme legate de securitate și de domeniul apărării²².

La fel ca în cazul mecanismelor anterioare de interacțiune cu NATO, MAP a presupus asumarea de către București a unor obiective de atins pentru maximizarea șanselor de aderare, canale de monitorizare a progreselor (de exemplu vizite în țară ale echipei aliate care evalua stadiul de îndeplinire a obiectivelor și a reformei, urmate de rapoarte de progres) și de asistare a transformării (inclusiv asistență directă și permanentă prin intermediul de consilieri externi, din statele membre ale NATO, care au cooperat îndeaproape cu Ministerul Apărării).

Între momentul Madrid și momentul aderării, în 2004, la Alianță, principalele repere ale transformării pe dimensiunea externă a securității au fost reprezentate de consolidarea profilului regional și de probarea disponibilității României de a contribui la misiunile NATO și la protejarea intereselor de securitate ale statelor membre ale Alianței. În 1999, în pofida relațiilor tradiționale pozitive cu Serbia și simpatiei publice față de aceasta, România a susținut campania NATO din Kosovo, participând, astfel, la ameliorarea situației de securitate din Balcani. Eforturile au venit în continuarea unei prezențe anterioare a României în regiune, în Bosnia, încă din 1996, respectiv în Albania, în 1997. Odată cu începutul luptei globale împotriva terorismului, Bucureștiul s-a angajat, de asemenea, în sprijinirea acțiunilor aliate din Afganistan și pe cele ale coaliției conduse de Statele Unite, din Irak, conturându-și profilul de partener credibil și stabil și asumându-și costurile (internaționale – în special în cazul intervenției din 2003 –, publice, financiare și, mai ales, umane) care decurgeau din susținerea acțiunilor aliate. Doar în perioada imediat următoare intervențiilor din Irak și Afganistan, România a asigurat sprijin constant prin intermediul a aproximativ 1.500 de militari²³ (în contextul în care, la o primă evaluare în cadrul Ministerului Apărării, trimiterea în Afganistan, pentru 6 luni, doar a unui batalion de infanterie, de 406 militari, echivala cu un cost de

²² Ioan Mircea Pașcu, *op. cit.*, p. 204.

²³ Bogdan Chiriac, *România în NATO. De la Madrid la București*, Historia, București, 2008, p. 485.

aproximativ 28 de milioane de dolari²⁴, exceptând cheltuielile anterioare legate de pregătirea și echiparea acestora). În septembrie 2001, prin vot al Parlamentului, România a pus la dispoziție spațiul aerian, precum și celelalte categorii de facilități, pentru a susține lupta globală contra terorismului²⁵.

În plan intern, principalele mutații au fost legate de reducerea numerică a forțelor (fiind fixată o țintă inițială de 112.000 de militari²⁶, pentru anul 2004), de reechilibrarea piramidei gradelor funcțiilor din cadrul forțelor armate (care a presupus trecerea în rezervă a unui număr semnificativ de cadre militare, inclusiv generali, demers facilitat inclusiv prin scăderea vârstei de pensionare²⁷), de stabilirea de repere privind evoluția în cariera militară (fiind elaborat inclusiv primul Ghid în acest sens), de asigurarea condițiilor și garanțiilor de protecție a informațiilor clasificate aliate (inclusiv prin standardele impuse în funcționarea Oficiului Registrului Național al Informațiilor Secrete de Stat, creat în 2002), de conturarea unor documente strategice noi referitoare la securitate și apărare (Concepția integrată privind securitatea națională, din anul 1999, și Strategia de securitate națională, din anul 2001) etc. Transformarea sectorului de securitate, sub impactul aderării la NATO, a fost dublată de mutații, generate de interacțiunea cu alte organizații internaționale, precum demilitarizarea unor componente din cadrul sectorului de securitate (Poliția, sub efectul interacțiunii cu Uniunea Europeană și al implementării acquis-ului aferent componentei de Justiție și Afaceri Interne) sau consolidarea profilului extern, în contextul preluării, în 2001, a președinției rotative a OSCE.

Aceste procese, susținute de consensul politic pe marginea obiectivului de integrare euroatlantică a României și de largă deschidere publică în această direcție, au contribuit semnificativ la invitarea României de a adera la NATO, în anul 2002, la Praga, și la accederea efectivă în Alianță, în anul 2004. La un deceniu și jumătate de la stabilirea primelor contacte cu NATO și după 10 ani de dialog structurat în jurul Parteneriatului pentru Pace, România obținea, astfel, accesul deplin la garanțiile de securitate, oferite de Articolul 5 al Tratatului de la Washington. Eforturile constante în această direcție au fost compensate prin beneficiile oferite de statutul de membru, în niciun alt moment din trecut România nu a beneficiat de garanții la fel de solide și de o umbrelă de securitate la fel de durabilă, la adăpostul căreia să poată fi dezvoltate celelalte componente ale vieții statului.

²⁴ Ioan Mircea Pașcu, *op. cit.*, p. 269.

²⁵ ***, *Cronologia relațiilor România – NATO*, Ministerul Afacerilor Externe, București, 2020, URL: <https://www.mae.ro/node/5346?page=3>, accesat la 10.03.2020.

²⁶ Ioan Mircea Pașcu, *op. cit.*, p. 209.

²⁷ *Ibidem*, p. 228.

3. România în NATO: Evoluții postaderare și rolul în Alianță, în 2020

Momentul accederii în NATO a confirmat progresele înregistrate în materie de securitate, fără a echivala totuși, pentru statul român, nici cu definitivarea proceselor de transformare internă, nici cu o perioadă de stagnare în domeniul securității. Perioada postaderare a fost urmată de accederea, în 2007, și în Uniunea Europeană, de mai mulți ani de creștere economică, precum și de consolidare a dialogului cu principalii parteneri din cadrul comunității euroatlantice. Doar în raporturile cu Statele Unite, în 2005 a fost semnat *Acordul privind activitățile forțelor Statelor Unite staționate pe teritoriul României*, au fost agreeți, în 2011, termenii amplasării, pe teritoriul național, a sistemului american de apărare împotriva rachetelor balistice și a fost lansată *Declarația Comună privind Parteneriatul Strategic pentru Secolul XXI*, pentru operaționalizarea prevederilor căreia a fost creat un grup de lucru comun româno-american²⁸.

România a continuat, de asemenea, să contribuie la misiunile NATO sau la susținerea intereselor de securitate ale membrilor Alianței. Doar în anul 2008, România a asigurat peste 1800 de militari în operațiuni în afara granițelor, în special în Orientul Mijlociu și în Balcani, reprezentând aproape 4% din totalul forțelor proprii²⁹. În plan intern, au continuat eforturile de profesionalizare a forțelor armate, de reducere a efectivelor (având ca țintă numărul de 90.000 de persoane, dintre care 75.000 militari³⁰) și de aliniere a pregătirii acestora la standardele NATO. Totodată, în 2006 a fost eliminat stagiul militar obligatoriu și au fost parcurse noi etape legate de dotarea cu tehnică și echipamente conforme cu standardele aliate. Pentru a oferi un plus de coerență transformărilor legate de domeniul militar, în anul 2007 a fost adoptată *Strategia de transformare a Armatei României*, proiectată să se desfășoare în trei etape și să producă efecte până în anul 2025. Documentul puncta că *transformarea Armatei României este concepută în corelație cu procesul de transformare a Alianței*³¹, stabilind 17 obiective ale reformei și modernizării, extinse de la domeniul logistic și al resurselor umane, la informatizare, transformarea și modernizarea învățământului militar, optimizarea sistemului de planificare și evaluare sau remodelarea sistemului activităților de comunicare³².

²⁸ *** , *Parteneriatul strategic România – SUA*, Ministerul Afacerilor Externe, București, 2020, URL: <https://www.mae.ro/node/4944>, accesat la 07.03.2020.

²⁹ *** , *Romania's Contribution to Operations*, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, Bruxelles, 2009, URL: <https://www.nato.int/issues/commitment/docs/090401-romania.pdf>, accesat la 07.03.2020.

³⁰ *** , *Strategia de transformare a Armatei României*, Ministerul Apărării Naționale, București, 2007, p. 16.

³¹ *Ibidem*, p. 4.

³² *Ibidem*, p. 13.

Aceste elemente pozitive au fost dublate, în perioada postaderare, în plan intern, de multiple limite ale transformării, legate, în special, de sumele alocate apărării, iar, în plan extern, de acutizarea evoluțiilor regionale și de închiderea ferestrei de dialog constructiv între Alianță și Federația Rusă. Anul 2008, care s-a aflat, pentru România, sub semnul organizării Summitului NATO de la București, a fost marcat, totodată, de conflictul din Georgia, care a oferit un semnal ferm legat de limitele acceptate de Moscova în extinderea spre est a comunității euroatlantice. În 2014, acesta a fost reconfirmat de tensiunile care au izbucnit, de asemenea, în Ucraina, la doar câteva sute de kilometri de granițele României.

Fereastra de relații constructive între Statele Unite, partenerii europeni ai acestora și Federația Rusă, care permisesse, în perioada post-Război Rece, progrese în materie de securitate, precum semnarea de acorduri pentru reducerea înarmărilor sau chiar avansul spre est al NATO, începea, astfel, să se închidă. După 2008 și, mai ales, după 2014, autorii din sfera relațiilor internaționale au mers chiar până la a cataloga noile raporturi de securitate drept un nou Război Rece. Mai mult decât atât, modul de desfășurare a evenimentelor din Ucraina a constituit, în sine, o schimbare de paradigmă în privința confruntărilor militare, evidențiindu-se prin acțiuni neasumate oficial și prin dublarea conflictului deschis cu spații neconvenționale de confruntare (de exemplu, spațiul cibernetic).

După evenimentele din Georgia și din Ucraina, NATO a depus eforturi pentru a-și consolida, pe de o parte, flancul estic și pentru a răspunde, pe de alta, noii configurații a amenințărilor, transpusă în sfera hibridă. Aceste evoluții au fost abordate prin lansarea, la Summitul din Țara Galilor, din 2014, a *Readiness Action Plan*, în marja căruia a fost creată Very High Readiness Joint Task Force (VJTF), pentru consolidarea capacităților de reacție pe flancul estic. De asemenea, la Varșovia, în 2016, a fost decisă constituirea mecanismelor *Enhanced forward presence* (pentru Polonia și cele trei țări baltice) și *Tailored forward presence* (pentru statele NATO din zona Mării Negre)³³ în vederea descurajării unor eventuale acțiuni agresive împotriva aliaților și asigurării celor mai bune și rapide posibilități de protejare a acestora, în caz de necesitate. Translatarea ideii de război în zone nontradiționale, ținând de mediul virtual sau de utilizarea accesului la surse de informare în masă pentru diseminarea de informații false, a fost abordată prin includerea, în 2016, a spațiului cibernetic în sfera de acoperire a Articolului 5 al Tratatului de la Washington. A fost creat, de asemenea, un Centru de Operații pentru Spațiul Cibernetic, cu sediul la Mons, și au fost instituite Echipa de sprijin contra atacurilor hibride³⁴.

³³ Șerban Filip Cioculescu, „NATO la 70 de ani de existență: cât de necesar ar fi un nou concept strategic și cum ar trebui regândită descurajarea în actualul context internațional?”, *Monitor Strategic*, nr. 1-2, 2019, p. 12.

³⁴ *Ibidem*, p. 12.

România a fost parte angajată activ și un puternic susținător al acestor procese. În 2014, țara noastră a primit rolul de națiune lider în cadrul Fondului NATO, destinat sprijinirii apărării cibernetice a Ucrainei³⁵. Un an mai târziu, pe fundalul crizei din Ucraina, pentru a-și asigura și a-și consolida propria securitate și pentru a contribui la cea aliată, România s-a angajat să atingă gradual pragul de 2% din PIB, alocat apărării, pornind de la o alocare de 1,4%³⁶. Din acest procent, peste o treime viza achiziția de sisteme și tehnică militară (depășind cu mai mult de jumătate recomandarea NATO de alocări pe această componentă)³⁷. Tot în 2015, în România a fost creat Comandamentul Diviziei Multinaționale Sud-Est (HQ MNS SE), încadrat cu personal din Statele Unite, Germania, Bulgaria, Marea Britanie, Spania, Portugalia sau Polonia³⁸, pe lângă cel românesc, și care are ca misiune principală coordonarea NATO Force Integration Units (NFIU) din Bulgaria și România și a Brigăzii Multinaționale Sud-Est, de la Craiova³⁹. Profilul României în NATO și prezența aliată la Marea Neagră au fost, astfel, consolidate și mai clar conturate. În privința misiunilor externe, România a continuat, de asemenea, să asigure o prezență consistentă, CSAT aprobând, în 2018, creșterea prezenței militare românești în cadrul acestora, personalul dislocat atingând aproximativ 3.000 de militari, polițiști și jandarmi⁴⁰.

În 2020, România asigură o prezență stabilă în bazinul pontic, este un contribuitor activ la Grupul de luptă multinațional din Polonia, un actor angajat constant în acțiunile aliate din Balcani și în lupta globală împotriva terorismului, precum și un punct cheie pentru capacitățile de apărare împotriva rachetelor balistice, elemente definite ca obiective de țară în cadrul NATO, preocupându-se, totodată, de modernizarea sectorului intern de securitate. Parafrazând o declarație, din anul 2019, a secretarului general al NATO, Jens Stoltenberg, Bucureștiul participă, în prezent, *la securitatea aliată în multiple moduri și în multiple locuri.(...) Capabilitățile moderne și contribuțiile la misiunile și operațiunile noastre fac NATO mai puternică și România mai sigură*⁴¹.

³⁵ *** , *Problematica securității cibernetice în cadrul organizațiilor internaționale și implicarea României ca membru al acestora*, Ministerul Afacerilor Externe, București, 2020, URL: <https://www.mae.ro/node/28369?page=2>, accesat la 11.03.2020.

³⁶ Vladimir Socor, *Pillar of NATO: Romania's Ambition in the Black Sea Region*, The Jamestown Foundation, Washington, 2018, URL: <https://www.google.com/search?q=the+jamestown+foundation&oq=the+jamestown+f&aqs=chrome..69i57j0l7.6440j1j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>, accesat la 07.03.2020.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *** , *HQ MND-SE celebrated 4 years since its establishment*, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord - HQ MND-SE, București, 2019, URL: <http://www.en.mndse.ro/articol/88/hq-mnd-se-celebrated-4-years-its-establishment>, accesat la 07.03.2020.

³⁹ *** , *Romania's Multi-National Brigade - Bolstering Nato's Tailored Forward Presence*, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord – Supreme Headquarters Allied Powers Europe, Mons, 2018, URL: <https://shape.nato.int/news-archive/2018/romaniias-multinational-brigade-bolstering-natos-tailored-forward-presence->, accesat la 07.03.2020.

⁴⁰ Vladimir Socor, *op. cit.*

⁴¹ *** , Joint press conference with NATO Secretary General Jens Stoltenberg and the President of

Concluzii

În cele trei decenii de relaționare, de la parteneriat, la calitatea de membru, atât România, pe plan național, cât și Alianța, la nivel global, au parcurs procese continue de transformare în sfera securității.

NATO s-a extins spre est, lărgind sfera de acoperire a Articolului 5 al Tratatului de la Washington și devenind o Alianță mai flexibilă și mai bine racordată evoluțiilor de securitate post-Război Rece. În același timp, situația de securitate a României a parcurs, la rândul său, în ultimii 30 de ani, procese de transformare complexe. Evidențiind doar o parte dintre acestea, țara noastră a făcut trecerea de la situația de stat membru al Tratatului de la Varșovia (și, ulterior, de stat lipsit de garanții de securitate), la acela de membru al NATO, de la o relativă izolare în relațiile externe, la raporturi bilaterale și multilaterale solide, precum și de la relații regionale și de vecinătate sensibile, la deschidere și parteneriat.

Mai mult decât atât, pe plan intern, modul de asigurare a securității s-a transformat, la rândul său. Arhitectura instituțională responsabilă de asigurarea securității a fost reconfigurată în următoarea manieră: au fost înființate instituții noi, conducerea și organizarea apărării au fost reformate, forțele armate au parcurs procese de profesionalizare și de reducere numerică, învățământul militar a fost reformat, au fost instituite conduceri civile ale instituțiilor din cadrul sectorului de securitate, au fost puse în funcțiune mecanisme de control democratic, a fost generat cadrul pentru o activitate transparentă a acestei sfere instituționale, au fost perfecționate sistemele de planificare și evaluare și au fost modernizate dotările și înzestrarea forțelor armate. Aceste măsuri au vizat, pe de o parte, dezvoltarea și modernizarea sectorului românesc de securitate, pentru a răspunde provocărilor post-Război Rece și exigențelor democrației, iar, pe de alta, îndeplinirea cerințelor de interoperabilitate, impuse de NATO.

Apărarea României a făcut trecerea de la o organizare masivă, bazată pe o concepție a războiului întregului popor și adaptată războiului tradițional, la un organism suplu, profesionist și pregătit pentru provocările de securitate ale secolului al XXI-lea. Poziția tradițională a României, strict defensivă, care interzicea trimiterea de trupe în afara granițelor sau găzduirea de exerciții militare pe teritoriul național a fost, de asemenea, flexibilizată. Interacțiunea de ansamblu cu comunitatea euroatlantică a generat, suplimentar, transformări legate și de alte componente ale sectorului de securitate, precum protecția informațiilor clasificate, schimbul de informații sensibile cu reprezentanții altor state sau modernizarea instituțiilor responsabile de aceste dimensiuni.

Romania, Klaus Iohannis, București, 2019, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_162945.htm, accesat la 07.03.2019.

Unul dintre nucleeele acestor transformări și un factor care a contribuit semnificativ la modelarea lor a fost apropierea de NATO. Schimbările au fost orientate (prin documente, precum MAP), asistate (prin mecanismele de dialog continuu și de transfer de bune practici în materie de securitate), evaluate și recompensate în format aliat prin includerea României în NATO și recunoașterea profilului acesteia de furnizor de securitate și de partener solid și stabil. Într-o abordare retrospectivă, în cei 30 de ani de relații între România și NATO, care se împlinesc în 2020, aproape toți parametrii care defineau securitatea națională, în perioada imediat următoare prăbușirii comunismului, s-au modificat. România beneficiază, în 2020, de unele dintre cele mai solide garanții de securitate, este un actor internațional stabil și unul dintre principalii parteneri de dialog în regiune, în timp ce sectorul de securitate a fost modernizat.

Cu toate acestea, nici protecția aliată, nici nivelul actual de performanță în asigurarea securității nu constituie certitudinea permanentă și implacabilă a acesteia din urmă. Într-o lume în continuă schimbare, care, la 30 de ani de la sfârșitul Războiului Rece, a probat de nenumărate ori că sfârșitul istoriei, clamat la începutul anilor '90, a constituit, dacă nu un mit, cel puțin o evaluare exagerat de optimistă a realităților globale, menținerea coeziunii relației transatlantice, asigurarea contribuției României la obiectivele aliate și actualizarea continuă a mecanismelor de asigurare a securității, așa cum s-a întâmplat deja post-2008 și 2014, constituie necesități stringente. Analizând ultimele decenii, unele dintre cele mai importante lecții de învățat, pentru România, ar trebui să fie legate, pe de o parte, de rezultatul pozitiv al consensului în jurul obiectivelor majore de securitate, al perseverenței în urmărirea acestora și al disponibilității la eforturi extinse pentru atingerea lor, iar, pe de alta, de necesitatea modernizării și actualizării continue în sfera securității.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, *London Declaration On A Transformed North Atlantic Alliance*, The North Atlantic Council, Londra, 5-6 iulie 1990, URL: <https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900706a.htm>
2. ***, *Memorandum to Boris Yeltsin from Russian Supreme Soviet delegation to NATO HQs*, Bruxelles, 3 iulie 1991, National Security Archive, Washington, 2017, URL: <https://assets.documentcloud.org/documents/4325708/Document-30-Memorandum-to-Boris-Yeltsin-from.pdf>
3. ***, *Acordul dintre Guvernul României și Guvernul Republicii Turcia privind cooperarea în domeniile instruirii, tehnicii și științei militare din 20.02.1992*, Guvernul României, București, 20 februarie 1992, URL: <https://lege5.ro/Gratuit/gyzteojz/acordul-intre-guvernul-romaniei-si-guvernul-republicii-turcia-privind-cooperarea-in-domeniile-instruirii-tehnicii-si-stiintei-militare-din-20021992?d=2019-10-31>

4. ***, *Study on NATO Enlargement*, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, Bruxelles, 3 septembrie 1995, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm
5. ***, *România – NATO. Carte albă*, Ministerul Apărării Naționale & Ministerul Afacerilor Externe, Romcartexim, București, 1996.
6. ***, *Strategia de transformare a Armatei României*, Ministerul Apărării Naționale, București, 2007.
7. ***, *Romania's Contribution to Operations*, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, Bruxelles, 2009, URL: <https://www.nato.int/issues/commitment/docs/090401-romania.pdf>
8. ***, *Romania's Multi-National Brigade - Bolstering Nato's Tailored Forward Presence*, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord – Supreme Headquarters Allied Powers Europe, Mons, 2018, URL: <https://shape.nato.int/news-archive/2018/romanias-multinational-brigade-bolstering-natos-tailored-forward-presence->
9. ***, *Evoluția Statului Major al Apărării*, Ministerul Apărării, Statul Major al Apărării, București, 2019, URL: <https://www.defense.ro/evolutie-smap>
10. ***, *Parteneriatul strategic România – SUA*, Ministerul Afacerilor Externe, București, 2019, URL: <https://www.mae.ro/node/4944>
11. ***, *Joint press conference with NATO Secretary General Jens Stoltenberg and the President of Romania, Klaus Iohannis*, București, 2019, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_162945.htm
12. ***, *Problematica securității cibernetice în cadrul organizațiilor internaționale și implicarea României ca membru al acestora*, Ministerul Afacerilor Externe, București, 2020, URL: <https://www.mae.ro/node/28369?page=2>
13. ***, *HQ MND-SE celebrated 4 years since its establishment*, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord - HQ MND-SE, București, 2019, URL: <http://www.en.mndse.ro/articol/88/hq-mnd-se-celebrated-4-years-its-establishment>
14. ***, *Cronologia relațiilor România – NATO*, Ministerul Afacerilor Externe, București, 2020, URL: <https://www.mae.ro/node/5346?page=3>
15. ASMUS, Ronald L., KUGLER Richard L., LARRABEE Stephen F., „Building a New NATO”, *Foreign Affairs*, Vol. 72, Nr. 4.
16. CHIRIEAC, Bogdan, *România în NATO. De la Madrid la București*, Historia, București, 2008.
17. CIOCULESCU, Șerban Filip, „NATO la 70 de ani de existență: cât de necesar ar fi un nou concept strategic și cum ar trebui regândită descurajarea în actualul context internațional?”, *Monitor Strategic*, Nr. 1-2, 2019.
18. COTTEY, Andrew, *East-Central Europe after the Cold War: Poland, the Czech Republic, Slovakia and Hungary in Search of Security*, Palgrave Macmillan, Londra & New York, 1995.

19. DUȚU, Petre, MOȘTOFLEI, Constantin, SARCINSCHI, Alexandra, *Profesionalizarea Armatei Române în contextul integrării în NATO*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, București, 2003.
20. FORMAN, Johanna Mendelson, „Security Sector Reform: What Role for Civil Society”, în CAPARINI, Marina, et al. (Coordonatori), *Civil Society and the Security Sector. Concept and Practices in New Democracies*, Lit Verlag, Berlin, 2006.
21. IONESCU, Mihail, *România – NATO. Cronologie 1989 – 2004*, Editura Militară, București, 2004.
22. KHALILZAD, Zalmay M., *Extending the Western Alliance to East Central Europe. A New Strategy for NATO*, RAND Corporation, Santa Monica, 1993.
23. PAȘCU, Ioan Mircea, *Bătălia pentru NATO. Raport personal*, RAO, București, 2014.
24. RUZICKA, Ladislav, „The Romanian Engineer Battalion is withdrawn”, în *SFOR Informer Online*, 19 iulie 2000, URL: <https://www.nato.int/sfor/indexinf/92/romengin/t000719o.htm>
25. SOCOR, Vladimir, *Pillar of NATO: Romania's Ambition in the Black Sea Region*, The Jamestown Foundation, Washington, 2018, URL: <https://www.google.com/search?q=the+jamestown+foundation&oq=the+jamestown+f&aqs=chrome..69i57j0l7.6440j1j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>
26. VĂDEAN, Mihai Romulus, *Relațiile româno-ungare în contextul integrării în structurile europene și euroatlantice: 1989-2010*, Lumen, Iași, 2011.

RĂZBOIUL DE TIP „MOZAIC” – O STRATEGIE AMERICANĂ A VIITORULUI

*Dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ**

Dezvoltările tehnologice din ultimele decenii, mai ales în domeniul militar, au condus la o discrepanță majoră în Revoluția în Arta Militară (RMA), prin faptul că au lăsat cu mult în urmă doctrinele și organizarea pentru luptă a structurilor militare. Marile inovații în robotică, inteligență artificială, nanotehnologie și sisteme fără pilot au condus, încetul cu încetul, la înlocuirea unei părți a luptătorilor în spațiul de luptă modern și au redus numărul specialiștilor militari, îndeosebi în domeniile de înaltă tehnologie.

Crearea de oportunități rentabile pentru a copleși adversarul, împreună cu dorința protejării multidimensionale și reducerii pierderilor de vieți omenești au devenit obiectivele de bază ale teoreticienilor militari americani și ale cercetătorilor științifici din domeniul tehnologiilor pentru apărare. Ca urmare era imperativă elaborarea unei strategii care să pună la un loc „elementele de puzzle” ale tehnologiilor avansate și să le coordoneze întrunit împotriva oricărui potențial adversar, pentru a obține o victorie totală și rapidă. Denumită războiul de tip „mozaic”, noua strategie americană prezintă modul de combinare a armamentelor pe care SUA le dețin în prezent în variate modalități de folosire, care să realizeze surprinderea strategică.

Noua abordare strategică impune, de asemenea, dezvoltarea de noi capacități de apărare, pentru a putea acționa într-un sistem-de-sisteme, precum C5ISR/C6ISR (comandă, control, comunicații, calculatoare, apărare cibernetică, sisteme combatante, informații, supraveghere și cercetare) și viitoarea baza militară inteligentă. De aceea lucrarea de față are scopul de a prezenta noile concepte introduse de războiul de tip „mozaic”, analizând importanța pe care viitoarea

** Colonel (r) dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: ionita.constantin@unap.ro*

tipologie a conflictelor o va avea în elaborarea principalelor documente strategice ale statelor membre NATO, printre care și România.

Cuvinte-cheie: războiul de tip „mozaic”; C5ISR/C6ISR; bază militară inteligentă; inteligență artificială; rețea ucigașă; OODA-loop.

Introducere

Ca urmare a evenimentelor complexe și neprevăzute care au avut loc la nivel mondial în ultimul deceniu și care au schimbat modul de gândire și de ducere a conflictelor militare, Statele Unite ale Americii au considerat că este timpul pentru o nouă strategie de desfășurare a războaielor viitoare, o strategie a obținerii victoriei depline în orice tip de conflict. Denumită războiul de tip „mozaic”, această strategie are menirea de a prelua inovațiile și modernizările apărute în Știința și Arta Militară, realizate de diferitele curente militare de gândire, de la Sun Tzu și până în prezent.

Într-adevăr, multe dintre ideile novatoare care caracterizează această nouă abordare a războiului viitorului se regăsesc și în „Arta războiului”, scrisă de Sun Tzu. Dar ele au fost prelucrate și adaptate tacticilor novatoare ale „războiului fulger”(Blitzkrieg), dus de germani împotriva aliaților, în al Doilea Război Mondial, când s-a obținut un avantaj asimetric prin folosirea unei forțe copleșitoare de blindate, infanterie motorizată, artilerie și aviație care au realizat breșe temporare în apărarea fixă a adversarilor și care au putut fi exploatare cu succes, mai apoi.

Alte elemente conceptuale militare au fost preluate din strategia „Bătăliei aeroterestre” (Assault-Breaker), apărută ca o compensare a dezastrului din Vietnam. Pornită de la binomul tanc-avion al tacticii germane, strategia de generație a doua a dezvoltat o primă încercare strategică, centrată pe dislocarea unui sistem-de-sisteme, în care senzorii aerieni și sistemele de rachete să conlucreze pentru a depăși, ca putere, marea Armată Roșie, fără a se ajunge la escaladarea nucleară.

A treia generație a strategiei militare americane a cuprins conceptul „Operațiilor bazate pe efecte” (Effect-Based Operations/EBO), apărut ca urmare a lecțiilor învățate din Afganistan și Irak. Dar conceptul EBO a fost adaptat mai mult operațiilor militare, altele decât războiul (Military Operations other than War/MOOTW), lăsând ca acesta din urmă să îmbine ad-hoc mijloacele high-tech și capacitățile superdezvoltate până la acea dată cu elemente parțiale de concepții și doctrine, elaborate pentru întrebuințarea fiecărei platforme de armament existente, la care se mai adăuga precara instruire a trupelor, de asemenea pentru folosirea eficientă a acelor mijloace. Ceea ce s-a păstrat din EBO este reprezentat de „noduri” și „efecte”.

Criza ucraineană din 2014, precum și tendința Federației Ruse de a-și recăpăta statutul de mare putere globală, pentru controlul și menținerea influenței în zonele

sale de interes strategic, combinată cu creșterea puterii economico-militare a Chinei pe plan mondial, au forțat Washingtonul să gândească o nouă strategie militară care să contracareze toate riscurile și amenințările nou apărute, inclusiv posibilitatea izbucnirii unui conflict convențional major cu o putere nucleară.

În consecință, Pentagonul a trecut la elaborarea și testarea unor noi concepte care să răspundă posibilelor amenințări viitoare, precum: „Operații pe litoral în mediu contestat”, „Operații multidimensionale” sau „Lupta multidimensională”. Printre acestea, s-a numărat și noua abordare strategică, propusă de cercetătorii științifici de la Agenția guvernamentală americană pentru proiecte avansate de cercetare în domeniul apărării (DARPA), denumită războiul de tip „mozaic”. Noua strategie are menirea să adune la un loc platformele de luptă individuale, pentru a stabili o imagine completă a unei victorii rapide și decisive împotriva oricărui agresor, precum și dezvoltarea unui pachet de capacități adecvat. Principalul scop al noii strategii, denumită războiul de tip „mozaic”, este acela de a surclasa strategia și sistemele ruse de antiacces și interdicție zonală (A2/AD), care împiedică SUA să intervină în regiunile controlate de Moscova și Beijing.

1. Impactul războiului de tip „mozaic” în abordarea viitoarelor conflicte militare

Pornind de la ideea că numeroasele tipuri de platforme de armamente high-tech, existente sau aflate în diferite stadii de realizare, au fost create pentru a îndeplini anumite scopuri și obiective punctuale, care, chiar dacă se puteau integra într-o imagine întrunită, interinstituțională și multinațională a spațiului operațional modern, totalitatea lor nu putea obține o imagine completă a acelui spațiu, ci doar parțială, cercetătorii științifici americani au considerat necesară stabilirea unui cadru conceptual în care toate părțile unui puzzle să se integreze perfect, chiar dacă își schimbau locul și funcția.

Mai mult, în cadrul Strategiei Naționale de Apărare a SUA din 2018, s-a precizat faptul că SUA este capabilă, la ora actuală, să facă față unei amenințări nucleare sau convenționale, venite din partea unor puteri regionale, precum Rusia sau China. Dar, prin jocurile de război, desfășurate recent la nivelul Pentagonului, s-a demonstrat că americanii nu vor putea riposta niciodată cu succes unui efect cumulat al celor două state, unite într-o alianță militară¹.

Primul care a dat numele noii strategii de război de tip „mozaic” a fost directorul Thomas J. Burns, împreună cu locțiitorul său, Dan Patt, de la DARPA, care a recunoscut că actualele sisteme de arme nu au fost construite să rezolve complexitatea spațiului operațional modern și să-l transforme într-un avantaj

¹ David A. Deptula, Heather Penney, „Mosaic Warfare”, *Air Force Magazine*, noiembrie 2019, URL: <https://www.airforcemag.com/article/mosaic-warfare/>, accesat la 15.07.2020.

asimetric, în care desfășurarea sistemelor de percepție-decizie-acțiune (sense-decide-act), printre multitudinea de platforme de luptă în cadrul războiului paralel, dus pe un front larg, ar trebui să realizeze masarea focului, și nu a forțelor². Acest deziderat ar putea reduce pierderile umane și ar crește gradul de supraviețuire a forțelor militare americane, realizând, în cele din urmă, un sistem-de-sisteme pentru acțiunea întrunită a forțelor.

Folosirea masivă a mijloacelor fără pilot și a celor robotizate, în locul celor umane, reprezintă una dintre trăsăturile noului tip de război. Se dorește creșterea letalității și a complexității care să depășească gradul de eficiență al sistemelor adversarilor de luare a deciziei. O altă caracteristică, descrisă de John Waterston, unul dintre managerii de programe din cadrul DARPA, este reprezentată de posibilitatea comandanților de a avea la dispoziție o opțiune rapidă de introducere a unor noi componente în cadrul sistemului-de-sisteme, de înlocuire a celor distruse sau de includere a unor noi tactici care necesită capacități diferite³.

La fel de importantă este și caracteristica de consumabilitate prin care se înțelege disponibilitatea de a fi de înlocuit sau de sacrificat atunci când situația o impune. Această caracteristică aduce în atenție principiul proporționalității întrebuințării forțelor convenționale. Reziliența sistemică este o altă caracteristică importantă a noii abordări strategice. Nu doar realizarea efectelor în lanț (kill chain), dar și interconectarea sistemică a tuturor senzorilor, decidenților, forțelor și mijloacelor care acționează pot duce la o combinație de mii de opțiuni avute la dispoziție, forțându-l pe adversar să analizeze toate aceste opțiuni în timp scurt și să ia o decizie în consecință. Și nu contează așa de mult reacția adversarului, atâta timp cât există la dispoziție și alte opțiuni de întrebuințare a rețelelor de lovire (Web kill).

Ca urmare noua strategie urmărește aducerea în prezent și la nivelul sistemelor de arme ultratehnologizate a celorlalte două componente ale Revoluției în Arta Militară (RMA) – organizarea și doctrina/cultura. Astfel, comandanții strategici, operativi și tactici pot intermixa și amesteca diferitele platforme de armamente în cadrul războiului de tip „mozaic”, dar mai mult ca sigur că și organizarea pentru luptă, și planificarea operației respective vor deveni multi și interdisciplinare, în cadrul cărora protejarea forțelor proprii în spațiul operațional multidimensional și întrunit va necesita o folosire mai eficientă a diferitelor platforme și capacități, în funcție de gradul de accesibilitate și de caracteristicile lor de superioritate.

Se dorește deci realizarea unei strategii unitare, bazată pe tehnologie, care să înglobeze interfața, legăturile de comunicații și softul pentru navigarea cu precizie și sincronizată, care să permită tuturor sistemelor sofisticate să acționeze împreună,

² Thomas J. Burns, „DARPA Tiles Together a Version of Mosaic Warfare”, o prezentare Power-Point la *DARPA Military*, mai 2018, URL: <https://www.darpa.mil/work-with-us/darpa-tiles-together-a-vision-of-mosaic-warfare>, accesat la 14.07.2020.

³ *Ibidem*.

într-un spațiu operațional multidimensional și întrunit (a se vedea Figura nr. 1)⁴. Prin această nouă abordare, se trece de la războiul centrat pe rețea (Network-Centric Warfare), la operații centrate pe sistemul de decizie al adversarului (Decision-Centric Operations) și acesta din urmă se combină cu abordarea manevrieră (Maneuver Warfare) a platformelor și forțelor, pentru a crea dileme operaționale multiple unui adversar puternic, la nivel regional⁵, evitându-se, în același timp, costuri și pierderi mari în capacitățile proprii, dintre care cele care au la bază platforme cu tehnologii avansate sunt destul de costisitoare și nu atât de numeroase precum și-ar dori orice comandant.

Figura nr. 1: Modelul, propus de DARPA, pentru războiul de tip „mozaic”

Pentru a fi mai realistă, în contextul viitoarelor conflicte militare, în care dese schimbări ale situației și incertitudinea informațiilor avute la dispoziție vor fi inerente, abordarea operațiilor centrate pe sistemele de decizie adverse crește gradul de adaptabilitate și de supraviețuire al forțelor americane prin maximizarea folosirii formațiunilor militare, prin organizarea și reorganizarea pentru luptă, prin reducerea emisiei electronice și prin acțiuni contra sistemelor de comandă-control, informații, supraveghere și cercetare (C2ISR), de natură să mărească gradul de complexitate și incertitudine prin care adversarul percepe operațiile militare ale SUA și să destabilizeze procesul acestuia de luare a deciziilor. Mai pe scurt, eficientizarea conceptului „comenzii bazate pe misiune (Mission Command)”, care, deși există, teoretic, în doctrina și

⁴ Stew Magnuson, „DARPA Pushes ‘Mosaic Warfare’ Concept”, *National Defence Magazine*, noiembrie 2018, URL: <https://www.nationaldefensemagazine.org/articles/2018/11/16/darpa-pushes-mosaic-warfare-concept>, accesat la 16.07.2020.

⁵ Bryan Clark, Dan Patt, Harrison Schramm, „Mosaic Warfare. Exploiting artificial intelligence and autonomous systems to implement decision-centric operations”, *Center for Strategic and Budgetary Assessments*, Washington D.C., 2020, p. 11.

regulamentele americane, nu a fost pusă niciodată în practică. Și asta, deoarece, la nivel tactic, se consideră că tinerii comandanți nu au suficient personal de stat major care să-i sprijine în luarea deciziilor independente, inclusiv pe timpul întreruperii comunicațiilor, în modul de folosire a forțelor puse sub comanda lor, ceea ce duce la revenirea la tactici învechite, care sunt predictibile în analizele adversarilor.

În vederea micșorării limitărilor pe care comanda prin misiune le are la nivel tactic și pentru a permite forțelor americane să desfășoare operații militare mai distribuite, cercetătorii științifici au luat locul teoreticienilor și analiștilor militari și propun introducerea sistemelor autonome – incluzând aici vehiculele fără pilot și sistemele de management al rețelelor de comunicații –⁶, precum și trecerea de la sistemele de comandă, control, comunicații, calculatoare, informații, supraveghere și cercetare (C4ISR), la sisteme de comandă, control, comunicații, calculatoare, apărare cibernetică (elementul în plus față de C4ISR), la sisteme combatante (elementul în plus față de C5ISR), informații, supraveghere și cercetare (C5ISR/C6ISR). Acestea din urmă vor fi analizate într-un capitol separat, pentru a demonstra importanța lor și beneficiile pe care le aduc în cadrul noii abordări strategice. Se realizează, astfel, o structură care combină comanda realizată de factorul uman cu controlul asigurat de mașinăriile inteligenței artificiale (AI) – binomul om-mașină. Omul va asigura flexibilitate și va aplica ideile sale creative în procesul decizional, în timp ce AI va aduce viteză și proporționalitate în asigurarea abilității forțelor de a provoca dileme multiple adversarilor. Pe scurt, comandanții vor examina și vor evalua recomandările făcute de sistemele AI de control, înainte de a transmite ordinele lor, ceea ce le va permite să ajusteze și să revadă planurile de operații.

La nivel tactic, acest nou tip de război înțelege lupta ca un sistem complex, emergent, care folosește formațiuni mobile robotizate, împreună cu efectele cibernetice și electronice, care să depășească forțele adverse, iar obținerea victoriei, în misiunile desfășurate de unitățile și subunitățile tactice, necesită o rapidă și creativă combinație de sisteme fără echipaj, mici, ieftine și flexibile, cu capacități deja existente, asigurând, astfel, o multitudine de opțiuni care să ducă la modificarea condițiilor existente și a vulnerabilităților emergente în câmpul de luptă. Altfel formulat, este vorba despre folosirea unei echipe om-mașină care să combine sisteme flexibile fără echipaj cu intuiția umană, într-un ritm pe care un adversar nu îl poate urmări și contracara. Atunci când forțele atacă simultan din direcții multiple, ele produc o serie de dileme, care pot cauza căderea sistemului advers (a se vedea Figura nr. 2)⁷.

Adaptarea organizării forțelor la noul tip de război, precum și elaborarea/revederea doctrinei/culturii, necesare pregătirii atât a decidenților militari, cât și

⁶ *Ibidem*, p. 13.

⁷ Benjamin Jensen, John Paschkewitz, „Mosaic Warfare: Small and Scalable are Beautiful”, *War on the Rocks*, decembrie 2019, URL: <https://warontherocks.com/2019/12/mosaic-warfare-small-and-scalable-are-beautiful/>, accesat la 14.07.2020.

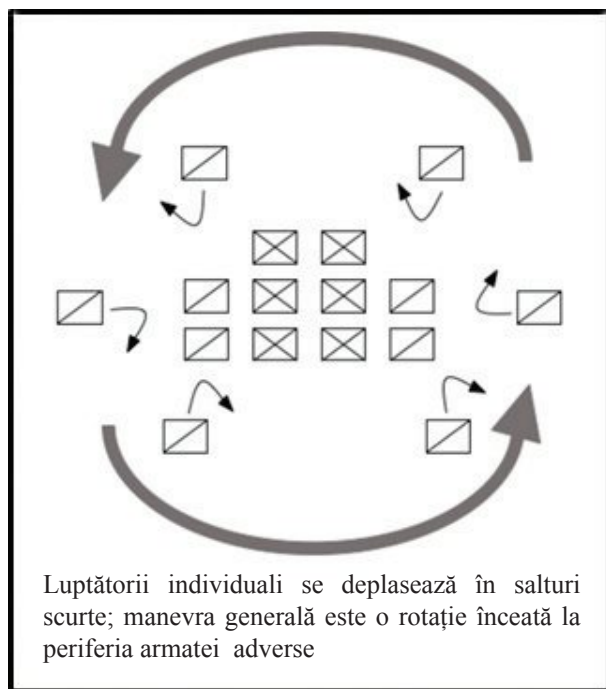

Figura nr. 2: Tactica „războiului de stepă”
a părților

a planificatorilor și luptătorilor, reprezintă cele două elemente ale RMA, care trebuie luate în considerare pentru a se ajunge la o adevărată revoluție a gândirii în domeniul militar.

Organizarea pachetului de forțe și a capabilității (mosaic force design) va trebui să răspundă atât provocărilor viitorului mediu de angajare, cât și deficiențelor forțelor și capabilităților actuale⁸, pentru a crește puterea rețelilor informaționale, care, combinate cu o procesare avansată și o funcționalitate dezagregată, vor readuce competitivitatea militară a Americii în conflictele cu puteri militare similare și vor crește reziliența acestora. Se dorește, în prealabil, trecerea la elemente de mai mică dimensiune ale structurii

de forțe, care să poată fi reorganizate sau „rearanjate” în spațiul operațional modern și care să fie antrenate și pregătite să folosească multiple și diverse platforme dezagregate, realizându-se, astfel, distrugerea unui sistem advers.

Capabilitățile viitorului tip de război vor trebui să adapteze procesul de decizie actual – observare, orientare, decizie și acțiune (OODA Loop) –, precum și introducerea tuturor acestor funcțiuni într-o singură platformă high-tech (precum F-35), specifice producerii unor efecte în lanț (kill chain), la introducerea unei rețele de noduri de senzori care pot, simultan, culege, prioritiza, procesa și schimba date și informații, asigurând o imagine operațională comună continuă. Toate funcțiunile sunt dispersate și repartizate unui număr mare de mijloace aeriene pilotate sau

⁸ N.A.: Conform lui David A. Deptula și Heather Penney, „problemele forțelor actuale se referă la: numărul mic de platforme multifuncționale high-tech, ceea ce reprezintă o vulnerabilitate a arhitecturii operaționale americane; practica neschimbată a achiziționării diferitelor tipuri de sisteme de arme ultramoderne, dar într-un număr foarte mic, ceea ce duce la ineficiența dezvoltării capabilităților respective și la neasigurarea pachetelor de forțe necesare unui conflict major; un proces lent de dezvoltare și operaționalizare a sistemelor majore de armamente; dificultăți în balansarea întrebuintării actualului pachet de forțe în toată gama de misiuni militare; lipsa actuală a unor capabilități-cheie prin care forțele să realizeze factorii de uzură și de supraviețuire, ceea ce duce la riscul inabilității de a produce efecte în viitoarele conflicte”.

autonome, care pot schimba date și care sunt în măsură să proceseze funcțiuni într-un sistem aflat în continuă schimbare (kill web) – a se vedea Figura nr. 3.

Astfel, forțele destinate războiului de tip „mozaic” sunt modulare și flexibile, înalt interoperabile și compuse din funcțiuni dispersate și care pot crea rețele de efecte multiple, simultane împotriva unor ținte emergente ale adversarului. Ele sunt caracterizate de viteza de reacție, de existența câtorva noduri⁹ și de păstrarea eficienței, chiar atunci când absorb informații sau le sunt uzate nodurile.

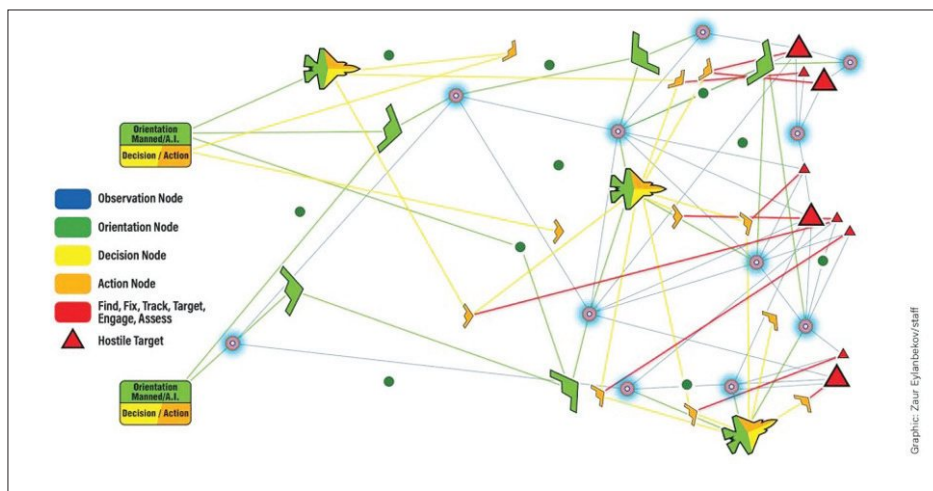

Figura nr. 3: „Kill Web” al războiului de tip „mozaic”, propusă de Institutul Mitchell pentru studii aerospațiale

Revederea conceptelor doctrinare și dezvoltarea unei culturi militare specifice războiului de tip „mozaic” vor avea în vedere schimbarea modalității de gândire a teoreticienilor militari de la abordarea „schimbului de salve de artilerie” ale războiului de uzură, la cea a creșterii puterii războiului de tip „mozaic”, pentru a manevra și a ajunge într-o poziție avantajoasă față de adversar. Este echivalent cu a folosi comanda prin misiune, asigurată și accelerată de mijloace de AI, pentru a transforma gândirea militară strategică, specifică „erei industriale”, într-una nouă, în care pregătirea și formarea luptătorilor, pentru a acționa în „era informațională” actuală, va prevedea o confruntare viitoare a sistemelor.

Pentru a realiza o revoluție reală în arta militară, Pentagonul va trebui să:

- mențină angajarea actuală în dezvoltarea pachetelor de capabilități aprobate, accelerând achiziționarea de platforme high-tech (precum F-35 și B-21), dezvoltând și introducând, treptat, elemente dezagregate;

⁹ În strategia războiului de tip „mozaic”, prin nod se înțelege „un element din zona de luptă, indiferent dacă este dezagregat sau multifuncțional, care participă la arhitectura operațională, primind și partajând informații”.

- investească masiv în dezvoltarea și operaționalizarea elementelor care facilitează noul tip de război, îndeosebi în AI, care vor aduce noi capacități structurii de forțe (precum autonomia pentru manevră, luarea deciziei sau rutarea de rețea) și vor schimba modul de întrebuințare a forțelor în luptă;

- experimenteze noile concepte ale abordării strategice – precum C5ISR/C6ISR și noua bază militară inteligentă a viitorului – și să includă rezultatele obținute în cerințele operaționale și tehnice ale noilor tehnologii, pentru a exploata orice oportunitate posibilă și a realiza modul cel mai eficient de utilizare a lor;

- desfășoare o evaluare operațional-financiară a realizării unei structuri de forțe alternative structurii actuale, care să fie capabilă să descurajeze sau, dacă este necesar, să domine într-un război sistemic high-tech, în care principiul suficienței forțelor și arta combinării corecte a capabilităților pot realiza acea densitate specifică unui atac care să înfrângă o opresiune a unei mari puteri și să susțină o poziție descurajatoare în alte teatre de operații.

Aționând astfel, militarii americani vor putea să folosească tot ceea ce dețin într-un mod inovativ, pentru a copleși adversarii, a le crea dileme multiple și a intra în procesele de luare a deciziilor utilizate de liderii militari ai acestora. Dar, în primul rând, să înțeleagă și să fie antrenați să folosească noile concepte operaționale și tehnologii emergente ale războiului de tip „mozaic”.

2. Sistemele C5ISR/C6ISR

Cele mai mari temeri ale specialiștilor militari americani sunt acelea că, în viitoarele conflicte, comunicațiile vor fi ineficiente sau chiar neutralizate. Această vulnerabilitate va fi urmată de pierderea ferestrelor de oportunitate de către comandanți, pentru a exploata avantajele obținute, dacă principiul autonomiei nu este respectat, iar folosirea elementelor autonome din războiul de tip „mozaic” nu ar putea acționa independent, atunci când nu mai sunt legate la rețea.

Încă din timp de pace, s-a demonstrat faptul că cerințele operaționale și tehnice ale capabilităților, necesare pentru a face față tuturor riscurilor și amenințărilor actuale și viitoare, nu corespund cu achizițiile făcute de Pentagon. Astfel, problema cea mai acută a militarilor, afirma generalul Hawk Carlisle, fost comandant al Comandamentului Strategic Aerian american, este aceea că persistă pe construirea de armamente „unidireționale”, care nu au aceleași caracteristici și nu se pot interschimba în luptă. Este cazul celor mai noi capacități aeriene de luptă multi-rol (F-22 Raptor și F-35 Joint Strike Fighter), construite de aceeași corporație (Lockheed Martin) și care, neputând comunica prin date și criptat, au declanșat așa-numitul „război de fuziune”¹⁰.

¹⁰ Stew Magnuson, *op.cit.*

Ca urmare, a apărut necesitatea dezvoltării unui sistem care să coordoneze acțiunea în rețea a tuturor capabilităților puse la dispoziție și care să asigure schimbul de informații, colaborarea unitară și lucrul în comun al tuturor elementelor om-mașină integrate. Sistemele de comandă, control, comunicații, calculatoare, apărare cibernetică, sisteme combatante, informații, supraveghere și cercetare (C5ISR/C6ISR) reprezintă capabilități de o eficiență ridicată, care pot asigura transmiterea informațiilor la decidenți în timpul dorit, cu măsuri minime de securitate (a se vedea Figura nr. 4)¹¹.

Sistemele C5ISR/C6ISR reprezintă, de fapt, un sistem-de-sisteme (SoS) care asigură interconectarea conducerii operațiilor (C5/C6) cu domeniul intelligence (ISR) și cuprind¹²:

- configurarea arhitecturală;
- sistemele tehnice integrate dispuse în spațiu, aeriene, terestre și navale, asigurate de cele mai noi dezvoltări tehnologice în materie de calculatoare, mijloace de comunicații, software, inteligență artificială (AI) și platforme automatizate (machine learning) – precum DragonFly, cea mai recentă inovație în platforme de procesare la nivel de cloud, proiectate pentru a utiliza programe software avansate pentru specificul misiunii –, realizarea și integrarea avansată a procesoarelor analitice și a mijloacelor de calcul, sistem inteligent de asigurare a funcționării și a

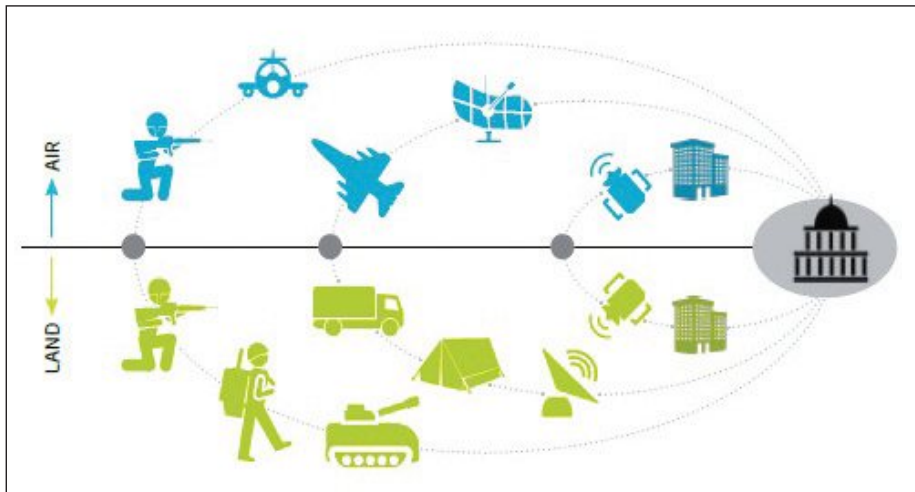

Figura nr. 4: Conectare integrată a tehnologiilor de ultimă generație

¹¹ ***, „C6ISR: Our SETA Solutions”, *Goldbelt C6 R&D Institute*, ianuarie 2020, URL: <https://www.goldbeltc6.com/what-we-do/scientific-engineering-and-technical-assistance/c6isr-2/>, accesat la 17.07.2020.

¹² N.A.: Conform precizărilor STS International Inc. Privind soluția propusă de C6ISR, URL: <https://www.stsint.com/domains/c6isr/>, accesat la 17.07.2020.

puterii necesare, capabilități optice și inteligente pentru vizionarea computerului, capabilități controlate la distanță și autonome, capabilități de asigurare a misiunii cibernetice, capabilități optice active și pasive în 2D și 3D și RF, tehnologie „block chain” de înregistrare și arhivare în rețea, platforme de diseminare rezultate, capabilități de tipărire și optimizare, sisteme de protecție fizică – precum Surveillance and Situational Awareness, care asigură imaginea operațională cuprinzătoare –, capabilități de instruire și simulare;

- servicii de telecomunicații, transmitere date, securitate cibernetică, configurare sisteme, mentenanță și reparații curente sisteme și software, testare și evaluare, fiabilitate și siguranță, protecție fizică și electromagnetică multidimensională, sustenabilitate, managementul riscului și al calității, sprijin logistic prognozat, instruire și simulare;

- personal: echipă de comandă, stat major, personal tehnic și de specialitate, personal logistic, personal pentru securitatea fizică multidimensională;

- infrastructura specifică.

Capabilitățile considerate a fi strict necesare pentru a dezvolta astfel de sisteme sunt din domeniile: personal, intel, operații, logistică, civil, CIS și cibernetic și cuprind¹³:

- personal – management organizațional, management personal, pregătire;
- intel – managementul țintelor, analiza mediului de operare, analiza adversarului, stabilirea cursurilor probabile de acțiune (COAs) ale adversarului;
- operații – statul de organizare la război (ORBAT), organizarea pentru misiune (TASKORG), planificare, evaluare și monitorizare;
- logistică – tablou de bord/grafic de performanță pentru o logistică echilibrată, planificarea transporturilor, managementul sprijinului medical;
- civil – managementul planificării strategice informaționale, planificarea, monitorizarea și evaluarea operațiilor CIMIC;
- CIS – monitorizare și administrare, diseminarea informațiilor, pregătirea sistemelor, managementul și monitorizarea comunicațiilor, securitate;
- cibernetică – cunoașterea situației, soluții de asigurare a informațiilor.

Caracteristicile pe care ar trebui să le îndeplinească sistemele C5ISR/C6ISR sunt: un design modular, incremental și flexibil; integrarea cu sistemele deja existente; adaptat la rețelele de comunicații existente, pentru a colecta informații și a disemina ordine; management flexibil al diferitelor tipuri de medii împotriva celor ostile; interoperabilitatea sistemelor informaționale; arhitectură orientată pe categoriile de forțe, dar cu platforme independente; control în timp real al resurselor ISR; siguranța unei fiabilități solide și robuste, sisteme dispersate, care să poată opera în spații geografice diferite; asigurarea unei ierarhii diferite pentru nevoi diferite de informații¹⁴.

¹³ ***, „C5ISR”, *Indra Company*, Madrid, 2020, p. 2.

¹⁴ *Ibidem*, p. 2.

Pentru a răspunde cerințelor minime operaționale și tehnice ale sistemului C5ISR/C6ISR¹⁵, armata americană a inaugurat, în 2019, un centru-pilot de cercetare științifică și tehnologică (US Army Combat Capabilities Development Command C5ISR Centre – CCDC C5ISR), cu misiunea de a dezvolta și a integra tehnologii C5ISR, care asigură supremația informațională și letalitatea decisivă pentru programul „Luptătorul în rețea”. Domeniile în care este specializat acest centru sunt: comandă, energie și integrare, războiul informațional și informatic, senzori de vedere nocturnă și electronici, comunicații spațiale și terestre¹⁶.

Printre realizările de excepție ale acestui centru, menite să inoveze capacitățile luptătorului pe câmpul de luptă, se numără: ochelarii de vedere pe timp de noapte; tehnologia satelitară care asigură recunoașterea țintelor proprii și adversare; tehnologia wireless avansată audio și video; sisteme aeriene, precum AIRDEF (apărare aeriană), AMPS (automatizat de planificare a misiunii) și COAAS (Centrul de Operații al Artileriei AA); sisteme terestre, precum BMS (managementul câmpului de luptă) și SIMGE (managementul militar strategic); sisteme navale, precum SMCOA (comanda și controlul operațiilor amfibii) și iMARE (comanda și controlul zonelor de coastă); sisteme întrunite, precum iDEBRIEFING (raportul după misiune), MDLP (procesor de legătură multitate) și iJOINT (comanda și controlul întrunit). Una dintre lecțiile desprinse pe timpul acestor realizări o reprezintă lipsa/numărul redus de personal de specialitate în domenii-cheie din cadrul unui sistem viitor C5ISR/C6ISR, precum: ingineri de sistem, cercetători în calculatoare, ingineri electroniști, specialiști în operații de intell, specialiști IT și de telecomunicații¹⁷.

Folosind arhitecturi flexibile, deschise, modulare, specifice fiecărei categorii de forțe, sistemele C5ISR/C6ISR integrează date și informații arhivate și obținute în timp real, pentru a furniza produse de intel precise și în timp acționabil pentru întregul lanț de comandă operațional, cu scopul de a asigura cunoașterea situației din spațiul de luptă modern de către întregul personal participant la operație. Funcțiunile asigurate de sistemele C5ISR/C6ISR cuprind: fuziunea de date; integrare multi-intelligence, cunoașterea situației, managementul spațiului operațional modern, comanda și controlul, sprijin pentru procesarea SIGINT, sisteme intel la scară largă¹⁸.

¹⁵ N.A.: Conform Centrului american CCDC C5ISR, prin sistem C5ISR se înțelege „gestionarea activităților de sus în jos, pe toate platformele militare și în cadrul celor 8 domenii specifice comenzii, asigurându-se că fiecare luptător are sistemele ISR și combatante necesare și suficiente pentru a executa diverse misiuni în rețea sau independent, așa cum este necesar să fie organizat, instruit și echipat pentru fiecare tip de conflict, în cadrul unității sale sau când acționează la periferie”.

¹⁶ ***, „CCDC C5ISR Center”, *US Army Combat Capabilities Development Command*, februarie 2019, URL: https://www.army.mil/article/157832/ccdc_c5isr_center, accesat la 18.07.2020.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ ***, „C5ISR Solution Areas”, *ManTech Corp.*, aprilie 2018, URL: <https://www.mantech.com/capabilities/c5isr>, accesat la 18.07.2020.

O importanță deosebită în noua arhitectură a sistemelor C5ISR/C6ISR o reprezintă instalarea și protejarea multidimensională a instalațiilor în facilități aeriene, terestre, navale sau situate în spațiu. Aceste facilități, pentru a răspunde cerințelor futuriste ale războiului de tip „mozaic”, vor trebui să îndeplinească toate condițiile unor baze militare inteligente ale viitorului; în special, pentru acele instalații care sunt prevăzute a se disloca în afara teritoriului național.

3. Baza militară inteligentă a viitorului

În cadrul noii strategii a războiului de tip „mozaic”, teoreticienii militari americani au remarcat faptul că rolul bazelor militare și modul în care SUA urmează să își proiecteze forța în zonele strategice de interes, în viitor, se vor modifica față de vechea abordare a amenajării terenurilor pentru acțiuni militare, astfel încât să fie asigurate împotriva pericolelor și să ajute la apărarea unor zone critice. Chiar dacă bazele militare sunt parte a spațiului operațional multidimensional, în ultima perioadă au apărut funcțiuni noi pentru acestea, cum ar fi asigurarea logistică din mișcare, re aprovizionarea din aer, protecția multidimensională, apărarea cibernetică sau repararea tehnicii militare înainte de a intra în luptă, ceea ce necesită un volum mare de date care să fie stocate și disponibile într-un singur loc.

Ca urmare Pentagonul a lansat o inițiativă, în 2018, cu privire la bazele militare ale viitorului. Modelul prevăzut pentru orașele inteligente, mai ales asigurarea unor servicii specifice on-line și a platformelor digitale avansate, pare să se adapteze și viitoarelor baze militare inteligente (smart base). Acestea vor avea nevoie de sisteme analitice avansate de date, de inteligență artificială și robotizare pentru a-și crește gradul de readiness și a asigura protecția multidimensională a forțelor, a fi eficiente și eficace în sprijinirea misiunilor emergente. Chiar și bazele militare inteligente, situate departe de linia frontului, vor trebui să îndeplinească aceleași criterii, precum: securitatea, reziliența, protecția instalațiilor față de orice perturbații, optimizarea serviciilor și creșterea eficienței instalațiilor¹⁹.

În esență, o bază inteligentă reprezintă integrarea inovațiilor tehnologice și a proceselor care pot îmbunătăți performanța, eficiența și comoditatea bunurilor și serviciilor gestionate pe o facilitate militară²⁰. Cu alte cuvinte, deși există baze care au folosit tehnologii și practici inteligente pentru inițiative energetice, mobilitate și construcții, o bază inteligentă integrează toate aceste caracteristici, împreună cu multe altele, pentru a oferi un set cuprinzător de soluții pentru provocările asociate

¹⁹ Rod Erickson, „Smart Military Bases – Resiliency with GIS”, *GISinc*, aprilie 2020, URL: <https://www.gisinc.com/blog/smart-military-bases-resiliency-with-gis>, accesat la 17.07.2020.

²⁰ George Martinidis, „Smart Cities provide the model for Smart Military Bases”, *Urenio Org*, februarie 2017, URL: <https://www.urenio.org/2017/02/22/smart-cities-provide-model-smart-military-bases/>, accesat la 17.07.2020.

facilităților de operare. Printre aceste multe alte caracteristici, se numără existența unui cadru de senzori, o capacitate mare de stocare date, sisteme de intel, precum și o locație protejată, dar vizibilă.

În cadrul inițiativei lansate de Pentagon, la unele baze militare de pe teritoriul SUA s-a reușit, până în prezent, introducerea unor noi tehnologii, precum: comunicații cu tehnologie 5G și NextG (pentru sprijinirea zborurilor aeronavelor în misiune, securitatea bazei și a perimetrului și creșterea instruirii piloților), instalarea și integrarea unei rețele de senzori (pentru asigurarea inteligentă a perimetrului, monitorizarea porților de acces, avertizare, managementul flotei de avioane și creșterea securității), testarea unor vehicule și senzori autonomi (pentru reducerea costurilor de transport, asigurarea mai rapidă a serviciilor în bază și creșterea siguranței publice).

Bazele militare inteligente ale viitorului, considerate adevărate ecosisteme, vor îngloba, așa după cum se vede în Figura nr. 5, sisteme tehnologice avansate, cu echiparea lor pentru apărarea împotriva noilor amenințări. Astfel, achiziționarea și introducerea unor software avansate pentru depozite digitale sau managementul

Figura nr. 5: Baza militară inteligentă a viitorului, propusă de Honeywell Aerospace

și urmărirea bunurilor de valoare vor face aceste baze mai reziliante și mai puțin costisitoare spre a fi gestionate, mai ales dacă se urmărește modernizarea celor existente, și nu construirea altora noi²¹.

Problemele care vor trebui abordate și rezolvate de viitoarea bază militară inteligentă se referă la: siguranța publică, posibile dezastre naturale sau produse de om, o creștere exponențială în aglomerarea de locuințe, mijloace de transport și alte servicii, îmbătrânirea instalațiilor, provocările unei conectivități viabile, poluarea, accesul la o mobilitate permisivă și de încredere, creșterea solicitărilor de consum energetic, și așa limitate, riscurile de securitate cibernetică ale infrastructurii²².

Construirea unor baze militare inteligente expediționare în teatre de operații volatile reprezintă cea mai mare provocare pentru militarii din toate statele membre ale NATO. Caracteristicile deosebite pe care le poate prezenta o zonă aflată în conflict, precum un mediu ostil din punctul de vedere al populației locale și al existenței unui adversar, condiții periculoase de vreme și climă, teren greu accesibil, existența unor resurse reduse, un sprijin al națiunii gazdă (HNS) redus sau inexistent acolo unde Consiliul Nord-Atlantic (NAC) decide să intervină militar, au obligat Alianța Nord-Atlantică să lanseze un nou concept privind „cazarea expediționară”, pe care l-au transmis, spre dezvoltare, unui consorțiu de companii de cercetare-dezvoltare olandeze²³, iar testarea se va desfășura în cadrul nouînființatului Laborator Fieldlab Smart Base din Soesterberg. Prototipul dezvoltat de acest consorțiu, denumit „The Shaded Dome”, asigură protecția împotriva condițiilor meteo extreme, un consum redus de energie electrică și este ușor de ridicat și de demontat, măsurând între 500 și 24.000 m² ²⁴.

Bazele militare inteligente ale viitorului vor găzdui atât sistemele C5ISR/C6ISR, cât și toate elementele pilotate sau autonome ale „kill web-ului” specific războiului de tip „mozaic” și vor trebui să fie modulare și flexibile, pentru a se putea acomoda tuturor tipurilor de misiuni și funcțiuni, inclusiv celor medicale sau de sprijin, în caz de dezastre.

²¹ Harry Lee, „Connectivity and the military base of the future”, *Army Technology*, iunie 2020, URL: <https://www.army-technology.com/features/connectivity-and-the-military-base-of-the-future/>, accesat la 18.07.2020.

²² **, „Smart Base Technologies: Building the Military Base of the Future”, *US Ignite*, octombrie 2019, URL: https://www.us-ignite.org/wp-content/uploads/2019/10/Smart-Bases-Technologies_2-pager.pdf, accesat la 18.07.2020.

²³ N.A.: Din cadrul acestui consorțiu majoritar olandez, fac parte firmele Royal HaskoningDHV, Zwarts & Jansma Architects, Poly-Ned Textielarchitectuur, acesta fiind sprijinit de TNO Defence and Security (D&V).

²⁴ Philip van Dngen, „The military base of the future”, *TNO Defence and Security*, iulie 2017, URL: <https://www.tno.nl/en/tno-insights/articles/the-military-base-of-the-future/>, accesat la 19.07.2020.

Concluzii

Războiul de tip „mozaic” este deseori confundat cu concepte similare, precum „sistem-de-sisteme” sau „operații întrunite multidisciplinare”. Oricare ar fi denumirea dată, teoreticienii militari și liderii de la Pentagon îl consideră viitoarea cale de urmat.

Organizarea unor forțe și sisteme după specificul misiunii de îndeplinit nu este ceva nou, la fel ca și ideea folosirii rețelelor de sisteme în război. Ceea ce aduce cu adevărat nou războiul de tip „mozaic” sunt viteza și complexitatea cu care poate combina pachetul de forțe flexibile avute la dispoziție cu sistemul de comandă-control, întărit cu tehnologie emergentă, cu operațiile repartizate pe elemente de acțiune și comanda prin misiune, prin care să se realizeze un cadru real al unui viitor război manevrier modern, centrat pe informații. Scopul principal este acela de a nu lăsa timp adversarului să prevadă și să înțeleagă ceea ce urmează să se întâmple.

La nivelul Pentagonului, se dorește crearea unui sistem-de-sisteme diferit de „jocul de puzzle” (în care piesele se pot combina doar dacă se întrepătrund), care să poată fi introdus în rețele în mod flexibil și care să poată configura rapid pentru a asigura capacitatea de reziliență a operatorilor. Altfel spus, folosirea oricărui sistem sau unitate care are acele funcțiuni caracteristice și care îi permite combinarea cu alte elemente, pentru a realiza o capabilitate de luptă dorită la momentul și locul ales de comandanți. Și, așa după cum afirma distinsul consilier Robert O. Work, „armata care va găsi cea mai propice combinație între tehnologie și conceptele operaționale va fi, probabil, în top”.

Implementarea noilor tehnologii va contribui decisiv la realizarea abordării războiului de tip „mozaic”, fiind centrată pe obținerea unui avantaj decizional asupra unui adversar. Sprijinul procesului decizional pe care îl pot asigura platformele AI, sistemele autonome fără pilot, senzorii pasivi îmbunătățiți, armele mai mici și capabilitățile electronice și de război cibernetic ar putea impune complexitate și confuzie unui adversar și ar putea permite executarea unor atacuri concentrate asupra țintelor esențiale. Astfel, apariția unei posibile paradigme strategice privind pregătirea și desfășurarea operațiilor viitoare va fi centrată pe decizie.

Deocamdată, nici Alianța Nord-Atlantică, și nici România nu au trecut la o astfel de abordare în cadrul analizelor strategice ale apărării (ASA), recent desfășurate. Preocupări privind folosirea tehnologiilor avansate și realizarea unor baze militare inteligente se regăsesc în cadrul evenimentelor științifice ale NATO și ale unor state membre dezvoltate, în stadiu incipient. Din nefericire, acest aspect va crește și mai mult decalajul tehnologic dintre SUA și partea europeană a Alianței Nord-Atlantice.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, „C5ISR Solution Areas”, *ManTech Corp.*, aprilie 2018, URL: <https://www.mantech.com/capabilities/c5isr>
2. ***, „C5ISR”, *Indra Company*, Madrid, 2020.
3. ***, „C6ISR: Our SETA Solutions”, *Goldbelt C6 R&D Institute*, ianuarie 2020, URL: <https://www.goldbeltc6.com/what-we-do/scientific-engineering-and-technical-assistance/c6isr-2/>
4. ***, „CCDC C5ISR Center”, *US Army Combat Capabilities Development Command*, februarie 2019, URL: https://www.army.mil/article/157832/ccdc_c5isr_center
5. ***, „Smart Base Technologies: Building the Military Base of the Future”, *US Ignite*, octombrie 2019, URL: https://www.us-ignite.org/wp-content/uploads/2019/10/Smart-Bases-Technologies_2-pager.pdf
6. BURNS, Thomas J., „DARPA Tiles Together a Version of Mosaic Warfare”, o prezentare Power-Point la *DARPA Military*, mai 2018, URL: <https://www.darpa.mil/work-with-us/darpa-tiles-together-a-vision-of-mosaic-warfare>
7. CLARK, Bryan, PATT, Dan, SCHRAMN, Harrison, „Mosaic Warfare. Exploiting artificial intelligence and autonomous systems to implement decision-centric operations”, *Center for Strategic and Budgetary Assessments*, Washington D.C., 2020.
8. DEPTULA, David A., Heather Penney, „Mosaic Warfare”, *Air Force Magazine*, noiembrie 2019, URL: <https://www.airforcemag.com/article/mosaic-warfare/>
9. ERICKSON, Rod, „Smart Military Bases – Resiliency with GIS”, *GISinc*, aprilie 2020, URL: <https://www.gisinc.com/blog/smart-military-bases-resiliency-with-gis>
10. JENSEN, Benjamin, PASCHKEWITZ, John, „Mosaic Warfare: Small and Scalable are Beautiful”, *War on the Rock*, decembrie 2019, URL: <https://warontherocks.com/2019/12/mosaic-warfare-small-and-scalable-are-beautiful/>
11. LEE, Harry, „Connectivity and the military base of the future”, *Army Technology*, iunie 2020, URL: <https://www.army-technology.com/features/connectivity-and-the-military-base-of-the-future/>
12. MAGNUSON, Stew, „DARPA Pushes ‘Mosaic Warfare’ Concept”, *National Defence Magazine*, noiembrie 2018, URL: <https://www.nationaldefensemagazine.org/articles/2018/11/16/darpa-pushes-mosaic-warfare-concept>
13. MARTINIDIS, George, „Smart Cities provide the model for Smart Military Bases”, *Urenio Org*, februarie 2017, URL: <https://www.urenio.org/2017/02/22/smart-cities-provide-model-smart-military-bases/>
14. VAN DNGEN, Philip, „The military base of the future”, *TNO Defence and Security*, iulie 2017, URL: <https://www.tno.nl/en/tno-insights/articles/the-military-base-of-the-future/>

CONDUCEREA POLITICO-MILITARĂ ȘI COMANDA MILITARĂ ÎN ORGANIZAȚIA TRATATULUI DE LA VARȘOVIA

*Diana Cristiana LUPU**

Prezentul articol tratează problema conducerii politico-militare și comenzii militare în cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia (OTV). În acest sens, pornind de la principalele aspecte cuprinse în tratatele de constituire a celor două organizații politico-militare, care au dominat scena internațională în perioada Războiului Rece – NATO și OTV sunt expuse câteva asemănări și deosebiri între cele două alianțe. În continuare, sunt redată cele două statute – la pace și la război – care au formalizat principalele organisme de comandă și control din OTV, cu referire la contextul în care a apărut necesitatea elaborării și adoptării acestora. Nu în ultimul rând, este expusă poziția adoptată de România, ca stat membru al OTV, în legătură cu mecanismele de comandă și control, poziție apreciată de cercetătorii fenomenului ca reprezentând o contribuție importantă la modernizarea, maturizarea și multilateralizarea OTV.

Cuvinte-cheie: Război Rece; NATO; OTV; comandă și control; Forțe Armate Unite; standardizare; interoperabilitate.

Introducere

În contextul geopolitic și geostrategic ulterior încheierii celui de-al Doilea Război Mondial, căruia i-au fost atașate sintagme, precum Cortină de Fier, Război

** Diana Cristiana LUPU este doctorand în Științe Militare la Universitatea Națională de Apărare „Carol I” și își desfășoară activitatea în cadrul Statului Major al Apărării, București. Email: diana_c_lupu@yahoo.com*

Rece sau lume bipolară, cu referire la cei doi poli de putere existenți – Statele Unite ale Americii și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste –, au luat ființă două organizații politico-militare, a căror interacțiune a dominat scena mondială, pentru o perioadă de aproximativ 50 de ani, respectiv Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) și Organizația Tratatului de la Varșovia (OTV). NATO a fost constituită la 4 aprilie 1949, având ca membri fondatori Belgia, Canada, Danemarca, Franța, Islanda, Italia, Luxemburg, Țările de Jos, Norvegia, Portugalia, Regatul Unit și Statele Unite ale Americii. Ulterior, acestora li s-au adăugat Grecia și Turcia (1952), Republica Federală Germania (1955), Spania (1982), iar, după încheierea Războiului Rece, Cehia, Ungaria și Polonia (1999), Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, România, Slovacia și Slovenia (2004), Albania și Croația (2009), Muntenegru (2017), Macedonia de Nord (2020). OTV a fost înființată la 14 mai 1955, statele fondatoare fiind URSS, Polonia, Republica Democrată Germană, Cehoslovacia, România, Bulgaria, Ungaria și Albania. Ambele organizații, prin tratatele constitutive, afirmău încrederea în principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite și dezideratul de rezolvare a eventualelor dispute pe cale pașnică, în conformitate cu respectivele principii. OTV a fost, oficial, dizolvată, în urma întrunirii de la Praga, la 1 iulie 1991.

1. NATO și OTV – scurtă analiză comparativă

Tratatele constitutive ale celor două organizații, semnate la Washington¹, în cazul NATO, și la Varșovia², în cazul OTV, cuprind un număr de 14, respectiv 11 articole. Analizând textele celor două tratate, se observă că ambele organizații politico-militare au fost constituite în acord cu prevederile Cartei ONU, în sprijinul păcii și cooperării internaționale, având, cu mici excepții, aceleași prevederi și o retorică similară, invocând aceleași principii de drept internațional – suveranitate, integritate teritorială, neamestec în treburile interne. Deosebirea constă în faptul că, deși exprimarea este oarecum mai vagă, în general, în preambulul tratatului încheiat la Varșovia, erau consemnate elemente specifice, care au fost luate în considerare privitor la decizia de încheiere a tratatului, respectiv Uniunea Europeană Occidentală, remilitarizarea Germaniei de Vest și posibila ei includere în Blocul Nord-Atlantic, iar, în încheiere, se preciza că edificarea unui sistem de securitate colectivă în Europa, ratificat printr-un tratat, ar conduce la încheierea

¹ N.A.: Textul integral al Tratatului NATO, semnat la 4 aprilie 1949, disponibil pe site-ul oficial al NATO, URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm, accesat la 20.03.2020.

² N.A.: Textul integral al Tratatului OTV, semnat la 14 mai 1955, poate fi consultat în lucrarea lui Constantin Oancea, Aurel Chipser, Ion Ciubotaru, Cornel Codiță, Valentin Nicolau, Vasile Oroian, *Organizația Tratatului de la Varșovia, 1955-1975, Documente*, Editura Politică, București, 1976, pp. 15-22.

valabilității tratatului de constituire a OTV. În plus, se menționa dezideratul de lichidare a armelor nucleare și a celor de distrugere în masă, dar nu se făceau precizări cu privire la încurajarea cooperării economice pentru creșterea bunăstării, păstrarea valorilor și a civilizației comune, așa cum acestea apăreau în tratatul de la Washington. Întrebării privitoare la motivele și utilitatea creării OTV, în condițiile în care URSS avea tratate bilaterale cu toți sateliții săi, la șase ani de la apariția NATO și cu o zi înainte de încheierea tratatului care stipula reînființarea unei Austrii independente și democratice, urmând un proces oarecum nenatural, raportat la modalitatea în care se formează, de obicei, alianțele, i s-au dat nenumărate răspunsuri, având legătură cu ideile de control, de legitimitate, de posibilitate de acces al trupelor către Europa Occidentală, mergând până la redundanță, dacă se lua în considerare sistemul de tratate bilaterale. Relativ recent, odată cu dezvoltarea celor două proiecte internaționale privitoare la epoca respectivă – *Cold War International History Project (CWIHP)*³ și *Parallel History Project on Cooperative Security (PHP)*⁴ –, care au pus laolaltă, într-un efort considerabil și remarcabil, cercetători, istorici, arhiviști și traducători, în special din țările care au aparținut fostului Bloc sovietic, întrebării menționate i s-a dat un răspuns coagulat, dintr-o perspectivă legată de *soft power*, anume că scopul politic al *corelării forțelor*, un sistem teoretic ipotetic care lua în considerare alte atribute ale puterii, pe lângă cele strict militare, a prevalat. Un argument în sensul prevalenței scopului politic al OTV este și acela că planificarea constituirii sale a fost încredințată Ministerului de Externe sovietic, și nu Statului Major General⁵. Nu în ultimul rând, prevederea tratatului de constituire a OTV, referitoare la încetarea valabilității acestuia, odată cu apariția unui sistem de securitate colectivă în Europa, este interesantă, în contextul sintagmei utilizate de oficialii NATO, care au denumit OTV un *castel de carton*⁶. Această denumire poate fi corelată cu irelevanța⁷ OTV pentru NATO, dar, dintr-o altă perspectivă, și cu faptul că, dacă s-ar fi reușit, pe baza unui tratat, crearea unui

³ N.A.: Documente declassificate, în special din arhivele CIA, cu privire la perioada Războiului Rece, pot fi consultate la URL: <https://www.wilsoncenter.org/program/cold-war-international-history-project>

⁴ N.A.: Documente declassificate, din perioada Războiului Rece, existente în arhivele statelor foste membre OTV, pot fi consultate la URL: <http://www.php.isn.ethz.ch/lory1.ethz.ch/index.html>

⁵ Wojtech Mastny, Malcolm Byrne (coordonatori), *A Cardboard Castle? An Inside History of the Warsaw Pact, 1955-1991*, Parallel History Project, CEU Press, Budapesta, New York, 2005, p. 3.

⁶ Robert Spencer, *Alliance Perceptions of the Soviet Threat, 1950-1988*, în Carl Christoph Schweitzer (coordonator), *The Changing Western Analysis of the Soviet Threat*, Pinter, Londra, 1990, p. 19.

⁷ N.A.: La momentul înființării OTV, organizația a fost considerată o copie inconsistentă a NATO, fie și doar prin prisma asemănării tratatului constitutiv cu cel al NATO, principalul său scop fiind perceput ca acela de a reprezenta un instrument sovietic de control suplimentar al sateliților din Blocul estic, duplicând, într-o oarecare măsură, tratatele bilaterale pe care URSS le încheiase deja cu fiecare dintre acestea.

sistem de securitate colectivă în Europa, OTV s-ar fi descompus, fragment cu fragment, la schimb cu fragmente din NATO, URSS rămânând puterea dominantă în Europa și arbitrul securității sale, pe baza rețelei de tratate de securitate bilaterale încheiate⁸. Mai mult, percepția asupra sintagmei *castel de carton*, în cazul în care aceasta s-ar referi la redundanța OTV, ar trebui revizuită și din alte motive. NATO a fost considerată de la început o alianță multilaterală, procesul decizional având la bază mecanismul consultării între parteneri, pe când OTV a fost percepută drept *cureaua de transmisie* a Uniunii Sovietice⁹ sau *cea mai importantă organizație pentru perpetuarea influenței sovietice* în Europa de Est¹⁰, percepție încă valabilă pentru mulți istorici, OTV fiind considerată un instrument sovietic, utilizat pentru subordonarea totală a guvernelor est-europene, în epoca post-Stalin, evoluând, în timp, spre o organizație multilaterală. Cu toate acestea, importanța componentei militare a organizației nu poate fi negată, mai ales în perioada în care alianța și-a atins, maturizându-se, punctul culminant, respectiv anii '70 - '80. De altfel, chiar în ziua semnării tratatului constitutiv, la Varșovia, s-a luat hotărârea de a crea, pe lângă Comitetul Politic Consultativ (CPC), un Comandament Unificat al Forțelor Armate Unite (FAU) ale OTV.

În ceea ce privește principalele mecanisme instituționale și organisme de comandă și control ale celor două alianțe politico-militare, menționatul Comitet Politic Consultativ, alcătuit din secretarii generali ai partidelor comuniste, premierii, miniștrii de externe și/sau miniștrii apărării din statele membre, urma să coordoneze întreaga activitate care nu avea caracter strict militar, fiind principalul organism politic al OTV. Acesta corespundea, într-o oarecare măsură, Consiliului Nord-Atlantic, în OTV neexistând un echivalent al Consiliului Reprezentanților Permanenți, alcătuit din delegații guvernelor statelor membre ale NATO. În ianuarie 1956, la reuniunea de la Praga, s-a hotărât înființarea a două organisme auxiliare, respectiv Comisia Permanentă și Secretariatul Unit. Secretarul General era unul dintre adjuncții ministrului de externe sovietic, responsabilitățile ministeriale ale acestuia prevalând ca importanță. Prin comparație, Secretarul General al NATO, care prezidează și Consiliul Nord-Atlantic, este un diplomat dintr-un stat membru al Alianței. Referitor la mecanismul de consultare politică, Comisia Permanentă avea responsabilitatea de a face recomandări pe probleme de politică externă, deși miniștrii de externe ai statelor membre aveau întruniri regulate, o dată sau

⁸ Vojtech Mastny, Malcolm Byrne (coordonatori), *A Cardboard Castle? An Inside History of the Warsaw Pact, 1955-199*, op. cit., p. 4.

⁹ R.W. Clawson, L.S. Kaplan (editori) *The Warsaw Pact. Political Purpose and Military Means*, Ohio, 1982, p. X, în Laurien Crump, *The Warsaw Pact Reconsidered. International Relations in Eastern Europe, 1955-69*, Routledge, Londra și New York, 2015, p. 2.

¹⁰ C.D. Jones, *Soviet Influence in Eastern Europe. Political Autonomy and the Warsaw Pact*, New York, 1981, p. IX., în Laurien Crump, op. cit., p. 2.

de două ori pe an. În NATO, asigurarea consultării politice este principala funcție a Consiliului Nord-Atlantic, cu sprijinul Comitetului Politic, întrunirile fiind aproximativ săptămânale.

Cât despre componenta militară, Articolul 5 al tratatului constitutiv prevedea înființarea unui Comandament Unificat al Forțelor Armate Unite ale OTV. Acesta urma să fie condus de un Comandant Suprem, sovietic, având ca locuitori miniștrii apărării statelor membre. Mai mult, apărarea antiaeriană a statelor membre urma să fie coordonată de șeful Apărării Antiaeriene sovietice. În martie 1969, a fost înființat un Comitet al Miniștrilor Apărării ai Statelor Membre OTV. Prin comparație, autoritatea militară a NATO, Comitetul Militar, compus din reprezentanții militari și șefii statelor majore din țările membre, se subordonează autorității politice, respectiv Consiliului Nord-Atlantic. Președintele Comitetului Militar al NATO este ales de către șefii apărării din statele membre, pentru o perioadă limitată, doi sau trei ani, putând avea orice naționalitate. Comitetul Militar a fost constituit la câteva luni de la înființarea NATO, reprezentând veriga de legătură dintre componenta politică și cea militară a Alianței. Astfel, Comandamentele Supreme ale Forțelor Aliate, Comandamentele Strategice primesc, de la Comitetul Militar, orientări clare, formulate pe baza consensului¹¹. În acest context, este de menționat faptul că, la momentul constituirii NATO, nu a existat o structură de comandă responsabilă de apărarea globală a Europei Occidentale, stipulată în Articolul 5 al Tratatului NATO, ci numai grupuri de planificare regională, care urmau să întocmească planuri pentru apărarea regiunilor din responsabilitate. Ca urmare a izbucnirii conflictului din Coreea, în 1950, națiunile membre ale NATO au decis să își sporească eforturile de apărare și au inițiat demersurile pentru crearea unei structuri de comandă militară integrată, având un singur comandant al forțelor NATO din Europa – SACEUR. Primul dintre aceștia a fost generalul american Dwight D. Eisenhower. Sediul Comandamentului Suprem al Forțelor Aliate din Europa – Supreme Headquarters Allied Powers Europe (SHAPE) – a fost stabilit, la 2 aprilie 1951, la Rocquencourt, Franța, fiind mutat, în 1967, ca urmare a retragerii Franței din structurile militare de comandă ale NATO, la Casteau, Mons, Belgia. În calitate sa de comandant (SACEUR), D. Eisenhower a subliniat faptul că toate statele membre funcționează ca o singură entitate în slujba îndeplinirii obiectivelor NATO, a apărării și a păcii, scop pentru care naționalitățile individuale vor fi lăsate deoparte¹².

¹¹ N.A.: Pentru detalii, a se vedea, ***, *A Short History of NATO*, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm, accesat la 25.03.2020; ***, *The Atlantic Alliance and the Warsaw Pact, A Comparative Study*, NATO Information Service 1110 – Bruxelles, URL: http://archives.nato.int/uploads/t/null/1/3/137592/0224_The_Atlantic_Alliance_and_the_Warsaw_Pact-A_Comparative_Study_1971_ENG.pdf, accesat la 25.03.2020.

¹² ***, „SHAPE in France”, *NATO*, (istoria SHAPE), URL: <https://shape.nato.int/page134353332.aspx>, accesat la 04.04.2020.

Revenind la OTV, procesul de stabilire a unei structuri de comandă integrată nu a decurs la fel ca la NATO, în primul rând pentru că majoritatea statelor membre ale OTV nu au perceput această alianță ca fiind naturală, mai ales în ceea ce privea caracterul său supranațional, în contextul binecunoscut al situației acestora la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial și al specificului lor, o caracteristică importantă fiind reprezentată de o prezență marcantă a elementului național, care venea în contradicție cu internaționalismul promovat de ideologia marxist-leninistă. Drept urmare URSS a depus eforturi pentru a dovedi legitimitatea adoptării unei astfel de poziții și pentru a realiza cadrul în care cele două direcții, naționalistă și internaționalistă, să poată coexista. Din acest motiv, a fost necesară o formalizare, materializată în documente suplimentare, care să stabilească organismele de comandă și control, precum și responsabilitățile acestora. În general, respectivele documente au avut forma unor statute, în sensul unui ansamblu de dispoziții, cu caracter oficial, care reglementează scopul, structura și modul de funcționare a unei organizații.

2. Comandamentul Unificat al Forțelor Armate Unite ale OTV – 1955

În circumstanțele menționate, deși existența Comandamentului Unificat al Forțelor Armate Unite ale OTV era specificată în Articolul 5 al Tratatului OTV, documentul privitor la structura acestuia și la domeniile de responsabilitate a fost elaborat la aproximativ trei luni de la înființarea organizației, respectiv la 7 septembrie 1955.

Statutul Comandamentului Unificat al Trupelor OTV, din 1955, era alcătuit din cinci părți, cu referire la Comandantul Suprem, loțiitorii săi, Statul Major al Forțelor Armate Unite, relația dintre acesta și statele majore ale armatelor țărilor membre și canalele de comunicare. Astfel, printre responsabilitățile Comandantului Suprem, se numărau punerea în aplicare a rezoluțiilor CPC, care priveau direct FAU, supervizarea pregătirii operaționale și de luptă a FAU, organizarea de exerciții combinate ale trupelor, flotelor și statelor majore aflate sub comanda FAU, cunoașterea detaliată a situației trupelor și flotelor, adoptarea, în cooperare cu guvernele și ministerele apărării din statele membre, a măsurilor necesare asigurării permanente a capacității de luptă a forțelor, acesta având, totodată, dreptul de a evalua capacitatea strategică și de luptă a FAU, precum și de a formula, pe baza evaluării, ordine și recomandări pentru corectarea eventualelor deficiențe. Loțiitorii săi purtau întreaga responsabilitate pentru mobilizarea și operaționalizarea trupelor, precum și pentru pregătirea operațională, de luptă și politică a acestora. De asemenea, erau responsabili pentru asigurarea personalului, armamentului și tehnicii necesare, având obligația de a raporta situația cu privire la mobilizare și la capacitatea de luptă, precum și la pregătirea politică, strategică și de luptă a trupelor și flotelor puse la dispoziția Comandamentului Unificat. Cât privește Statul Major al FAU, șeful acestuia superviza activitatea personalului subordonat Comandantului Suprem al FAU. În ceea ce privește componența Statului Major, acesta cuprindea reprezentanții

permanenți ai statelor majore generale din țările membre OTV, organisme speciale pe probleme strategice, tactice și organizaționale, inspectorii de arme ai categoriilor de forțe. Printre responsabilități, se numărau cunoașterea detaliată a situației și stării trupelor și flotelor, adoptarea măsurilor necesare, în cooperare cu statele majore generale din țările membre, pentru asigurarea pregătirii de luptă permanente a trupelor, dezvoltarea planurilor pentru optimizarea, calitativă și cantitativă, a trupelor, evaluarea necesarului de tehnică și de militari. Printre drepturi, se numărau discuțiile cu locțiitorii din statele membre, pentru obținerea de informații cu privire la situația și starea trupelor și flotelor sub comanda FAU. Erau, de asemenea, stipulate relațiile de cooperare dintre Statul Major al FAU și statele majore din țările membre, acestea având obligația de a informa Statul Major al FAU cu privire la componența și pregătirea, militară și politică, a trupelor, precum și de a coordona dislocarea trupelor și flotelor din comandă. Canalele de comunicare erau reprezentate de corespondența diplomatică și de mijloacele puse la dispoziție de statele membre, pentru comunicarea cu locțiitorii Comandantului Suprem și cu șefii statelor majore generale din țările membre¹³.

3. Reorganizarea OTV – statutele noilor instituții – 1969

După aproximativ un an de la adoptarea documentului prezentat, la 30 octombrie 1956, la Moscova, a fost emisă *Declarația privitoare la prietenia dintre URSS și celelalte state socialiste*, stipulând cele cinci principii ale relațiilor dintre statul cel mai puternic al alianței și sateliți, respectiv: egalitate deplină, respectarea integrității teritoriale, independenței, suveranității statale și neamestecul în treburile interne¹⁴. În acest context, marcat de interpretarea, ca atare, a ideii de urmare a unor căi diferite spre socialism, promovată de liderul sovietic Nikita Hrușciiov, este necesar a fi menționate câteva crize interne cu care OTV s-a confruntat, în decada următoare. Dintre acestea, cele mai cunoscute sunt episoadele Polonia, Ungaria și Cehoslovacia. Astfel, în iunie 1956, în Polonia a avut loc o revoltă a muncitorilor, începută la Poznań. Represiunea revoltei s-a soldat cu victime – morți, răniți, arestați. Mai mult, în contextul existent pe plan intern și extern, revolta s-a transformat într-o criză politică, reprezentând o provocare la adresa capacității conducerii sovietice de a controla situația. În octombrie 1956, în Ungaria, revolta studenților și muncitorilor a luat amploare, culminând cu ceea ce este cunoscut drept Revoluția Maghiară, înăbușită cu ajutorul tancurilor sovietice, generând victime și în rândul sovieticilor, plus un număr considerabil de refugiați maghiari. La câțiva ani distanță, în 1968, noul lider din Cehoslovacia,

¹³ Vojtech Masntý, Christian Nuenlist, Anna Locher, *Records of the Political Consultative Committee, 1955-1991*, Parallel History Project on NATO and the Warsaw Pact (PHP), URL: www.isn.ethz.ch/php, cu permisiunea Center for Security Studies at ETH Zurich și National Security Archive at the George Washington University, din partea PHP, ianuarie 2003, accesat la 30.03.2020.

¹⁴ ***, ANIC, *Fond CC al PCR, Cancelarie*, dosar 1/1957, f. 9.

A. Dubcek, a încercat să reformeze sistemul, în sensul democratizării, liberalizării și descentralizării. Evenimentele sunt cunoscute drept *Primăvara de la Praga*. Bineînțeles, respectivele evenimente au reprezentat o provocare majoră la adresa liniei promovate de URSS, care, de această dată, nu a mai intervenit unilateral pentru a pune capăt evenimentelor, ci în parteneriat cu forțe armate ale statelor membre ale OTV, mai puțin România, care nu a participat la invadarea Cehoslovaciei. Cu scopul formalizării legitimității respectivei intervenții, noul lider de la Moscova, Leonid Brejnev, a formulat și a promovat ceea ce este cunoscut ca Doctrina Brejnev sau Doctrina suveranității limitate.

În ceea ce privește România, după 1960, aceasta a interpretat *ad litteram* principiile stipulate în declarația menționată, privitoare la prietenia dintre URSS și statele socialiste, readucându-le, cu nenumărate ocazii, în atenție, adoptând, astfel, o poziție distinctă în cadrul OTV, exprimată prin liderii și reprezentanții săi, în special în cadrul întrunirilor având ca scop adoptarea unor mecanisme instituționale sau înființarea unor organisme ale alianței. Mai mult, a accentuat existența elementului național, începând cu celebrul discurs al lui Gheorghe Georghiu-Dej, din aprilie 1964, cunoscut și ca declarația de independență a României față de Moscova, în care liderul român arăta că trecerea pârghiilor de conducere în competența unor organisme suprastatale ar transforma suveranitatea într-o noțiune lipsită de conținut¹⁵, poziție menținută de succesorul său la conducerea partidului și statului, Nicolae Ceaușescu. În acest context, ținând seama și de faptul că, la reuniunea statelor membre ale OTV de la București, din 1966, a fost propusă organizarea unei conferințe pe teme de securitate și cooperare în Europa, propunere căreia NATO i-a răspuns, în 1969, ca urmare a Summitului de la Bruxelles, a fost demarat procesul negocierilor în vederea organizării respectivei conferințe. În acest sens, au revenit în atenție teme, precum legitimitatea, egalitatea dintre statele membre, procesul de consultare din interiorul organizației, încrederea cu care erau investiți aliații. Astfel, s-a considerat necesară o reformare a OTV, expresia respectivei reforme fiind formalizată printr-un set de statute.

La 17 martie 1969, cu prilejul reuniunii CPC de la Budapesta, URSS a reușit, după mulți ani, să obțină acordul cu privire la reorganizarea și consolidarea OTV, ceea ce a avut consecințe importante în anii care au urmat. În urma reuniunii, au fost adoptate noile statute secrete ale OTV, documente mai detaliate, care specificau mai clar autoritatea comandantului pe timp de pace, precum și responsabilitățile celorlalte organisme constituite.

Astfel, Statutul Comitetului Miniștrilor Apărării pe timp de pace stipula îndatoririle miniștrilor apărării, dintre care menționez examinarea situației posibilului oponent, a planurilor sale strategice și a tendințelor de dezvoltare a forțelor, elaborarea

¹⁵ *** , *Declarație cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale*, adoptată de Plenara lărgită a CC al PMR, din aprilie 1964, Editura Politică, București, 1964, Scînteia nr. 6239, din 26 aprilie 1964, p. 33.

de sugestii și recomandări cu privire la îmbunătățirea capabilităților defensive ale fiecărui stat membru, cu privire la crearea și dezvoltarea Forțelor Armate Unite, examinarea teatrelor de război, a resurselor pentru război, discutarea problemelor militare care necesitau coordonare comună.

Statutul Forțelor Armate Unite și al Comandamentului Unificat pe timp de pace definea Forțele Armate Unite ca fiind acele forțe și echipamente care, prin acord cu statele membre, erau destinate activităților în comun, precum și Consiliile Militare comune, create în conformitate cu Articolul 5 al Tratatului OTV. FAU ale statelor membre constau în unități naționale, destinate operațiilor militare comune, în acord cu decizia guvernelor statelor membre, unități tactice și operaționale din toate categoriile de forțe, detașamente de securitate, comandamente de front și de susținere, precum și organisme de comandă ale FAU. Numărul acestora era stabilit de guvernul fiecărui stat membru, la recomandarea Comandantului Suprem al FAU și pe baza deciziilor CPC, în funcție de resursele avute la dispoziție și de posibilitățile economice. Aceste aspecte urmau a fi stabilite prin acorduri speciale, semnate de Comandantul Suprem al FAU și de miniștrii apărării din fiecare stat membru și confirmate de guvernele acestora. Pe timp de pace, trupele și flotele aparținând FAU rămâneau subordonate direct fiecărui minister al apărării, activitatea acestora fiind guvernată de legi, statute și regulamente ale fiecărui stat. Ministerele apărării erau total responsabile de starea, armamentul, pregătirea de luptă, îndoctrinarea politică și instrucția trupelor, precum și de stocurile de materiale și de rezervele tehnice. Pe timp de război, organizarea comenzii FAU, activitățile Comandamentului Unificat și relațiile reciproce ale Comandamentului Unificat cu comandamentele naționale urmau a fi guvernate de statute speciale. De asemenea, au fost statuate pozițiile de conducere și comandă ale Comandamentului Unificat.

Pentru comanda activităților FAU, urmau a fi create organisme adiționale – Consiliul Militar, Statul Major, Comitetul Tehnologic. În armatele statelor membre, puteau fi numiți, având consimțământul guvernelor acestora, ofițeri de legătură cu Comandantul Suprem al FAU.

Comandantul Suprem putea fi desemnat dintre mareșalii (generalii) fiecăruia dintre statele membre, pe o perioadă de 4-6 ani, activitatea acestuia fiind ghidată de deciziile guvernelor statelor membre și instrucțiunile CPC. Acesta, printre alte atribuții, coordona planurile operaționale pentru angajarea trupelor și forțelor navale destinate FAU, emitea directive pentru creșterea nivelului de capabilități operaționale și stabilea calendarul activităților comune ale FAU (exerciții, jocuri de război, instrucție, conferințe, consultări, discuții și altele), fiind responsabil de implementarea acestora.

Șeful de stat major, comandanții trupelor de apărare antiaeriană și ai forțelor navale, precum și șeful Comitetului Tehnologic urmau să fie numiți, pentru o perioadă de 4-6 ani, prin acordul mutual dintre guvernele statelor membre.

Consiliul Militar urma să se ocupe de starea și dezvoltarea FAU, activitățile acestuia având un caracter consultativ¹⁶.

O mențiune cu privire la înființarea Comitetului Tehnologic este cea legată de rolul său pentru standardizare, un aspect foarte important, în contextul abilității de a desfășura operații multinaționale, al interoperabilității și al utilizării eficiente a resurselor. Prin comparație, în NATO, Biroul Militar pentru Standardizare a fost creat în 1951, ulterior acesta devenind Biroul pentru Standardizare NATO, sub autoritatea Comitetului pentru Standardizare¹⁷.

4. Statutul Comandamentului Unificat al FAU pe timp de război – 1980

Așa după cum am arătat, pe timp de război, organizarea comenzii FAU, activitățile Comandamentului Unificat și relațiile reciproce ale Comandamentului Unificat cu comandamentele naționale urmau a fi guvernate de statute speciale. Astfel, Statutul Comandamentului Unificat pe timp de război a fost adoptat la 18 martie 1980, definind compoziția, scopul și regulile de funcționare ale FAU, precum și organismele sale administrative (Înaltul Comandament Suprem, Comandamentele Supreme ale FAU în teatrele de război, pe direcția strategică vestică și cea sud-vestică, precum și Comandamentele Flotei Baltice Unificate și Flotei Mării Negre Unificate), regulile de comandă ale apărării antiaeriene, organizarea activității politice, logisticii, asigurarea genisticii și tehnicii în teatrele de război, relațiile mutuale dintre organismele administrative ale FAU și conducerea națională politico-militară a fiecărui stat membru, precum și alocările financiare.

În acest sens, în ceea ce privește FAU, grupările strategice erau definite drept structuri ale forțelor terestre, navale, administrative și grupuri de sprijin, alocate FAU, subordonate Comandamentelor Supreme ale FAU, din teatrele de acțiuni militare de vest și de sud-vest, subordonate direct Înaltului Comandament, din cadrul căruia se desemna Înaltul Comandant Suprem. Statul Major General al Forțelor Armate ale URSS era organismul administrativ al Înaltului Comandament Suprem al FAU, prin organismele naționale unificate care administrau forțele și flotele. Flota Unificată a Mării Negre era compusă din flotele URSS, Bulgariei și României, comandant fiind Comandantul Flotei Mării Negre a URSS, iar Flota Unificată a Mării Baltice cuprindea flotele URSS, Poloniei și RDG, sub comanda Comandamentului Flotei Mării Baltice a URSS.

În ceea ce privește apărarea antiaeriană, Comandantul Suprem al FAU, din teatrul de operații, comanda forțele de apărare antiaeriană din respectivul teatru,

¹⁶ ***, Arhivele Federale ale Germaniei, Secția Militară, Freiburg, *AZN 32854*, traducere în limba engleză pentru National Security Archive, Rebekka Weinel, în Wojtech Mastny, Malcolm Byrne (editori), *A Cardboard Castle? An Inside History of the Warsaw Pact, 1955-1991*, op. cit., pp. 323-329.

¹⁷ N.A.: Pentru detalii, a se vedea, *NATO Standardisation Office*, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_124879.htm, accesat la 28.03.2020.

coordonarea revenind Înaltului Comandament Suprem. Principiile comenzii FAU în teatrul de operații, precum și dezvoltarea organismelor administrative și a sistemelor de comunicații se bazau pe ordonanțe speciale ale Înaltului Comandament Suprem.

Conducerea militar-politică națională a fiecărui stat membru asigura execuția deplină și la timp a deciziilor Comandamentului Suprem și un înalt grad de pregătire de luptă, pentru forțele armate și flotele alocate FAU în teatru. De asemenea, asigura nivelul stabilit de personal, rezerve, armamente, echipamente, materiale și mijloace tehnice. În plus, desfășura activități de ridicare a stării moral-politice a personalului. Comandanții unităților operaționale naționale erau direct la dispoziția Înaltului Comandament Suprem.

Cât despre alocarea bugetară, aceasta era stabilită în conformitate cu deciziile statelor membre, adoptate la reuniunea CPC din 17 martie 1969, după cum urmează: în Teatrul de Acțiuni Militare de Vest, RDG – 16,2%, RPP – 23, 1%, URSS – 44,5%, RPC – 16,2%, iar în Teatrul de Acțiuni Militare de Sud-Vest, RPB – 16,9%, RPU – 14,3%, RSR – 24,1%, URSS – 44,5%¹⁸.

Acest statut a fost adoptat într-un context geopolitic diferit. Dintre principalele caracteristici ale respectivului context, menționez faptul că, la finalul anilor '70, destinderea părea a nu mai fi funcțională. În plus, utilizarea forțelor convenționale revenise în atenție, mai ales după formularea *marii strategii* de către mareșalul sovietic Nikolai Ogarkov. Drept urmare importanța forțelor armate ale statelor membre dobândise o nouă dimensiune, ceea ce, încă o dată, aducea în atenție problema încrederii pe care acestea o puteau proiecta. Mai mult, desfășurarea de trupe sovietice în Afganistan, începând cu anul 1979, schimba datele problemei, toate acestea pe fondul unei noi concepții a războiului în Europa. În acest context, este de menționat faptul că România a refuzat să semneze statutul, atitudine ce venea în continuarea poziției adoptate de către aceasta, în interiorul OTV, până în acel moment. Desigur, așa după cum am arătat, România nu a fost singurul stat membru care a exprimat viziuni care nu se conformau întocmai celor promovate de URSS, dar poziția adoptată de România, așa după cum reiese din documentele existente în arhivele mai multor state foste membre ale OTV, a contribuit la transformarea CPC într-un forum de discuții, precum și la maturizarea organizației.

5. Poziția adoptată de România ca stat membru al OTV

În contextul internaționalismului socialist, asociat ideologiei marxist-leniniste, România a adoptat, așa după cum am arătat anterior, o poziție distinctă, în sensul concentrării asupra elementului național și opțiunii pentru o politică externă

¹⁸ ***, Arhivele Federale ale Germaniei, Secția Militară, Freiburg, *AZN 32854*, traducere în limba engleză Magdalena Klotzbach, în Vojtech Mastny, Malcolm Byrne (coordonatori), *A Cardboard Castle? An Inside History of the Warsaw Pact, 1955-1991*, op. cit., pp. 429-434.

autonomă, testând limitele acceptabile, impuse de calitatea de membru al OTV, și contribuind, astfel, la procesul de emancipare a sateliților, fapt care a condus la maturizarea și multilateralizarea OTV. Printre temele principale ale politicii externe, pot fi menționate deschiderea către Occident, mai cu seamă în contextul Ostpolitik, relațiile cu statele din *lumea a treia*, promovarea ideilor dezarmării, securității și cooperării, România asumându-și, în anii '70, un rol activ în organizarea evenimentului Helsinki.

Drept urmare diplomația românească a depus eforturi pentru menținerea unui grad cât mai mare de autonomie în politica externă, exprimând, cu nenumărate ocazii, ideea potrivit căreia miniștrii de externe pot acționa numai în limitele competenței pe care le-o oferă legile statului pe care îl reprezintă, aceștia neputând așadar participa la activitatea unui organism suprastatal, menit să facă recomandări asupra politicii externe a partidelor și guvernelor¹⁹, cum ar fi fost Comitetul Miniștrilor Afacerilor Externe (CMAE) – organism al OTV, intenționat a fi constituit. Crearea CMAE a fost propusă la consfătuirea CPC de la Varșovia (1974), ca urmare a faptului că toți conducătorii de delegații s-au pronunțat pentru intensificarea colaborării în domeniul acțiunilor de politică externă a țărilor frățești²⁰. Noul organism a fost creat prin hotărârea adoptată de CPC la București, în noiembrie 1976, urmând ca prima reuniune să aibă loc la Moscova, în mai 1977, România menținând poziția potrivit căreia respectivul organism era unul formal, de consultare, al miniștrilor de externe, și nu al politicii externe.

În ceea ce privește latura politico-militară, eforturile României au fost, pe scurt, materializate, după cum urmează: la reuniunea specială a șefilor de state majore din țările membre ale OTV, din 4-9 februarie 1966, de la Moscova, s-a convenit discutarea statutului care urma a fi adoptat, respectiv Statutul Forțelor Armate Unite și al Comandamentului Unificat pe timp de pace, precum și crearea unor noi organisme militare, fără a se ajunge la o concluzie. La câteva zile distanță, în perioada 10-12 februarie 1966, miniștrii adjuncți de externe ai statelor membre ale OTV s-au reunit la Berlin, pentru a discuta consolidarea Comitetului Politic Consultativ și înființarea unor instituții adiționale, fără a se ajunge la un acord, în principal din cauza opoziției exprimate de România. În același an, 1966, între 27 și 28 mai, miniștrii apărării din statele membre ale OTV s-au reunit la Moscova. A fost aprobat un proiect de statut al comenzii unificate, România exprimându-și rezervele, mai ales în sensul în care nu se înregistrau progrese semnificative privitoare la crearea de noi instituții militare.

¹⁹ *** , AMAE, *Problema 23.9.V.3.1969. Consfătuirea adjuncților miniștrilor de Externe (Moscova) și a miniștrilor de Externe (Praga) din țările participante la Tratatul de la Varșovia, 23-24 și 30-31 octombrie 1969*, vol. 3, ff. 7-12, în Mioara Anton (coordonatori), Ministerul Afacerilor Externe, Institutul Diplomatic Român, *Documente Diplomatie Române, Seria a III-a, România și Tratatul de la Varșovia. Conferințele miniștrilor Afacerilor Externe și ale adjuncților lor (1966-1991)*, Editura Alpha MDN, Buzău, 2009, p. 179.

²⁰ *** , AMAE, *Problema 241. 1975. 9V3, Consfătuirea adjuncților miniștrilor Afacerilor Externe, Moscova, 29-30 ianuarie 1975*, ff. 48-56, în Mioara Anton (coordonatori), *op. cit.*, p. 449.

Respectivul proiect urma să fie înaintat, spre aprobare, Comitetului Politic Consultativ și guvernelor naționale. În 1967, la întrunirea șefilor statelor majore de la Dresda, din 16 noiembrie, s-a solicitat înființarea unui Stat Major al Comandamentului Unificat și a unui Comitet Tehnologic, ca primi pași ai reorganizării OTV, România exprimându-și opoziția în acest sens. Anul următor, între 29 februarie și 1 martie, s-a organizat, la Praga, o întrunire a șefilor statelor majore, pentru reluarea proiectului de reorganizare a alianței. S-a hotărât înființarea Consiliului Militar, în pofida opoziției României. Comitetul Politic Consultativ s-a întrunit, între 6 și 7 martie 1968, la Sofia, luându-se decizia de a se înființa un Stat Major al Comandamentului Unificat și un Consiliu Militar, cu consemnarea faptului că România s-a abținut. În același an, între 29 și 30 octombrie, la reuniunea miniștrilor apărării de la Moscova, s-au adoptat înțelegeri cu privire la noi structuri ale alianței. România a semnat respectivele înțelegeri, dar și-a rezervat dreptul de a examina prevederile referitoare la autorizarea comandantului suprem de a disloca forțe pe teritoriile statelor membre, pe timp de pace. Pe fondul disensiunilor dintre URSS și România, între 18 și 19 mai 1970, a avut loc, la Moscova, întâlnirea dintre L. Brejnev și N. Ceaușescu, fără a se ajunge la un rezultat mulțumitor cu privire la rezolvarea acestora. În anul următor, 1971, la 2 august, liderii statelor OTV s-au reunit în Crimeea. La întrunirea miniștrilor apărării de la Berlin, între 9 și 10 februarie 1972, Șeful de Stat Major al OTV, Serghei Stemenko, a constatat o detensionare a relațiilor dintre OTV și NATO, accentuând că, în pofida acestei situații, NATO rămânea o amenințare. Reprezentanții României prezenți la reuniune au contraccarat ideea unor măsuri comune de apărare antiaeriană. Între 28 și 30 octombrie 1972, la întrunirea Consiliului Militar de la București, a fost aprobată scurtarea timpului de alertă. În acest context, România s-a alăturat planului de apărare antiaeriană comună, precum și celui de servicii de contraspionaj comune, dar s-a opus altor puncte de pe agendă, cum ar fi permiterea tranzitului forțelor OTV pe teritoriile statelor membre. Doi ani mai târziu, la reunirea miniștrilor apărării de la București, între 5 și 7 februarie 1974, Nicolae Ceaușescu s-a opus creării unui sistem unificat de comunicații al alianței și a criticat constituirea unui punct regional de comandă în Bulgaria. Între 10 și 11 decembrie 1976, miniștrii apărării s-au reunit la Praga, România opunându-se înființării unei agenții a OTV pentru standardizarea echipamentelor. Un an mai târziu, la 20 octombrie 1977, la reuniunea Consiliului Militar de la Sofia, România a refuzat să participe la următoarea instruire de comandament, invocând motivul lipsei de claritate a principiilor comenzii unificate pe timp de război. Direcțiile de dezvoltare a forțelor OTV, pentru perioada 1981-1985, au fost principala temă de discuție la reuniunea șefilor statelor majore de la Sofia, între 12 și 14 iunie 1978, fiind făcute presiuni pentru finalizarea statutului comenzii pe timp de război, în pofida opoziției României. Între 22 și 23 noiembrie 1978, la întrunirea CPC de la Moscova, s-a convenit să se pregătească statutul comenzii pe timp de război, până în luna noiembrie 1979. Se solicita dezvoltarea calitativă a forțelor și crearea unor unități de forțe speciale, la cel mai înalt nivel, în interiorul fiecărei armate

naționale. Pe parcursul discuțiilor, de la București, ale grupului de lucru al Comandamentului Suprem, între 21 și 27 noiembrie 1979, au fost puse în evidență diferențele de opinie fundamentale dintre România și celelalte state membre ale OTV, cu privire la statutul comenzii pe timp de război. Între 3 și 6 decembrie 1979, la reuniunea miniștrilor apărării de la Varșovia, s-a discutat proiectul sovietic al principiilor de comandă pe timp de război, precum și propunerea pentru crearea unui sistem comun de avertizare timpurie, în caz de atacuri nucleare. În acest context, reprezentanții României au avansat ideea reducerii unilaterale a bugetelor destinate apărării. La reuniunea șefilor de state majore ale țărilor membre ale OTV, 18 martie 1980, a fost aprobat Statutul Forțelor și Comenzii Unificate pe timp de război. În urma obiecțiilor, formulate de N. Ceaușescu, s-a convenit ca documentul să fie valabil doar pentru statele semnatare. La 30 aprilie 1980, statele membre ale OTV, cu excepția României, au fost de acord cu numirea lui L. Brejnev în funcția de Comandant Suprem al OTV. România a înaintat o propunere de reorganizare și democratizare a organismelor OTV, la 4 iulie 1988, propunere discutată la 17 octombrie 1988, când a fost organizată o reuniune extraordinară a miniștrilor apărării la Praga, ca urmare a divulgării unor informații despre efectivele militare și armament, propunere respinsă în cadrul reuniunii, la nivel de experți, a ministerelor de externe și ale apărării, de la Moscova, între 8 și 9 decembrie 1988. Între 14 și 15 februarie 1989, la a doua reuniune la nivel de experți, de la București, ideea României de a crea un Comitet Politic Consultativ separat pentru OTV și de a înlocui Comitetul Miniștrilor Apărării cu un Comitet Militar a fost, de asemenea, respinsă, arătându-se necesitatea existenței unui organism politic consultativ, creării unui grup de informare multilateral, precum și importanța unui rol extins al secretariatului²¹.

În plus, în acest context, este de menționat faptul că, nemaiaivând trupe sovietice staționate pe teritoriul național din anul 1958, România a dezvoltat o doctrină a apărării întregului popor, o lege aferentă acesteia fiind adoptată în 1972, respectiv *Legea nr. 14, din 28 decembrie 1972, privind organizarea apărării naționale a Republicii Socialiste România*²², care urma să intre în vigoare la 31 martie 1973.

O analiză sumară a articolelor legii menționate pune în evidență câteva aspecte importante. Astfel, legea stipula prezervarea independenței și suveranității statului ca datorie sfântă a oricărui cetățean. Mai mult, apărea ideea de concepție fundamentală a sistemului de apărare, elaborată de Consiliul Apărării, organism național, hotărârile acestuia fiind obligatorii pentru toate organele la care se refereau, Consiliul fiind răspunzător pentru întreaga sa activitate în fața CC al PCR – organul politic conducător – și în fața Marii Adunări Naționale. Având în vedere faptul că lanțul de comandă și control în OTV era reprezentat, practic, de Consiliul Apărării al URSS către consiliile

²¹ Vojtech Mastny, Malcolm Byrne (coordonatori), *A Cardboard Castle...*, op. cit., pp. 31-49.

²² ***, *Monitorul Oficial*, nr. 160, 29.12.1972, URL: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/297>, accesat la 25.03.2020.

apărării din statele membre, se observă poziția distinctă, adoptată de România, în interiorul OTV. Mai mult, Consiliul Apărării din fiecare stat membru avea autoritate asupra Ministerului Apărării, miniștrii apărării coordonându-se direct cu Ministerul Apărării sovietic și niciodată între ei, cu privire la problemele de interes general, pe când legea din 1972 stipula faptul că Ministerul Apărării Naționale și Ministerul de Interne înfăptuiau, potrivit legii, politica partidului și statului în domeniul apărării țării, ordinii publice și securității statului. În plus, gărzile patriotice erau elemente naționale, înarmate, neputând fi deci subordonate altfel decât național, având ca atribuții consolidarea capacității de apărare a țării²³.

Concluzii

În concluzie, din datele prezentate, se observă că, cel puțin în perioada de constituire a Organizației Tratatului de la Varșovia, mecanismul consultării politice exista doar la nivel teoretic. Acest aspect poate fi un indicator al lipsei de încredere a celui mai important stat din alianță în partenerii săi, care, declarativ, erau considerați egali. Consensul este, în general, dificil de obținut într-o alianță și, de multe ori, nici nu este de dorit ca acesta să fie presupus în mod aprioric, situație ce ar putea duce la blocaj sau lipsă a progresului.

În ceea ce privește cele două organizații politico-militare – OTV și NATO –, este evident, în acest context, că procesul decizional era mult mai eficient în OTV decât în NATO, dar, în condițiile date, se ridicau semne de întrebare cu privire la posibilitatea de implementare a deciziilor adoptate. Cu toate acestea, pe măsură ce OTV s-a maturizat ca alianță, au fost acceptate și puncte de vedere contradictorii – a se vedea, în acest sens, exemplele referitoare la pozițiile adoptate de România –, în măsura în care acestea nu puneau în pericol major managementul general al organizației. De asemenea, se observă că structura organizațională era dominată de sovietici, cu intenția unui control riguros al statelor membre.

În ceea ce privește Comandamentul Unificat al FAU, principala problemă ridicată, în special de România, se referea la caracterul acestuia de organism suprastatal, perceput ca eșalon superior al statelor majore generale ale țărilor membre, așa după cum reiese din prezentarea statutelor aferente – cel pentru situația de pace (1969), respectiv pentru cea de război (1980). Din analiza statutelor, reiese, de asemenea, faptul că, pe măsura maturizării și multilateralizării OTV, a apărut o delimitare mai clară între componenta politică și cea militară. Mai mult, în ceea ce privește componenta

²³ N.A.: Pentru detalii cu privire la gărzile patriotice, a se vedea Diana Cristiana Lupu, Gligor Văidean, „Alternative National Defence and Security Structures during the Cold War Period. Case Study – Romania and the Balkans”, Florian Cîrciumaru, Mirela Atanasiu, (coordonatori), Proceedings, International Scientific Conference, *Strategies XXI, the Complex and Dynamic Nature of the Security Environment*, vol. 2, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2019, pp. 180-190.

militară, responsabilitățile Înalțului Comandament Suprem al FAU, instrucția și standardizarea, au fost oarecum separate de cele ale înaltelor comandamente stabilite pe direcțiile strategice prefigurate, respectiv ducerea războiului.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, „Parallel History Project on Cooperative Security”, *PHP*, URL: <http://www.php.isn.ethz.ch/lory1.ethz.ch/index.html>
2. ***, „Warsaw Pact”, *Digital Archive – Wilson Center*, URL: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/collection/88/warsaw-pact>
3. ***, *A Short History of NATO*, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm
4. ***, „SHAPE in France”, NATO, (istoria SHAPE), URL: <https://shape.nato.int/page134353332.aspx>
5. ***, ANIC, *Fond CC al PCR*, Cancelarie, dosar 1/1957, f. 9.
6. ***, *Declarație cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale*, adoptată de Plenara lărgită a CC al PMR, din aprilie 1964, Editura Politică, București, 1964, Scînteia nr. 6239.
7. ***, *Monitorul Oficial*, nr. 160, 29 decembrie 1972, URL: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/297>
8. ***, *The Atlantic Alliance and the Warsaw Pact, A Comparative Study*, NATO Information Service 1110 – Bruxelles, URL: http://archives.nato.int/uploads/r/null/1/3/137592/0224_The_Atlantic_Alliance_and_the_Warsaw_Pact-A_Comparative_Study_1971_ENG.pdf
9. ANTON, Mioara, (coordonator), Ministerul Afacerilor Externe, Institutul Diplomatic Român, *Documente Diplomatice Române, Seria a III-a, România și Tratatul de la Varșovia. Conferințele miniștrilor Afacerilor Externe și ale adjuncților lor (1966-1991)*, Editura Alpha MDN, Buzău, 2009.
10. CRUMP, Laurien, *The Warsaw Pact Reconsidered. International Relations in Eastern Europe, 1955-69*, Routledge, Londra și New York, 2015.
11. MASNTY, Vojtech, NUENLIST, Christian, LOCHER, Anna, *Records of the Political Consultative Committee, 1955-1991*, Parallel History Project on NATO and the Warsaw Pact (PHP), ianuarie 2003, URL: www.isn.ethz.ch/php
12. MASTNY, Vojtech, BYRNE, Malcolm (coordonatori), *A Cardboard Castle? An Inside History of the Warsaw Pact, 1955-1991*, Parallel History Project, CEU Press, Budapesta, New York, 2005.
13. OANCEA, Constantin, CHIPER, Aurel, CIUBOTARU, Ion, CODIȚĂ, Cornel, NICOLAU, Valentin, OROIAN, Vasile, *Organizația Tratatului de la Varșovia, 1955-1975, Documente*, Editura Politică, București, 1976.
14. SCHWEITZER, Carl Cristoph (coordonator), *The Changing Western Analysis of the Soviet Threat*, Pinter, Londra, 1990.

MIGRAȚIA ILEGALĂ A MASELOR DIN PERSPECTIVĂ CIVILĂ

*Dr. Attila RÁCZ**
*Stelian TAMPU***

Fenomenul migrației este la fel de vechi ca omenirea și, în fiecare perioadă istorică, s-a intensificat sau a scăzut în intensitate, în funcție de diversele situații care s-ar fi putut dezvolta. În prezent, Europa se confruntă cu un flux de migrație în masă, de proporții uriașe, care nu a mai fost înregistrat de multă vreme. În ultimul an, peste un milion de oameni au ajuns în Europa, dintre care aproximativ 400.000 au trecut prin Ungaria. Această cifră a surprins, în egală măsură, politicieni și specialiști în domeniu, dar și populația civilă, iar atitudinea față de acest fenomen a generat opinii divergente atât din punct de vedere politic, cât și din perspectivă civilă. A evidențiat taberele din cadrul Uniunii Europene, în sensul în care statele membre au avut puncte de vedere diferite cu privire la acest fenomen și la cauzele sale principale și au imaginat soluții total diferite pentru rezolvarea acestei probleme. Unii actori au subliniat aspectul umanitar, alții au pus pe primul loc siguranța cetățenilor lor, toate celelalte acțiuni necesitând a fi adaptate acestor aspecte.

Cuvinte-cheie: *criza migrației; protecția frontierelor; dimensiunea subiectivă a securității; atitudini civice; cercetare empirică.*

** Căpitan dr. Attila RÁCZ este lector la Universitatea din Szeged și cadru militar la Statul Major General al Forțelor Armate, Republica Ungaria. E-mail: racz@tuzvo.sk*

*** Stelian TAMPU este membru în cadrul Serviciului de Ajutor Maltez și cercetător extern al Centrului de Cercetare African din cadrul Universității Óbudai, Școala doctorală pentru științele securității și siguranței, Budapesta, Republica Ungaria. E-mail: stelian@gmail.com*

1. Mișcarea populației

În primul rând, există câteva întrebări la care este necesar să răspundem. Una dintre acestea este: care a fost contextul migrației din 2015 către Europa? Există vreun element de noutate în privința sa sau este doar o repetiție a ceea ce s-a întâmplat și înainte? Conceptul de mișcare a populației este bine cunoscut istoricilor, întrucât fenomenul s-a desfășurat de multe ori de-a lungul istoriei, existând întotdeauna o cauză de bază. Uneori, a fost vorba despre un dezastru natural, alteori, despre suprapopulare, război sau o dorință arzătoare de cucerire a unui teritoriu. Istoria consemnează că valurile mari de migrație au început încă din Evul Mediu sau chiar de la sfârșitul Antichității. Unul dintre marile popoare migratoare, din perioada cuprinsă între secolele IV și VI, sunt hunii, care au traversat râul Volga și au pătruns în inima Imperiului Roman. Națiunea hună era, într-adevăr, eterogenă, deoarece era compusă din turci, iranieni și germani și pentru că au continuat să cucerească și să migreze către Europa de Vest, împreună cu popoarele ale căror teritorii le-au cucerit. Vandalii au migrat din nordul Europei către Africa de Nord, unde au pus bazele unui imperiu. Ulterior, acest imperiu a fost distrus de Imperiul Bizantin. Desigur, am putea include pe listă goții (în special, ostrogoții și vizigoții), gepizii, francii, saxonii și mulți alții. În Europa, aceste mișcări ale populației au produs schimbări economice, culturale și sociale de amploare. Nu putem pretinde că aceste mișcări ale populației nu s-au repetat ulterior, spre exemplu, ungurii și-au redobândit țara între secolele IX și X, în timpul unei perioade de migrație în masă.

Putem numi evenimentele din anul 2015 o mișcare a populației? În niciun caz nu putem spune că procesul de migrație a început în 2015, deoarece mulți migranți au ajuns în Europa înainte, iar, în prezent, există un flux continuu, masiv al populației dinspre Asia și Africa. Un număr mare de indivizi umani din fostele colonii, aparținând unor țări vest-europene, au ajuns pe continent în secolele XIX și XX. Fenomenul migrației în masă¹ din prezent a atins apogeul în toamna anului 2015 și a șocat multe țări europene. Deși grupuri de oameni au sosit și înainte, europenii nu s-au mai confruntat niciodată cu o migrație în masă atât de amplă ca cea din toamna lui 2015. Fenomenul migrației este încă activ, comportând unele modificări în ceea ce privește rutele de migrație. Potrivit informațiilor existente, în anul 2017, pe continentul nostru au ajuns 2,4 milioane²

¹ Dániel Solymári, Lajos Győri-Dani, *Gondoskodó kíséret: A Magyar Máltai Szeretetszolgálat szerepvállalása a migrációs krízis 2015-ös időszakában* [traducere: Rolul Serviciului de Caritate Maghiar în perioada crizei migrației din 2015], Budapesta, 2016.

² ***, *Migration and migrant population statistics, eurostat*, Statistic explained, martie 2019, URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics, accesat la 12.08.2019.

de *migranți*³ din 100 de țări. În acest proces, 400.000⁴ de oameni au trecut prin Ungaria, provocând multe probleme. Din păcate, poziția geografică a Ungariei face ca traseul migranților să fie același din Evul Mediu până în prezent. Pentru oamenii din Est și din Orientul Mijlociu, aceasta este cea mai simplă cale, iar pentru cei care vin din Africa, via Marea Mediterană, este mai practic astfel. Majoritatea acestor migranți a vizat Germania sau Europa Occidentală, dar un număr semnificativ a ținut țările scandinave.⁵ Potrivit comunicărilor oficiale, peste un milion de persoane au ajuns în Germania, deoarece această țară a manifestat disponibilitatea de a-i găzdui, după cum au declarat liderii săi. În prezent, situația este diferită, întrucât migranții relocați întâmpină unele dificultăți în procesul de integrare. Germania a susținut de la început ca Europa să acorde azil migranților și că îi poate integra⁶, indiferent de continentul de pe care provin sau de cultura căreia îi aparțin. Desigur, transportatorul migranților din zilele noastre este reprezentat de un grup format din aproximativ 20-40 de membri, care obțin un profit uriaș, fără a mai menționa prejudiciul moral, cauzat femeilor și copiilor. Putem conchide că, în cele mai multe cazuri, acest lucru constituie definiția traficului de persoane⁷.

2. Motivele migrației în masă

Există multe teorii cu privire la acest subiect. O multitudine de documente atestă faptul că „primăvara arabă”⁸ stă la baza acestui fenomen – în 2011, populația din mai multe țări arabe a început să migreze din cauze diverse: în unele țări oamenii

³ N.A.: Cuvântul *imigrant* va fi utilizat în mod deliberat, cuvântul *migrant* este utilizat excesiv în politică, termenul *refugiat* este, probabil, cel mai cunoscut, așa cum reiese de mai sus, fuga poate fi cauzată de dezastre naturale, suprapopulare, războaie sau un nivel de trai scăzut, în ultima categorie se înscriu cei denumiți imigranți economici.

⁴ János Besenyő, Péter Miletics, Balázs Orbán, Európa és a migráció, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2019.

⁵ Árpád Péter Harmat, „Miért pont most? A migráns áradat háttérképe”, [traducere: De ce tocmai acum? Contextul fluxului de migranți], în *Világesemények Blog*, 10.09.2015, URL: https://vilagesemenyek.blog.hu/2015/09/10/miert_pont_most_a_migrans_aradat_hatterokei, accesat la 12.08.2019.

⁶ Zoltán Nagy, Ildikó Györffy, Tekla Szép Sebestyén, „Az integráció fogalma, az európai integráció történeti előzményei” [traducere: Conceptul integrării, trecutul istoric al integrării europene, conceptul integrării] Integráció fogalma, integrációs irányzatok, 2013, URL: https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2011-0046_01_eu/tananyag/01_1.html, accesat la 12.08.2019; a se vedea: Tibor Palánkai, „The word integration is derived from the Latin verb integro, which has the meaning of unify, make one, complement, refresh, repair, renew. In a general sense, the term refers to a process of unification, that is to say, the unification, adaptation and intertwining of parts into a higher unit”, 1995.

⁷ János Besenyő, „The Islamic State and its human trafficking practice”, *Impact Strategic*, Nr. 3/2016, p. 60, URL: http://cssas.unap.ro/en/pdf_periodicals/si60.swf, accesat la 12.08.2019.

⁸ Blitz Daan, *The Arab Spring: A parsimonious explanation of recent contentious politics*, Master Thesis Political Science, Radboud University Nijmegen, 2014, URL: https://theses.ubn.ru.nl/bitstream/handle/123456789/1120/Blitz%2C_Daan_1.pdf?sequence=1, accesat la 12.08.2019.

au răsturnat guvernul (spre exemplu, Libia, Egipt, Yemen), în alte state, schimbarea guvernului s-a soldat cu violențe, iar în altele, au fost doar proteste pașnice, în timp ce au existat țări în care au izbucnit războaie civile (de exemplu, Siria, Irak). În consecință, mulți oameni i-au etichetat pe cei care au pătruns în Europa drept *refugiați ai războiului sirian*. Este de necontestat faptul că, printre migranți, s-au aflat foarte mulți refugiați sirieni, însă majoritatea era de altă naționalitate. În prezent, dezastrele naturale nu se numără printre motivele pentru care oamenii migrează, însă suprapopularea este un motiv valid, care explică fenomenul⁹. Planeta este pe punctul de a deveni suprapopulată, jumătate din populația de pe glob trăiește în mizerie și sărăcie extremă, orașele mari îi atrag pe cei în căutare de slujbe solicitante. Aceștia se mută în astfel de orașe cu speranța că vor găsi un loc de muncă, care să le asigure condiții de viață mai bune. Dar foarte mulți sfârșesc în cartiere sărace, din care nu mai pot ieși. Orașele mari ale lumii sunt deja suprapopulate, nu sunt în măsură să asigure condiții decente de trai. Deși sistemele de sclavie străvechi sunt considerate a fi inumane, dacă analizăm condițiile sociale moderne, descoperim orori mult mai mari. Astfel, concluzionăm faptul că motivele principale ale migrației în masă sunt cele de ordin economic, precum și războaiele civile și suprapopularea.

3. Ce e de făcut?

Potrivit prognozelor, creșterea populației nu se va opri curând, de aceea fenomenul migrației în masă nu poate fi stopat, dar, în schimb, poate fi gestionat de instituțiile publice naționale și de alte instituții. Spre exemplu, Serviciul de Ajutor Maltez din Ungaria, al Ordinului Suveran de Malta, a fost fondat ca urmare a fenomenului de migrație în masă. În 1989, în contextul evenimentelor din acea vreme, germanii care trăiau în RDG (Republica Democrată Germană) au dorit să se mute în Germania de Vest, iar singura cale de a ajunge acolo a fost prin Ungaria.¹⁰ La acea dată, aproximativ 50.000 de cetățeni est-germani au beneficiat de ajutoare din partea nou înființatului Serviciu de Ajutor Maltez. Această organizație, cu multiple legături internaționale, se implică în aproape orice acțiune de gestionare a problemelor din lume. Dacă analizăm activitățile sale, la nivel internațional, putem observa că această organizație este activă de 15 ani în Asia, în Orientul Mijlociu și în Africa¹¹. Astfel, este clar faptul că membrii săi nu au putut evita implicarea în rezolvarea situației din 2015, deoarece caracterul acesteia o cere. „Această organizație simte empatie față de criza umanitară, astfel că vede, în refugiați,

⁹ *** , *Overpopulation of the Earth*, Global Problems – Multimedia Note, 31.05.2011, URL: <http://globalproblems.nyf.hu/globalis-problema/a-fold-tulnepsedese>, accesat la 12.08.2019.

¹⁰ *** , *History of the Hungarian Maltese Charity Service*, website-ul Serviciului de Ajutor Maltez din Ungaria, URL: <https://maltai.hu/mmsztortenete>, accesat la 12.08.2019.

¹¹ Dániel Solymári, Lajos Györi-Dani, Gondoskodó kíséret, *op.cit.*, pp. 60-61.

persoane defavorizate. Aceștia sunt cei abandonăți, care și-au pierdut sau au renunțat la familiile, comunitatea, căminul sau țara, adică elementele esențiale ale vieții lor. Acest lucru s-ar fi putut întâmpla din propria voință, dar întotdeauna există un motiv întemeiat. În majoritatea cazurilor, problemele grave îi obligă pe oameni să ia astfel de decizii. Incertitudinea cu privire la viitor și sentimentul de înstrăinare îi determină, chiar și pe cei mai puternici, să solicite sprijin.”¹² Autorul acestor rânduri aproape că a definit *ars poetica* Serviciului de Ajutor Maltez. În 2015, organizația a activat peste 500 de voluntari și membri pentru a sprijini migranții care se aflau în trecere prin țară. Serviciul de ajutor a fost prezent în 15 locuri diferite. Localitățile unde voluntarii din cadrul organizației au asigurat servicii medicale, alimente și îmbrăcăminte au fost: Budapesta, Hegyeshalom, Röske, Horgos, Mórahalom, Mohács, Magyarbóly, Sid (Serbia), Tavornik (Croatia), Opatovac (Croatia), Barcs, Zákány, Letenye, Szentgotthárd, Körmend și Győr. Apărarea credinței și ajutorarea nevoiașilor (*Tuitio fidei et obsequium pauperum*) inspiră organizația să facă tot posibilul pentru a-i ajuta pe cei care au nevoie. Serviciile de asistență medicală au fost asigurate de medici voluntari, din cadrul propriului Centru Medical Mobil. Acest serviciu a reprezentat realmente un sprijin pentru femei și copii, iar în cazul unor probleme grave, medici voluntari transportau pacienții la spital. Distribuirea alimentelor și hainelor a fost, de asemenea, foarte importantă. În punctele de intrare și ieșire din țară, existau grupuri de migranți, care așteptau să li se ofere alimente, în mare parte, sandvișuri, fructe, ceai, cafea și apă minerală. De asemenea, dacă unii dintre migranți aveau nevoie de haine, aceștia le primeau, fără îndoială. Toate aceste acțiuni se aseamănă cu Ordinul Cavaleresc din secolul al XI-lea, întrucât și aceia asigurau alimente, servicii de securitate și o parte dintre serviciile medicale pelerinilor. Conform declarațiilor angajaților organizației, aceștia terminau turele de 24 de ore, având sentimente amestecate. O parte dintre voluntari plecau cu sentimente plăcute, dar, din nefericire, au fost și persoane care au avut parte de experiențe neplăcute. Din declarația unui voluntar, redăm: „După ce a primit sandvișul (migrantul), într-o mână ținea mâncarea, iar cu cealaltă îmi arăta că îmi va tăia gâtul”. Aceste gesturi erau făcute, în mare parte, de bărbați tineri. Pentru mulți voluntari, a fost neobișnuit să observe că, în cadrul grupurilor de migranți, având o cultură total diferită, bărbații primeau, mai întâi, proviziile și, doar după ce aceștia se îndestulau, permiteau femeilor și copiilor să primească alimente și alte provizii. De asemenea, era absurd faptul că hainele destinate femeilor și copiilor erau incomplete, comparativ cu cele pentru bărbați. Asistenții vedeau, deseori, copii desculți în zilele friguroase de toamnă. Era sfâșietor și de neacceptat, pentru creștinii care proveneau din medii culturale diferite, acest peisaj, în care femeile și copiii stăteau în plan secundar și sufereau de foame și de frig. Deci este de înțeles de ce aceste situații ar

¹² *Ibidem.*, p. 40.

fi de neconceput pentru majoritatea europenilor. Mentalitatea menționată anterior reprezintă o amenințare gravă pentru concepția noastră europeană, deoarece modul de gândire „libertate, fraternitate, egalitate” face parte din modul nostru de a fi și nu dorim să îl schimbăm. Solidaritatea gânditorilor liberali nu poate permite să schimbe libertatea europenilor de a-și alege religia doar pentru că, referindu-se la solidaritate, permit penetrarea unei culturi, a unor legi și practici obișnuite, care amenință aceste valori. Desigur, organizațiile civile nu pot fi clasificate toate sub aceeași umbrelă. Există organizații creștine naționale care contribuie la dezvoltarea unor entități, precum organizațiile „samaritene”, și organizațiile civile care sunt antinaționale și anticreștine, care urmează și promovează valorile liberale și supranaționale. Acestea sunt, de regulă, alimentate de anumite aspirații de putere.

Ne confruntăm cu multe dificultăți. Acele organizații civile care se identifică cu învățăturile creștine nu pot acționa în defavoarea cerințelor imperativului *iubește-ți aproapele*. Acționează în același mod în care vrei ca alții să acționeze, așadar dragostea și demnitatea umană reprezintă primul principiu, chiar dacă știm că unele culturi și religii au un grad de toleranță scăzut și au pretenția ca țara gazdă să se adapteze obiceiurilor și culturii lor. Dacă mentalitatea lor nu ar fi atât de exclusivistă, procesul integrării ar fi unul mai facil.

Un factor-cheie în gestionarea corectă a diferitelor situații de criză, non-conflictuale sau minim conflictuale, îl reprezintă starea de bine a cetățenilor și atitudinea lor față de poliștii de frontieră și față de forțele de ordine care își fac datoria.¹³ Oamenii care trăiesc în comunitățile afectate direct de criza provocată de fenomenul migrației se confruntă cu diferite evenimente, care se petrec în mediul lor și, în multe cazuri, pe propria proprietate. Drept urmare, ei abordează această problemă în același mod ca forțele polițienești și militare care supraveghează granițele și sunt implicate în gestionarea crizei, mai degrabă decât ca cei care sunt doar observatori pasivi ai acestor evenimente. Considerăm că studierea detaliată și axată pe spațiu a acestui fenomen reprezintă un subiect important de cercetare, deoarece analiza la nivel local a migrației ilegale se bazează, în principal, pe un eșantion reprezentativ la nivel național și, prin urmare, nu este capabilă, sau este capabilă doar într-o mică măsură, să furnizeze informații fiabile despre o unitate teritorială mai mică. Scopul studiului este de a analiza atitudinea migranților din localitățile de la granița județului Csongrad, care a fost direct afectat de criza generată de valul de migrație din 2015. În studiul nostru, ne propunem să arătăm maniera în care oamenii care trăiesc în zonele afectate direct de criză se confruntă cu respingerea, simpatia sau solidaritatea celor care nu trăiesc în acele zone și care nu sunt implicați direct în evenimente. Un alt scop al analizei noastre este de a prezenta

¹³ N.A.: Despre importanța apărării cu succes a suveranității și importanța relației dintre popor și forțele armate, aflăm detalii în cartea lui Péter Kiss Álmós: *Háború a nép között*, Editura Zrínyi, Budapesta, 2016.

explicațiile, interpretările și motivațiile din spatele datelor cantitative, iar, pe baza colectării cantitative și calitative a informațiilor, să vă prezentăm schimbările de atitudine ale oamenilor care trăiesc în sudul Marii Câmpii din Ungaria, față de migranți, cauzele acestora, precum și poziția opiniei publice față de activitatea Forțelor Armate maghiare și a poliției.

4. Cercetarea de teren

Analiza migrației și a convingerilor despre migranți, cel mai adesea, analizează fenomenul și atitudinile legate de acesta, utilizând termenii „intoleranță”, „xenofobie” și, uneori, chiar „ură”. Acești termeni au fost conceptualizați în sondaje – chestionare – care stau la baza acestor analize, pentru a eticheta pe cei care folosesc cuvintele menționate și care au oferit răspunsuri negative acelor întrebări¹⁴ ce au vizat opiniile lor cu privire la migrație și la migranții din țară.¹⁵ Aceste analize – care se încadrează în respectiva definiție conceptuală – indică faptul că societatea maghiară are, în mod explicit, o poziție antiimigrație și antirefugiați¹⁶. Scopul elementelor de cercetare cantitativă, adesea, nu este acela de a crește nivelul de fiabilitate al măsurării conceptelor, ci de a demonstra că subiectul în cauză poate fi supus unui demers de cercetare științifică, precum și nivelul de analizabilitate al datelor¹⁷. Prin urmare unul dintre scopurile principale ale cercetării noastre este de a explora profunzimea relațiilor de tip cauză-efect din spatele răspunsurilor standard.

Analiza noastră s-a desfășurat în două etape, în localitățile afectate în mod direct de criza migrației, cu precădere în trei localități din județul Csongrad, aflate la granița cu Serbia, și anume: Ásotthalom, Mórahalom și Röske. Scopul primei etape, denumită etapa calitativă, în timpul căreia am desfășurat interviurile¹⁸, a fost de a formula întrebări, cu un nivel înalt de validitate, premergătoare etapei de cercetare cantitativă (chestionarul). În interviurile nestructurate pe care le-am realizat, întrebările au fost deschise, respondenții exprimându-și punctul de vedere și formând grupuri de abordare a temei de cercetare. Pentru aceste interviuri, informațiile relevante, din punctul nostru de vedere, au vizat aspectele grupării

¹⁴ N.A.: Cercetarea cantitativă înregistrează sincopă, nu în timpul colectării sau analizei informațiilor, ci atunci când formulează întrebări și definește sfera informațiilor care trebuie colectate (Letenyey-Rácz 2010).

¹⁵ N.A.: A se vedea de exemplu, Simonovits-Bernát (coordonator), *The Social Aspects of the 2015 Migration Crisis in Hungary*, Budapesta, martie 2016.

¹⁶ Tamás Wetzel, *A bevándorlás kérdése Magyarországon*, Editura Publikon, 2011, pp. 26, 135.

¹⁷ László Letenyey, Attila Rácz, în *Roma Kutatások*, Erika Kurucz (coordonatori), 2010, *Élethelyzetek a társadalom peremén*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 2011, URL: http://www.ncsszi.hu/download.php?file_id=1920, accesat la 12.08.2019.

¹⁸ N.A.: 21 de interviuri au fost realizate între decembrie 2015 și ianuarie 2016, în rândul populației civile și al celor care lucrează în domeniul administrației publice.

informațiilor-cheie legate de fenomenul studiat și corelarea termenilor folosiți în dezbateră subiectului, cu înțelesul corespunzător la nivel local.

Ulterior, pe baza rezultatelor interviurilor și sondajelor anterioare, realizate pe teme similare de alte persoane, am pregătit cel de-al doilea chestionar (cantitativ), care a fost aplicat pe un eșantion aleatoriu de 300 de persoane din cele trei localități.¹⁹

5. Cadrele conceptuale

Denumirea adecvată a fenomenului în sine și a celor care sunt parte a lui a reprezentat, mult timp, un subiect de dezbateră atât în rândul cercetătorilor care au investigat migrația și implicațiile sale, cât și în cadrul dezbaterii publice despre gestionarea eficientă a fluxurilor de migrație, în presă și în politică.

Din cauza problemei definirii (ceea ce influențează validitatea), prima etapă a necesitat clarificarea modului în care trebuie formulate întrebările, astfel încât toți cei intervievați să înțeleagă același lucru. Cei care trăiesc la granița de sud nu folosesc deloc termenul *migrație ilegală* (în masă), care constituie formularea corectă, din perspectiva cercetătorilor în domeniu. În cadrul populației analizate, termenii „imigrant”, „migrant” sau „refugiat” sunt utilizați frecvent, pentru a descrie fenomenul, având același înțeles, când ne referim la persoanele care traversează ilegal frontiera de stat, indiferent dacă sunt singuri sau în grupuri, sau indiferent de motivul pentru care și-au părăsit țara de origine. Astfel, în timpul cercetării, am formulat întrebările în consecință și, prin urmare, nu am făcut distincția între concepte care, de altfel, au semnificații diferite în limbajul utilizat de specialiști.

Pe timpul interviurilor, părerile au fost grupate pe cinci teme privind migrația ilegală:

1. Manifestarea temporală și evoluția migrației ilegale (când a început);
2. Schimbările de atitudine față de migranți (modul în care s-a schimbat);
3. Declinul în ceea ce privește dimensiunea subiectivă a securității (ceea ce a provocat);
4. Activitățile Poliției de Frontieră (ceea ce a fost necesar);
5. Implicarea Forțelor Armate din Ungaria și gestionarea situației (modul de abordare).

O parte dintre întrebările folosite la colectarea de date cantitative a fost elaborată mai târziu pe baza acestor aspecte, care au fost dezvăluite în etapa interviului, în timp ce altele au analizat fenomenul, luând în considerare întrebări din cadrul demersurilor științifice, efectuate anterior de alte persoane, cu scopul identificării unor diferențe spațiale și a unor modificări ale seriilor temporale.

¹⁹ N.A.: Cadrul de eșantioane și numărul de unități de eșantion au fost stabilite cu sprijinul profesional al Oficiului Central de Statistică.

6. Apariția migrației ilegale în zone ale județului Csongrad, la frontiera cu Serbia

Migrația ilegală, ca fenomen, a devenit vizibilă în cele trei localități aflate la granița județului Csongrad, cu mult înainte de anul 2015. Majoritatea locuitorilor din această zonă (aproximativ 40,4%) au întâlnit migranți, pentru prima dată, în anul 2014, însă aceștia își amintesc că migranții și-au făcut apariția încă din anii '90.

O creștere semnificativă a percepției asupra fenomenului poate fi observată, pentru prima dată, în anul 2012. Conform interviurilor, înainte de 2012 au sosit în regiune doar grupuri mici de „refugiați autentici”, urmați de „grupuri mai mari de africani de culoare”, însă, de asemenea, continuau să sosească grupuri mici de persoane din alte rase. Fenomenul migrației a atins nivelul existent în secțiunea de frontieră, analizată în acest fragment, în anul 2012, atunci când a început să provoace îngrijorare în rândul locuitorilor din zonă. Diferitele etape ale perioadei dintre debutul crizei migrației (potrivit locuitorilor din sudul secțiunii de frontieră, în 2012) și apogeul acesteia (în septembrie 2015) pot fi legate de apariția diverselor grupuri etnice. În septembrie 2014, presiunile cauzate de procesul de migrație au devenit „insuportabile” în localitățile de lângă frontieră, odată cu sosirea „refugiaților” din Kosovo. Acest val de migrație a fost cel care a transformat problema preexistentă într-una „spectaculoasă”. Există o percepție puternic negativă a localnicilor în legătură cu migranții din Kosovo. Această imagine negativă a fost, în primul rând, legată de comportamentul și apariția „noilor refugiați”. „Kosovarii (de pe o parte) nu au avut un comportament și nici nu arătau precum adevărații refugiați” (aceasta însemnând: vestimentație sărăcăcioasă, aspect noneuropean, văzuți anterior de către localnici și obișnuiți cu prezența lor), iar pe de altă parte, ei dădeau dovadă de un comportament „iresponsabil”, traversând, adesea, frontiera verde, purtând vestimentație nepotrivită sezonului și punând în pericol viețile copiilor și ale tinerilor. Grupurile de migranți din Kosovo erau formate din familii întregi, pe când migranții din Orientul Mijlociu și din Africa erau, de regulă, exclusiv bărbați. Cu toate acestea, spre deosebire de grupurile de refugiați anterioare, părea că refugiații kosovari ajungeau la graniță în „grupuri organizate”. În februarie 2015, forțele de poliție au sosit la linia de frontieră și, cam în același timp, în luna martie, numărul migranților kosovari a scăzut la aproape zero, în vreme ce valul de migrație în sine nu a stagnat, ci a continuat să crească, odată cu sosirile migranților din alte țări.

7. Schimbarea atitudinilor în privința migranților

Printre studiile științifice maghiare în domeniul migrației – sondajele TÁRKI²⁰ și cel al Departamentului de Sociologie din cadrul Universității din Szeged –, am descoperit date despre modul în care mulți dintre cei intervievați s-au întâlnit cu migranți. În sondajul, reprezentativ la nivel național, al celor de la TÁRKI²¹, realizat în 2015, în cursul celor 12 luni anterioare a fost de 27%²², în sondajul celor din Szeged, din 2016, de 80%²³, iar în regiunea de frontieră pe care am evaluat-o, a fost de 92%.

La primele întâlniri, în etapa inițială a migrației ilegale (1990-2012), populația a fost caracterizată de compasiune și de dorința de a ajuta. Interviuurile noastre arată, de asemenea, că autoritățile de frontieră și civilii au fost practic abandonați, înainte de septembrie 2015, înainte de apogeul crizei, până la apariția presei naționale și internaționale, chiar dacă aceștia au semnalat anterior creșterea presiunii migrației asupra așezărilor lor și problemele corelate.

În această perioadă, migranții s-au autosusținut, au cooperat cu autoritățile publice și locale, iar situația a rămas neschimbată până când valul de migranți a ajuns la apogeu și a primit mai multă atenție din partea media. Abia atunci au apărut diverse organizații nonprofit nelocale, care veneau în sprijinul migranților și care, din cauza prezenței sporite a media, au avut parte de mai multă publicitate decât organizațiile sau administrațiile locale. Comportamentul de susținere al localnicilor, caracteristic etapelor timpurii anterioare apogeuului crizei – care a fost insesizabil publicului larg, în absența mediatizării, din cauza lipsei de valoare a știrii –, a devenit, ulterior, tot mai îndepărtat și, odată cu instalarea haosului și datorită nevoii de restabilire a ordinii și a sentimentului de siguranță, s-a transformat într-o acțiune de respingere a migranților și a migrației. Unul dintre motivele acestei schimbări atitudinale este sosirea în masă, nesupravegheată și necontrolată a migranților în localități, având ca rezultat înstrăinarea mulțimii, din cauza compoziției sale demografice (majoritatea, bărbați tineri), iar faptul că nu erau echipați corespunzător și comportamentul lor era diferit de obiceiurile culturale locale²⁴ a făcut ca populația locală să fie din ce în ce mai ostilă și mai temătoare.

²⁰ N.A.: Analiza Tárki concluzionează că există atitudini conflictuale între cei care doar au „întâlnit” migranți și cei care cunosc astfel de persoane. Oamenii care nu cunosc personal imigranți, refugiați sau solicitanți de azil – sau care abia i-au cunoscut – sunt cei mai susceptibili să-i respingă și să aibă un nivel mai ridicat de teamă (Bernát et al., 2015).

²¹ Bori Simonovits (coordonator), „Attitudes Towards Refugees, Asylum Seekers and Migrants First results”, octombrie, 2015, Institutul de Cercetare Socială TÁRKI, Budapesta.

²² N.A.: Rata pe care am calculat-o, pe baza graficului din analiza la care ne-am raportat.

²³ ***, „Many Szegeders are locking themselves away when it comes to the reception of refugees”, *Szegedma.hu*, 16.06.2016, URL: <http://szegedma.hu/hir/szeged/2016/06/sok-szegedi-elzarkozik-ha-a-menekultek-befogadasa-a-kerdes.html>, accesat la 12.08.2019.

²⁴ Szilveszter Póczik, „Nemzetközi migráció, biztonságpolitika, biztonság”, in *Migrációs tendenciák napjainkban Publikon Kiadó*, Pécs, 2014, pp. 101–132.

8. Reducerea sentimentului de securitate

Un sondaj bazat pe chestionar, realizat în anul 2014, a demonstrat faptul că 47% dintre cei chestionați, în localitățile Röske și Horgos, consideră că migranții care se instalează într-o anumită localitate, pentru o perioadă mai lungă de timp, pot genera conflicte cu localnicii. Deși rezultatele celor două sondaje pot fi comparate doar într-o măsură limitată, din cauza diferențelor în desfășurarea evenimentelor și a delimitării teritoriale, acestea arată că distribuția răspunsurilor la o întrebare similară, pe care am adresat-o în 2016, arată o creștere dramatică a numărului de persoane care se tem de conflict, ridicându-se la 84,3%, în luna mai 2016.²⁵

Unul dintre motivele pentru sentimentul de pericol și pentru creșterea fricii este lipsa atenției adecvate acordate migranților, întrucât numărul mare de grupuri de migranți nesupravegheate și slab echipate, care se strâng frecvent în zona verde, au încercat, deseori, să obțină proviziile necesare de la localnici (hrană, apă, încărcarea telefonului mobil etc., precum și adăpost), acțiuni care, în unele cazuri, au condus la conflicte. Din această cauză, s-ar putea crede că, în cele 12 luni anterioare studiului realizat în perioada mai-iunie 2016, 41% dintre respondenți s-au simțit amenințați.²⁶ De asemenea, există o relație, justificabilă statistic, între frecvența sentimentului de pericol în două grupuri, de femei, respectiv, cei care locuiesc la periferie, care s-au simțit mai expuși riscului decât bărbații sau rezidenții din centru. Aproape una din două femei (49%) și aproape o treime dintre bărbați au cunoscut o formă de teamă, provocată de migranți, în perioada mai 2015-iunie 2016.

Oamenii care locuiau la periferie aveau mai multe șanse să fie expuși unor situații care creau un sentiment de pericol, decât cei care locuiau în zone urbane centrale.

Dintre factorii care influențează viața de zi cu zi și care diminuează sentimentul de securitate al populației, apariția traficantilor de persoane a fost cea mai perturbatoare (65,4%), urmată de mișcarea migranților (58,4%) și de apariția migranților (56,4%), iar problemele comportamentale au avut o frecvență de 42,8%.

Transportul organizat al migranților și apariția traficantilor de persoane au fost vizibile, pentru prima dată, în rândul populației, în timpul valului de migranți care soseau din Kosovo. În urma valului de sosiri kosovare, transportul organizat

²⁵ N.A.: În Röske, acest raport era de 87,1% în 2016 (93% în Ásotthalom și 77,2% în Mórahalom). Cu toate acestea, împărțirea făcută de municipalitate nu mai servește ca rezultat reprezentativ.

²⁶ N.A.: Poate exista o problemă metodologică legitimă referitoare la faptul că răspunsurile la întrebare, în această formă, pot include, în principiu, alte situații, care nu sunt direct legate de migrație, când respondentul s-ar fi putut simți în pericol, dar aceste situații nu au nicio legătură cu fenomenul de migrație. Totuși acest lucru poate fi exclus, deoarece întrebarea deschisă a oferit doar răspunsuri care descriu problema migrației.

al refugiaților a continuat să fie remarcat și vizibil pentru localnici. Diferența a constat doar în faptul că migranții aparținând altor națiuni au ajuns la graniță, în mod organizat. Pe baza strategiei de trecere a frontierei, s-au remarcat două grupuri de migranți: unul era „grupul de sosiri în timpul zilei”, incluzând familiile care nu refuzau să se înregistreze, iar celălalt grup era format din cei care treceau frontiera ilegal pe timpul nopții, cu preponderență constituit din bărbați, care aveau drept țel a „se ascunde în păduri”, și se deplasau spre un punct de întâlnire prestabilit, unde erau așteptați de traficanții de persoane.

Răspunsurile din chestionare indică, totodată, incertitudine cu privire la modalitatea de a controla și a gestiona corect situația. Mai mult de o treime (34,3%) dintre respondenți consideră că imigrația în Ungaria a scăpat de sub control, dar acest procent se apropie de două treimi (73,4%), dacă adăugăm pe cei care sunt de acord parțial cu această declarație. În momentul sondajului din octombrie 2015, în țările Grupului de la Visegrád, au fost de acord cu declarația 62% în Ungaria, 69% în Cehia și în Slovacia și 52% în Polonia²⁷.

9. Rolul Forțelor Armate maghiare în securizarea frontierelor și percepția publică

Un procent de 87,1% dintre locuitorii celor trei localități în discuție au fost de acord cu montarea unei bariere fizice la graniță²⁸, iar 96% au susținut implicarea Forțelor de Apărare maghiare în activitățile poliției de frontieră.

Apariția patrulilor „a avut un efect liniștitor asupra populației, la vederea militarilor înarmați” și a crescut sentimentul de securitate, în rândul populației. După mult timp, civilii au putut fi martorii reîntoarcerii militarilor maghiari la datorie, în septembrie 2015, atunci când Forțelor de Apărare maghiare li s-a impus gestionarea crizei migrației. De fapt, percepția publică asupra Forțelor de Apărare maghiare a început să scadă, încă din 1991, din cauza faptului că, pe de o parte, pentru publicul larg, securitatea militară s-a plasat pe locul trei, în urma securității sociale și a celei publice, și, pe de altă parte, populația civilă nu a întâlnit, decât foarte rar, militari aflați la datorie.²⁹

²⁷ A. Bernát et al., *Attitudes towards refugees, asylum seekers and migrants*, TÁRKI, Budapesta, 2015, URL: http://www.tarki.hu/hu/news/2015/kitekint/20151203_refugee.pdf, accesat la 12.07.2016.

²⁸ N.A.: Acest raport este de 80%, potrivit unui studiu național reprezentativ, condus de Institutul de Cercetare a Migrației, în perioada mai-iunie 2016, URL: <http://www.migraciokutato.hu/en/2016/07/12/kozvelemenykutatas-series-a-migracio-tarsadalmi-megiteleserol-i/>, accesat la 12.07.2016.

²⁹ N.A.: Percepția publică negativă rezultată poate duce la deteriorarea stimei de sine a militarilor (Vámosi 1997:12, citat în Róth 2005:5). Iar dacă militarii înșiși consideră că acțiunile întreprinse sunt inutile și inferioare, randamentul lor va fi ce în ce mai slab și va duce la abandonarea carierei militare și, în final, la reducerea capacităților militare.

Astfel, dacă cetățenii sunt martorii activității militarilor și utilitatea armatei pentru societate nu s-a diminuat, atunci percepția societății asupra cadrelor militare are șanse de îmbunătățire. Acest lucru este susținut de diferențele dintre datele naționale³⁰ și cele reprezentative ale zonei de acțiune (Ásotthalom, Mórahalom, Rösztke). În general, proporția celor mulțumiți de activitățile Forțelor de Apărare cu privire la prevenirea imigrației ilegale este mai mare de două treimi (75% la nivel național, 85,9% în zona de acțiune); cu toate acestea mai mult de jumătate dintre cei care trăiesc în zona de acțiune, spre deosebire de un sfert dintre cei care trăiesc în afara acesteia, sunt pe deplin mulțumiți de măsurile de apărare a granițelor, întreprinse de armată. La analiza diferențelor regionale, se poate observa că proporția celor care afirmă că nu-și pot forma o părere asupra acestei probleme este mai mare (cu aproape 10 puncte procentuale).

Un alt segment important al opiniei populației cu privire la Forțele Armate este încrederea în capacitățile de apărare ale acestora, care este influențată și de ceea ce a văzut în timpul îndeplinirii sarcinilor lor – echipament, tehnologie militară, organizare, execuție etc.

Rezultatele arată că persoanele care locuiesc în zonă (zona de acțiune), afectate direct de migrația ilegală, unde Forțele Armate au întreprins operații de pază a frontierei, sunt mult mai sigure de faptul că acestea pot garanta securitatea țării, în situația unei crize generate de migrație.

Concluzii

Una dintre principalele concluzii ale sondajului asupra atitudinii populației civile afectate direct de criza migrației este aceea că oamenii resping migrația necontrolată în masă, alături de aspectele și experiențele practice, tangibile, cotidiene, în mod similar poziției întregii societăți maghiare cu privire la migrație.

Respingerea fenomenului de migrație nu este direcționată împotriva migranților, adică împotriva anumitor națiuni, etnii, grupuri etnice sau persoane, ci împotriva efectelor necontrolate ale procesului, care generează riscuri subiective și de securitate.

92% dintre respondenți au avut experiențe personale preponderent negative, în ceea ce privește migrații, până în anul 2016. Migrația necontrolată, situațiile de conflict și atrocitățile care o însoțesc creează teamă și un puternic sentiment de pericol în rândul populației din localitățile de frontieră. Pe lângă arestarea sau oprirea migranților la graniță prin ridicarea unor garduri, există o categorie covârșitoare de oameni care susține implicarea armatei în activitățile de control la frontieră.

³⁰ N.A.: Sursa informațiilor naționale o reprezintă sondajul telefonic, efectuat pe 1.000 de persoane, realizat de Nézöpont Intézet, în perioada 1-5 februarie 2016.

Implicarea și prezența armatei în susținerea poliției de frontieră au un efect liniștitor, sporind sentimentul de securitate al celor care locuiesc în vecinătatea graniței.

Apariția armatei și vizibilitatea sa pe timpul realizării misiunilor generează atitudini pozitive ale populației civile și au un efect pozitiv asupra imaginii sociale a profesiei militare.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, *Migration and migrant population statistics, eurostat*, Statistic explained, martie 2019, URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics
2. ***, *Overpopulation of the Earth*, Global Problems – Multimedia Note, 31.05.2011, URL: <http://globalproblems.nyf.hu/globalis-problemak/a-fold-tulnepesedese>.
3. ***, *History of the Hungarian Maltese Charity Service*, website-ul Serviciului de Ajutor Maltez din Ungaria, URL: <https://maltai.hu/mmsztortenete>.
4. ARMESTO, Felipe Fernandez, *A középkor története*, Athenaeum 200, Kft.-Pannonica, Budapest, 2001.
5. BABBIE, Earl, *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*, Balassi Kiadó, Budapest, 1996.
6. BERNÁT, Anikó, SIK, Endre, SIMONOVITS, Bori, SZEITL, Blanka, *Attitudes towards refugees, asylum seekers and migrants*, Budapest, TÁRKI, 2015, URL: http://www.tarki.hu/hu/news/2015/kitekint/20151203_refugee.pdf
7. BESENYŐ, János, „The Islamic State and its human trafficking practice”, *Impact Strategic*, Nr. 3/2016, pp. 15-21, URL: http://cssas.unap.ro/en/pdf_periodicals/si60.swf
8. BESENYŐ, János, MILETICS, Péter, ORBÁN, Balázs, *Európa és a migráció*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2019.
9. DAAN Blitz, *The Arab Spring: A parsimonious explanation of recent contentious politics*, Master Thesis Political Science, Radboud University Nijmegen, 2014, URL: https://theses.ubn.ru.nl/bitstream/handle/123456789/1120/Blitz%2C_Daan_1.pdf?sequence=1.
10. GUNST, György (coordonator), *Európa Története: Változatlan lenyomat*, Debrecen, 1996.
11. HARMAT Árpád Péter, „Miért pont most? A migráns áradat háttérakai”, [traducere: De ce tocmai acum? Contextul fluxului de migranți], în *Világesemények Blog*, 10.09.2015, URL: https://vilagesemenyek.blog.hu/2015/09/10/miert_pont_most_a_migrans_aradat_hatterokai.

12. HUNYADY, György, *Sztereotípiák a változó közgondolkodásban*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1996.
13. HUNYADY, György, *Sztereotípiakutatás, hagyományok és irányok*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2001.
14. József, ESZÉNYI, A honvédség iránti lakossági bizalom tíz éve, Új Honvédségi Szemle 2001/5, 2011.
15. KISS, Álmos Péter, *Háború a nép között*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2016.
16. LETENYEI, László, RÁCZ, Attila, *Élethelyzetek a társadalom peremén. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet*, 2011, URL: http://www.ncsszi.hu/download.php?file_id=1920
17. PÓCZIK, Szilveszter, *Nemzetközi migráció, biztonságpolitika, biztonság*, in Tarrósy I. et al. (coordonatori), *Migrációs tendenciák napjainkban* Publikon Kiadó, Pécs, 2014,
18. POLÁNYI, Imre, *Az Ókori világ története*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1973.
19. RÓTH, András, *A Magyar Honvédség társadalmi megítélése az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság haderejének összehasonlításában*, 2005, URL: <http://docplayer.hu/9876040-Roth-andras-a-magyar-honvedseg-tarsadalmi-megitelese-az-egyenesult-allamok-es-az-egyenesult-kiralysag-haderejenek-osszehasonlitasaban.html>
20. SIMONOVITS, Bori (coordonator), *Attitudes Towards Refugees, Asylum Seekers and Migrants First results*, octombrie 2015, Társi Social Research Institute, Budapest, 2015.
21. SOLYMÁRI, Dániel, LAJOS, Győri-Dani, *Gondoskodó Kíséret: Magyar Máltai Szeretetszolgálat szerepvállalása a migrációs krízis 2015-ös időszakban*, Budapest, 2016.
22. TÁLAS, Péter, *Magyarország és a 2015-ös európai migrációs válság*, Tanulmányok, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2017.
23. VÁMOSI, Zsolt, *Hadsereg és társadalom*, Hadsereg és társadalom az ezredfordulón, Magyar Honvédség Humán Szolgáltató Központ, 1997.
24. WETZEL, Tamás, *A bevándorlás kérdése Magyarországon*, Editura Publikon, 2011.

*Traducere din limba engleză
Andreea Tudor*

EVOLUȚIA SISTEMULUI INTERNAȚIONAL, ÎN CONTEXTUL SCHIMBĂRILOR CLIMATICE DIN ZONA ARCTICĂ

*Mihai-Răzvan ILEA**

Actualul sistem internațional se confruntă cu o nouă formă de riscuri și amenințări, generate de schimbările climatice, rezultate în urma creșterii temperaturii la nivel global, care au ajuns să influențeze comportamentul statelor. În urma apariției acestui fenomen, care a provocat retragerea calotei glaciare, una dintre cele mai afectate regiuni este zona arctică. Schimbările apărute la nivelul teritoriilor polare favorizează accesul la noi resurse și apariția unor noi rute maritime, ceea ce a dus la implicarea mai multor actori internaționali în dezvoltarea zonei. În contextul ultimelor evoluții, în literatura de specialitate a ajuns să se contureze o nouă ipoteză în legătură cu formarea unui complex de securitate regională, la nivelul acestei regiuni. Multe dintre argumentele aduse în susținerea ipotezei sunt legate de acțiunile violente ale Rusiei, de protejare și exploatare a teritoriilor arctice.

Cuvinte-cheie: schimbări climatice; complex de securitate; resurse naturale; exploatare; zona arctică; Federația Rusă.

Introducere

În prezent, asistăm la configurarea unui sistem internațional mai dinamic și mai complex, care a ajuns să fie influențat de un nou tip de riscuri. Toate acestea se datorează progresului pe care l-au înregistrat omenirea și sistemul internațional. Unul dintre fenomenele care a început să aibă un impact tot mai mare asupra actualului

** Mihai-Răzvan ILEA este doctorand în domeniul Relații Internaționale și Studii Europene din cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a Universității Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România. E-mail: mihairazvanilea92@gmail.com*

sistem internațional este reprezentat de schimbările climatice. Acesta a ajuns să afecteze tot mai multe regiuni de pe glob prin influențarea comportamentului a tot mai mulți actori internaționali.

Una dintre cele mai afectate regiuni de fenomenul încălzirii globale este zona arctică, din cauza topirii calotei glaciare. Consecință a schimbărilor rapide pe care le suferă această regiune, comportamentul statelor a început să se modifice, devenind tot mai activ. Dintre acești actori internaționali, Federația Rusă s-a remarcat cel mai puternic. În ultimii ani, statul rus a început să se implice tot mai mult prin acțiuni concrete, precum expediții, exerciții militare și proiecte energetice de mare anvergură.

În contextul schimbărilor rapide pe care le suferă zona arctică, Rusia a manifestat o implicare activă în această regiune, ajungând să o identifice, în ultimele sale strategii, cu una dintre regiunile de importanță strategică pentru dezvoltarea sa. Aceste evenimente pot determina problema de cercetare, respectiv modul în care schimbările suferite de teritoriile arctice influențează actualul sistem internațional și comportamentul unui stat, precum Federația Rusă.

Obiectivele de cercetare sunt orientate spre identificarea impactului pe care îl au schimbările climatice din zona arctică atât asupra sistemului internațional prin posibilitatea apariției unui nou complex de securitate regională, cât și asupra comportamentului unui actor internațional, precum Federația Rusă.

Întrebările de cercetare: Mai pot fi comportamentul statelor și forma sistemului internațional influențate de geografie în secolul al XXI-lea? Pot influența schimbările climatice sistemul internațional? Pot influența schimbările climatice comportamentul unui actor internațional, precum Federația Rusă? Care este raționamentul din spatele acțiunilor Federației Ruse din zona arctică?

Ipoteza de cercetare pornește de la ideea că schimbările rapide, pe care le suferă zona arctică, influențează dinamica sistemului internațional și comportamentul actorilor internaționali.

1. Evoluția sistemului internațional și impactul geografiei asupra sa

În prezent, suntem martorii configurării unui nou sistem internațional, mai dinamic și mai complex, așa cum nu a mai fost niciodată de-a lungul istoriei. Acesta este rezultatul ultimelor evoluții atât de natură sistemică a relațiilor internaționale, cât și a progresului tehnologic, înregistrat de omenire în ultimele decenii, ducând la apariția unor fenomene cu impact la nivel global, precum globalizarea și schimbările climatice.

Caracteristicile de bază ale actualului sistem internațional reprezintă rezultatul evoluției de-a lungul secolelor, din 1648 până în prezent. Fiecare etapă din evoluția acestuia, dovedindu-se relevantă, este formulată de câte o mare putere, care l-a

înzestrat cu noi valori și principii. Prima etapă importantă din istoria relațiilor internaționale, definitorie pentru viitorul sistemului internațional, a fost determinată de Franța secolului al XVII-lea, care a introdus ideea de *stat-națiune*, formulând politicile în funcție de interesul național. A doua caracteristică importantă, pe baza căreia este formulat sistemul internațional, este reprezentată de conceptul *echilibrului de putere*, care a fost introdus de Marea Britanie în secolul al XVIII-lea, reușind, astfel, să mențină Europa stabilă pentru aproximativ 200 de ani.¹

În prima parte a secolului al XIX-lea, Austria a încercat să mențină stabilitatea pe continentul european prin crearea unei unități europene. Însă, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Germania a distrus unitatea europeană, formulând un nou model de politică externă, bazată pe politica de putere (*realpolitik*), model care avea să ducă, în următorul secol, la declanșarea a două războaie mondiale.²

Prima jumătate a secolului al XX-lea a fost dominată de două conflagrații mondiale, favorizând ascensiunea Statelor Unite ale Americii și a Uniunii Sovietice. Cele două mari puteri aveau să formuleze o nouă etapă în istoria relațiilor internaționale, bazată pe un sistem internațional bipolar, dominat de două superputeri, care aveau să se înfrunte în toate colțurile lumii, pentru împărțirea sferelor de influență. În urma acestei confruntări, Statele Unite ale Americii s-au dovedit a fi superioare Uniunii Sovietice, reușind să influențeze cel mai mult sistemul internațional prin introducerea conceptului de liberalizare. Acest concept a fost continuu perfecționat de americani, pe plan intern, ca, mai apoi, să fie exportat la nivel internațional, reușind, astfel, ca la sfârșitul Războiului Rece, să contribuie la formularea unui nou sistem internațional unipolar.³

La finalul acestei etape, Statele Unite ale Americii au rămas singurul actor internațional care îndeplinea toate caracteristicile unei superputeri, din punct de vedere economic, politic și militar. Toate elementele identificate s-au dovedit a fi insuficiente în noua ordine mondială, când, după o perioadă lungă de timp, Statele Unite ale Americii au fost atacate pe propriul teritoriu, la data de 11 septembrie 2001. Acest eveniment a fost consecința noii ordini internaționale, asupra căreia liberalizarea a favorizat ascensiunea unor noi puteri emergente. Evoluția, care împreună cu fenomenul globalizării și progresul tehnologic, are un impact major, amplificând anarhia internațională, și transformând actualul sistem internațional într-un sistem multipolar foarte complex și imposibil de controlat.⁴

¹ Henry Kissinger, *Diplomația*, București, Editura All, 2010, p. 15.

² *Ibidem*, p. 15.

³ *Ibidem*, pp. 16-17.

⁴ *Ibidem*, pp. 18-24.

Influența geografiei asupra actualului sistem internațional și comportamentul marilor actorilor

În pofida schimbărilor majore petrecute de-a lungul secolelor, caracteristicile actualului sistem internațional pot fi determinate și înțelese cel mai ușor prin prisma școlii de gândire realistă. Așa după cum explică această teorie, statul a rămas principalul actor internațional, care manifestă, în continuare, un comportament egoist pe scena internațională, în funcție de propriile interese. Din această cauză, fiecare stat acționează în funcție de propriile interese, neexistând o autoritate internațională care să le guverneze, fapt care a generat ca actuala ordine mondială să fie, încă, dominată de anarhia internațională.⁵

Comportamentul egoist al statelor este determinat de nevoia de supraviețuire a acestora, după cum explică teoria realistă. Pentru a-și putea asigura supraviețuirea, fiecare stat are nevoie de o serie de resurse de bază, identificate de George Friedman drept imperative, acestea fiind: hrană, apă și adăpost. Sub umbrela termenului *imperativ*, se află resursele care pun în mișcare societatea, precum petrolul, gazul natural, cărbunele și multe altele. Aceste imperative sunt limitate și determinate, pentru fiecare stat, de geografia acestuia, ceea ce determină nevoia de a interacționa cu celelalte state. Din cauza resurselor limitate, este imposibil ca fiecare stat să își asigure imperativele necesare, fiind unul dintre motivele pentru care comportamentul statelor este egoist. Prin înțelegerea imperativelor necesare, se poate determina și anticipa mai bine comportamentul statelor, în detrimentul declarațiilor decidenților politici.⁶

Drept consecință a resurselor insuficiente, oferite de geografie, acțiunile statelor sunt determinate și limitate, ceea ce le influențează comportamentul spre a acumula putere, pentru a-și asigura supraviețuirea. Prin urmare, la nivelul ordinii mondiale, există o tendință de polarizare a puterii, ceea ce duce la apariția unor centre de putere care determină caracterul acesteia. În prezent, din cauza evoluțiilor post-Război Rece, care au amplificat anarhia dintre state și au determinat formarea unui sistem internațional multipolar, în fiecare regiune a apărut cel puțin un astfel de pol de putere, care încearcă să domine regiunea în care se află, determinând multiplicarea polilor de putere. În pofida apariției unor fenomene la nivel global, precum globalizarea, asistăm la formarea unor complexe de securitate regională, fiecare pol de putere ajungând să lupte pentru a atinge imperativele necesare supraviețuirii, din zona în care se află.⁷

⁵ Joshua S. Goldstein, Jon C. Pevehouse, *Relații Internaționale*, Editura Polirom, București, 2008, pp. 95-97.

⁶ George Friedman, „Understanding Our Geopolitical Model”, în *Geopolitical Futures*, 28.12.2015, URL: <https://geopoliticalfutures.com/understanding-our-geopolitical-model-works/>, accesat la 25.04.2020.

⁷ Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde, *Securitatea*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011, pp. 23-26.

Complexul de securitate regională reprezintă un subsistem internațional, format din doi sau mai mulți actori, care fac parte din aceeași regiune (deoarece amenințările se propagă mult mai ușor pe distanțe scurte). Iar relația dintre actorii implicați este marcată de interdependență, din punctul de vedere al riscurilor pe care le împărtășesc, fiind durabilă și profundă sau chiar permanentă (în funcție de problema abordată).⁸

În cazul provocărilor ridicate de geografie, care apar de cele mai multe ori la nivel regional, prin teoria complexului de securitate regională se poate explica, cel mai bine, un risc sau o amenințare cu care se confruntă actualul sistem internațional. Teoria complexului de securitate identifică o serie de subsisteme regionale, ca obiect al analizei, conferind, în acest fel, un cadru de evaluare a unei probleme specifice, având ca unitate de referință statul. În pofida interdependenței la nivel global, riscurile și amenințările la adresa statelor apar în ariile geografice limitate, la nivel de regiune, motiv pentru care insecuritatea este asociată, de multe ori, cu proximitatea. Așadar complexul de securitate reprezintă un grup de state care împărtășesc o serie de provocări comune și sunt interconectate, astfel încât nu pot fi evaluate sau soluționate separat.⁹

În funcție de relația statelor aflate într-un complex de securitate, la nivelul sistemului internațional, au fost identificate trei tipuri de complexe: conflictul, care apare din frica și rivalitatea actorilor implicați; regimul de securitate, actorii se percep drept potențiali dușmani, însă au încheiate o serie de acorduri, pentru a reduce dilema de securitate dintre ei; comunitatea pluralistă de securitate, statele nu se mai percep drept amenințări la adresa propriei securități.¹⁰

Amplificarea anarhiei internaționale, provocată de liberalizarea sistemului internațional, a determinat dinamica actualului sistem, în contextul complexelor de securitate regională. Factorul în funcție de care poate fi evaluat un complex de securitate regional este reprezentat de structura acestuia, care este formată din trei elemente: modul în care sunt aranjați actorii; tiparul relației de prietenie sau de rivalitate; distribuirea puterii între actorii implicați. Schimbarea majoră a oricăruia dintre elementele de structură, identificate anterior, implică modificarea complexului de securitate.¹¹

În înțelegerea unei probleme de securitate, care poate să aibă impact la nivel global, teoria complexului de securitate regională reprezintă cel mai potrivit instrument pentru abordarea unei probleme la nivelul unei regiuni. Analiza la nivel regional este mediul în care statele interacționează între ele cel mai des și locul în care se produc evenimente care pot influența sistemul internațional. Cu ajutorul teoriei complexului de securitate regională, se poate determina impactul unei amenințări, prin identificarea structurii din care este format complexul analizat.

⁸ *Ibidem*, p. 32.

⁹ *Ibidem*, p. 27.

¹⁰ *Ibidem*, p. 28.

¹¹ *Ibidem*, p. 29.

2. Impactul schimbărilor climatice asupra actualului sistem internațional

Actualul sistem internațional este mai cuprinzător și mai dinamic, ceea ce determină apariția unor noi riscuri și amenințări, care pot degenera în crize sau conflicte, dacă nu sunt gestionate corespunzător. Din cauza complexității noilor provocări, în literatura de specialitate au fost identificate cinci mari sectoare: economic, politic, militar, social și de mediu, în funcție de tipul interacțiunilor dintre actori. Un exemplu poate fi apariția unui risc care poate avea sursa în sectorul de mediu, iar, dacă nu este controlat, poate să degenereze și să afecteze unul sau mai multe dintre celelalte sectoare, în urma unor efecte în lanț. Toate acestea au devenit posibile din cauza a doi factori importanți: evoluția sistemului internațional și progresul tehnologic.¹²

Progresul tehnologic din ultimele decenii este responsabil pentru dezvoltarea accelerată, fără precedent în istorie, ajungând să fie amplificat de fenomenul globalizării, care interconectează lumea. Toate acestea au devenit posibile cu ajutorul utilizării combustibililor fosili, precum petrol, gaz natural și cărbune, punând lumea în mișcare de mai bine de două secole. Aplicabilitățile multiple ale acestor combustibili au determinat utilizarea lor la scară largă, ceea ce a dus la apariția unor noi riscuri.¹³

Sursa acestei probleme sunt gazele cu efect de seră, precum dioxidul de carbon, rezultat în urma arderii combustibililor fosili. Acesta a ajuns să se acumuleze tot mai mult în atmosferă, depășind capacitatea ciclului natural de absorbție al planetei și reușind, în acest fel, să afecteze echilibrul delicat al climei globale. În urma tulburării climei, la nivel planetar a fost declanșat fenomenul încălzirii globale. Acest fapt a fost explicat științific ca fiind rezultatul direct al activității umane din ultimele două secole, având legătură cu nivelul concentrației dioxidului de carbon din atmosferă. Fenomenul încălzirii globale reprezintă creșterea accelerată a temperaturii medii de la suprafața planetei.¹⁴

Acest fenomen a fost dovedit prin cercetarea nivelului concentrației de dioxid de carbon din straturile de gheață a calotei glaciare, a sedimentelor de pe fundul oceanelor și a straturilor de roci sedimentare. Pe baza acestor studii, s-au realizat o parte dintre tiparele de încălzire și răcire, pe care le-a avut planeta de-a lungul milioanele de ani. Una dintre descoperirile importante este că planeta a mai trecut prin cicluri de încălzire, într-un ritm mult mai lent. Conform acestor studii, în

¹² *Ibidem*, pp. 48-49.

¹³ ***, „World”, în *CIA World Factbook*, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html>, accesat la 27.05.2020.

¹⁴ ***, „Global Warming”, în *NASA Earth Observatory*, 03.06.2010, URL: <https://earthobservatory.nasa.gov/Features/GlobalWarming/page2.php>, accesat la 27.05.2020.

ultimii 5.000 de ani, temperatura medie globală a crescut între 4 și 7 grade Celsius. În ultima sută de ani, s-a înregistrat o creștere a temperaturii globale cu 0,7 grade Celsius, astfel confirmând că acest proces a crescut de 10 ori mai mult, față de trecut. Tiparele create preconizează, pentru următorul secol, o creștere a temperaturii între 2 și 6 grade Celsius, înregistrând o rată până la de 20 de ori mai rapidă față de cea normală.¹⁵

Conform ultimelor studii realizate asupra factorilor care amplifică fenomenul încălzirii globale, în ultimii 20 de ani, nu s-a consemnat niciun progres în reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră. În ultimele două decenii, s-a înregistrat o creștere a nivelului de dioxid de carbon, din cauza faptului că peste 80% din energia generată la nivel global este produsă cu ajutorul combustibililor fosili.¹⁶ Situația este gravă, chiar dacă, în 1997, 193 de state au semnat Protocolul de la Kyoto, prin care și-au luat angajamentul de a reduce emisiile de gaze cu efect de seră. Prin acest act, s-a stabilit o limită a creșterii temperaturii globale de 2°C, care, dacă va fi depășită poate avea urmări ireversibile.¹⁷ Conform acestor estimări, temperatura medie globală este în proces de creștere.

Utilizarea tot mai intensă a hidrocarburilor s-a dovedit a avea un impact major asupra climei globale, provocat în atmosferă de emisia gazelor cu efect de seră. Una dintre cele mai mari provocări ale secolului al XXI-lea este reprezentată de schimbările suferite de climă. Schimbarea temperaturii la nivel global s-a dovedit a fi factorul declanșator al fenomenului încălzirii globale. Aceste modificări au provocat mai multe efecte în lanț, precum: creșterea temperaturii globale, încălzirea oceanelor, retragerea ghețarilor, topirea calotei glaciare, reducerea suprafețelor acoperite cu zăpadă, creșterea nivelului oceanului planetar, retragerea gheții din Oceanul Arctic, vreme tot mai violentă, acidifierea oceanelor.¹⁸

Toate schimbările produc o serie de urmări de natură socială, benefice în anumite părți ale globului: o climă mai blândă, accesibilitate la regiuni care, în trecut, erau izolate, acces la noi resurse și noi căi navigabile. Pe lângă beneficii, există și efecte negative: secete, inundații care pot duce la penurie, iar, în final, pot degenera într-un nou conflict. Atât efectele negative, cât și cele pozitive, identificate anterior, influențează comportamentul actorilor internaționali.¹⁹

¹⁵ ***, „How is Today's Warming Different from the Past?”, în *NASA Earth Observatory*, 03.06.2010, URL: <https://earthobservatory.nasa.gov/Features/GlobalWarming/page3.php>, accesat la 27.05.2020.

¹⁶ Ted Nordhaus, „The Two-Degree Delusion”, în *Foreign Affairs*, 08.02.2018, URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2018-02-08/two-degree-delusion>, accesat la 27.05.2020.

¹⁷ Ted Nordhaus, „The Truth About the Two-Degree Target”, în *Foreign Affairs*, 07.03.2018, URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2018-03-07/truth-about-two-degree-target>, accesat la 27.05.2020.

¹⁸ ***, „Climate change: How do we know?”, în *NASA*, URL: <https://climate.nasa.gov/evidence/>, accesat la 28.05.2020.

¹⁹ ***, „The consequences of climate change”, în *NASA*, URL: <https://climate.nasa.gov/effects/>, ac-

Așadar asistăm la apariția unor noi provocări din sfera sectorului securității de mediu, care au început să influențeze celelalte sectoare, identificate mai sus. Până nu de mult, în domeniul Studiilor de Securitate, sectorul de mediu era neglijat, fiind abordat doar la nivel teoretic. În anii '70, se specula, pentru prima dată, în legătură cu posibilele implicații ale sectorului de mediu, în termeni de securitate. Doar spre finalul anilor '80, au avut loc discuții mai serioase despre sectorul de mediu și impactul acestuia asupra securității. În anii '90, s-au luat în considerare posibilele implicații asupra securității, provocate de degradarea mediului, care pot să ducă la instabilități politice sau la conflicte. Aceste urmări, prin intermediul fenomenului globalizării, pot provoca efecte în lanț, la nivel global. În acest fel, sectorul de mediu a ajuns să joace un rol tot mai important, odată cu multiplicarea efectelor provocate de degradarea mediului înconjurător.²⁰

Cercetătorii din domeniu au descoperit o legătură strânsă între abundența resurselor, securitatea mediului și violență. S-a observat că, în multe situații în care resursele au fost afectate de un dezastru natural, lucrurile au degenerat în instabilitate politică și violență. Așadar imperatiuele necesare supraviețuirii se află în strânsă legătură cu sectorul securității de mediu. Tot în contextul legăturii dintre resurse și securitatea de mediu, în ceea ce privește accesibilitatea la noi zone care pot avea depozite de resurse naturale, în urma modificărilor provocate de schimbările climatice, s-a ajuns să se discute despre o posibilă concurență, care poate să ducă la „războaie pentru resurse”.²¹

În urma celor prezentate, sectorul securității de mediu se află în strânsă legătură cu comportamentul statelor. Acesta influențează prin capacitatea sa de a afecta abundența resurselor la nivelul sistemului internațional.

3. Studiu de caz: implicațiile schimbărilor climatice asupra zonei arctice și Federației Ruse

Una dintre regiunile cu un imens potențial, în urma schimbărilor climatice, și o nouă provocare în materie de relații internaționale este zona arctică. Aceste teritorii au un potențial uriaș, deoarece sunt unele dintre puținele locuri neatinse de activitatea umană și dispun de depozite inepuizabile de resurse naturale, de noi rute maritime, de noi zone pentru pescuit, devenind tot mai accesibile, datorită încălzirii globale și progresului tehnologic.

Conform studiilor efectuate asupra regiunii, calota glaciara din Oceanul Arctic se topește de două ori mai rapid decât în oricare loc de pe glob, existând dovezi concrete ale acestei tendințe, pentru ultimii 30 de ani. Între 1979 și 2013, suprafața

cesat la 28.05.2020.

²⁰ Paul D. Williams, *Security Studies an Introduction*, Editura Routledge, New York, 2008, pp. 261-264.

²¹ *Ibidem*, pp. 264-270.

acoperită cu gheață, din zona arctică, s-a micșorat cu aproximativ 40%, pe baza evaluărilor realizate asupra scanărilor, efectuate cu ajutorul sateliților. Topirea calotei glaciare are loc din cauza reducerii suprafeței albe, care reflectă radiațiile solare. Suprafața întunecată a oceanului a ajuns să absoarbă tot mai multă radiație, accelerând, în acest fel, reducerea calotei glaciare. Din cauza acestor fenomene, se estimează că, până în 2030, Oceanul Arctic poate să rămână în totalitate fără gheață.²²

Zona arctică, în literatura de specialitate, este identificată drept regiunea aflată la nord de Cercuri Arctic, care este o linie imaginară ce înconjoară Pământul, pe latitudinea de 66° 34' N, și demarcă solstițiul de vară, în timpul căruia soarele rămâne la orizont cel puțin 24 de ore, marcând ziua polară.²³

Pe problematica abordată de această lucrare, zona arctică poate fi identificată drept regiunea din jurul Polului Nord, formată din Oceanul Arctic și teritoriile riverane acestuia din Nordul Europei, Asiei și Americii de Nord, până la linia de demarcație a Cercului Polar (linia de latitudine de 66° 34' N). În funcție de aceste criterii, zona arctică este delimitată de Consiliul Arctic. În regiune sunt cinci state: Federația Rusă, Statele Unite ale Americii, Canada, Groenlanda (Danemarca) și Norvegia.²⁴

Conform ultimelor studii din domeniu explorării resurselor naturale, în zona arctică există 1/8 din totalul de petrol al lumii (90 de miliarde de barili de petrol) și 1/4 din totalul gazului natural al lumii (1.669 de trilioane de metri cubi de gaz natural). În prezent, 10,5% din producția de petrol și 25,5% din producția totală de gaze naturale, la nivel global, provin din teritoriile arctice.²⁵

Un alt factor important, care a trezit interesul pentru regiune, este reprezentat de două noi pasaje maritime, care au apărut în urma retragerii calotei glaciare și care pot conecta America, Europa și Asia. Aceste rute maritime sunt mai scurte și mai sigure pentru transportul maritim, respectiv Pasajul Nord-Vest al Statelor Unite ale Americii și al Canadei, și Pasajul Rutei de Nord-Est (Ruta Maritimă de Nord) al Federației Ruse. În prezent, transportul prin aceste căi comerciale prezintă un avantaj uriaș pentru dezvoltarea zonelor aflate în proximitate, motiv pentru care atrage atât interesul statelor din regiune, cât și al altor state din afara acestei zone.²⁶

²² Thomas F. Stocker, Dahe Qin (coord.), *Climate Change 2013 – The Physical Science Basis*, Editura Cambridge University Press, New York, 2013, pp. 323-330.

²³ ***, „What is the Arctic?”, în *National Snow & Ice Data Center*, 04.05.2020, URL: <https://nsidc.org/cryosphere/arctic-meteorology/arctic.html>, accesat la 29.05.2020.

²⁴ George Friedman, „Toward a Geopolitics of the Arctic”, în *Geopolitical Futures*, 03.08.2017, URL: <https://geopoliticalfutures.com/toward-geopolitics-arctic/>, accesat la 29.05.2020.

²⁵ ***, „Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle”, în *United States Geological Survey*, 03.07.2008, URL: <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf>, accesat la 29.05.2020.

²⁶ Scott G. Borgerson, „The Emerging Arctic”, în *Council on Foreign Relations*, 25.03.2014,

Potențialul zonei a atras implicarea următoarelor state: Federația Rusă, Norvegia, Danemarca (Groenlanda), Canada și Statele Unite ale Americii, dar și al unor actori internaționali, precum China, Coreea de Sud, Japonia sau India. Toate statele identificate anterior și-au reformulat strategiile în legătură cu această regiune, ajungându-se ca fiecare să revendice porțiuni tot mai mari din zona arctică. Aceste acțiuni au avut loc în pofida reglementărilor legale existente, în special în zona Polului Nord, care este apă internațională, aflându-se la o distanță mai mare de 200 de mile nautice de țărmurile statelor riverane. Această distanță este considerată zonă de exclusivitate economică, iar restul teritoriului care o depășește este apă internațională, conform Convenției Națiunilor Unite privind Legea Mărilor (UNCLOS), din 1982. În 2008, cele cinci state riverane au elaborat Declarația Ilulissat, prin care și-au promis rezolvarea revendicărilor teritoriale, pe cale pașnică.²⁷

În pofida legislației existente, sunt state care au refuzat să o ratifice, precum Statele Unite ale Americii, din cauza nemulțumirilor, în legătură cu împărțirea teritoriilor din regiune. Alături de acestea, o parte dintre noile revendicări teritoriale se bazează pe o prevedere din legislația internațională. Conform acestei legi, dacă un stat reușește să dovedească faptul că un teritoriu, precum o creastă subacvatică sau o insulă, este legat de platforma continentală pe care se află acesta, poate revendica acel sector drept teritoriu național.²⁸

În urma celor prezentate, se pot determina principalele obiective ale statelor riverane zonei arctice: stabilirea autorității asupra noilor rute maritime; stabilirea de baze militare, pentru a asigura revendicările teritoriale și exploatarea resurselor naturale. Din această cauză, în prezent, în zona arctică au loc nouă dispute legale, o parte dintre ele fiind de natură teritorială, ceea ce poate agrava relația dintre statele implicate în regiune.²⁹

Statul care s-a remarcat ca fiind cel mai activ din zona arctică este Federația Rusă. Principalele acțiuni concrete care susțin acest argument sunt: constituirea unui corp de armată destinat special pentru această regiune, fiind unicul stat care are un întreg corp de armată pregătit pentru condițiile din zona arctică; prezentarea, în cadrul Paradei de Ziua Victoriei, din 2017, 2018 și 2019, a tehnicii militare, special dezvoltate pentru zona arctică; redeschiderea a șase dintre fostele baze sovietice, din zona arctică; dezvoltarea celei mai vaste flote pentru zona arctică, 42 de spărgătoare de gheață active și încă 8, în construcție; montarea, în 2007, pe fundul Oceanului

URL: https://www.cfr.org/interactives/emerging-arctic?cid=otr_marketing_use-arctic_Infoguide%2523!#!#/emerging-arctic?cid=otr_marketing_use-arctic_Infoguide%2523!, accesat la 29.05.2020.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Scott G. Borgerson, „The coming Arctic boom”, în *Foreign Affairs*, 01.07.2013, URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/global-commons/2013-06-11/coming-arctic-boom>, accesat la 30.05.2020.

²⁹ *Ibidem*.

Arctic, la Polul Nord, cu ajutorul a două submarine, a steagului Rusiei, din titan; dezvoltarea unor proiecte energetice de mare anvergură, precum proiectul Yamal. Toate elementele identificate anterior susțin argumentul conform căruia Rusia este statul cu cele mai mari interese în regiune.³⁰

În prezent, Federația Rusă reprezintă cel mai mare stat, ca suprafață, având aproximativ 17 milioane de kilometri pătrați, fiind unul dintre cele mai bogate state în resurse naturale. După prăbușirea Uniunii Sovietice, Rusia a înregistrat o serie de schimbări majore, precum modificarea sistemului economic, de la unul centralizat la unul de piață. Această schimbare s-a dovedit a fi dezastruoasă pentru economia rusă, ceea ce a determinat-o să se întoarcă la o formă de conducere, de control al statului asupra componentelor economice de mare importanță. Începând cu anii 2000, Rusia a devenit unul dintre cei mai mari producători și exportatori de resurse naturale din lume, precum hidrocarburi și alte resurse naturale. Orientarea spre exploatarea și exportarea resurselor energetice a ajutat la stabilizarea rapidă a economiei ruse și la revenirea pe scena internațională. Această acțiune a vulnerabilizat-o în fața fluctuațiilor de pe piața economică globală. Din această cauză este dependentă de exploatarea și exportarea resurselor naturale, devenind unul dintre imperativele supraviețuirii statului rus, în secolul al XXI-lea. Astfel, rezultă interesul major al Federației Ruse pentru zona arctică, încercând să o transforme într-una dintre principalele sale viitoare baze de resurse de importanță strategică.³¹

Concluzii

În urma celor prezentate, se poate constata faptul că actualul sistem internațional este mai dinamic ca niciodată. Acesta suferă în continuare schimbări, precum apariția unor noi complexe de securitate regională. Un exemplu îl reprezintă zona arctică, care, încet, prinde formă, din cauza schimbărilor rapide pe care le suferă.

Pe acest fond, se poate constata modificarea comportamentului Federației Ruse, observându-se, în ultimii ani, o activitate tot mai intensă a acesteia în regiune. Așadar există o strânsă legătură între schimbările climatice, pe care le suferă mediul înconjurător, și comportamentul actorilor internaționali, precum acțiunile Federației Ruse din zona arctică, în secolul al XXI-lea.

Unul dintre raționamentele pentru care Rusia se implică în zona arctică este reprezentat de depozite uriașe de resurse naturale, fiind unul dintre elementele care stau la baza supraviețuirii sale, ca actor internațional relevant.

Situația din zona arctică poate evolua în două direcții total opuse: spre o nouă cursă a înarmărilor în emisfera nordică, pentru resursele naturale și rutele

³⁰ Scott G. Borgerson, „The Emerging Arctic”, *op.cit.*

³¹ ***, „Russia”, în *CIA World Factbook*, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>, accesat la 30.05.2020.

comerciale, sau spre o cooperare mai strânsă, care are deja stabilită o bază solidă, prin intermediul Consiliului Arctic. În pofida revendicărilor teritoriale, pentru moment, teritoriile arctice reprezintă o zonă a comunicării și a cooperării între statele riverane, însă această perioadă poate reprezenta, în același timp, o perioadă de pregătire a unei viitoare curse pentru resursele și potențialul imens al pasajelor maritime.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, „Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle”, în *United States Geological Survey*, 03.07.2008, URL: <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf>
2. ***, „Climate change: How do we know?”, în *NASA*, URL: <https://climate.nasa.gov/evidence/>
3. ***, „Global Warming”, în *NASA Earth Observatory*, 03.06.2010, URL: <https://earthobservatory.nasa.gov/Features/GlobalWarming/page2.php>
4. ***, „How is Today's Warming Different from the Past?”, în *NASA Earth Observatory*, 03.06.2010, URL: <https://earthobservatory.nasa.gov/Features/GlobalWarming/page3.php>
5. ***, „Russia”, în *CIA World Factbook*, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>
6. ***, „The consequences of climate change”, în *NASA*, URL: <https://climate.nasa.gov/effects/>
7. ***, „What is the Arctic?”, în *National Snow & Ice Data Center*, 04.05.2020, URL: <https://nsidc.org/cryosphere/arctic-meteorology/arctic.html>
8. ***, „World”, în *CIA World Factbook*, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html>
9. BORGERSON G. Scott, „The coming Arctic boom”, în *Foreign Affairs*, 01.07.2013, URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/global-commons/2013-06-11/coming-arctic-boom>
10. BORGERSON G. Scott, „The Emerging Arctic”, în *Council on Foreign Relations*, 25.03.2014, URL: https://www.cfr.org/interactives/emerging-arctic?cid=otr_marketing_use-arctic_Infoguide%2523!#!emerging-arctic?cid=otr_marketing_use-arctic_Infoguide%2523!
11. BUZAN, Barry, WAEVER, Ole, de WILDE, Jaap, *Securitatea*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011.
12. FRIEDMAN George, „Toward a Geopolitics of the Arctic”, în *Geopolitical Futures*, 03.08.2017, URL: <https://geopoliticalfutures.com/toward-geopolitics-arctic/>

13. FRIEDMAN George, „Understanding Our Geopolitical Model”, în *Geopolitical Futures*, 28.12.2015, URL: <https://geopoliticalfutures.com/understanding-our-geopolitical-model-works/>
14. GOLDSTEIN, Joshua S., PEVEHOUSE, C. Jon, *Relații Internaționale*, Editura Polirom, București, 2008.
15. KISSINGER Henry, *Diplomația*, București, Editura All, 2010.
16. NORDHAUS Ted, „The Truth About the Two-Degree Target”, în *Foreign Affairs*, 07.03.2018, URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2018-03-07/truth-about-two-degree-target>
17. NORDHAUS Ted, „The Two-Degree Delusion”, în *Foreign Affairs*, 08.02.2018, URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2018-02-08/two-degree-delusion>
18. STOCKER F., Thomas, DAHE, Qin (coord.), *Climate Change 2013 – The Physical Science Basis*, Editura Cambridge University Press, New York, 2013.
19. WILLIAMS, D. Paul, *Security Studies an Introduction*, Editura Routledge, New York, 2008.

Această lucrare a beneficiat de sprijin financiar prin proiectul „Cercetare doctorală și postdoctorală de calitate, inovativă și relevantă pentru piața muncii”: POCU/380/6/13/124146, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020.

IMPACTUL ECONOMIC AL PANDEMIEI DE COVID-19 LA ÎNCEPUTUL ANULUI 2020

*Dr. Cristian BĂHNĂREANU**

În prima jumătate a anului 2019, economiștii și marile organizații internaționale atrăgeau atenția asupra deteriorării unor indicatori macroeconomici, care ar putea duce curând la o nouă criză economică, mult mai gravă decât cea din anii 2008-2009¹. Motivele care au stat la baza reculului economic pe plan național și global, în primele șase luni din 2020, nu au fost însă cele anticipate, ci un virus care a bulversat normalitatea vieții de zi cu zi, cu efecte dintre cele mai neașteptate asupra activităților economice și sociale.

Este adevărat că economia mondială înregistrase deja o deteriorare generalizată pe parcursul anului trecut, PIB-ul sporind cu doar 2,9% în 2019², cea mai mică rată din ultimii 10 ani, pe fondul disputelor comerciale fără sfârșit și incertitudinilor de politică, ratelor mari ale sărăciei și inegalităților, riscurilor climatice tot mai presante, disparităților omniprezente intra și interțări. La toate acestea, în prima jumătate a

** Dr. Cristian BĂHNĂREANU este cercetător științific gradul II în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: bahnareanu.cristian@unap.ro*

¹ Graham Vanbergen, „The Predicted 2020 Global Recession”, *The World Financial Review*, 1 decembrie 2018, URL: <https://worldfinancialreview.com/the-predicted-2020-global-recession>; Phillip Inman, „Pessimists are predicting a global crash in 2020. You can see why”, *The Guardian*, 5 January 2019, URL: <https://www.theguardian.com/business/2019/jan/05/global-economic-crash-2020-understand-why>; Grace Blakeley, „The next crash: why the world is unprepared for the economic dangers ahead”, *NewStatesman*, 6 martie 2019, URL: <https://www.newstatesman.com/politics/economy/2019/03/next-crash-why-world-unprepared-economic-dangers-ahead>, toate accesate la 15.05.2020; ***, *World Economic Situation and Prospects 2020*, United Nations, New York, ianuarie 2019, pp. 1-9; ***, *World Economic Outlook: Growth Slowdown, Precarious Recovery*, International Monetary Fund, aprilie 2019, pp. 1-21; ***, *Global Economic Prospects: Darkening Skies*, World Bank, January 2019, pp. 1-55.

² ***, *World Economic Outlook Update: A Crisis Like No Other, An Uncertain Recovery*, International Monetary Fund, June 2020, p. 7.

anului 2020, s-au adăugat măsurile antipandemie, care au dus la scăderi semnificative în aproape toate sectoarele economice, la prăbușirea indicilor bursieri, la degingoladă pe piața muncii, la prețuri negative ale petrolului, la perturbarea comerțului mondial etc. Se pare că această problemă sanitară globală și criza economico-socială asociată vor duce la deteriorarea majorității indicatorilor macroeconomici în următorii ani, ceea ce va pune sub semnul întrebării activitatea și arhitectura sistemului economico-financiar și perspectivele de dezvoltare pe termen mediu și lung.

1. Primele semne ale crizei economice

Spre sfârșitul anului trecut, mai mulți locuitori din regiunea Wuhan (China) prezentau simptome de pneumonie, cu origine necunoscută. Cauza a fost descoperită ulterior, sub forma unui nou coronavirus (SARS-CoV-2) deosebit de contagios și, în unele cazuri, chiar letal, astfel încât cei 11 milioane de cetățeni chinezi din provincia respectivă au fost obligați să stea, timp de două luni, în carantină totală. Numărul celor infectați crește exponențial, ajungându-se, la sfârșitul lunii iunie 2020, la un total de 10,1 milioane de cazuri și peste 500.000 de decese la nivel mondial³.

Dacă, inițial, Italia, apoi Spania, Franța și Marea Britanie au fost statele cele mai afectate de pandemie, ulterior, SUA, Rusia, India și țările sud-americane au fost nevoite să facă față unui val uriaș de îmbolnăviri. Pentru a limita răspândirea virusului și efectele asupra sănătății propriilor cetățeni, majoritatea statelor afectate au declarat stare de urgență sau de necesitate, completată de o serie de măsuri de limitare a unor drepturi și libertăți, precum:

- limitarea/restricționarea mișcării persoanelor și distanțare fizică;
- (auto)izolarea la domiciliu, internarea sau carantinarea celor infectați și a altor categorii de cetățeni;
- închiderea parțială/totală a unor frontiere pentru străini;
- reducerea/suspendarea anumitor categorii de transporturi (aeriene, feroviare, rutiere), cu excepția celui de mărfuri;
- reducerea/sistarea unor activități economice prin desfășurarea muncii de la domiciliu sau introducerea angajaților în șomaj tehnic;
- închiderea unităților de învățământ, centrelor comerciale, hotelurilor, cazinourilor, cluburilor, restaurantelor și localurilor publice, centrelor sportive și culturale;
- închiderea parcurilor, locurilor de joacă pentru copii și a zonelor urbane deschise;
- suspendarea/anularea unor activități sociale cu participarea unor mari mase de oameni etc.

³ ***, *Coronavirus disease (COVID-19): Situation Report -162*, World Health Organization, 30 June 2020, p. 1.

În luna aprilie 2020, jumătate din populația globului era subiectul unor măsuri de carantinare parțială sau totală⁴, ceea ce a dus la schimbarea modelelor obișnuite de consum. Teama de o iminentă criză alimentară și deficiențele de aprovizionare au dus la golirea rapidă a rafturilor magazinelor și la epuizarea stocurilor de făină, drojdie, zahăr, ulei, dar și de hârtie igienică, alcool sanitar și alte produse dezinfectante. Incertitudinea și panica au pus stăpânire pe o mare parte a populației, care și-a făcut provizii de anumite produse de bază și farmaceutice, în timp ce a renunțat la o serie de alte produse alimentare și nealimentare, ceea ce a dus la scăderea bruscă a consumului și a vânzărilor. Tot în perioada de început a răspândirii coronavirusului, achiziționarea de teste, materiale sanitare (măști, mănuși, viziere, combinezoane) și echipamente medicale (ventilatoare, aparate de respirat), atât de necesare sistemului medical și populației, a fost subiectul unor „lupte” între statele occidentale, interesate să-și completeze stocurile strategice.

Toate aceste măsuri de protejare a sănătății populației au avut efecte diferite asupra societății, mediului și economiei naționale și internaționale. Pe de o parte, am fost martorii, pe termen scurt, la reducerea poluării și emisiilor de carbon, la decongestionarea rutieră, la scăderea incidenței bolilor sezoniere, la creșterea economiilor etc. Pe de altă parte, au fost grav afectate veniturile din industria turismului și ospitalității, tranzacțiile imobiliare, sectorul auto și unele servicii, precum transporturile aeriene, restaurantele, barurile și cafenelele, concertele, spectacolele și activitățile culturale, sportive, de divertisment, dar a luat amploare comerțul online și interacțiunea pe rețelele sociale, și majoritatea activităților au fost transferate pe platforme informatice.

2. Starea economică internațională în primul semestru din 2020

La începutul anului 2020, o nouă criză economică a început să se profileze la orizont, odată cu deteriorarea climatului economic din China (19% din PIB-ul mondial⁵), ca urmare a restricțiilor impuse, în contextul epidemiei de coronavirus. Măsurile cu un puternic impact macroeconomic, luate de autoritățile de la Beijing la sfârșitul lunii ianuarie 2020, au dus la întreruperea unor fluxuri comerciale și de aprovizionare cu materii prime și, de asemenea, au generat probleme pe partea de producție. Oprirea activității fabricilor chineze a pus în pericol planurile de producție

⁴ Alasdair Sandford, „Coronavirus: Half of humanity now on lockdown as 90 countries call for confinement”, *Euronews*, 3 aprilie 2020, URL: <https://www.euronews.com/2020/04/02/coronavirus-in-europe-spain-s-death-toll-hits-10-000-after-record-950-new-deaths-in-24-hou>, accesat la 20.05.2020.

⁵ ***, *World Economic Outlook Database*, International Monetary Fund, aprilie 2020, URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2020/01/weodata/index.aspx>, accesat la 20.05.2020.

ale Apple, Nike, Starbucks⁶, Swiss, Hasbro și ale altor companii occidentale, care au fost nevoite să ia decizii dure de restrângere a activității prin trimiterea în șomaj tehnic și chiar concedierea personalului. Marii retaileri și branduri internaționale au închis multe magazine și puncte de vânzare de pe teritoriul chinez, iar multe instituții financiare, giganți farmaceutici și alte firme multinaționale au repatriat sau au relocat forța de muncă din China⁷. Mai mult, producătorii de automobile Volkswagen, Ferrari și Tesla și-au suspendat producția în Europa, din cauza prăbușirii activității industriale și a lipsei de piese și componente auto.

Curând, importante puteri economice ale lumii – China, SUA, Japonia, Germania, Franța, Marea Britanie – și alte peste 200 de țări au resimțit efectele generate de pandemia de COVID-19, șocul inițial provocând perturbări fără precedent în comerțul global, transporturi și turism, stres pe piețele financiare și un declin puternic al prețurilor mărfurilor. În primele trei luni ale anului 2020, bursele internaționale au avut cele mai mari scăderi din 1987 încoace, Nikkei scăzând, spre sfârșitul lunii aprilie, la valori de -27%, iar FTSE și Dow Jones, în jurul a -35%⁸. Piețele financiare au reacționat la schimbările generate de această criză, multe bănci centrale au decis să reducă ratele dobânzilor pentru a stimula economia.

Diminuarea drastică a cererii de bunuri și servicii, a producției și lanțurilor internaționale de aprovizionare a contribuit din plin la apariția unui recul serios la nivelul economiei mondiale. Productivitatea și ocuparea forței de muncă au avut de suferit, ca urmare a scăderii veniturilor, ceea ce a dus la pierderea de locuri de muncă prin intrarea în insolvență sau chiar falimentarea unor companii mai puțin reziliente. Investițiile au avut și ele de suferit, pe fondul erodării puternice a încrederii, din cauza dificultăților de menținere a unui nivel adecvat al producției și construcțiilor, dar și a perspectivelor pesimiste privind creșterea economică și costurilor de finanțare în ascensiune.

⁶ Brian Menickella, „COVID-19 Worldwide: The Pandemic's Impact On The Economy And Markets”, *Forber*, 8 aprilie 2020, URL: <https://www.forbes.com/sites/brianmenickella/2020/04/08/covid-19-worldwide-the-pandemics-impact-on-the-economy-and-markets/#3408f33e28c3>, accesat la 22.05.2020.

⁷ ***, „WSJ: Coronavirusul închide economia Chinei pentru restul lumii. Cum vor fi afectate celelalte țări”, *Digi24*, 3 februarie 2020, URL: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/wsj-coronavirusul-inchide-economia-chinei-pentru-restul-lumii-cum-vor-fi-afectate-celelalte-tari-1254401>, accesat la 22.05.2020.

⁸ Lora Jones, Daniele Palumbo, Davis Brown, „Coronavirus: A visual guide to the economic impact”, *BBC News*, 30 iunie 2020, URL: <https://www.bbc.com/news/business-51706225>, accesat la 02.07.2020.

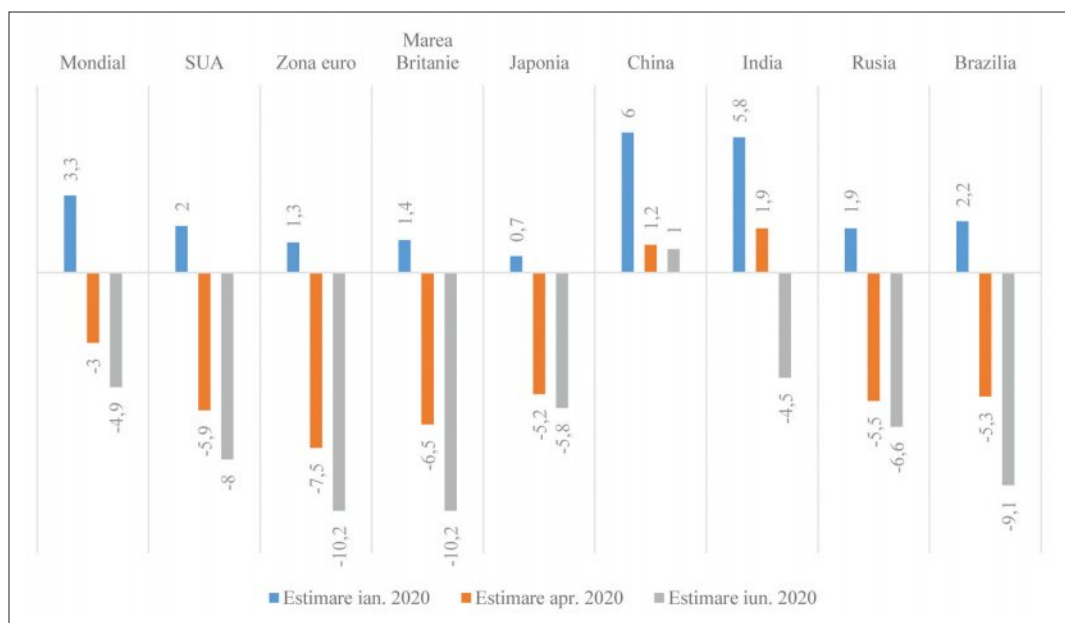

Figura nr. 1: Proiecția creșterii economice pentru anul 2020⁹

Nici piețele emergente și economiile în dezvoltare nu au fost ferite de consecințele nefaste ale reculului economic generat de pandemie, problemele economice din țările dezvoltate propagându-se rapid spre aceste state, fluxurile de capital și remitențele scăzând puternic. Deja nivelul înalt al incertitudinii privind politica economică în SUA și zona euro a dus la scăderea puternică a investițiilor în țările mai puțin dezvoltate din Europa și Asia Centrală. La acestea, s-au adăugat șocurile interne, uneori mult mai distructive, pentru activitatea economică decât cele externe.

Într-adevăr, economia mondială se confruntă cu cea mai gravă recesiune de la criza diplomatică din iulie 1914 (-6,7%), Marea Depresiune din anii '30 (-17,6%) și perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial (-15,4%)¹⁰, cu o scădere accelerată a PIB-ului și cu o explozie a șomajului în multe țări dezvoltate și mai puțin dezvoltate. FMI estimează, pentru anul 2020, o contracție de 4,9% a economiei globale, cu o contribuție importantă din partea țările dezvoltate (-8%)

⁹ ***, „World Economic Outlook Update: Tentative Stabilization, Sluggish Recovery?”, *IMF*, January 2020, p. 9; ***, „World Economic Outlook: The Great Lockdown”, *IMF*, aprilie 2020, p. 7; ***, „World Economic Outlook Update: A Crisis Like No Other, An Uncertain Recovery”, *IMF*, iunie 2020, p. 7.

¹⁰ Ayhan Kose, Naotaka Sugawara, „Understanding the depth of the 2020 global recession in 5 charts”, *World Bank Blogs*, 15 iunie 2020, URL: <https://blogs.worldbank.org/opendata/understanding-depth-2020-global-recession-5-charts>, accesat la 02.07.2020.

și a celor emergente și în dezvoltare (-3%)¹¹. Această situație se traduce în pierderi cumulate de peste 12 trilioane de dolari în următorii doi ani¹². Singura regiune care se pare că va reuși să rămână pe plus este Asia de Est și Pacific, cu 0,5%, în timp ce economia Asiei de Sud se va contracta cu 2,7%, Africa Subsahariană cu 2,8%, Orientul Mijlociu și Africa de Nord, cu 4,2%, Europa și Asia Centrală, cu 4,7%, iar America Latină, cu 7,2%¹³.

Potrivit Organizației Mondiale a Comerțului, activitățile comerciale la nivel global ar putea scădea cu până la 32%, din cauza crizei create de această pandemie¹⁴, afectați fiind nu doar marii exportatori, ci și importatorii. Principala cauză este scăderea cererii pentru bunurile și serviciile disponibile pe piețele globale, ceea ce generează un „efect de domino”, care va cuprinde, probabil, toate sectoarele economiei. Cu alte cuvinte, măsurile antipandemie, luate de autoritățile naționale, au amplificat cercul vicios al relației cauză-efect: restricționarea unor activități a dus la imposibilitatea achiziționării de către consumatori a unor bunuri și servicii, ceea ce a însemnat încasări mai mici pentru anumite companii, care au fost nevoite, la rândul lor, să-și scadă costurile și cheltuielile prin reducerea salariilor și a personalului, șomeri care s-au adăugat masei de indivizi care nu vor putea să achiziționeze anumite bunuri și servicii. Această dinamică poate fi văzută clar în sectoarele economice puternic afectate, cum ar fi călătoriile și turismul, dar și în industria petrolieră sau cea auto¹⁵. Cu toate acestea anumite sectoare s-au menținut pe linia de plutire sau chiar au înregistrat creșteri: comerțul electronic, vânzările de alimente, industria medicală. Însă creșterea numărului de șomeri, ca urmare a închiderii magazinelor, va avea consecințe și asupra segmentului de vânzări online, dacă această situație se prelungește prea mult.

Și veniturile din publicitate se pare că vor scădea drastic: Facebook și Google ar putea înregistra împreună un deficit de peste 44 mld. dolari, în 2020¹⁶. Marile

¹¹ ***, „World Economic Outlook Update: A Crisis Like No Other, An Uncertain Recovery”, *IMF*, iunie 2020, pp. 6-7.

¹² Gita Gopinath, „Reopening from the Great Lockdown: Uneven and Uncertain Recovery”, *IMF Blog*, 24 iunie 2020, URL: <https://blogs.imf.org/2020/06/24/reopening-from-the-great-lockdown-uneven-and-uncertain-recovery>, accesat la 03.07.2020.

¹³ ***, „The Global Economic Outlook During the COVID-19 Pandemic: A Changed World”, *The World Bank*, 8 iunie 2020, URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/06/08/the-global-economic-outlook-during-the-covid-19-pandemic-a-changed-world>, accesat la 03.07.2020.

¹⁴ ***, „Trade set to plunge as COVID-19 pandemic upends global economy”, Press Release, *World Trade Organization*, 8 aprilie 2020, URL: https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.htm, accesat la 03.07.2020.

¹⁵ Erin Duffin, „Impact of the coronavirus pandemic on the global economy – Statistics & Facts”, *Statista*, 26 iunie 2020, URL: <https://www.statista.com/topics/6139/covid-19-impact-on-the-global-economy>, accesat la 03.07.2020.

¹⁶ Todd Spangler, „Facebook, Google Could Lose Over \$44 Billion in Ad Revenue in 2020 Because of Coronavirus”, *Variety*, 25 martie 2020, URL: <https://variety.com/2020/digital/news/facebook-go>

evenimente comerciale, culturale și sportive anuale – de exemplu, Salonul auto de la Geneva, Festivalul de la Cannes, Campionatul european de fotbal, Jocurile olimpice de la Tokyo, turneele de Grand Slam – au fost amânate pentru 2021, provocând pierderi semnificative, pentru organizatori și companiile media.

Pentru a evita agravarea crizei provocate de lipsa cererii, este nevoie de majorarea cheltuielilor guvernamentale pentru a menține veniturile populației la un nivel acceptabil, și accesul operatorilor economici la fondurile necesare menținerii angajaților. Astfel, unele guverne au acordat scutiri de impozite și ajutoare financiare categoriilor sociale cele mai afectate, au mărit subvențiile pentru susținerea locurilor de muncă, au amânat plata TVA-ului sau impozitului pe venit.

După cum am arătat, majoritatea economiilor lumii se confruntă cu problema creșterii accelerate a numărului de șomeri, din cauza pandemiei, cauzată de coronavirus, și a măsurilor adoptate. Șomajul a atins cote semnificative, având în vedere că multor angajați le-au fost suspendate contractele de muncă: 47,8% în Franța (11,3 milioane de lucrători), 26,9% în Germania (10,1 milioane), 46,6% în Italia (8,3 milioane), 23,5% în Marea Britanie (6,3 milioane) și 24,1% în Spania (4 milioane)¹⁷. SUA au atins o rată a șomajului de 14,7% în aprilie 2020, cea mai mare creștere lunară din istorie, adică peste 7 milioane de persoane au rămas fără loc de muncă¹⁸. Conform Organizației Internaționale a Muncii, în primul trimestru din 2020, la nivel global, s-au pierdut circa 5,4% din orele de lucru (ceea ce echivalează cu 155 de milioane de locuri de muncă cu normă întreagă) și, probabil, se va ajunge la 14% (400 de milioane de locuri de muncă) în trimestrul al doilea din 2020, în comparație cu ultimul trimestru din 2019¹⁹. Factorii care stau la baza acestei situații sunt ore de lucru mai scurte în unele țări, suspendarea contractelor de muncă și șomaj tehnic în altele, concedieri și intrare în șomaj în altele.

În ceea ce privește cererea de petrol și produse petroliere, se poate observa o diminuare considerabilă a cererii, de la începutul pandemiei, în timp ce marii exportatori au continuat să pompeze în sistem cotele normale de producție, ceea ce a dus la scăderea prețurilor. De exemplu, prețurile petrolului pe piața americană au ajuns, pentru prima oară în istorie, la valori negative (circa -37 dolari barilul, în 20 aprilie 2020²⁰). Această situație excepțională a apărut deoarece pentru contractele

ogle-ad-revenue-loss-coronavirus-1203544502, accesat la 15.06.2020.

¹⁷ Torsten Müller, Thorsten Schulten, „Ensuring fair short-time work – a European overview”, *ETUI Policy Brief*, No. 7, mai 2020, pp. 2-3.

¹⁸ ***, „Unemployment rate rises to record high 14.7 percent in April 2020”, *The Economics Daily*, U.S. Bureau of Labor Statistics, 13 May 2020, URL: <https://www.bls.gov/opub/ted/2020/unemployment-rate-rises-to-record-high-14-point-7-percent-in-april-2020.htm>, accesat la 15.06.2020.

¹⁹ ***, *ILO Monitor: COVID-19 and the world at work*, Fifth edition, International Labour Organization, 30 iunie 2020, p. 5.

²⁰ Sheela Tobben, „Oil for Less Than Nothing? Here’s How That Happened”, *Bloomberg*, 21 aprilie 2020, URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-04-20/negative-prices-for-oil-here-s>

futures, cu livrare în luna mai, nu s-au găsit cumpărători aproape de scadență sau la scadență, capacitățile de stocare a petrolului achiziționat fiind inexistente. Producătorii și comercianții de la bursa americană au preferat, pe termen foarte scurt, să plătească cumpărătorii, ca să scape de petrolul respectiv, având în vedere că este mult mai scump să oprești o sondă, chiar și pentru câteva ore. Pentru a stabili prețurile pe piețele internaționale, țările exportatoare de petrol din OPEC și Rusia au convenit să reducă producția cu circa 10% în lunile mai și iunie²¹. Ca urmare a acestor acțiuni, prețul petrolului a urcat la peste 20 de dolari pe baril.

Încă din aprilie 2020, ONU avertiza că „pandemia de COVID-19 este mult mai mult decât o criză de sănătate: afectează societățile și economiile în esența lor”²², iar datele de până acum arată că, în general, costurile economice și sociale vor fi mari. Atenuarea efectelor negative depinde de o serie de factori, inclusiv modul în care va evolua această criză sanitară, durata și magnitudinea oricăror întreruperi ale activităților economice, impactul asupra economiei și societății în ansamblu, implementarea unor măsuri de sprijin monetar și fiscal.

3. Starea economiei naționale în primele șase luni din 2020

Economia României a evitat recesiunea la începutul acestui an, crescând cu doar 0,3% în trimestrul 1 din 2020, față de 1,2% în trimestrul 4 din 2019²³, fiind printre cele trei țări europene care au raportat o dinamică trimestrială pozitivă. Această creștere a fost susținută de cererea internă, comerțul cu amănuntul sporind cu 9,1%²⁴, ca urmare a situației pozitive de dinainte de incidența pandemiei pe piața de muncă și a condițiilor mai relaxate în domeniul creditării. Deși sectorul de construcții a avansat cu 32,6%²⁵, industria a scăzut cu 5,9%²⁶, mai ales pe seama ramurii prelucrătoare, din cauza impactului negativ al crizei asupra fluxurilor comerciale internaționale.

what-that-means-quicktake, accesat la 18.06.2020.

²¹ Clifford Krauss, „Oil Nations, Prodded by Trump, Reach Deal to Slash Production”, *The New York Times*, 12 aprilie 2020, URL: <https://www.nytimes.com/2020/04/12/business/energy-environment/opec-russia-saudi-arabia-oil-coronavirus.html?searchResultPosition=22>, accesat la 18.06.2020.

²² ***, *A UN framework for the immediate socio-economic response to COVID-19*, United Nations, April 2020, p. 3.

²³ ***, *Comparativ cu trimestrul IV 2019, produsul intern brut în trimestrul I 2020 a fost, în temeni reali, mai mare cu 0,3%*, Comunicat de presă nr. 134, Institutul Național de Statistică, 15 mai 2020.

²⁴ ***, *Cifra de afaceri din comerțul cu amănuntul în luna martie 2020*, Comunicat de presă nr. 117, Institutul Național de Statistică, 6 mai 2020.

²⁵ ***, „Volumul lucrărilor de construcții a crescut cu 32,3% în primul trimestru al anului”, *Economica*, 15 mai 2020, URL: https://www.economica.net/volumul-lucrarilor-de-constructii-a-crescut-cu-32-3prc-in-primul-trimestru-al-anului_184503.html, accesat la 23.06.2020.

²⁶ ***, „Producția industrială, în scădere”, *Forbes*, 3 iunie 2020, URL: <https://www.forbes.ro/articles/productia-industrial-a-scadere-168313>, accesat la 25.06.2020.

Impactul pandemiei asupra economiei naționale a fost mult mai puternic în cel de-al doilea trimestru din 2020, ca urmare a reducerii/sistării activității în majoritatea sectoarelor²⁷. Ministerul de Finanțe estimează o contracție de 15% în al doilea trimestru, pe baza declinului puternic, înregistrat de industrie și servicii²⁸. Se speră la o revenire rapidă a economiei în „V”, pe baza măsurilor de menținere a lichidităților la nivelul companiilor și a „înghețării” capacităților de producție, sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii, inclusiv prin programul IMM Invest, plata de către stat a șomajului tehnic, împrumuturi garantate de stat de până la 90% și subvenționarea, cu până la 50%, a ratei dobânzii pentru marile companii, plafonarea prețurilor la carburanți și utilități, amânarea plății chiriilor și a ratelor creditelor la bănci. Alte măsuri au inclus rambursarea mai rapidă a TVA-ului, suspendarea executării silite a debitorilor restanți și a acțiunilor de control fiscal, acordarea de reduceri la plata impozitului pe profit, amânarea cu trei luni a plății impozitelor pe proprietate. De asemenea, Banca Națională a României a sprijinit economia prin introducerea de noi lichidități în sistemul bancar, achiziționarea de titluri de stat de pe piața secundară și reducerea dobânzii de referință la 2% în martie 2020 și, chiar, 1,75% în iunie 2020²⁹.

România a intrat în criza sanitară cu o serie de vulnerabilități economice, precum: deficite bugetare nesustenabile (4,3% din PIB³⁰), ceea ce înseamnă un spațiu de manevră mai restrâns pentru susținerea economiei; deficite comerciale și de cont curent în creștere; nivel scăzut al încasărilor la buget, în special cele fiscale; cheltuieli destul de rigide. Pe acest fundal, agenția Standard&Poor's a menținut ratingul de țară al României la BBB-/A-3, cu perspective negative³¹, dacă dezechilibrele fiscale și externe persistă prin neaplicarea unor măsuri adecvate de consolidare fiscală și prin continuarea politicilor expansioniste. De asemenea, autoritățile de la București trebuie să aibă în vedere un set de măsuri și reforme structurale pentru consolidarea cadrului fiscal, ca urmare a încălcării regulilor

²⁷ N.A. : Starea de urgență instituită pe teritoriul României a durat două luni (16 martie – 14 mai 2020), a presupus încetarea totală sau parțială a activității în anumite domenii.

²⁸ Alexandra Pele, „Optimism total la Ministerul Finanțelor – Desenul în „V” după care ar urma să-și revină economia”, *Cursdeguvernare.ro*, 5 mai 2020, URL: <https://cursdeguvernare.ro/optimism-total-la-ministerul-finantelor-desenul-in-v-dupa-care-ar-urma-sa-si-revina-economia.html?source=biziday>, accesat la 25.06.2020.

²⁹ ***, „Rata dobânzii de politică monetară și ratele facilităților permanente”, *Banca Națională a României*, URL : <https://www.bnr.ro/Rata-dobanzii-de-politica-monetara-1744.aspx>, accesat la 25.06.2020.

³⁰ ***, „General government deficit/surplus”, *Eurostat*, mai 2020, URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00127&plugin=1>, accesat la 25.06.2020.

³¹ ***, „Ratingul României, menținut de agenția S&P la BBB-”, *Digi24*, 5 iunie 2020, URL: <https://www.digi24.ro/stiri/economie/ratingul-de-tara-al-romaniei-a-fost-mentinut-de-agentia-standard-and-poors-la-bbb-1318665>, accesat la 30.06.2020.

fiscale europene și activării procedurii de deficit excesiv, anterior izbucnirii acestei pandemii³².

Pe plan național, piața muncii a fost profund afectată de măsurile adoptate de autoritățile competente pentru a preveni și contracara răspândirea coronavirusului, astfel încât la sfârșitul lunii mai 2020, se înregistrau peste 1 milion de contracte individuale de muncă suspendate sau încetate³³. Cele mai multe situații de acest fel se înregistrau în industria prelucrătoare (peste 243.000 de contracte suspendate/încetate) și în comerțul cu amănuntul/repararea autovehiculelor și motocicletelor (peste 169.000), iar sectorul hoteluri și restaurante totaliza 99.000 de contracte suspendate și construcțiile, circa 64.000 de contracte încetate. Ca urmare rata șomajului a urcat la 5,2% în iunie 2020³⁴, aproape același nivel cu cel din vara anului 2017, adică un număr de 467.000 de persoane față de 352.000 de șomeri, cât se înregistrau la începutul pandemiei (luna februarie).

Majoritatea organizațiilor internaționale estimează un recul al economiei României pe parcursul anului 2020: Comisia Europeană prognozează o scădere cu 6%³⁵, Fondul Monetar Internațional, cu 5%³⁶, iar Banca Mondială, cu 5,7%³⁷. Motivele sunt legate, în principal, de explozia deficitului bugetar (4,17% din PIB, în primele șase luni³⁸), ca urmare a unor cheltuieli neprevăzute legate de criza sanitară³⁹ și a unor angajamente asumate politic, anterioare crizei (creșterea pensiilor, dublarea alocațiilor pentru copii, majorarea salariilor profesorilor etc.). O altă cauză este dată de impactul puternic al evoluțiilor de pe piețele internaționale asupra economiei interne, având în vedere statutul de importator de mărfuri al țării noastre.

³² N.A.: În martie 2020, UE a decis activarea unei derogări de la regulile fiscale cuprinse în Pactul de stabilitate și creștere, din cauza problemelor cauzate de pandemie.

³³ ***, *Situația contractelor individuale de muncă suspendate/încetate, la data de 28 mai 2020*, Informare de presă, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, 28 mai 2020, URL: <https://mmuncii.ro/j33/index.php/ro/comunicare/comunicate-de-presa/5967-situatia-contractelor-individuale-de-munca-suspendate-incetate-la-data-de-28-mai-2020>, accesat la 30.06.2020.

³⁴ ***, *În luna iunie 2020, rata șomajului în formă ajustată sezonier a fost de 5,2%*, Comunicat de presă nr. 197, Institutul Național de Statistică, 30 iulie 2020.

³⁵ ***, *European Economic Forecast: Summer 2020 (Interim)*, Institutional Paper 132, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, European Commission, iulie 2020, p. 36.

³⁶ ***, „Romania: At a Glance”, *International Monetary Fund*, URL: <https://www.imf.org/en/Countries/ROU>, accesat la 30.06.2020.

³⁷ ***, *Global Economic Prospects*, A World Bank Group Flagship Report, iunie 2020, p. 80.

³⁸ Robert Manea, „Deficitul bugetar explodează: după 6 luni din an, deficitul a crescut la 45 mld. lei, aproape cât s-a înregistrat pe tot anul 2019”, *Ziarul Financiar*, 28 iulie 2020, URL: <https://www.zf.ro/banci-si-asigurari/deficitul-bugetar-explodeaza-dupa-6-luni-din-an-deficitul-a-crescut-19444930>, accesat la 30.07.2020.

³⁹ N.A.: Cheltuielile au inclus fonduri suplimentare pentru sistemul de sănătate, susținerea a 75% din salariile părinților care stau acasă cu copiii pe perioada în care școlile sunt închise, măsuri de sprijinire a întreprinderilor etc.

Dacă liderii europeni vor ajunge la un acord privind Pachetul de redresare economică postpandemie⁴⁰, se pare că țara noastră va primi aproximativ 33,5 mld. euro sub formă de fonduri nerambursabile, granturi și împrumuturi, în condiții avantajoase, în scopul accelerării convergenței reale a României cu economiile dezvoltate din Uniunea Europeană. Conform Planului de investiții și relansare economică⁴¹, prioritatea pe termen scurt este creșterea ritmului de finalizare a lucrărilor publice de infrastructură aflate în execuție și pregătirea altor proiecte majore de infrastructură pe termen mediu și lung din domeniile transporturilor, energiei, comunicațiilor, agriculturii, sănătății, sportului și educației. Tranziția economiei românești către una durabilă presupune trecerea de la subvenții și stimularea consumului, la reforme structurale ample și susținute, care să ducă la sporirea competitivității companiilor românești, la realizarea de investiții în domenii-cheie ale infrastructurii publice, la digitalizarea economiei și a administrației publice.

Deși situația economico-socială nu este deloc una favorabilă, percepția populației și a mediului de afaceri privind starea actuală și viitoare a economiei românești a urcat de la 65,3 puncte, în aprilie 2020 (nivelul minim din ultimii 18 ani), la 77,2 puncte, în luna iunie a anului curent⁴², pe baza îmbunătățirii încrederii în sectorul construcțiilor și în industrie.

Concluzii

Pandemia de COVID-19 a generat o dilemă extrem de sensibilă și cu consecințe serioase pentru sănătatea populației și bunul mers al economiei. Măsurile de restricționare a mișcării și activităților din perioada martie-mai 2020 au afectat economia națională și internațională, dar au limitat răspândirea virusului. Ridicarea treptată a restricțiilor, începând cu luna mai, în scopul repornirii economiei a dus la creșterea alarmantă a numărului de îmbolnăviri și decese, astfel încât autoritățile au fost obligate să găsească un echilibru în aplicarea măsurilor antipandemie. Deși unii specialiști susțin că anumite state au relaxat mult prea repede restricțiile, probabil, mai devreme sau mai târziu, s-ar fi ajuns în aceeași situație.

Fără îndoială, economia națională și cea globală vor continua să se contracte și în a doua jumătate a anului, ca urmare atât a măsurilor din perioada primăverii, cât și a unui posibil nou val de îmbolnăviri. Această situație depinde de o serie de factori destul de incerti, precum: evoluția coronavirusului și reușita dezvoltării unui

⁴⁰ ***, „Europe’s moment: Repair and prepare for the next generation”, *Press release*, European Commission, Brussels, 27 mai 2020, URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_940, accesat la 15.06.2020.

⁴¹ ***, *Planul național de investiții și relansare economică*, Guvernul României, iulie 2020, p. 7.

⁴² ***, *Business and consumer survey results for June 2020*, The Directorate-General Financial and Economic Affairs (DG ECFIN) of the European Commission, 2020, p. 5.

vaccin; durata și intensitatea măsurilor de prevenire și contracarare a răspândirii; gradul de scădere a cheltuielilor, ca urmare a distanțării voluntare; capacitatea lucrătorilor strămutați de a-și găsi un loc de muncă; costurile generate de sporirea siguranței la locul de muncă; reconfigurarea lanțurilor de aprovizionare care afectează productivitatea; deficiențele de finanțare și scăderea cererii externe și, în general, de capacitatea factorilor de decizie de a contracara presiunile asupra pieței financiare și de a proteja firmele și gospodăriile afectate deja de recesiune.

Acum, mai mult ca oricând, este nevoie de cooperare multilaterală și de solidaritate globală, de implicarea comunității internaționale în susținerea inițiativelor naționale și de acordarea de asistență financiară țărilor mai puțin pregătite din punct de vedere economic și sanitar. Factorii de decizie trebuie să coopereze la toate nivelurile pentru a soluționa inegalitățile și problemele socioeconomice care pun în pericol o eventuală recuperare din criza generată de noul tip de coronavirus.

MĂSURI ȘI CONSECINȚE ALE GESTIONĂRII PANDEMIEI DE COVID-19: DE LA DISTANȚĂ FIZICĂ LA DISTANȚĂ SOCIALĂ

*Dr. Alexandra SARCINSCHI**

Primul semestru al anului 2020 a confruntat întreaga lume cu o criză de proporții: pandemia de COVID-19. Măsurile luate de guvernele naționale au inclus o serie de acțiuni care au vizat, în primul rând, stoparea răspândirii virusului și au fost bazate pe izolarea la domiciliu a populației și păstrarea unei distanțe minime între persoane. Termenul folosit frecvent, pentru acest din urmă caz, a fost păstrarea „distanței sociale” („distanțare socială”), concept consacrat în psihologie și sociologie, dar cu alt conținut decât cel atribuit de principalii comunicatori din timpul crizei, care se refereau, de fapt, la păstrarea distanței fizice între persoane.

Din păcate, în această perioadă chiar a apărut o criză, determinată de o reală distanță socială existentă între unele grupuri din anumite țări, concretizată în proteste ample la nivel internațional, care au eludat îndemnul păstrării distanței fizice și au adus în primplan pericolul acutizării pandemiei și declanșării celui de-al doilea val al acesteia, inclusiv în țări care se aflau pe o pantă descendentă a numărului de îmbolnăviri.

În cele ce urmează, vom analiza distincția dintre cele două noțiuni și vom identifica principalele surse ale distanței sociale.

1. Distanță fizică și distanță socială

Identificarea primelor cazuri de pneumonie virală „din cauze necunoscute”¹, în provincia Wuhan din China, a fost făcută la sfârșitul lunii decembrie 2019. De la

** Dr. Alexandra SARCINSCHI este cercetător științific gradul II în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: sarcinschi.alexandra@unap.ro*

¹ *** „Timeline of WHO’s response to COVID-19”, WHO, 29 iunie 2020, URL: <https://www.who.int/news-room/detail/29-06-2020-covidtimeline>, accesat la 30.06.2020.

acel moment, au trecut doar aproximativ două săptămâni până la raportarea primului astfel de caz în Thailanda, apoi în Japonia. La sfârșitul lunii ianuarie 2020, Germania, Japonia, Vietnam și SUA au raportat primii pacienți infectați cu COVID-19, care nu au călătorit în China, ci au intrat în contact cu persoane care au vizitat Wuhan², iar pe 30 ianuarie 2020, Organizația Mondială a Sănătății (OMS) a declarat noul focar de coronavirus o urgență de sănătate publică de preocupare internațională, pentru ca, pe 11 martie, să fie caracterizată drept pandemie³. Două zile mai târziu, OMS a declarat Europa drept epicentru al pandemiei, în afara granițelor Chinei⁴.

Primele acțiuni pentru gestionarea acestei crize au inclus limitarea răspândirii virusului prin implementarea unor măsuri de izolare atât la nivel individual (păstrarea *distanței fizice*, carantina, autoizolarea), cât și național (restricționarea temporară a călătoriilor neesențiale, închiderea unor granițe). OMS și guvernele naționale au folosit în strategia de comunicare din cadrul acestei crize noțiunea de *distanțare socială*, însă, în a doua parte a lunii martie, organizația a decis să o înlocuiască cu *distanțarea fizică*, deoarece prima implică „un sens de deconectare față de cei iubiți, iar într-o perioadă în care a fi izolat fizic de alții poate pune la încercare sănătatea mentală, este important ca oamenii să rămână conectați social”⁵.

Apare aici problema celor două forme ale acestei noțiuni folosite în paralel, apoi cea a polisemiei acestora. Referitor la forma noțiunii, specialistul în filologie Rodica Zafiu consideră că termenul *distanță socială* se poate asocia unui număr limitat de verbe (de exemplu „a păstra”), în timp ce *distanțarea socială* transmite un mesaj activ și o mai mare autonomie⁶. În ceea ce privește polisemia, tot R. Zafiu remarcă faptul că ea provine din disciplinele în care noțiunea este folosită: medicină (epidemiologie), psihologie și sociologie.

Data fiind această distincție, reiese faptul că argumentația folosită de oficialii OMS este incompletă, deoarece, dacă, inițial, oferea doar perspectiva medicală asupra acestui tip de distanțare, completarea ulterioară prezintă doar perspectiva psihologică. În realitate, sociologia are o abordare mai cuprinzătoare a problematicei *distanței sociale*, considerată a fi diferența percepută și evaluată dintre persoane sau grupuri prin raportarea la un criteriu care poate reprezenta fie o caracteristică

² *** „COVID-19 Coronavirus Pandemic”, *Worldometer*, 30 iunie 2020, URL: <https://www.worldometers.info/coronavirus>, accesat la 30.06.2020.

³ *** „Timeline of WHO’s response to COVID-19”, *WHO*, 29 iunie 2020, URL: <https://www.who.int/news-room/detail/29-06-2020-covidtimeline>, accesat la 30.06.2020.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Harmeet Kaur, „Forget “social distancing”. The WHO prefers we call it “physical distancing” because social connections are more important than ever”, *CNN*, 18 aprilie 2020, URL: <https://edition.cnn.com/2020/04/15/world/social-distancing-language-change-trnd/index.html>, accesat la 25.06.2020.

⁶ Rodica Zafiu, „Distanța socială”, în *Dilema veche*, nr. 840, 26 martie – 1 aprilie 2020, URL: <https://dilemaveche.ro/sectiune/pe-ce-lume-traim/articol/distanta-sociala>, accesat la 25.06.2020.

a persoanei, fie una a grupului, poziția în ierarhie, un mod de comportare⁷. Este evident că distanța socială este corelată atitudinii, iar atitudinea este „o orientare personală sau de grup, rezultată din combinarea de elemente afective, cognitive și conative, care exercită influențe de direcționare, motivare sau evaluare asupra comportamentului”⁸. Dată fiind multidimensionalitatea atitudinii, este evident că distanța socială este dificil de evaluat, fiind necesar să fie luate în considerare dimensiunea comportamentală, cea cognitivă și cea evaluativă.

Prima scală de măsurare a distanței sociale a fost elaborată, în anul 1925, de Emory S. Bogardus. El preia conceptul de la Robert E. Park, care definește distanța socială referindu-se la încercarea de a măsura gradele de înțelegere și intimitate care caracterizează relațiile personale și pe cele sociale, în general⁹. Robert E. Park subliniază faptul că distanța socială este diferită de relațiile spațiale¹⁰ și face referire și la conceptul *prejudcată*, ca „dispoziție mai mult sau mai puțin instinctivă și spontană pentru menținerea distanțelor sociale”¹¹, inspirându-se din teoria lui Georg Simmel despre *străin*, ca persoană purtătoare a unui rol social, care intră în contact cu un grup rasial sau cultural, îi este „anexat” acestuia, dar încă nu face parte „organică” din grup¹². Prejudcata constituie o sursă esențială a conflictelor dintre grupurile etnice/rasiale/religioase, construirea sa fiind favorizată chiar de izolarea grupurilor și a persoanelor și, în mod special, de situațiile de conflict sau concurență¹³. Prejudcata include *stereotipurile* în baza cărora indivizii umani pot simți nevoia de a se distanța de un anumit grup, chiar dacă nu au fost în contact direct cu acesta. În general, stereotipurile și prejudcata se referă, în special, la atitudinile nefavorabile față de anumite categorii etnice/rasiale/religioase¹⁴. Ca rezultat al acestora, apare *discriminarea*, care este definită ca „tratare inegală a indivizilor sau grupurilor, în raport cu unele trăsături categorice, cum ar fi apartenența etnică, rasială, religioasă sau de clasă”¹⁵.

⁷ L.V., „Distanță socială”, în *Dicționar de sociologie*, coord. Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu, Editura Babel, București, 1998, p.175.

⁸ M.V., „Atitudine”, în coord.: Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu, *op. cit.*, 1998, pp. 52-55.

⁹ Robert Ezra Park, „The Concept of Social Distance As Applied to the Study of Racial Attitudes and Racial Relations”, în *Journal of Applied Sociology*, vol. 8/1924, pp. 339-344, URL: https://brocku.ca/MeadProject/Park/Park_1924.html, accesat la 25.06.2020; Emory S. Bogardus, „Social Distance and Its Origins”, în *Journal of Applied Sociology* Vol. 9/1925, pp. 216-226, URL: https://brocku.ca/MeadProject/Bogardus/Bogardus_1925b.html, accesat la 25.06.2020.

¹⁰ Robert E. Park, *op. cit.*, 1924.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Georg Simmel, „The Stranger”, în Kurt Wolff (trad.), *The Sociology of Georg Simmel*, Free Press, New York, 1950, pp. 402 – 408, URL: https://www.infoamerica.org/documentos_pdf/simmel01.pdf, accesat la 26.06.2020.

¹³ I. F., „Prejudcată”, în Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu (coord.), *op. cit.*, 1998, p. 441.

¹⁴ G. N., „Stereotip”, în Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu (coord.), *op. cit.*, 1998, p. 603.

¹⁵ I. Mih., „Discriminare”, în Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu (coord.), *op. cit.*, 1998, pp. 174-175.

Prejudicata și *discriminarea, în special pe criterii rasiale și etnice, creează distanță socială, chiar și în cazul grupurilor între care distanța fizică nu există*¹⁶. În urma studiilor pe care le-a realizat cu peste jumătate de secol în urmă, E. S. Bogardus a concluzionat că distanțele sociale, în special în ceea ce privește rase diferite, dispar foarte încet în timp, însă, pe măsură ce oamenii devin mai bine informați unul despre celălalt, acestea tind să scadă. Există totuși și excepții în care *distanțele sociale pot crește brusc și extensiv față de alte grupuri sociale, atunci când se dezvoltă o concurență inegală care ar provoca insecuritate, teamă sau pierderea statutului pentru majoritate*¹⁷.

Chiar dacă relațiile sociale sunt, în mod inevitabil, corelate relațiilor spațiale, distanța fizică se transpune într-o distanță geometrică între indivizii umani, utilă luptei pentru un scop comun (gestionarea pandemiei) și care necesită mobilizarea unor resurse de coeziune, în timp ce distanța socială înseamnă, de cele mai multe ori, separare emoțională, respingere a interacțiunii sociale cu persoane care aparțin unor grupuri diferite și, în final, poate duce la afectarea securității societale.

2. Criza declanșată de pandemia de COVID-19 și distanța socială

În cazul evenimentelor înregistrate în primul semestru al anului 2020, au existat, în primă fază, proteste anti-măsuri de izolare în SUA (aprilie 2020)¹⁸, dar și în câteva țări europene (mai 2020), precum Franța¹⁹, Italia²⁰, Spania, Germania, Marea Britanie, Polonia²¹. Conform surselor indicate, protestele au fost susținute

¹⁶ ***, „Segregation”, în David Brinkerhoff, Lynn K. White, Suzanne Ortega, Rose Weitz, *Essentials of Sociology*, Cengage Learning, Wadsworth, 2007, pp. 179-182.

¹⁷ Donald F. Whalen, „The impact of social distance on community in university apartments”, *Iowa State University*, Digital Repository, 1987, p.16, URL: <https://lib.dr.iastate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=10316&context=rtd>, accesat la 26.06.2020.

¹⁸ Jordan Wildon, „Lobby-știi pro-armament din SUA și protestele împotriva măsurilor anti-corona”, *Deutsche Welle*, 25 aprilie 2020, URL: <https://www.dw.com/ro/lobby-i%C8%99tii-pro-armament-din-sua-%C8%99i-protestele-%C3%AEmpotriva-m%C4%83surilor-anti-corona/a-53241540>, accesat 26.06.2020.

¹⁹ ***, „French authorities deal with protest in Paris suburbs during coronavirus lockdown”, *CBC*, 22 aprilie 2020, URL: <https://www.cbc.ca/news/world/france-paris-protests-1.5541119>, accesat 26.06.2020.

²⁰ ***, „Coronavirus: Far-right Rome protest turns briefly violent”, *BBC News*, 6 iunie 2020, URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-52951920>, accesat la 26.06.2020.

²¹ Haley Ott, „19 arrested in UK as anti-lockdown protests demonstrate across Europe”, *CBS News*, 18 mai 2020, URL: <https://www.cbsnews.com/news/anti-lockdown-protests-united-kingdom-19-arrested/>, accesat la 26.06.2020; ***, „Coronavirus latest: Spain anti-lockdown protests draws thousands of far-right supporters”, *Deutsche Welle*, 23 mai 2020, URL: <https://www.dw.com/en/coronavirus-latest-spain-anti-lockdown-protest-draws-thousands-of-far-right-supporters/a-53542279>, accesat 26.06.2020.

de mișcări de extremă dreapta: în SUA, de conservatori, care susțin lobby-ul pro-armament (în martie 2020, în SUA au fost vândute aproximativ 1,9 milioane de arme de foc, tendință care a mai fost înregistrată la a doua alegere, în calitate de președinte, a lui Barack Obama – 2 milioane arme de foc²²), iar în Europa, de grupări de extremă dreapta, precum VOX (Spania), AfD și Mișcarea Identitară (Germania)²³. Aceste proteste nu au la bază doar aspectele legate de limitarea drepturilor și libertăților indivizilor, ci și insecuritatea, resimțită ca urmare a stresului emoțional, cauzat de pandemie.

Un alt caz de mișcări sociale, mai ample și mai vizibile decât anterioarele, este cel al protestelor declanșate de uciderea cetățeanului american de culoare, George Floyd, în timpul arestării sale de către forțele de poliție din Minneapolis, în data de 25 mai 2020. Extinderea lor în întreaga lume, precum și dezvoltările legate de operarea, pașnică sau nu, a unor modificări în simbolistica istoriei recente, și nu numai, au adus în atenția opiniei publice problema rasismului sistemic care caracterizează societatea contemporană.

În cele ce urmează, vom analiza evenimentele principale din prima jumătate a anului 2020, cauzate de cele două tipuri de distanță socială identificate: cea indusă de insecuritatea accentuată de pandemie (cu principalele cauze economice) și cea indusă de discriminarea pe motive rasiale și etnice.

2.1. Distanța socială indusă de insecuritate (cauze psihologice, sociale și economice)

Rezultatele unui sondaj, realizat în perioada 23.04-01.05.2020, la nivelul Uniunii Europene, arată că, în ceea ce privește adaptarea la criza COVID-19, 50% din populația chestionată resimte nesiguranță, în timp ce 41% – speranță²⁴. Grupate pe tipuri de status emoțional, răspunsurile celor intervievați relevă faptul că statusul emoțional negativ este predominant în cele mai multe dintre țările UE (statusul emoțional negativ include sentimente, precum nesiguranță, neajutorare, frustrare, teamă și furie, iar cel pozitiv include speranță, încredere și întrajutorare).

²² Keith Collins, David Yaffe-Bellany, „About 2 Million Guns Were Sold in the U.S. as Virus Fears Spread”, *New York Times*, 2 aprilie 2020, URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2020/04/01/business/coronavirus-gun-sales.html>, accesat la 26.06.2020.

²³ Christina Goßner, „Anti-lockdown protests in Germany infiltrated by far-right extremists”, *Euractiv*, 14 mai 2020, URL: <https://www.euractiv.com/section/coronavirus/news/anti-lockdown-protests-in-germany-infiltrated-by-far-right-extremists/>, accesat la 26.06.2020.

²⁴ Julien Zalc; Robin Maillard (coord.), „Uncertainty/EU/Hope. Public opinion in times of COVID-19”, *European Parliament*, iunie 2020, URL: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/heard/eurobarometer/public-opinion-in-the-time-of-covid-19>, accesat la 20.06.2020.

Tabelul nr. 1: Corelarea răspunsului la întrebarea „Care sentimente descriu cel mai bine actualul status emoțional al dumneavoastră? Vă rog să selectați cel mult 3 răspunsuri” (%; 23.04-01.05.2020)²⁵ cu evoluția numărului de cazuri în țările UE, în perioada realizării sondajului²⁶, și numărul total al populației în țările de referință²⁷

	Status emoțional în perioada 23.04-01.05.2020				Evoluția pandemiei în țările UE în perioada 23.04-01.05.2020				Numărul total al populației
					Evoluție nr. cazuri de îmbolnăviri (total)		Evoluție nr. de decese (total)		
	Emoții negati ve	Emoții pozitive	Altele	Nu știu	23.04	01.05	23.04	01.05	
Grecia	160	63	5	1	2.408	2.519	121	140	10.099.000
Spania	182	62	4	2	200.194	213.435	21.717	24.543	46.755.000
Irlanda	146	79	10	2	16.671	20.612	769	1.232	4.938.000
Polonia	168	50	5	4	10.169	12.877	426	644	37.847.000
Portugalia	114	88	4	2	21.982	25.056	785	959	10.197.000
Belgia	149	69	5	4	45.548	50.328	7.091	8.091	11.590.000
Italia	150	72	3	1	187.327	205.463	25.085	27.967	60.462.000
Slovacia	135	77	7	4	1.244	1.396	14	23	54.600.000
Finlanda	124	81	8	5	4.129	4.995	149	211	5.541.000
Ungaria	134	85	7	5	2.284	2.863	225	323	9.660.000
România	135	99	4	3	9.710	12.240	508	717	19.238.000
Rep. Cehă	118	67	8	7	7.136	7.682	210	236	10.709.000
Franța	161	58	3	4	117.961	128.121	21.307	24.342	65.274.000
Țările de Jos	105	98	8	6	34.842	39.316	4.054	4.795	17.135.000
Suedia	118	63	9	8	16.004	21.092	1.937	2.586	10.099.000
Germania	115	91	8	6	148.046	159.119	5.094	6.288	83.784.000
Danemarca	100	104	9	7	7.912	9.158	384	452	5.792.000
Slovenia	108	97	11	4	1.353	1.429	79	91	2.079.000
Bulgaria	112	90	5	2	1.024	1.506	49	66	6.948.000
Austria	94	112	9	4	14.924	15.424	494	584	9.006.000
Croatia	121	80	9	5	1.950	2.076	48	69	4.105.000

Se observă că, în general, unei ponderi mari a răspunsurilor grupate ca emoții negative îi corespunde un număr mare de îmbolnăviri cu COVID-19, dar și decese din această cauză: Spania, Franța, Italia. În același timp, există cazuri în care, deși

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ ***, „WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard”, WHO, 2020, URL: <https://covid19.who.int/>, accesat la 20.06.2020.

²⁷ ***, „World Population Prospects 2019”, UN, 2019, URL: <https://population.un.org/wpp/DataQuery>, accesat la 20.06.2020.

statusul emoțional predominant, în perioada 23.04-01.05.2020, este negativ, precum în Grecia și Polonia, numărul îmbolnăvirilor și al deceselor este mai redus decât în alte țări, chiar și raportat la numărul total al populației. În cazul Germaniei însă, situația este diferită: dacă, în perioada analizată, numărul îmbolnăvirilor este mai ridicat decât în Franța, iar cel al deceselor – mai redus, diferența dintre ponderea statusului emoțional negativ și cel pozitiv este relativ mică.

Aceste observații pot fi corelate atât cu măsurile de gestionare a crizei implementate de către guverne, cât și cu elemente ce țin de specificul țărilor analizate, precum atitudini sociale, memorie colectivă, comportament colectiv, nivel de dezvoltare economică etc. Deoarece, cel puțin în cazul caracteristicilor psihologice ale popoarelor respective, datele disponibile nu sunt suficiente, vom aduce în atenție, în primă fază, doar componenta de politici de răspuns la criză și măsurile aferente.

Conform bazei de date a Fondului Monetar Internațional (FMI), majoritatea țărilor UE au închis sectoarele neesențiale, inclusiv școlile, și au impus distanțare fizică și restricții asupra călătoriilor²⁸. Astfel, în Spania starea de urgență, de la mijlocul lui martie, a fost extinsă, în mod repetat, până pe 21.06.2020, cu restricții de circulație, limitarea activităților comerciale, culturale, recreaționale, hoteliere și din restaurante, precum și cu reducerea transportului public. În Franța, au fost închise școlile, interzise toate activitățile neesențiale, călătoriile pe distanțe lungi și excursiile, au fost introduse interdicții pe timp de noapte în unele orașe. În Italia, carantina națională a expirat în 04.05.2020 și a fost urmată de redeschiderea treptată a activităților, sub incidența unor noi reguli de siguranță. Conform datelor publicate de FMI, diferențele dintre măsurile luate în aceste țări și cele luate în Grecia, Polonia și Germania nu sunt semnificative: au fost aplicate reguli de distanțare fizică, au fost închise școlile, au fost impuse restricții asupra tuturor sectoarelor neesențiale și asupra călătoriilor²⁹.

De la mijlocul lunii martie, de când majoritatea țărilor europene au impus aceste restricții, procentul celor care afirmă că respectă regulile de bază – evitarea spațiilor publice aglomerate și igiena corectă a mâinilor – a scăzut în țările analizate (exceptând Grecia și Polonia, pentru care nu există date):

²⁸ ***, „Policy Responses to COVID-19”, 2020, *International Monetary Fund*, URL: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#R>, accesat la 20.06.2020.

²⁹ *Ibidem*.

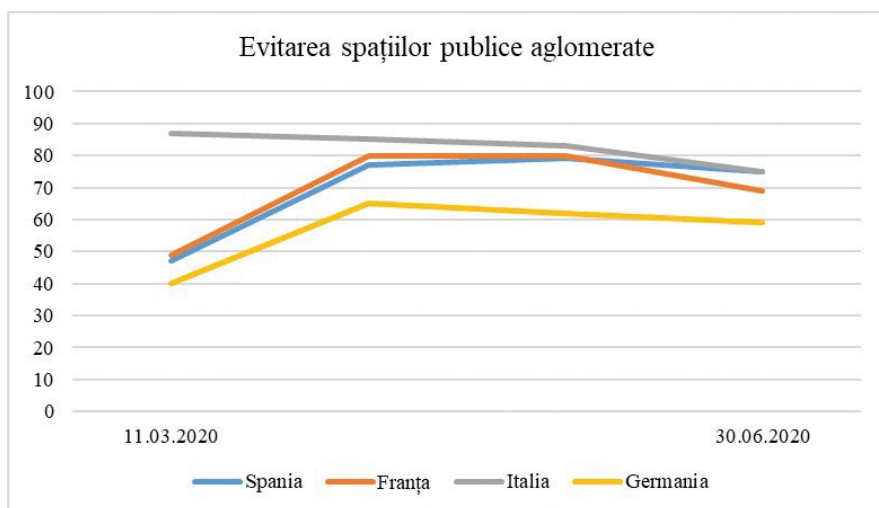

Figura nr. 1: Evidențierea schimbării de comportament în perioada 11.03-30.06.2020 – persoane din fiecare țară care afirmă că evită spațiile publice (%)³⁰

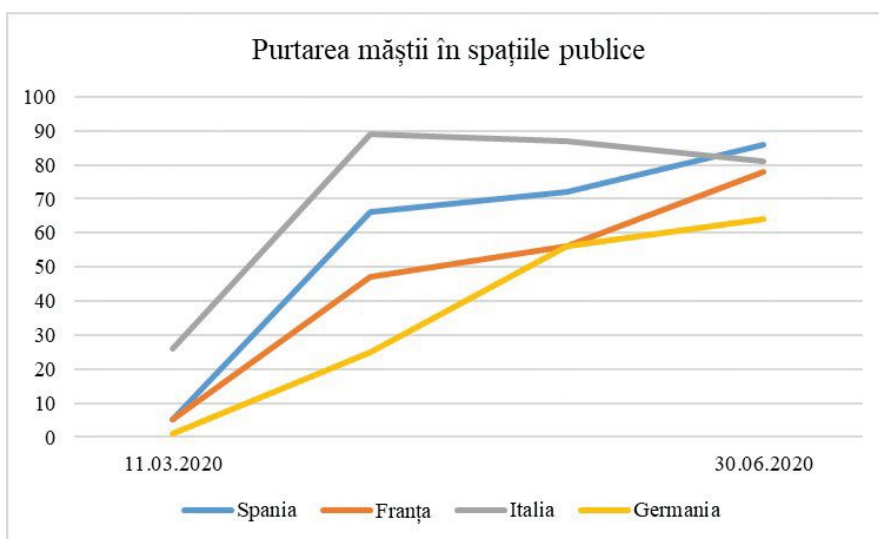

Figura nr. 2: Evidențierea schimbării de comportament în perioada 11.03-30.06.2020 – persoane din fiecare țară care afirmă că poartă mască în spațiile publice (%)³¹

³⁰ *** „Personal measures taken to avoid COVID-19”, 2020, URL: <https://yougov.co.uk/topics/international/articles-reports/2020/03/17/personal-measures-taken-avoid-covid-19>, accesat la 07.07.2020.

³¹ *Ibidem.*

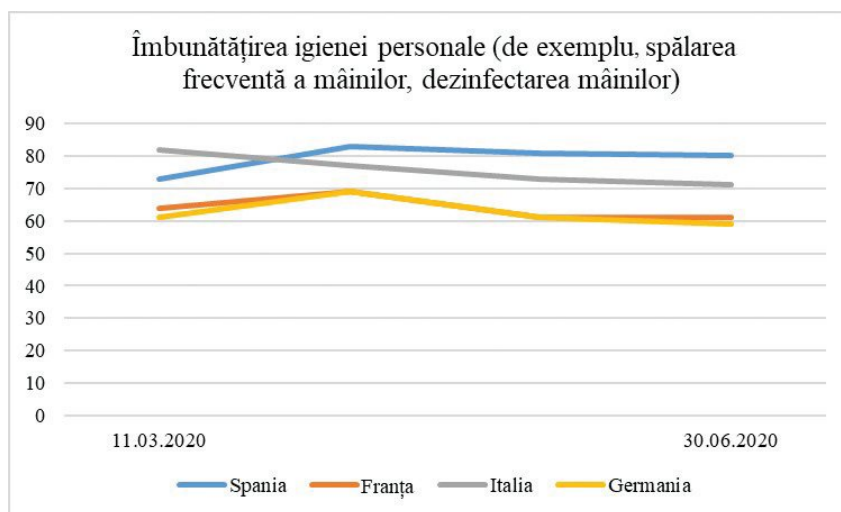

Figura nr. 3: Evidențierea schimbării de comportament în perioada 11.03-30.06.2020 – persoane din fiecare țară care afirmă că și-au îmbunătățit igiena personală (%)³²

Franța și Italia sunt cel mai predispușe la schimbarea comportamentului, în sensul respectării regulilor de bază, impuse pentru gestionarea crizei COVID-19. Mai mult, din sondajul realizat de UE, reiese că opinia populației este favorabilă măsurilor care limitează libertățile de bază ale cetățenilor (Figura nr. 4): în Franța, 74% dintre cei intervievați sunt de acord că lupta împotriva pandemiei justifică pe deplin limitările recente la adresa libertăților, în Germania și Spania – 69%, iar în Italia – 68%³³.

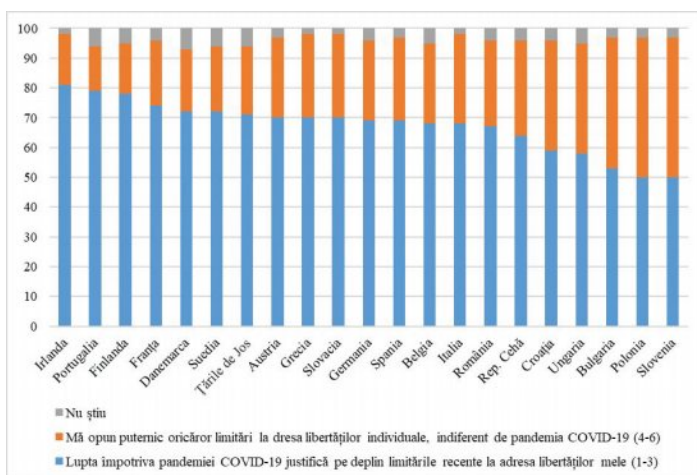

Figura nr. 4: Răspunsul la itemul „Vă rog să folosiți această scală de la 1 la 6 pentru a vă poziționa între următoarele afirmații: 1 înseamnă că lupta împotriva pandemiei de COVID-19 a justificat pe deplin limitările recente la adresa libertăților individuale, iar 6 că vă opuneți puternic oricăror limitări ale libertăților individuale, indiferent de pandemia COVID-19” (%)³⁴

³² Ibidem.

³³ Julien Zalc; Robin Maillard (coord.), *op. cit.*, iunie 2020.

³⁴ Ibidem.

O situație diferită este înregistrată în ceea ce privește satisfacția față de măsurile pe care guvernele le-au luat până acum împotriva pandemiei COVID-19 (Figura nr. 5): în Franța, 54% din grupul interviuat afirmă că nu sunt satisfăcuți de aceste măsuri, iar în Spania – 63%; în schimb, în Germania și Italia predomină proporția celor satisfăcuți de aceste măsuri (66%, respectiv 55%)³⁵.

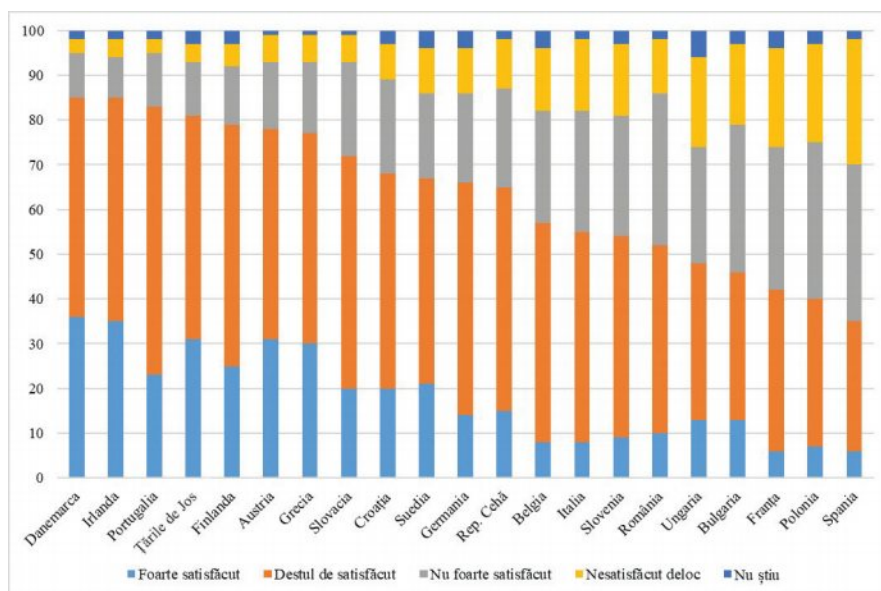

Figura nr. 5: Răspunsul la itemul „Cât de satisfăcut sunteți de măsurile pe care guvernul dvs. le-a luat până acum împotriva pandemiei COVID-19?” (%)³⁶

Aceste răspunsuri se corelează cu cele înregistrate în sondajul, realizat de Ipsos, referitor la principalele motive de îngrijorare ale populației în perioada pandemiei realizat în 27 de țări din întreaga lume³⁷. Deși, comparativ cu lunile anterioare (aprilie și mai), în iunie este înregistrată o scădere a procentului celor care consideră că noul coronavirus constituie cel mai important motiv de îngrijorare, acesta rămâne, în continuare, o preocupare majoră pentru populația țărilor investigate (Figura nr. 6).

³⁵ *Ibidem.*

³⁶ *Ibidem.*

³⁷ ***, „What Worries the World”, Ipsos, iunie 2020, URL: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-06/node-688346-689151.zip>, accesat la 01.07.2020.

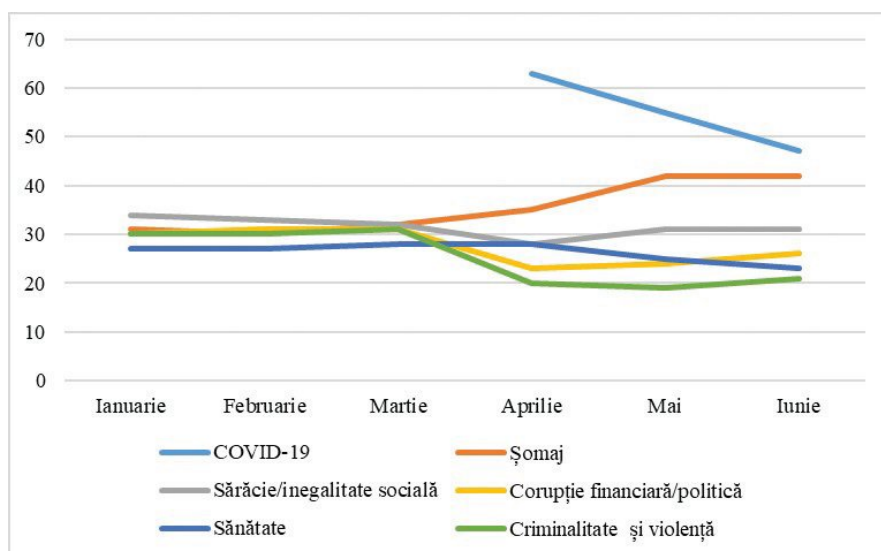

Figura nr. 6: Preocupări globale 2020³⁸

În 13 dintre cele 27 de țări analizate, COVID-19 este problema principală, în scădere față de lunile mai și aprilie, când a ocupat primul loc în 18 țări (din 24, conform sondajelor din lunile respective). Următoarele preocupări sunt de natură economică și politică și apar ca prime trei alegeri referitoare la cele mai îngrijorătoare probleme și în țările europene analizate anterior: *șomaj, sărăcie și inegalitate socială, corupție financiară și politică*³⁹.

Acestea sunt elemente care *pot spori percepția distanței sociale dintre diverse clase*, iar acest tip de distanță socială, nu cel confundat cu distanța fizică, *poate conduce la declanșarea unor mișcări sociale protestatare*. De exemplu, în țările în care s-au desfășurat proteste de amploare al căror scop declarat era renunțarea la măsurile care limitează drepturile și libertățile individuale (Franța, Spania, Italia, Germania, Marea Britanie, Polonia), se observă, în cele mai multe cazuri, corespondență între preponderența emoțiilor negative (nesiguranță, neajutorare, frustrare, teamă, furie) și nemulțumirea față de măsurile luate de guverne pentru gestionarea crizei, deși opinia generală este că limitarea libertăților individuale este justificată de lupta împotriva pandemiei.

2.2. Distanța socială indusă de discriminare

În cazul SUA, protestele antiizolare au fost urmate de ample mișcări împotriva rasismului, cauzate de decesul lui George Floyd, care s-au extins și în alte țări, precum

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ *Ibidem.*

Germania, Franța, Marea Britanie, Italia, Spania, Belgia, Danemarca, Ungaria⁴⁰.

Uciderea lui G. Floyd a constituit doar factorul declanșator, deoarece baza distanței sociale, indusă de discriminarea pe temeiuri rasiale și etnice, era deja percepută ca o problemă majoră cu mult înainte de declanșarea pandemiei. Astfel, în urma analizei datelor culese de Centrul de cercetare PEW, reiese că impactul financiar al COVID-19 variază puternic, în funcție de rasă și etnie (Figura nr. 7)⁴¹.

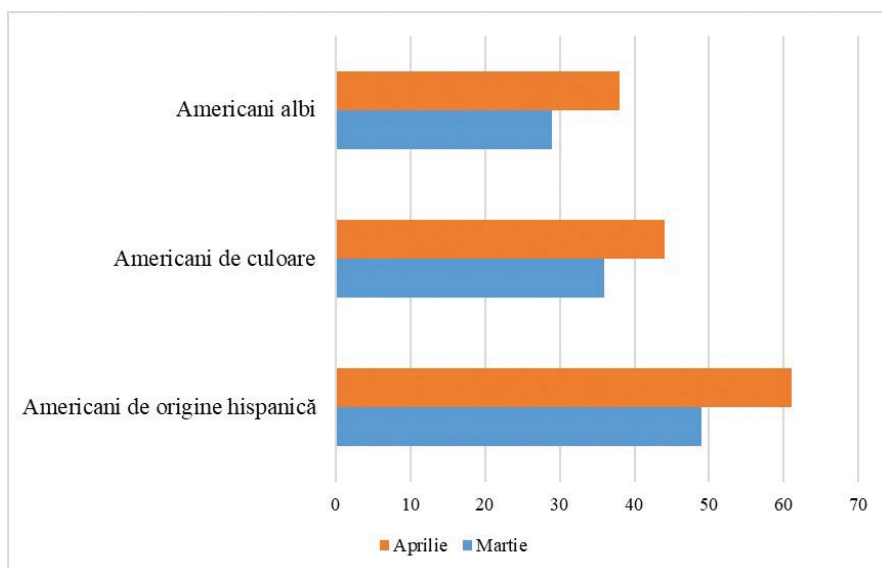

Figura nr. 7: Procentul americanilor adulți de origine hispanică, de culoare și albi care afirmă că ei înșiși sau cineva din gospodărie și-au/și-a pierdut slujba sau sunt/este afectați/t de scăderea salariului, din cauza crizei COVID-19, conform Centrului de cercetare PEW

Acest studiu identifică un număr de cinci corelații-cheie între rasă, etnie și criza COVID-19: pierderea locului de muncă și a veniturilor a afectat cel mai puternic adulții de origine hispanică, urmați de americanii de culoare; majoritatea americanilor de culoare și a celor de origine hispanică nu deține rezerve financiare pentru a acoperi cheltuielile, în caz de urgență; aceleași două categorii de cetățeni americani sunt cele mai afectate de impactul economic al pandemiei, fiindu-le

⁴⁰ Alessio Dellanna and Alasdair Sandford, „No to racism!”: Statues targeted as George Floyd anti-racism protests spread across Europe”, *EuroNews*, 8 iunie 2020, URL: <https://www.euronews.com/2020/06/07/no-to-racism-protests-after-george-floyd-killing-spread-across-europe>, accesat la 10.06.2020.

⁴¹ Mark Hugo Lopez, Lee Rainie, Abby Budiman, „Financial and health impacts of COVID-19 vary widely by race and ethnicity”, 5 mai 2020, *PEW Research Center*, URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/05/05/financial-and-health-impacts-of-covid-19-vary-widely-by-race-and-ethnicity/>, accesat la 20.06.2020.

dificil să își plătească facturile lunare; există diferențe puternice între experiențele personale, în funcție de rasă și etnie, în ceea ce privește COVID-19 și preocupările referitoare la contractarea sau răspândirea bolii; americanii de origine hispanică și cei de culoare sunt mai dispuși decât americanii albi să afirme că urmărirea telefoanelor mobile este acceptabilă în lupta împotriva pandemiei⁴².

Dacă, la nivelul SUA, COVID-19 a constituit, în lunile mai și iunie 2020, unul dintre cele mai importante motive de îngrijorare (Figura nr. 8)⁴³, în ceea ce privește structura pe rase și etnii a populației americane, preocupările legate de faptul că pot contracta boala și că o pot răspândi fără să știe sunt mai frecvente în rândul adulților de culoare și hispanicilor, decât în rândul adulților albi (Figura nr. 9)⁴⁴.

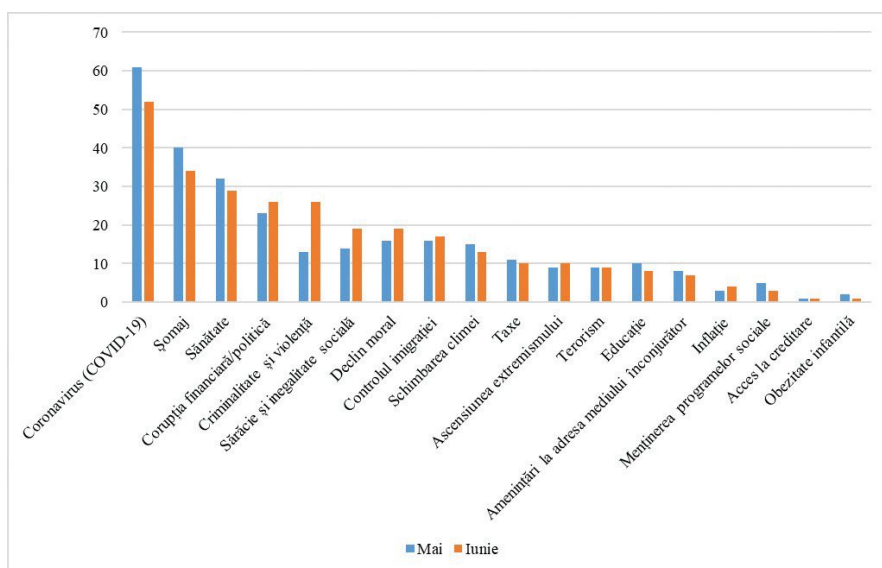

Figura nr. 8: Răspunsul la întrebarea „Care credeți că sunt cele mai îngrijorătoare subiecte în țara dvs. dintre următoarele?” (trei opțiuni; iunie 2020; %) ⁴⁵

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Carroll Doherty, Jocelyn Kiley, Nida Asheer, „Health Concerns from COVID-19 Much Higher among Hispanics and Black than Whites”, 14 aprilie 2020, *PEW Research Center*, URL: <https://www.pewresearch.org/politics/2020/04/14/health-concerns-from-covid-19-much-higher-among-hispanics-and-blacks-than-whites/>, accesat la 20.06.2020.

⁴⁵ ***, „What Worries the World”, *Ipsos*, iunie 2020, URL: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-06/node-688346-689151.zip>, accesat la 01.07.2020.

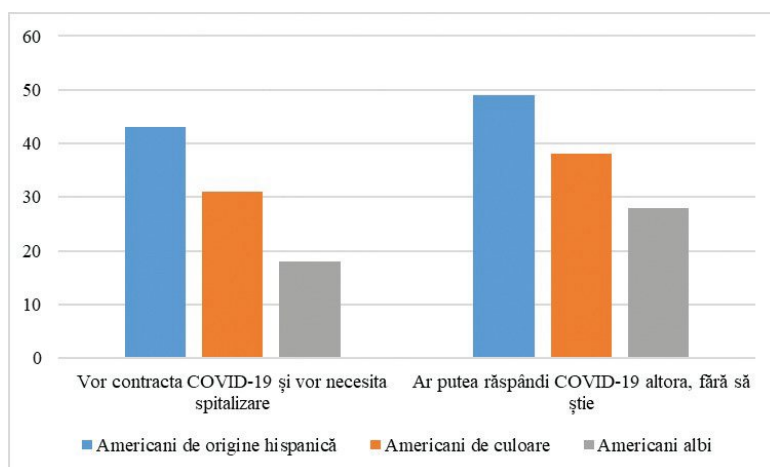

Figura nr. 9: Diferențe rasiale în ceea ce privește preocupările referitoare la contractarea și răspândirea COVID-19 (% care afirmă că sunt foarte preocupați că vor...) ⁴⁶

Aceeași diferență este prezentă și în ceea ce privește opinia generală asupra importanței problemelor economice (Figura nr. 8) și dificultățile economice pe timpul pandemiei (Figurile nr. 10 și 11): populația de origine hispanică și cea de culoare resimt mai acut efectele măsurilor luate de guverne pentru gestionarea pandemiei.

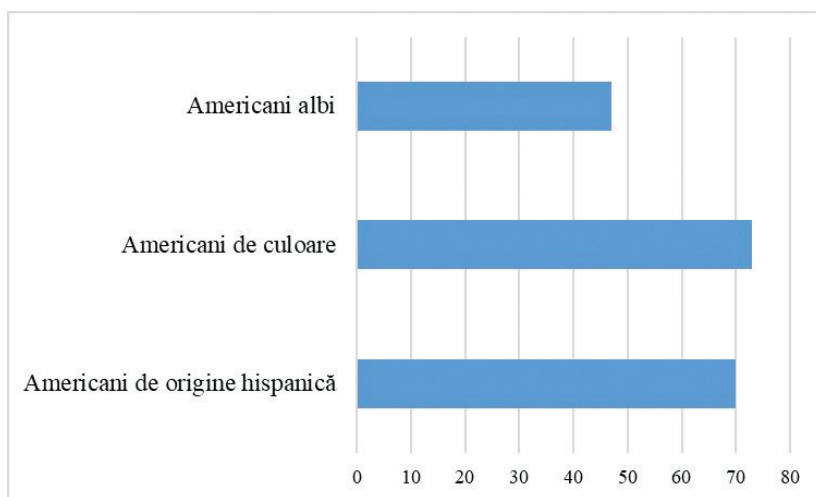

Figura nr. 10: Procentul americanilor de origine hispanică, de culoare și albi care afirmă, în aprilie 2020, că nu dețin fonduri de rezervă pentru a acoperi trei luni, în caz de urgență ⁴⁷

⁴⁶ Carroll Doherty, Jocelyn Kiley, Nida Asheer, *op. cit.*, 14.04.2020.

⁴⁷ Mark Hugo Lopez, Lee Rainie, Abby Budiman, *op. cit.*, 05.05.2020.

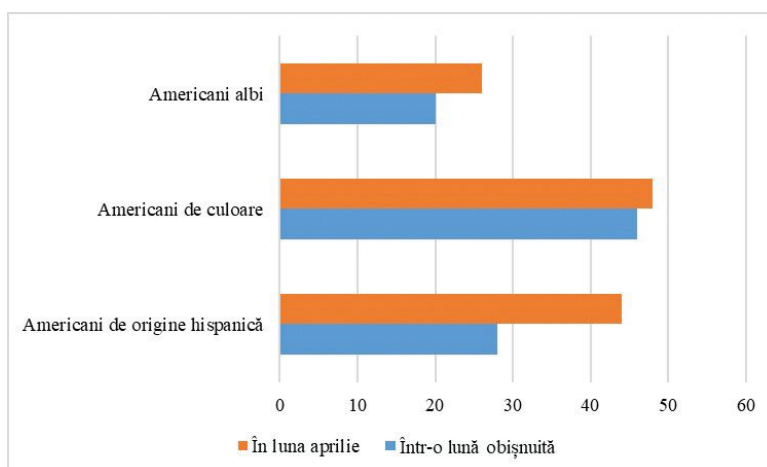

Figura nr. 11: Procentul celor care afirmă, în luna aprilie, că nu pot plăti în totalitate facturile⁴⁸

Se observă că, în cazul SUA, distanța socială indusă de discriminarea pe criterii etnice și rasiale este însoțită de insecuritate și anxietate, generate de problemele economice accentuate de criza COVID-19. Conștiința de rasă este întărită de conștiința de clasă, ceea ce determină conștientizarea, adesea bruscă, a distanței care pare că separă unele rase/clase de alte rase/clase. În cazul SUA, rasismul sistemic⁴⁹ a fost accentuat de declanșarea pandemiei de coronavirus, care a intensificat statusul emoțional negativ, consecință a insecurității resimțite la nivelul individului uman și al grupurilor sociale.

Concluzii

Dacă păstrarea *distanței fizice* poate constitui un îndemn și o parte a soluției pentru gestionarea pandemiei de COVID-19, solicitarea păstrării *distanței sociale* poate părea nepotrivită în ochii unui specialist în științe socioumane, din cel puțin două motive: unul care ține de teoria din domeniul psihologiei și sociologiei, iar altul, de realitatea socială a zilelor noastre.

În primul rând, din punct de vedere teoretic, definiția distanței sociale este diferită de cea a distanței fizice, după cum am arătat în prima secțiune. Chiar dacă, în sfera medicală, linia de demarcație nu este clară între aceste două tipuri de distanțări, sursele sociologice timpurii identificate ne îndreptătesc să afirmăm că, în

⁴⁸ *Ibidem.*

⁴⁹ ***, „United Nations Stands with Those Fighting ‘Today’s Sacred Battle’ against Systemic Racism”, Deputy-Secretary-General Tells Human Rights Council, *UN*, 17 iunie 2020, *UN*, URL: <https://www.un.org/press/en/2020/dsgsm1421.doc.htm>, accesat la 20.06.2020.

ceea ce privește gestionarea pandemiei, termenul de *distanță fizică* este cel potrivit. De altfel, chiar și OMS a declarat că este necesară o reorientare a discursului, astfel încât să fie eliminate confuziile terminologice.

În al doilea rând, analiza de mai sus indică faptul că distanța socială chiar există și a fost accentuată de criza socială și economică, generată de pandemie. Ea a fost indusă nu doar de cauze psihologice, sociale și economice, într-un cuvânt de insecuritatea percepută ca urmare a modificării stilului de viață și a calității acesteia, ci și de discriminarea pe criterii rasiale și etnice, declanșată de un eveniment cu profunde implicații rasiste și etnocentriste (decesul americanului G. Floyd).

Pericolele care decurg de aici sunt complexe: de la declanșarea unui nou val al pandemiei (favorizat de eludarea regulii de distanțare fizică în cadrul protestelor ample din mai multe țări) la ascensiunea grupărilor extremiste de dreapta (ca răspuns atât la implementarea unor măsuri de gestionare a pandemiei care vizează limitarea drepturilor și libertăților individuale, cât și la mișcările sociale antirasism din întreaga lume). Acest din urmă pericol este cu atât mai grav cu cât, în ultimii ani, se manifestă din ce în ce mai pregnant, cel puțin la nivel european, tendințe naționaliste și de negare a democrației liberale, ca ideologie politică și formă de guvernare corespunzătoare necesităților societății contemporane.

Așadar, pentru a sintetiza impactul pandemiei asupra sectorului societal, putem afirma că distanța fizică reprezintă soluția pentru gestionarea crizei sanitare, în timp ce distanța socială constituie o cauză în sine a unor altfel de crize care pot deveni sistемice.

PANDEMIA DE COVID-19 ȘI INCERTITUDINILE RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

*Dr. Mihai ZODIAN**

Proliferarea SARS-CoV-2 a subliniat unele dintre manifestările conflictuale pe plan internațional, dar este prea devreme pentru a cunoaște toate consecințele. Tensiunile dintre Statele Unite și China sau cele din Asia de Sud și de Est au ilustrat aceste tendințe. În cele ce urmează, vor fi abordate principalele evenimente petrecute, în prima parte a anului 2020, în Asia de Est și în domeniul nuclear, dintr-o perspectivă care îmbină realismul și tranziția puterii.

Agenda politică sino-americană este pluralistă, cu mai multe niveluri, incluzând subiecte economice, aspecte interne, drepturile omului, strategii regionale și globale, dar și în ceea ce privește rolul normelor și actorilor internaționali sau relațiile cu alte puteri. În lucrarea de față, vor fi abordate aspecte cu privire la tensiunile legate de COVID-19 și rolul Organizației Mondiale a Sănătății (OMS), alegerile din Taiwan, situația din Hong Kong, evenimentele din Marea Chinei de Sud și incidentele din Kashmir. O secțiune separată va fi dedicată negocierilor pentru controlul armamentului nuclear strategic dintre Moscova și Washington.

1. O Chină mai ambițioasă pe plan regional

Caracteristicile și vulnerabilitățile regimurilor statelor și organizațiilor au marcat și reacțiile internaționale la dezvoltarea COVID-19¹. În linii mari, autorii mai multor școli de gândire din domeniul relațiilor internaționale, precum promotori

** Dr. Mihai ZODIAN este cercetător științific gradul III la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București. E-mail: zodian.mihai@unap.ro*

¹ Amitav Acharya, „Irresponsible Superpowers must cooperate”, *Yale Global Online*, 5 mai 2020, URL: <https://yaleglobal.yale.edu/content/irresponsible-superpowers-must-cooperate>, accesat la 13.07.2020.

ai realismului și ai teoriei tranziției de putere, consideră că, în condițiile absenței unei autorități centrale și a tensiunilor dintre actorii majori, coordonarea riscă să devină inefficientă, statele având, uneori, stimuli să trișeze, în timp ce problemele de securitate complică, alteori, situația, îndeosebi în perioadele de schimbare a raporturilor de putere². Acestor considerente externe li se adaugă unul intern, ușor de înțeles, tendința decidenților de a căuta responsabili în timpul crizelor³.

În consecință, devin ușor explicabile atitudinile, americană și chineză, referitoare la modul de funcționare a OMS. Washingtonul a acuzat Beijingul că a ascuns informații despre COVID-19, presupunând că unele date importante erau cunoscute anterior comunicării lor publice și a blamat organizația că a protejat interesele acesteia din urmă (aprilie-mai 2020)⁴. Lucrurile nu s-au lămurit încă, cele două părți ajungând până la schimbul de suspiciuni, iar miezul rezonabil al problemei va fi elucidat, eventual, în viitor, însă, pentru moment, decizia SUA de retragere din organizație afectează capacitatea internațională de coordonare⁵.

Un alt subiect cu un potențial impact, legea privind securitatea în Hong Kong a fost proclamată, într-o mișcare interpretată de către mulți analiști ca fiind o tentativă de a crește controlul central al Partidului Comunist Chinez (PCC), reducând gradual autonomia urbei (30 iunie)⁶. Reprezentând în continuare un centru economic important, nu doar pentru China, cu una dintre cele mai puternice burse din lume și un loc de întâlnire între Vest și Est, cu toate dilemele asociate, soarta orașului a trezit

² Kenneth N. Waltz, *Teoria politicii internaționale*, Polirom, Iași, 2006; John J. Mearsheimer, *Tragedia politicii de forță*, Antet, 2001; AFK Organski, Jacek Kugler, *The War Ledger*, The University of Chicago Press, 1980; Frederick Klein, „Opinion – Realism and the Coronavirus Crisis”, *E-International Relations*, 11 aprilie 2020, URL: <https://www.e-ir.info/2020/04/11/opinion-realism-and-the-coronavirus-crisis/> accesat la 13.07.2020.

³ *Ibidem*.

⁴ Tamara Keith, Malaka Gharib, „A Timeline Of Coronavirus Comments From President Trump and WHO”, *NPR*, 15 aprilie 2020, URL: <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2020/04/15/835011346/a-timeline-of-coronavirus-comments-from-president-trump-and-who>; Jason Hoffman, Maegan Vasquez, „Trump announces end of US relationship with World Health Organization”, *CNN Politics*, 29 mai 2020, URL: <https://edition.cnn.com/2020/05/29/politics/donald-trump-world-health-organization/index.html>, accesate la 13.07.2020.

⁵ ***, „Coronavirus: What are President Trump’s charges against the WHO?”, *BBC News*, 8 iulie 2020, URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-52294623>; „Trump blames Wuhan lab for coronavirus, threatens China tariffs”, *France 24*, 1 mai 2020, URL: <https://www.france24.com/en/20200430-usa-donald-trump-tariffs-china-covid-19-coronavirus>, accesate la 13.07.2020.

⁶ Elson Tong, „Explainer: 10 things to know about Hong Kong’s national security law – new crimes, procedures and agencies”, *Hong Kong Free Press*, 1 iulie 2020, URL: <https://hongkongfp.com/2020/07/01/explainer-10-things-to-know-about-hong-kongs-national-security-law-new-crimes-procedures-and-agencies/>; ***, „Hong Kong’s new security law: Why it scares people”, *BBC News*, 1 iulie 2020, URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-53256034>, accesate la 13.07.2020.

ecouri internaționale⁷. Câteva sute de protestatari au fost arestați după schimbarea legislativă⁸.

Cum evenimentele din Hong Kong au contestat credibilitatea ideii „un stat-două sisteme”, în Taiwan, criticii PCC și susținătorii independenței/autonomiei extinse au crescut în popularitate. Președintele în exercițiu, Tsai Ing-Wen, a câștigat un nou mandat, un succes care, în opinia experților, nu reprezenta o garanție, până în momentul declanșării protestelor din 2019⁹. La scurt timp după victorie, decidentul a pus sub semnul întrebării viabilitatea compromisului din 1992, care permitea autorităților de la Taipei și Beijing să amâne rezolvarea chestiunii suveranității, păstrând însă aparențele¹⁰.

Pentru PCC, reunificarea prin forță a reprezentat întotdeauna o opțiune, ceea ce a determinat menținerea și adâncirea legăturilor de securitate dintre Taiwan și Statele Unite, administrația Trump manifestându-și sprijinul public deseori¹¹. Flota americană a efectuat mai multe misiuni de reasigurare, cu distrugătoare sau grupuri de portavioane, similare celor întreprinse, în paralel, în Marea Chinei de Sud¹². Eliminarea formulei de reunificare pașnică dintr-un document oficial chinez a trezit, la rândul său, temeri¹³. Ambițiile Beijingului s-au manifestat, în continuare, printr-o serie de incidente cu alte statele riverane din Marea Chinei de Sud, precum Vietnamul¹⁴. Cu toate acestea continuarea misiunilor americane și pozițiile internaționale par a fi încurajat o anumită reținere, prin comparație cu

⁷ *Ibidem*.

⁸ Scott Murdoch, Yanni Chow, „Hong Kong police arrest more than 300 protesting China’s „birthday gift” of security law”, *Reuters*, 1 iulie 2020, URL: <https://www.reuters.com/article/us-hongkong-protests/hong-kong-police-arrest-more-than-300-protesting-chinas-birthday-gift-of-security-law-idUSKBN2423Y2>, accesat 13 iulie 2020.

⁹ Lily Kuo, „Taiwan election: Tsai Ing-Wen winds landslide in rebuke to China”, *The Guardian*, 11 ianuarie 2020, URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/11/taiwan-re-elects-tsai-ing-wen-as-president-in-clear-message-to-china>, accesat la 13.07.2020.

¹⁰ Derek Grossman, „Is the “1992 Consensus” Fading Away in the Taiwan Strait”, *The Diplomat*, 2 iunie 2020, URL: <https://thediplomat.com/2020/06/is-the-1992-consensus-fading-away-in-the-taiwan-strait/>, accesat la 13.07.2020.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Lawrence Chung, „US Navy Warship transits Taiwan Strait as PLA starts live-fire drills”, *South China Morning Post*, 14 mai 2020, URL: <https://www.scmp.com/news/china/military/article/3084401/us-navy-warship-transits-taiwan-strait-pla-starts-live-fire>, accesat la 13.07.2020.

¹³ Yew Luan Tian, Yimou Lee, „China drops word “peaceful” in latest push for Taiwan “reunification””, *Reuters*, 22 mai 2020, URL: <https://www.reuters.com/article/us-china-parliament-taiwan/china-drops-word-peaceful-in-latest-push-for-taiwan-reunification-idUSKBN22Y06S>, accesat la 13.07.2020.

¹⁴ Prashanth Parameswaran, „South China Sea and the Coronavirus: New China Vietnam Incident Spotlights Old Realities”, *The Diplomat*, 6 aprilie 2020, URL: <https://thediplomat.com/2020/04/south-china-sea-and-the-coronavirus-new-vietnam-china-incident-spotlights-old-realities/>, accesat la 13.07.2020.

alte zone. Regiunea își menține interesul, legând Asia de Est de Orientul Mijlociu, deținătoare de resurse și gazdă a unor forțe militare în creștere, cel puțin, până la apariția pandemiei¹⁵.

Disputelor sino-americane li s-au adăugat cele dintre autoritățile de la Beijing și New Delhi; incidentele dintre forțele indiene și cele chinezești, care au avut loc lângă zona de demarcație între teritoriile controlate în Kashmir, au amintit lumii despre un alt spațiu conflictual, în care tensiunile locale se suprapun celor ale actorilor majori. Circumstanțele nu sunt încă foarte clare, dar se pare că vorbim despre evenimente soldate cu un număr redus de victime și că au fost folosite arme albe, reprezentanții Beijingului părănd a fi ieșit în avantaj (15 iunie)¹⁶. Regimul condus de Xi Jinping a lăsat, însă, din nou impresia că a devenit, din ce în ce mai mult, adeptul unor soluții de forță, ceea ce poate fi problematic¹⁷.

2. Discuții despre limitele arsenalelor nucleare

Statele Unite și Federația Rusă au declanșat o serie de negocieri despre controlul armamentelor, referitoare la extinderea sau înlocuirea principalului document de acest tip, Noul START, semnat în 2010, care urmează să expire în anul 2021¹⁸. După cum era de așteptat, China a refuzat să participe, prezența sa fiind invocată de autoritățile americane¹⁹. Documentul limita numărul de focoaie desfășurate la 1.550, pentru fiecare parte, indiferent de tip, și vectorii, la 700, în ceea ce privește arsenalul strategic²⁰.

Diplomația controlului armamentelor și dezarmării s-a complicat în ultimii ani, odată cu denunțarea acordului nuclear cu Iranul, stagnarea negocierilor dintre Washington și Phenian, temerile legate de proiectele Chinei; anunțul american despre retragerea din tratatul „Cer Deschis” și, mai ales, criza tratatului

¹⁵ *** , „Downwards trend: Southeast Asian countries cut defense spending”, *Associated Press*, 26 mai 2020, URL: <https://www.defensenews.com/global/asia-pacific/2020/05/26/downward-trend-southeast-asian-countries-cut-defense-spending/>, accesat la 13.07.2020.

¹⁶ Helen Davidson, Ben Doherty, „Explainer: what is the deadly India-China border dispute about?”, *The Guardian*, 17 iunie 2020, URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/jun/17/explainer-what-is-the-deadly-india-china-border-dispute-about>, accesat la 13.07.2020.

¹⁷ Hal Brands, „China’s border invasion will push India toward the U.S.”, *The Japan Times*, 2 iunie 2020, URL: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/06/02/commentary/world-commentary/chinas-border-invasion-will-push-india-toward-u-s/#.XwwEHigzaM8>, accesat la 13.07.2020.

¹⁸ Kostis Geropoulos, Nicholas Waller, „Round one: US and Russia slowly hit-re-START nuke button”, *New Europe*, 26 iunie 2020, URL: <https://www.neweurope.eu/article/round-one-us-and-russia-slowly-hit-re-start-nuke-button/>, accesat la 13.07.2020.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *** , „New Start: Treaty Text”, *US Department of State*, URL: <https://2009-2017.state.gov/t/avc/newstart/c44126.htm>, accesat la 13.07.2020.

INF²¹. În contextul respectiv, mai mulți specialiști au manifestat griji referitoare la viabilitatea întregului proces diplomatic²². Washingtonul, Moscova și Beijingul au lansat programe de dezvoltare a forțelor nucleare, în ultimul deceniu, programe care au interacționat ambiguu cu demersurile de control al armamentelor și de dezarmare²³.

Este încă prea devreme pentru a cunoaște consecințele propagării COVID-19 asupra sistemului politic internațional. Printre altele, am asistat la revigorarea unor surse de tensiune între actorii majori, în special între Statele Unite și China, ca urmare, se pare, a unui mix de preocupări interne și externe. Lor li se adaugă caracteristicile sistemului instituțional global, care permit o marjă de manevră marilor puteri și schimbările raporturilor generale de putere.

²¹ Rajeswari Pillali Rajagopalan, „Implications of the US Withdrawal from the Open Skies Treaty”, *The Diplomat*, 29 mai 2020, URL: <https://thediplomat.com/2020/05/implications-of-the-us-withdrawal-from-the-open-skies-treaty/> accesat la 13.07.2020.

²² ***, „Exercise of Power, Secretary Robert M. Gates”, CSIS, 18 iunie 2020, URL: <https://www.csis.org/analysis/exercise-power-secretary-robert-m-gates>, accesat la 13.07.2020.

²³ Hans M. Kristensen, Matt Korda, „United States Nuclear Forces 2020”, *Bulletin of American Scientists*, No. 76(1), URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00963402.2019.1701286>; Hans M. Kristensen, Matt Korda, „Russian Nuclear Forces 2020”, *Bulletin of American Scientists*, No. 76(2), URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00963402.2020.1728985>; Hans M. Kristensen, Matt Korda, „Chinese Nuclear Forces 2019”, *Bulletin of American Scientists*, No. 75(4), URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00963402.2019.1628511>; ***, „Nuclear weapon modernization continues but the outlook for arms control is bleak. New SIPRI Yearbook out now”, SIPRI, 15 iunie 2020, URL: <https://sipri.org/media/press-release/2020/nuclear-weapon-modernization-continues-outlook-arms-control-bleak-new-sipri-yearbook-out-now>; ***, „How is China modernizing its nuclear forces?”, *China Power*, URL: <https://chinapower.csis.org/china-nuclear-weapons/>, accesate la 07.07.2020.

APĂRAREA EUROPEANĂ – SCHIMBARE DE CURS, ÎN CONTEXTUL PANDEMIEI DE COVID-19?

*Dr. Cristina BOGZEANU**

La finele anului 2019, câteva cadre medicale dintr-una din provinciile chineze trăgeau semnale de alarmă cu privire la faptul că se confruntau cu un nou tip de pneumonie, mult mai contagioasă și mult mai agresivă. Ceea ce, inițial, părea un fenomen regretabil, petrecut într-un spațiu îndepărtat de noi, s-a constituit într-unul dintre cele mai mari șocuri strategice ale istoriei contemporane nu doar europene, ci și mondiale. Până în cea de-a doua jumătate a anului 2020, pandemia de SARS-CoV-2 a însemnat, pentru Europa, 2.728.059 de cazuri confirmate și 197.874 de decese¹. Sistemele sanitare a căror capacitate de gestionare a numărului mare de îmbolnăviri și cazuri critice a fost depășită, lipsa acută a materialelor sanitare și echipamentelor medicale necesare tuturor statelor europene, carantinarea unor regiuni și chiar a unor state, închiderea granițelor, limitarea libertăților civile au constituit aspecte de neimaginat ale vieții noastre de până acum, dar pe care toți europenii le-au cunoscut pe parcursul anului. Peste toate acestea, planează, în plus, și perspectiva uneia dintre cele mai grave crize economice și financiare mondiale, de a cărei certitudine nu se îndoiește nimeni, doar amplexarea pe care o va avea este încă studiată și dezbătută².

** Dr. Cristina BOGZEANU este cercetător științific gradul II în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: bogzeanu.cristina@unap.ro*

¹ *** „Coronavirus Disease (COVID-19). Situation Report – 163”, WHO, 1 iulie 2020, URL: https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200701-covid-19-sitrep-163.pdf?Sfvrnsn=c202f05b_2, accesat la 02.07.2020.

² Pentru detalii, a se vedea Cristian Băhnăreanu, „Statele Unite ale Americii, Europa și China în pragul unei inevitabile crize economice”, în: Florian Cîrciumaru, *Evaluare Strategică 2019: Tendințe ale securității înainte de noua provocare Covid*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2020, pp. 48-70, URL: https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/evaluare_strategica_2019.pdf, accesat la 04.07.2020.

Practic, pandemia de coronavirus afectează securitatea în toate dimensiunile și la toate nivelurile sale, creând, la nivel individual, sentimente de teamă și incertitudine, străine europenilor, de câteva generații. În același timp, la nivel național și supranațional, asistăm la eforturi majore pentru limitarea gradului de răspândire a virusului, precum și a efectelor dezastruoase ale pandemiei în plan economic.

În Europa, criza sanitară a lovit într-o perioadă în care aceasta se confrunta deja cu procesul de retragere a unui stat membru din cadrul instituțional, la care se adaugă o criză a refugiaților care tergiversează de aproape cinci ani, cu state membre care încalcă constant statul de drept – principiu asumat în contextul aderării cu acțiuni de dezinformare din partea Federației Ruse și cu menținerea unor relații tensionate cu acest stat, cu o relație din ce în ce mai dificilă cu partenerul strategic american, cu ascensiunea la guvernarea statelor membre a partidelor naționaliste de extremă dreapta, adesea eurosceptice.

Ultimii 50 de ani de istorie au creat o lume puternic interconectată nu doar din perspectiva ușurinței de a comunica și de a călători, ci, mai ales, din aceea a răspândirii globale a crizelor, provocărilor de securitate și, mai recent, a dezbinării. Indiferent cât de solide și raționale ar fi argumentele în favoarea cooperării, pentru binele comun, împotriva unor amenințări comune, comunitatea internațională nu mai reușește să închege un răspuns coerent. „Ce ne omoară nu este conexiunea, ci conexiunea fără cooperare. Și leacul nu este izolarea, ci o conexiune și mai adâncă, acel tip de conexiune care poate susține acțiunea colectivă. Doctorii și oamenii de știință de la nivelul întregii lumi au acționat diferit: au încercat să ajungă unul la celălalt, și-au adus laolaltă talentele și resursele și au demonstrat cum anume ar trebui să arate o comunitate globală”³.

Având în vedere dinamica mediului internațional de securitate, precum și tendințele conturate la nivel european și euroatlantic, prin lucrarea de față, ne propunem să estimăm impactul șocului strategic reprezentat de pandemia de coronavirus asupra apărării europene în cadrul instituțional al UE. Pentru aceasta însă, considerăm oportună o scurtă trecere în revistă a acțiunii UE, în contextul crizei sanitare, având în vedere că i s-a reproșat lipsa de acțiune, ineficiența, desolidarizarea, iar modul în care UE și statele ei membre au gestionat criza a fost invocat pentru a prezice și a argumenta însăși destrămarea organizației⁴.

³ Gideon Rose, „What’s Inside. What is killing us is not connection; it is connection without co-operation”, în *Foreign Affairs*, iulie/august 2020, URL: <https://www.foreignaffairs.com/issue-packages/2020-06-03/world-after-pandemic>, accesat la 02.07. 2020.

⁴ David M. Herszenhorn, Sarah Wheaton, „How Europe failed the coronavirus test. Contagion’s Spread is a story of complacency, overconfidence and lack of preparation”, în *Politico.eu*, 10 aprilie 2020, URL: [article/coronavirus-europe-failed-the-test/](https://www.politico.eu/article/coronavirus-europe-failed-the-test/); Dalibor Rohac, „Coronavirus Could Break the EU. The Epidemic’s Economy Shock Could Easily Exceed that of the 2008 Financial Crisis”,

1. Gestionarea efectelor pandemiei la nivelul UE. Între izolare și solidaritate

Reacția Uniunii Europene în contextul pandemiei a fost una amplu dezbătută, iar imaginea creată a fost, cel puțin în primă instanță, aceea de lentoare și de lipsă de coordonare, de incapacitate de acțiune⁵. Printre cele mai bine cunoscute, relevante și frecvent invocate exemple în acest sens este Italia. Unul dintre primele state europene, și cel mai puternic afectat de infecția cu COVID-19, Italia, și-a epuizat încă din cursul lunii februarie 2020, capacitatea sistemului sanitar, precum și echipamentele medicale. Roma a solicitat sprijin din partea celorlalte state membre la 26 februarie, încercând să valorifice Mecanismul European de Protecție Civilă, însă, deși Comisia Europeană a transmis solicitarea Italiei acestora, statul italian a beneficiat de ajutor, începând abia din 10 martie.

În aceste condiții, s-a creat, inițial, imaginea unei Europe dezbinată, în care instituțiile de la Bruxelles nu au coordonat un răspuns coerent în fața pandemiei, iar statele membre nu s-au sprijinit reciproc. Ideea reflectă însă doar parțial reacția europeană și trebuie analizată atât în contextul primei jumătăți a anului 2020, cât și în legătură cu atribuțiile asumate de UE, prin tratat, în asemenea situații. Pentru aceasta, considerăm utilă o întoarcere la prevederile Tratatului de la Lisabona: „Acțiunea Uniunii, care completează politicile naționale, are în vedere îmbunătățirea sănătății publice și prevenirea bolilor și afecțiunilor umane, precum și a cauzelor de pericol pentru sănătatea fizică și mentală. Această acțiune cuprinde, de asemenea, combaterea marilor epidemii, favorizând cercetarea cauzelor, a transmiterii și prevenirii acestora, precum și informarea și educația în materie de sănătate, dar și supravegherea amenințărilor transfrontaliere grave privind sănătatea, alerta în cazul unor asemenea amenințări și combaterea acestora”⁶ (Articolul 168, Titlul XIV. Sănătate publică).

Extrasul menționat anterior reflectă, fără echivoc, faptul că, la nivelul UE, în *Politico.eu*, 16 martie 2020, URL: <https://www.politico.eu/article/coronavirus-covid19-public-health-crisis-could-break-the-eu-european-union/>; Jennifer Rankin, „Coronavirus Could Be the Last Straw for EU, European Experts Warn”, în *The Guardian*, 1 aprilie 2020, URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/01/coronavirus-could-be-final-straw-for-eu-european-experts-warn>; Efi Koutsokosta, Joanna Gill, „EU project in danger if no solidarity on coronavirus crisis, says economy chief Gentiloni”, în *Euronews*, 30 martie 2020, URL: <https://www.euronews.com/2020/03/30/eu-project-in-danger-if-no-solidarity-on-coronavirus-crisis-says-economy-chief-gentiloni>, accesate la 15.06.2020.

⁵ *** „Coronavirusul deschide o nouă breșă în unitatea Uniunii Europene”, în *Agerpres*, 12 martie 2020, URL: <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2020/03/12/coronavirusul-deschide-o-noua-bresa-in-unitatea-uniunii-europene--464874>, accesat la 12.03.2020.

⁶ *** „Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene”, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 2010, p. 122.

gestionarea epidemiilor intră în responsabilitatea primară a fiecărui stat membru în parte. În cazul pandemiei de SARS-CoV-2, virusul avea o răspândire continentală, toate statele fiind deja sau așteptând să fie puse în situația de a gestiona un număr mare de persoane contaminate și de a limita, pe cât posibil, răspândirea acestuia. Prin urmare, în primă instanță, reacția statelor europene a fost una, mai degrabă, reflexă – protejarea propriei populații – prin toate mijloacele avute la dispoziție (limitarea exportului de echipamente medicale, impunerea de măsuri de izolare a cetățenilor proprii față de cetățenii altor state etc.). Astfel, după depășirea unei prime etape, în care statele membre au absorbit șocul inițial al pandemiei, pot fi identificate numeroase inițiative de sprijin reciproc între statele membre, dar și un efort concret al instituțiilor UE, de a gestiona criza sanitară, nu doar pe continentul european, ci și în regiunile din vecinătatea apropiată⁷. Mai mult, UE s-a numărat printre actorii internaționali care au răspuns nevoii de echipamente medicale a Chinei, înainte ca virusul să facă ravagii pe continentul european. Uniunea a coordonat un răspuns din partea statelor sale membre, constând în 12 tone de echipamente medicale, pentru China, încă din 1 februarie⁸. La două săptămâni distanță, încă 25 de tone de echipamente medicale au fost livrate Chinei prin același Mecanism de Protecție Civilă⁹.

De asemenea, la nivelul Comisiei Europene, au fost coordonate acțiuni de repatriere a cetățenilor europeni, de achiziție și refacere a stocurilor de echipamente medicale, de finanțare a activităților de cercetare legate de SARS-CoV-2, măsuri de sprijin economic pentru cele mai afectate industrii, asigurarea circulației bunurilor prin crearea unor coridoare verzi etc. Mecanismul de Protecție Civilă a fost cadrul în care a fost coordonată acțiunea de sprijin din partea României și Norvegiei cu echipe de medici și asistente în cea mai afectată regiune din Italia – Bergamo¹⁰.

Un alt factor care a contribuit la crearea acestei imagini de lipsă de solidaritate este faptul că pandemia s-a suprapus perioadei în care statele europene negociau cadrul financiar multianual, pentru perioada 2021-2027. Perspectiva apropiată a finalizării procesului de ieșire a Marii Britanii din cadrul instituțional european a venit cu un plus de presiune asupra membrilor Uniunii, de a compensa pierderea contribuției financiare a Regatului Unit la bugetul UE. Încă de la finalul anului trecut,

⁷ N.A.: Pentru detalii privind acțiunile UE de coordonare a răspunsului la criza sanitară din 2020, a se vedea: ***, „Timeline of EU Action”, *European Commission*, URL: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/timeline-eu-action_en, accesat la 14.07.2020.

⁸ ***, *Statement by Commissioner for Crisis Management Janez Lenarčič on EU support to China for the Coronavirus outbreak*, 1 February 2020, URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_178, accesat la 10.06.2020.

⁹ ***, *COVID-19: EU co-finances the delivery of more protective equipment to China*, 23 February 2020, URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_310, accesat la 10.06.2020.

¹⁰ ***, *Timeline of EU Action*, doc. cit.

s-au conturat două grupuri de state, ale căror viziuni distincte asupra contribuției financiare anunțau deja o negociere dificilă a cadrului bugetar pe termen mediu, cu compromisuri dificil de atins. Astfel, s-a format un așa-zis grup al „cumpătaților” (Țările de Jos, Danemarca, Suedia, Austria), care se opun creșterii gradului de contributivitate, propus de restul statelor, în frunte cu Franța, așa-numiții „prieteni ai coeziunii”. Distanța mare dintre viziunile statelor membre asupra modului în care ieșirea britanicilor din UE va fi compensată, precum și asupra modului în care va putea fi menținut un echilibru între politicile tradiționale (coeziune, agricultură) și noile priorități (schimbările climatice, securitate și apărare) a dus la eșecul unei prime propuneri bugetare în cursul lunii februarie¹¹.

Consecințele economice grave ale măsurilor luate pentru gestionarea pandemiei au crescut și mai mult tensiunea acestor negocieri, în special prin adăugarea necesității de a formula și a agreea un plan de protejare a economiei europene și de relansare economică. Disensiunile dintre abordările statelor membre au devenit evidente și în planul luărilor de poziție la nivel oficial, declarațiile președintelui francez fiind un exemplu elocvent în această direcție. E. Macron avertiza că atât Uniunea, cât și moneda unică vor fi în pericol, dacă statele membre mai bine dezvoltate economic, precum Germania și Țările de Jos, nu vor manifesta mai multă solidaritate cu statele din sudul Europei, puternic lovite de pandemie¹². Mai mult, acesta își exprima opinia că un eșec în susținerea financiară a statelor europene puternic lovite de pandemie va favoriza ascensiunea la putere a populiștilor în Italia, Spania și chiar și în Franța. Rezultatul dezbaterilor a constat, de fapt, în manifestarea unei solidarități financiare la nivel european, statele membre căzând de acord asupra necesității unui plan de redresare economică, plan care vizează, în primul rând, statele cel mai afectate de pandemie¹³.

Pe fondul tendințelor formate în anii trecuți (cu referire la agresiunea informațională) și al șocului reprezentat de pandemia de COVID-19, atât măsurile întreprinse la nivelul UE pentru gestionarea efectelor crizei sanitare, cât și negocierile privind cadrul bugetar multianual sau reticența unora dintre statele mai bogate ale UE de a-și asuma plata unor datorii comune, pentru susținerea statelor

¹¹ V.M., „Eșec la summitul dedicat viitorului buget UE/Merkel: „Diferențele sunt încă prea mari pentru a ajunge la un acord”, în *Hotnews*, 21 februarie 2020, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-23677204-summitul-dedicat-viitorului-buget-multianual-uniunii-incheiat-fara-acord-surse.htm>, accesat la 21.02.2020.

¹² Victor Mallet, Roula Khalaf, „FT Interview: Emmanuel Macron says it is time to think the unthinkable”, în *Financial Times*, 16 April 2020, URL: <https://www.ft.com/content/3ea8d790-7fd1-11ea-8fdb-7ec06edeef84>, accesat la 16.04.2020.

¹³ ***, „Bugetul UE multianual va cuprinde și un fond destinat redresării țărilor afectate de pandemie”, în *Radio Europa Liberă*, 13 mai 2020, URL: <https://romania.europalibera.org/a/bugetul-ue-multianual-va-cuprinde-%C8%99i-un-fond-de-redresare-economic%C4%83-anti-covid/30610579.html>, accesat la 13.05.2020.

mai afectate, s-au constituit într-unul dintre cele mai fertile terenuri pentru acțiuni de dezinformare sau fabricare de știri false, din partea unor actori terți, în special a Federației Ruse și Chinei. Dincolo de teoriile conspiraționiste sau de sfaturile medicale eronate, conform raportărilor lunare, efectuate de Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE), principalele teme vehiculate au fost următoarele: a) UE a eșuat în a gestiona pandemia și este în pragul colapsului; b) UE este egoistă și își trădează propriile valori; c) Rusia și China sunt puteri responsabile; d) UE exploatează criza în propriul interes¹⁴. De asemenea, în raportul pentru luna mai, SEAE menționează că știrile false cu această tematică s-au menținut, însă frecvența lor a înregistrat o scădere, comparativ cu lunile de vârf ale pandemiei (martie-aprilie)¹⁵, din prima jumătate a anului 2020. Tendințele prezentate în aceste analize asupra campaniilor de dezinformare și de creare de știri false pot fi indicii ale existenței unui nivel înalt de pregătire („readiness”) din partea respectivilor actori statali de a reacționa rapid, speculând cele mai bune momente.

Cu toate acestea, în linii mari, privind în paralel atribuțiile UE, așa după cum sunt stipulate în Tratatul de Funcționare al Uniunii Europene (TFUE), și măsurile întreprinse în contextul pandemiei, putem conchide că Bruxelles-ul a acționat, în această situație, în conformitate cu atribuțiile asumate prin tratat. Totuși, în condițiile descrise, se ridică întrebarea în ce măsură a fost afectată imaginea cetățenilor europeni față de UE, în ce măsură a fost creată o viziune conform căreia UE ar fi putut contribui mai mult la gestionarea crizei și care sunt consecințele acestei stări de fapt.

În acest sens, *European Council on Foreign Relations (ECFR)* a coordonat un studiu asupra viziunii cetățenilor europeni în prezența eficienței UE și repercusiunilor asupra sprijinului pe care aceștia îl manifestă pentru instituțiile europene¹⁶. Studiul, care s-a derulat pe parcursul lunii aprilie 2020, în Germania, Franța, Italia, Spania, Polonia, Suedia, Portugalia, Bulgaria și Danemarca, ilustrează că majoritatea cetățenilor care au participat la sondaj consideră că țara lor a fost lăsată să se descurce singură, în contextul pandemiei¹⁷. Însă, întrebați cum

¹⁴ *** „EEAS Special Report Update: Short Assessment of Narratives and Disinformation Around the COVID-19 Pandemic”, *Euvdisinfo*, 1 aprilie 2020, URL: <https://euvdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid-19-pandemic/>, accesat la 02.04.2020.

¹⁵ *** „EEAS Special Report Update: Short Assessment of Narratives and Disinformation Around the COVID-19 Pandemic”, *Euvdisinfo*, 20 mai 2020, URL: <https://euvdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid19-pandemic-updated-23-april-18-may/>, accesat la 21.05.2020.

¹⁶ Susi Dennison, Pawel Zerka, „Together in Trauma: Europeans and the World after Covid-19”, *European Council on Foreign Relations*, iunie 2020, URL: https://www.ecfr.eu/publications/summary/together_in_trauma_europeans_and_the_world_after_covid_19, accesat la 20.06. 2020.

¹⁷ *Ibidem*, p. 7.

le-a schimbat experiența pandemiei atitudinea față de UE, majoritatea (63%) au răspuns că este *nevoie de mai multă cooperare în UE*, în timp ce 18% consideră că integrarea a mers prea departe, iar 20% au răspuns că nu știu¹⁸. În această ordine de idei, o relevanță crescută o au răspunsurile cetățenilor italieni: singurul caz, în care 28% dintre cei intervievați au răspuns că statul lor nu a fost ajutat în perioada de vârf a pandemiei, 25% consideră că statul chinez a fost principalul aliat în lupta contra bolii, în timp ce doar 4% au răspuns că principalul aliat le-a fost UE.

Având în vedere datele puse la dispoziție de Comisia Europeană privind răspunsul la criză, se profilează greutatea pe care *comunicarea strategică* o are în astfel de contexte. Răspunsul UE pentru Italia a venit greu și a fost umbrat de vizibilitatea sprijinului oferit de China¹⁹, care, de altfel, fusese beneficiara ajutorului european, cu doar o lună în urmă. Cel puțin la fel de relevant în acest sens este și faptul că Rusia a furnizat Italiei echipamente medicale, echipe de dezinfecție și virologi militari²⁰.

Mai departe, dincolo de implicațiile asupra sprijinului cetățenilor europeni față de instituțiile europene, de manifestarea solidarității la nivel european și a viziunii cetățenilor europeni și a statelor membre față de aceasta, experiența primei jumătăți a anului 2020 reflectă un alt aspect – *ceea ce nu este comunicat eficient la nivelul instituțiilor europene este exploatat la maximum de către actori terți, în beneficiul propriu*.

2. Apărarea europeană – încă o prioritate?

Pandemia nu a pus capăt și nici nu a estompat competiția pentru putere la nivel mondial și nici crizele și conflictele cu efecte transregionale, ci dimpotrivă. Contextul creat de ceea ce putem numi una dintre cele mai grave crize ale umanității din istoria contemporană nouă nu a dus nici la sfârșitul luptei pentru putere și influență. În ceea ce privește securitatea europeană, este notabilă menținerea relațiilor conflictuale în Marea Mediterană, unde exploatarea hidrocarburilor continuă să constituie una

¹⁸ *ibidem*, p. 5.

¹⁹ *** „China a anunțat că trimite în Italia, grav afectată de epidemia de coronavirus, experți și materiale”, în *Digi24*, 12 martie 2020, URL: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/china-a-anuntat-ca-trimite-in-italia-grav-afectata-de-epidemia-de-coronavirus-experti-si-materiale-1274316>; Andrei Stan, „China trimite provizii medicale esențiale în Italia”, în *Hotnews*, 14 martie 2020, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-coronavirus-23723193-china-trimite-provizii-medicale-esentiale-italia.htm>; *** „China ajută Italia cu 30 de aparate de ventilare și mii de costume și măști de protecție”, în *Mediafax*, 17 martie 2020, URL: <https://www.mediafax.ro/social/china-ajuta-italia-cu-30-de-aparate-de-ventilare-si-mii-de-costume-si-masti-de-protectie-18994190>, accesate la 20.06.2020.

²⁰ Gabriel Negreanu, „Armata rusă trimite militari și echipamente în Italia. Premierul Giuseppe Conte a cerut ajutor”, în *Mediafax*, 22 martie 2020, URL: <https://www.mediafax.ro/externe/armata-rusa-trimite-militari-si-echipamente-in-italia-premierul-giuseppe-conte-a-cerut-ajutor-19010375>, accesat la 03.04.2020.

dintre sursele raporturilor încordate dintre Turcia și Cipru. Mai mult, incidentul, din cursul lunii iunie, dintre o navă franceză angajată într-o misiune a NATO și una turcă reflectă nivelul tensiunilor nu doar din regiune, ci și dintre aliați. Libia continuă să fie puternic instabilă, în contextul luptelor dintre cele două facțiuni rivale care încearcă să obțină controlul asupra statului, iar Siria – scena unor conflicte violente²¹. În plus, se conturează perspectiva escaladării militare a conflictului dintre SUA și Iran. În același timp, Turcia își menține un statut de aliat și partener dificil, încercând să șantajeze UE, valorificându-și rolul cheie în gestionarea crizei migranților²². În est, conflictul dintre Ucraina și Federația Rusă nu este încă încheiat, iar evoluțiile confirmă înscrierea acestuia în modelul conflictelor înghețate, în pofida eforturilor recente ale Franței de a negocia un acord între părți.

Peste toate acestea, planează competiția strategică dintre SUA și China, declinul relativ al puterii SUA pe arena internațională și tendința de a abandona principiile multilateralismului internațional. Una dintre cele mai recente instanțe ale acestei tendințe este decizia Washingtonului de a se retrage din Organizația Mondială a Sănătății în plină pandemie, pe motiv că „este prea indulgentă cu Beijingul”²³. Mai mult, și în ceea ce privește relația SUA cu actorii europeni, din perspectiva securității și apărării, putem vorbi despre o relație dificilă, marcată de o abordare mercantilistă din partea Washingtonului, de presiuni constante privind creșterea contribuției financiare la bugetul NATO, de eforturi ale președintelui american de a consolida relația cu Federația Rusă, deși acțiunile Moscovei în vecinătatea Europei generează riscuri de securitate serioase pentru actorii din acest spațiu. Notabil este însă că, în ciuda poziției și retoricii adoptate de președintele american, NATO a continuat să își îndeplinească sarcinile de bază²⁴.

Pentru securitatea europeană, toate acestea implică o incertitudine fără precedent în istoria recentă a continentului, ridicând riscuri și amenințări pe care, îmbrățișând o abordare unilaterală, fundamentată pe practici naționale, actorii europeni nu le pot gestiona.

În ceea ce privește UE, dimensiunea de securitate și apărare s-a dezvoltat, preponderent, în manieră reactivă, nu proactivă. De la conștientizarea incapacității

²¹ Pentru detalii, a se vedea: Mirela Atanasie, „Evoluția războaielor civile din Orientul Mijlociu și Africa de Nord”, în: Florian Cîrciumaru, *Op. cit.*, pp. 125-138.

²² Pentru detalii, a se vedea: Alexandra Sarcinchi, „Solidaritate sau dezbinare? Rolul Turciei și Italiei în gestionarea crizei refugiaților și migranților în Europa”, în: Florian Cîrciumaru (coord.), *op. cit.*, pp. 103-124.

²³ Violeta Gheorghe, „SUA încetează relația cu OMS, anunță Donald Trump”, în *Agerpres*, 29 mai 2020, URL: <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2020/05/29/sua-inceteaza-relatia-cu-oms-anunta-donald-trump--514929>, accesat la 29.05.2020.

²⁴ Douglas Lute, Nicholas Burns, „NATO at Seventy. An Alliance in Crisis”, *Belfer Center for Science and International Affairs*, Harvard Kennedy School, februarie 2019, URL: <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/NATOatSeventy.pdf>, accesat la 20.06.2020.

organizației de a gestiona crize în vecinătatea imediată, în contextul războaielor care au dus la destrămarea federației iugoslave, progresele în acest domeniu au fost înregistrate ca reacție la un stimul extern, la apariția unor riscuri și amenințări de securitate. Însă, având în vedere specificul organizațional al UE, evoluția pe această linie este legată de voința și capacitatea statelor membre de a finanța acest domeniu. Acest specific al UE în privința securității și apărării este foarte semnificativ, în condițiile în care puternicul impact asupra dimensiunii economice și sociale al pandemiei face foarte posibil ca securitatea și apărarea să treacă într-un plan îndepărtat al priorităților bugetare la nivel european.

Astfel, una dintre întrebările majore care se ridică, în contextul internațional și regional postpandemie este dacă creșterea nivelului de instabilitate, insecuritate și incertitudine la nivel internațional va rămâne un stimul suficient de puternic pentru ca UE să continue punerea în practică a inițiativelor de dezvoltare a apărării sau repercusiunile economice ale crizei sanitare vor acționa ca frână a acestora.

În ultimii patru ani, problema securității și apărării Uniunii a fost unul dintre subiectele amplu dezbătute, opiniile variind de la crearea unei armate europene, la imposibilitatea dezvoltării acestui proiect la nivelul UE. Brexit, elaborarea unei noi strategii de securitate a UE, în care instrumentele de *hard power* capătă un rol accentuat, menținerea relațiilor tensionate cu Federația Rusă, frecvențele disensiuni dintre Washington și aliații europeni privind contribuția financiară a fiecăruia la securitatea europeană au constituit coordonate majore în care s-au discutat căile pentru dezvoltarea capacității de apărare. Mai mult, proiectul apărării europene are o largă susținere la nivelul statelor membre, în special din partea celor mai mari două puteri economice ale organizației (Franța și Germania), deși viziunea lor asupra implicațiilor acestora nu coincide într-un total²⁵.

Începând cu 2016, UE a lansat o serie de inițiative, menite să sprijine statele membre în a-și atinge obiectivele în materie de securitate și apărare: Cooperarea Structurată Permanentă (PESCO), Analiza anuală coordonată a apărării (CARD – *Coordinated Annual Review on Defence*) și Fondul european pentru apărare (*European Defence Fund* – EDF). Crearea acestui fond are implicații semnificative pentru intenția de a crește integrarea în domeniul apărării, fiind gestionat de Comisia Europeană, adică forul instituțional european care asigură implementarea politicilor UE. De asemenea, EDF poate fi folosit și pentru sprijinirea proiectelor de dezvoltare a capabilităților, derulate sub egida PESCO. În pofida acestui efort, UE nu a reușit încă să dezvolte o bază de capabilități sau un nivel de pregătire necesar lansării de operații militare. Mai mult, estimarea Institutului Internațional pentru

²⁵ N.A.: Pentru detalii privind convergențele și divergențele de viziune ale Franței și Germaniei în privința autonomiei strategice, a se vedea: Cristina Bogzeanu, „Europa: (in)adaptarea la condițiile unui sistem internațional competitiv. De la criza democrației liberale la tendințe în Politica Externă și de securitate comună”, în: Florian Cîrciumaru (coord.), op. cit., pp. 82-91.

Studii Strategice este că „tendențele în planul modernizării și cheltuielilor fac puțin probabil ca statele membre ale UE să își acopere distanțele dintre capacități în următoarea decadă”²⁶.

La finalul anului trecut, a fost stabilită o nouă Comisie europeană, sub conducerea fostului ministru al apărării german – Ursula von der Leyen. Într-unul din primele discursuri, noul președinte al Comisiei europene își anunța intenția ca aceasta să fie una „geopolitică”²⁷. Declarații, precum cea a Înalțului reprezentant pentru afaceri externe și politică de securitate („Europa trebuie să învețe limbajul puterii”²⁸) sau a președintelui Franței („Europa trebuie să învețe să gândească și să acționeze (...) ca putere strategică”²⁹), conturează imaginea unei înțelegeri uniforme la nivelul UE privind necesitatea de a se adapta la un mediu internațional competitiv și de a-și dezvolta instrumentele necesare pentru aceasta.

O evoluție recentă, cu grad mare de relevanță pentru cursul pe care dezvoltarea apărării europene îl va cunoaște în perioada următoare, ține de negocierea cadrului financiar multianual al UE, pentru perioada 2021-2027 (*Multianual Financial Framework* – MFF). O analiză de tip „follow the money” asupra priorităților bugetare ale UE poate reflecta în ce măsură dezvoltarea dimensiunii militare a puterii UE este sau nu o prioritate pentru Bruxelles. Deoarece statele membre nu au agreat varianta finală a cadrului bugetar multianual 2021-2027, până la finele primului semestru al anului 2020, vom lua drept reper, în analiza noastră, propunerea Comisiei europene din 27 mai 2020³⁰, pe care o vom analiza în paralel cu Cadrul bugetar multianual 2014-2020³¹, concentrându-ne asupra principalelor domenii bugetate de Bruxelles (Tabelul nr. 1).

²⁶ *** , The Military Balance 2020, International Institute for Strategic Studies, 2020, p. 69.

²⁷ Matei Vișniec, „Ursula von der Leyen și noua sa Comisie europeană „geopolitică””, în *RFI România*, 27 noiembrie 2019, URL: <https://www.rfi.ro/special-paris-116344-ursula-von-derleyen-si-noua-sa-comisie-europeana-geopolitica>, accesat la 10.12.2019.

²⁸ Florin Ștefan, „Europa trebuie să învețe „limbajul puterii”, susține candidatul la postul de șef al diplomației UE la audierea din PE”, în *Agerpres*, 7 octombrie 2019, URL: <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2019/10/07/europa-trebuie-sa-invete-limbajul-puterii-sustine-candidatul-la-postul-de-sef-al-diplomatiei-ue-la-audiereadin-pe--381619>, accesat la 29.05.2020.

²⁹ *** , „The future of the EU. Emanuel Macron warns Europe: NATO is becoming brain-dead”, în *The Economist*, 7 November 2019, URL: <https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-warns-europenato-is-becoming-brain-dead>, accesat la 29.05.2020.

³⁰ *** , *Comunicare a Comisiei. Un buget care capacitează puterea de acțiune a planului de redresare pentru Europa*, Bruxelles, 27 May 2020, URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0442&from=EN>, accesat la 10.06.2020.

³¹ *** , „Long-term EU budget 2014-2020”, *EU Council*, URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/the-eu-budget/long-term-eu-budget-2014-2020/>, accesat la 25.06.2020.

Tabelul nr. 1: Comparație între capitolele bugetare din Cadrul Bugetar Multianual 2014-2020 și din Propunerea Comisiei Europene de Cadru Bugetar Multianual 2021-2027

MFF 2014-2020	Propunerea Comisiei Europene de MFF 2021-2027
1. Creștere inteligentă și inclusivă (con competiție pentru creștere economică și dezvoltarea de locuri de muncă: 125,61 de miliarde de euro; coeziune economică, socială și teritorială 324,94 de miliarde de euro)	1. Piața unică, inovare și sectorul digital 210,5 miliarde de euro
2. Dezvoltare durabilă: resurse naturale (Politica agricolă comună, pescuit, acțiuni pentru protejarea mediului înconjurător) 372,93 de miliarde de euro	2. Coeziune și valori 984,5 de miliarde de euro
3. Securitate și cetățenie (migrație și azil, granițe externe, securitate internă) 15,67 miliarde de euro	3. Resurse naturale și mediu 402 de miliarde de euro
4. Europa globală (ajutoare umanitare, asistență pentru dezvoltare) 58,70 de miliarde de euro	4. Migrație și gestionarea frontierelor 31,1 de miliarde de euro
5. Administrație 61,63 de miliarde de euro	5. Reziliență, securitate și apărare 29,1 de miliarde de euro
6. Compensări (agreate în 2014 pentru a crea condițiile necesare ca Croația să nu contribuie la bugetul UE într-o măsură mai mare decât cea în care beneficiază) 27 de milioane de euro	6. Vecinătate și întreaga lume 118,2 miliarde de euro
	7. Administrație publică europeană 74,6 de miliarde de euro

Deși propunerile Comisiei Europene vor fi cu siguranță negociate și nu vor avea aceeași bugetare în varianta finală a MFF 2021-2027, ele sunt relevante pentru că indică, fără doar și poate, prioritățile UE pe termen scurt și mediu. Din acestea, vom atrage atenția asupra formulării capitolelor *Migrație și gestionarea frontierelor*, *Reziliență, securitate și apărare*, *Vecinătate și întreaga lume*, toate incluzând, mai mult sau mai puțin explicit, dimensiunea de securitate și apărare. Chiar dacă domeniul *Reziliență, securitate și apărare* este mai puțin bugetat, prin comparație cu celelalte capitole, și, în plus, este de așteptat ca varianta finală a planului să conțină o alocare bugetară încă și mai redusă, introducerea lui în acest cadru multianual reflectă angajamentul clar către dezvoltarea acestuia. Mai mult, propunerea Comisiei pledează și pentru asigurarea unui sprijin puternic pentru autonomia strategică și securitatea europeană prin majorarea Fondului pentru securitate internă la 2,2 miliarde de euro și prin consolidarea Fondului european de apărare la un nivel de 8 miliarde de euro³².

³² *** , *Comunicare a Comisiei. Un buget care capacitează puterea de acțiune a planului de redresare pentru Europa*, Bruxelles, 27 mai 2020, URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0442&from=EN>, accesat la 10.06.2020.

Conform predicțiilor celor mai multe instituții din domeniu, pandemia va fi urmată de o criză financiară globală, a cărei amplitudine depinde de numărul de valuri de infectări cu SARS-Cov-2, dar și de eficiența măsurilor luate pentru a gestiona efectele în plan economic³³. Dacă avem în vedere efectul devastator al crizei economice și financiare mondiale din 2008 asupra bugetelor de apărare la nivel european, este de așteptat ca alocarea bugetară pentru securitate și apărare la nivelul UE să fie una redusă. De altfel, este deja anticipată pierderea unor programe de dezvoltare a capabilităților esențiale, cum ar fi cel de mobilitate militară, una dintre inițiativele fanion în apărare, care au întâlnit puține dezacorduri la nivel european³⁴.

Un alt factor care trebuie luat în calcul este imaginea referitoare la UE a cetățenilor europeni, în special asupra căii pe care UE ar trebui să o urmeze, având în vedere că aceasta se poate reflecta în opțiunile politice pe care le vor avea în viitor. Revenind la studiul ECFR asupra modului în care europenii au perceput cooperarea dintre actorii statali și sprijinul primit, în contextul pandemiei, este relevant faptul că răspunsurile lor vădesc că aceștia s-au simțit singuri (viziunile asupra SUA, Federației Ruse și Chinei), considerând și că instituțiile europene nu au făcut suficient pentru a-i ajuta. Însă foarte important este că, în consecință, răspunsurile lor reflectă o conștientizare a crizelor potențiale și o creștere a sprijinului pentru consolidarea cooperării în cadrul UE, pentru acțiunea coordonată și coerentă a UE, astfel încât să poată face față amenințărilor globale³⁵.

În ansamblu, circumstanțele curente cuprind o serie de factori care pot stimula și favoriza aprofundarea cooperării în planul apărării la nivelul UE, dar și o serie de aspecte care se pot transforma în obstacole, ce pot tergiversa concretizarea proiectelor din acest domeniu.

³³ ***, *OECD Economic Outlook 2020*, Issue 1, No. 107, OECD Publishing, Paris, pp. 191-195, URL: https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-outlook/volume-2020/issue-1_0d1d1e2e-en#page4; „World Bank”, European Union Overview, Last updated 17 April 2020, URL: <https://www.worldbank.org/en/country/eu/overview>, accesate la 20.06.2020.

³⁴ Daniel Fiott, „Will European Defence Survive Coronavirus?”, 27 martie 2020, *Elcano Royal Institute*, URL: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/commentary-fiott-will-european-defence-survive-coronavirus; Alexandra Brzozowski, „Europe’s Military Mobility: Latest Casualty of the EU Budget Battle”, în *Euractiv.com*, 25 februarie 2020, URL: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/europes-military-mobility-latest-casualty-of-eu-budget-battle/>, accesate la 20.04.2020.

³⁵ Susi Dennison, Pawel Zerka, „Together in Trauma: Europeans and the World after Covid-19”, *European Council on Foreign Relations*, iunie 2020, URL: https://www.ecfr.eu/publications/summary/together_in_trauma_europeans_and_the_world_after_covid_19, accesat la 20.06.2020.

Tabelul nr. 2: Analiză SWOT privind dezvoltarea dimensiunii de securitate și apărare a UE

Puncte tari (Strengths)	Puncte slabe (Weaknesses)
- Inițiativele europene în planul dezvoltării de capacități la nivelul UE: Planul de Dezvoltare a Capabilităților, PESCO, CARD, EDF; - EUGS 2016 – primul document strategic elaborat la nivelul UE, cu un puternic accent pus pe dimensiunea hard a puterii.	- Curente politice eurosceptice în dezvoltare, cu efecte asupra coeziunii UE și, implicit, asupra voinței politice necesare dezvoltării capabilităților; - Dacă MFF reduce mult bugetul pentru EDF, programele destinate mobilității militare și programul spațial ar putea fi anulate. - Diferențe ale viziunii actorilor europeni (în special, Franța și Germania) asupra implicațiilor autonomiei strategice (creșterea independenței strategice, în raport cu SUA vs. creșterea capacității de asumare de către UE a unor responsabilități crescute în domeniul apărării).
Oportunități (Opportunities)	Amenințări (Threats)
- Lideri europeni care susțin și impulsionează dezvoltarea acestei dimensiuni; - Asumarea de către Comisia europeană a unui „rol geopolitic”; - Menținerea conflictualității la nivel internațional, precum și a competiției pentru putere – capacitate de a susține și a impulsiona inițiativele de dezvoltare în planul apărării, inclusiv în domeniul capabilităților; - Formarea unui curent de opinie, conform căruia cooperarea la nivel european trebuie îmbunătățită.	- Criza economică previzionată în perioada următoare, ce ar putea determina reducerea investițiilor în apărare; - Acțiuni de dezinformare orientate către scăderea încrederii în viabilitatea proiectului european; - Legătura din ce în ce mai puternică dintre liderii naționaliști, de extremă dreapta, din Europa și Federația Rusă; - Atitudinea reticentă a SUA față de inițiativele europene de dezvoltare a capabilităților; - În perioada postpandemie, este probabil ca bugetele pentru apărare să scadă.

Incluzând într-o analiză SWOT factorii care pot susține sau favoriza continuarea inițiativelor UE în domeniul apărării, în special în dezvoltarea capabilităților necesare obținerii autonomiei strategice (Tabelul nr. 2), observăm că punctele slabe ale UE, precum și factorii externi care fac dificilă continuarea acestora sunt mai numeroase, în comparație cu punctele tari și cu oportunitățile. Prin urmare ne putem aștepta ca, pe termen scurt și mediu, UE să avanseze pe această direcție într-un ritm lent, însă menținându-și aspirația de a-și forma o bază de capacități necesară atingerii capacității de acțiune în domeniul apărării.

Concluzii

În lucrarea de față, am plecat de la analiza dinamicii la nivelul UE prin prisma solidarității sau a lipsei acesteia, în contextul pandemiei, în raport cu atribuțiile asumate de UE, încercând, ulterior, să estimăm gradul în care impactul pandemiei asupra coeziunii europene poate afecta continuarea proiectelor subsumate dezvoltării autonomiei strategice a UE. Concluziile demersului pot fi rezumate astfel:

1. Pandemia a lovit spațiul european într-una dintre perioadele cele mai bogate în provocări, în care solidaritatea europeană era deja pusă sub semnul întrebării de o serie de tendințe formulate în anii trecuți – Brexitul, derapajele statelor membre de la standardele valorice ale UE, ascensiunea formațiunilor politice de extremă dreapta la conducerea unor state membre, disensiunile cu partenerul strategic american, dificultatea conturării unei viziuni unitare solide asupra direcțiilor majore ale UE (uneori, chiar și între Franța și Germania), relațiile tensionate cu Turcia, aplicarea unei strategii de șantaj din partea Ankarei în relație cu UE, valorificând rolul său crucial în problema migrației sunt doar câteva dintre problemele care marceau cursul UE înainte de pandemie. Șocul reprezentat de pandemie, precum și acțiunile de dezinformare din partea unor actori terți au capacitatea de a adânci lipsa de coeziune la nivelul UE. Același șoc poartă însă cu sine potențialul de a favoriza aprofundarea cooperării dintre statele membre, pentru a face față unor riscuri și amenințări care nu pot fi gestionate decât împreună și punând laolaltă resursele de care dispun într-un mod coordonat.

2. Negocierile adesea dificile în ceea ce privește cadrul bugetar multianual sau planul de redresare economică nu constituie, în mod necesar, un semnal asupra lipsei de solidaritate. Dezbaterile, dezacordul, negocierea soluțiilor au fost aspecte constante și firești de-a lungul existenței Uniunii. Important este nici să nu supralicităm și nici să nu sublicităm aceste fenomene. Apelul la documentele oficiale, analiza intereselor și priorităților statelor membre pot oferi o imagine mult mai obiectivă asupra gradului în care dezacordul la nivelul UE înseamnă și lipsă de solidaritate.

3. Reacția UE în gestionarea șocului strategic, atunci când pandemia a ajuns pe teritoriul european, a fost într-adevăr una întârziată. Principala cauză a fost faptul că statele membre fie se confruntau deja cu un număr ridicat de infectări, fie își concentraseră principala linie de efort către pregătirea la nivel național, pentru a gestiona o criză sanitară a cărei producere era aproape certă. Însă, la o analiză a instrumentelor disponibile asupra responsabilităților asumate prin tratat și asupra măsurilor întreprinse, **acțiunile coordonate de Bruxelles în gestionarea pandemiei au fost în concordanță cu capacitatea instituțională și financiară a organizației. Amploarea efectelor pandemiei a făcut însă ca acestea să pară sau chiar să fie insuficiente**, fapt valorificat în campaniile de dezinformare, lansate de Federația Rusă și China, în acest context.

4. Criza sanitară a reflectat greutatea comunicării strategice atât la nivelul UE, cât și la cel național. **Ceea ce nu este comunicat eficient la nivelul instituțiilor europene este exploatat la maximum de către actori terți, în beneficiul propriu.**

5. Apărarea europeană, cel mai probabil, nu va cunoaște într-un orizont scurt de timp o dezvoltare accelerată, însă angajamentul pentru dezvoltarea ei, cel puțin la nivel politic, este unul deja consistent. În plus, inițiativele deja lansate în materie

de dezvoltare a capabilităților militare necesare pot constitui, în opinia noastră, un fundament solid care să susțină dezvoltarea dimensiunii *hard* a puterii UE. Aceasta cu atât mai mult cu cât sistemul internațional este deja înscris, în mod clar, într-o inerție a competitivității dintre marile puteri, dinamica mediului internațional de securitate nu se anunță a fi una mai puțin conflictuală, iar regiunile învecinate UE continuă să rămână surse de instabilitate transregională. În această ordine de idei, pandemia de coronavirus va genera cu certitudine efecte nefaste asupra susținerii bugetare a acestui domeniu, însă provocările de securitate, alături de beneficiile cooperării în materie de securitate și apărare la nivelul UE pot constitui, pe termen lung, impulsurile necesare evoluției.

6. Din punctul de vedere al efortului financiar necesar reducerii impactului economic al pandemiei, putem aprecia că actualul context este, poate, unul dintre cel mai puțin favorabil dezvoltării dimensiunii de securitate și apărare la nivelul UE. Însă ***gradul înalt de competitivitate la nivelul mediului internațional, incertitudinea pe care o generează și menținerea instabilității regionale, care pot fi sursa unor noi crize și amenințări, alături de frecvențele disensiuni dintre actorii europeni, pe de o parte, și SUA, de cealaltă, pot constitui stimuli pentru dezvoltarea unei dimensiuni hard a puterii UE. Presiunea de a face față unor pericole externe, pe care nu le pot înfrunța unilateral, are potențialul de a determina statele europene să își aprofundeze integrarea în domeniul apărării.***

EFECTE ÎN PLANUL SECURITĂȚII ȘI TENDINȚE GEOPOLITICE, GENERATE DE PANDEMIA DE COVID-19 ÎN ORIENTUL MIJLOCIU

*Dr. Mirela ATANASIU**

La începutul anului 2020, atenția statelor și organizațiilor internaționale s-a concentrat asupra combaterii pandemiei globale generate de SARS-CoV-2 (COVID-19)¹. Criza a izbucnit într-un moment în care Orientul Mijlociu este caracterizat de conflictualitate și frământare politică. De altfel, pandemia a dezvăluit și, în unele cazuri, a exacerbato serie de vulnerabilități ale statelor din această regiune, în special ale sistemelor naționale de sănătate.

Identificarea efectelor pandemiei de COVID-19 și a tendințelor geopolitice generate în Orientul Mijlociu se realizează pe baza analizării evoluției unei serii de indicatori cantitativi și calitativi, în contextul afectării vizibile, de această criză, a cel puțin trei domenii majore ale securității: medical, economic și social. Astfel, printre indicatorii de analizat, în contextul pandemiei, sunt unii specifici, derivați din manifestarea crizei, și alții, apăruiți în contextul identificării capacității de răspuns guvernamental la criza pandemică.

** Dr. Mirela ATANASIU este cercetător științific gradul II la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București. E-mail: atanasiu.mirela@unap.ro*

¹ N.A.: Virusul, denumit în limbaj medical, SARS-CoV-2, dar denumit, generic, în mass-media, COVID-19, face parte din familia numeroasă de coronavirusuri care pot provoca boli ce variază de la răceala comună până la sindromul respirator sever acut (SARS). A se vedea: ***, *Middle East respiratory syndrome coronavirus (MERS-CoV)*, Organizația Mondială a Sănătății, 11 martie 2019, URL: [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/middle-east-respiratory-syndrome-coronavirus-\(mers-cov\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/middle-east-respiratory-syndrome-coronavirus-(mers-cov)), accesat la 20.05.2020.

Indicatori specifici crizei de sănătate sunt cei ce țin de masa umană afectată de COVID-19 (număr persoane îmbolnăvite/decedate/în stare critică/vindecate), indicatorii economici sunt analizați pentru identificarea tendințelor regionale, ca urmare a manifestării pandemiei, între care sunt vizați inflația monedelor naționale, prețul petrolului, PIB-ul, șomajul și sectoarele industriale cele mai afectate, iar pentru identificarea stării de securitate socială, considerăm ca indicatori: amplificarea/ atenuarea tensiunilor interne dintre partidele politice, a protestelor, activismului antiguvernamental online, tensiunilor xenofobe și violenței domestice, eliberarea deținuților, gradul de respectare a restricțiilor de către populație, evoluția relațiilor intra/interstatale etc.

Capacitatea de răspuns guvernamental, în contextul desfășurării activităților de management al crizei, provocată de pandemie, o măsurăm cu indicatori de lucru, precum: facilitățile sanitare, utilizate pentru combaterea infectării cu acest virus (număr spitale/paturi în spitale/ventilatoare/teste administrate etc.); grila de măsuri luate pentru prevenirea și limitarea răspândirii virusului (restricționarea unor drepturi și libertăți, precum circulația liberă a persoanelor, dreptul la educație, dreptul la adunări populare etc.); impunerea unor măsuri sanitare; alocarea unor bugete de urgență pentru infrastructurile sanitare; unele măsuri de reziliență economico-financiară, pentru susținerea și relansarea economiilor naționale. Precizăm că rezultatele analizei de față trebuie considerate sub rezerva raportării de către state a unor date incomplete sau inexacte și în contextul unui cadru de analiză cu un număr restrâns de indicatori.

1. Efectele triplei crize generate de COVID-19 în Orientul Mijlociu

COVID-19 este al doilea coronavirus care afectează Orientul Mijlociu, după sindromul respirator (MERS), raportat în Arabia Saudită, în 2012². De altfel, MERS-CoV era încă prezent la sfârșitul lunii ianuarie 2020, Organizația Mondială a Sănătății (OMS) prezentând faptul că „un total de 2.519 de cazuri confirmate de MERS ... au fost raportate la nivel global, majoritatea acestor cazuri înregistrându-se

² N.A.: O serie de state au raportat cazuri de sindrom respirator în Orientul Mijlociu (MERS). Unele au fost din apropierea Peninsulei Arabe: Bahrain, Iran, Iordania, Kuweit, Liban, Oman, Qatar, Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite și Yemen. Altele s-au înregistrat în afara Peninsulei, rezultat al călătoriilor unor persoane dinspre Orientul Mijlociu: Algeria, Austria, China, Egipt, Franța, Germania, Grecia, Italia, Malaysia, Olanda, Filipine, Republica Coreea, Thailanda, Tunisia, Turcia, Marea Britanie și SUA. A se vedea: ***, „Middle East Respiratory Syndrome (MERS)”, *Centers for Disease Control and Prevention*, 2 august 2019, URL: <https://www.cdc.gov/coronavirus/mers/index.html>, accesat la 02.03.2020.

în Arabia Saudită (2.121)³. Ulterior, în 29 ianuarie 2020⁴, Emiratele Arabe Unite (EAU) au raportat primul caz pozitiv cu SARS-CoV-2 (COVID-19), din Orientul Mijlociu (o femeie sosită din Wuhan, China). Alte state din Orientul Mijlociu au fost cuprinse, rând pe rând, de pandemie⁵: Iran – 19 februarie; Israel, Liban – 21 februarie; Kuweit, Oman, Irak, Bahrain – 24 februarie; Qatar – 27 februarie; Arabia Saudită, Iordania – 2 martie; Turcia – 11 martie (dată la care OMS declara criza de sănătate publică, generată de SARS-CoV-2, drept pandemie); Siria – 23 martie; Yemen – 10 aprilie.

1.1. Criza de sănătate

La câteva luni de la declanșarea pandemiei, în 22 mai 2020, OMS arăta că Mediterana de Est constituia a treia cea mai grav afectată regiune a lumii la momentul respectiv, după America și Europa⁶, cu un număr total de 384.590 de cazuri de infectări⁷. Cele mai multe cazuri de infectări din regiune se înregistrau în Turcia, Iran, Arabia Saudită, Qatar, EAU, Kuwait și Israel (prezentate în Figura nr. 1), dar existau cazuri raportate și în celelalte state, inclusiv în entitățile statale problematice din punctul de vedere al securității și stabilității regionale⁸: Irak (3.877), Teritoriile Palestiniene Ocupate (596), Yemen (184), Siria (58). De altfel, în Siria și Yemen, COVID-19 a ajuns ceva mai târziu, plus că, deși cifrele erau reduse, este probabil ca acestea să fi fost subraportate. Avantajul acestor state este totuși că nu sunt atât de accesibile, ceea ce limitează transmiterea comunitară. Totuși există posibilitatea ca nivelul de transmisibilitate să crească, iar infrastructurile slabe de sănătate, situația economică sărăcăcioasă și imposibilitatea achiziționării de resurse medicale să ducă la înrăutățirea situației umanitare a acestora. Totuși, până la jumătatea anului 2020, pe măsură ce noul coronavirus continuă să se răspândească în Orientul Mijlociu, regiunea, de obicei în conflict, a devenit ceva mai liniștită, deși impactul pandemiei este puternic.

³ *** , *MERS Situation Update January 2020*, Regional Office for the Eastern Mediterranean, *Organizația Mondială a Sănătății*, 2020, URL: <https://applications.emro.who.int/docs/EMCS-R254E.pdf?ua=1&ua=1>, accesat la 02.04.2020.

⁴ *** , „Coronavirus: UAE confirms first case in family from Wuhan”, AFP via PTI, 29 ianuarie 2020, URL: <https://english.manoramaonline.com/news/world/2020/01/29/coronavirus-uae-first-case-in-middle-east.html>, accesat la 21.05.2020.

⁵ N.A.: Date preluate de pe website-ul Organizației Mondiale a Sănătății. A se vedea: *** , „WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard”, *WHO*, 19 februarie 2020, URL: https://covid19.who.int/?gclid=Cj0KCQjwudb3BRC9ARI_sAEa-vUtZVD6Clxc_HpSRrctKlKgiZR4Pv5T8egvr5AT-Cf4wFfLyHQj1QYwaAmc_EALw_wcB, accesat la 26.05.2020.

⁶ N.A.: OMS consideră, în analiza sa, următoarele regiuni: America, Europa, Mediterana de Est, Pacificul de Vest, Asia de Sud-Est și Africa. A se vedea: *** , „WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard”, *doc. cit.*

⁷ *Idem.*

⁸ *Idem.*

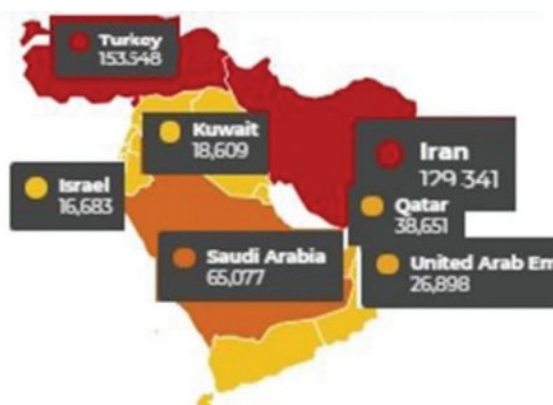

Figura nr. 1: Evoluția crizei COVID-19 în unele state din Orientul Mijlociu la 20 mai 2020⁹

În cele ce urmează, pentru statele cele mai afectate din Orientul Mijlociu, identificate în Figura nr. 1, vom stabili unele coordonate ale crizei, pe baza indicatorilor de sănătate, economici și de securitate stabiliți.

Tabelul nr. 1: Date cantitative ale masei critice umane afectate de COVID-19¹⁰

Indicatori cantitativi ai stării de sănătate la 22 mai 2020 ¹¹	State din Orientul Mijlociu ¹²						
	Iran	Turcia	Arabia Saudită	Qatar	EAU	Kuweit	Israel
Nr. de persoane îmbolnăvite/populația totală ¹³ = rata îmbolnăvire la nivel național (%)	129.341/83.871.454 = 0,15	153.548/84.237.509 = 0,18	65.077/34.751.777 = 0,19	38.651/2.875.446 = 1,34	26.898/9.876.944 = 0,27	18.609/4.263.365 = 0,44	16.690/8.640.028 = 0,19
Număr de persoane îmbolnăvite în ultima zi de analiză	2.392	961	2.532	1.554	894	1041	16
Nr. de cazuri critice	2.655	820	281	171	1	181	47
Nr. de pers. decedate	7.249	4.249	351	17	237	129	279
Nr. de pers. vindecate	100.564	114.990	36.040	7.288	12.755	5.205	13.915

Efectul direct al pandemiei actuale îl reprezintă îmbolnăvirea accelerată a populației, ca urmare a transmisibilității sale ridicate, cu o rată a mortalității

⁹ Hartă prelucrată de autor, cu date preluate de pe website-ul Al Jazeera. Detalii la: ***, „Middle East and North Africa. Countries with confirmed cases of COVID-19”, Al Jazeera, 22 mai 2020, URL: <https://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2020/03/covid-19-charts-maps-200310163714493.html>, accesat la 22.05.2020.

¹⁰ Situație statistică realizată de autor cu ajutorul surselor menționate în cadrul tabelului.

¹¹ Date preluate din surse online: ***, „COVID-19 Coronavirus Pandemic”, Worldometers, 22 mai 2020, URL: <https://www.worldometers.info/coronavirus/?from=groupmessage#countries>, accesat la 22.05.2020.

¹² N.A.: Statele Orientului Mijlociu incluse în tabel sunt cu cele mai multe cazuri active în regiune (cazuri active = nr. total de cazuri de infectare – persoane vindecate), de la stânga la dreapta.

¹³ N.A.: Cazurile confirmate de COVID-19 nu reprezintă adevărata expresie a realității în fiecare țară deoarece numărul de cazuri confirmate depinde, în mare măsură, de gradul de testare, astfel încât se

mult mai ridicată, în rândul vârstnicilor și al persoanelor cu comorbidități¹⁴. La 22 mai 2020, Turcia și Iranul se numărau în topul primelor zece state ale lumii, primele cele mai afectate din Orientul Mijlociu, cu cel mai mare număr de infectări cu noul coronavirus¹⁵. De asemenea, la nivel regional, tot aceste două state înregistrau cel mai mare număr de persoane decedate din această cauză, dar și cazuri critice care necesitau ventilare pulmonară și trebuiau să fie internate în facilități de terapie intensivă; deși Qatarul avea cea mai mare rată de îmbolnăvire a populației la mia de locuitori – 1,34 –, înregistra cea mai scăzută mortalitate (Tabelul nr. 2). Dintre statele analizate, conform rezultatelor testărilor, la data menționată, considerând relația constituită din *numărul total de cazuri – număr de cazuri noi în ziua de analiză - număr total de persoane decedate – număr de cazuri noi, număr persoane aflate în stare critică*, Iranul se confruntă cu cea mai mare criză de COVID-19 din Orientul Mijlociu, după ce, în 2019, a fost victima și a unui virus poliomieltic¹⁶, iar anul 2020 demarase cu inundații masive și cu invazii de lăcuste. De altfel, situația pandemică din statul iranian, la sfârșitul lunii iunie 2020, este și mai dramatică, numărul celor infectați dublându-se, existând, la acest moment, aproximativ 40.000 de cazuri active, iar numărul deceselor depășind 10.000 de indivizi; în acest context, se suspectează apariția unui „al doilea val”¹⁷. Cu toate acestea, la nivel regional, în ceea ce privește efectul îmbolnăvirii populației, în contextul pandemiei, este posibil ca Iranul să nu fie, în mod real, cel mai afectat stat, deoarece numărul sau densitatea de cazuri, în rândul populației, poate fi subestimat pentru țările aflate în conflict militar (Yemen, Siria, Irak), care nu dețin resursele sau posibilitatea de a desfășura activități ample de testare, pentru identificarea persoanelor infectate, și nici infrastructură medicală

ajunge ca țările care efectuează un număr mai mare de teste să apară în topul îmbolnăvirilor, iar state care nu au un proces activ de testare par a fi mai puțin atinse de pandemie.

¹⁴ *** „New coronavirus death rate estimates show how sharply the risk rises with age”, *L.A. Times*, 31 martie 2020, URL: <https://www.latimes.com/science/story/2020-03-31/coronavirus-death-rate-estimates-show-risk-rising-sharply-with-age>, accesat la 22.05.2020.

¹⁵ N.A.: La nivel global, în funcție de cazurile confirmate pe primele locuri se situau: SUA – 1.501.876, Federația Rusă – 308.705, Brazilia – 271.268, Marea Britanie – 248.822, Spania – 232.037, Italia – 226.699, Germania – 176.007, Turcia – 151.615, Franța – 140.959, Iran 126.949. A se vedea: *** „WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard”, *Organizația Mondială a Sănătății*, 20 mai 2020, URL: https://covid19.who.int/?gclid=Cj0KCQjwzZj2BRDVARIsABs3l9JDWOZ2EqPqQYTg8hEhrY-A426UhzpCmOevBhhijEmg0rW7GZek67AaApKyEALw_wcB, accesat la 21.05.2020.

¹⁶ N.A.: La 9 mai 2019, Rețeaua Globală de Laborator Polio (GPLN) a notificat OMS despre detectarea poliovirusului sălbatic de tip 1 (WPV1) în districtul Konarak, provincia Sistan-Balucistan, Republica Islamică Iran. A se vedea: *** „Wild poliovirus type 1 – Islamic Republic of Iran. Disease outbreak news”, *Organizația Mondială a Sănătății*, 24 mai 2019, URL: <https://www.who.int/csr/don/24-may-2019-wild-polio-virus-islamic-republic-of-iran/en/>, accesat la 24.05.2020.

¹⁷ Ali Zulfikar, „Coronavirus: Has a second wave of infections hit Iran?”, *BBC News*, 25 iunie 2020, URL: <https://www.bbc.com/news/52959756>, accesat la 26.06.2020.

adekvată, pentru desfășurarea unei activități ample de management al unei crize de sănătate grave, precum cea generată de COVID-19.

Efecte indirecte negative, în planul sănătății populației generate de COVID-19, sunt stoparea vaccinării a aproximativ 80 de milioane de copii împotriva difteriei, pojarului și poliomielitei¹⁸, fapt ce îi expune acestor riscuri, precum și lipsa sau limitarea accesării de către populația cu boli cronice a serviciilor de asistență medicală de urgență sau a medicamentăției optime, ca urmare a restricțiilor sanitare instituite în spitale, a celor privind circulația persoanelor sau a epuizării stocurilor pentru anumite medicamente, strict necesare indivizilor cu alte afecțiuni medicale.

1.2. Criza economică

Alături de efectele în domeniul sănătății, urmările pandemiei de COVID-19 încep a se resimți și în plan economic, peste tot în lume. În prezent, se știe prea puțin despre cele pe termen mediu sau lung, deși Fondul Monetar Internațional a prezis că „pandemia va declanșa cea mai gravă criză economică, de la Marea Depresiune”¹⁹. Același for arăta că aproape fiecare economie din regiunea Orientului Mijlociu și a Africii de Nord (MENA) se va micșora în acest an, cu scăderi care vor varia de la 1,1%, pentru Kuweit, la 12%, pentru Liban²⁰. De asemenea, Iranul, deja slăbit economic de sancțiunile politico-economice, menținute de SUA și, aparent, cel mai afectat dintre statele analizate, se menține pe o pantă economică descendentă. De aceea am concentrat această analiză pe efectele imediate asupra unor indicatori macroeconomici determinați sau determinabili, pe termen scurt și mediu, și a unor sectoare ale economiei afectate în statele Orientului Mijlociu, așa după cum sunt prezentate în tabelele următoare.

¹⁸ *** „WHO, Gavi and UNICEF warn that disruption to routine vaccination leaves at least 80 million children at risk”, *Organizația Mondială a Sănătății*, 22 mai 2020, URL: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/events-as-they-happen>, accesat la 25.05.2020.

¹⁹ Kristalina Georgieva, „Exceptional Times, Exceptional Action: Opening Remarks for Spring Meetings Press Conference”, *International Monetary Fund*, 15 aprilie 2020, URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/04/15/sp041520-exceptional-times-exceptional-action>, accesat la 23.05.2020.

²⁰ *** „World Economic Outlook, April 2020: The Great Lockdown”, *International Monetary Fund*, aprilie 2020, URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>, accesat la 22.05.2020.

Tabelul nr. 2: Date economice, rezultate ale COVID-19

Evoluția unor indicatori macroeconomici			
Monedele naționale, raportate la dolarul american ²¹	Orientul Mijlociu	31 decembrie 2019	26 mai 2020
	Lira turcească	1 TRY = 0.1681 USD	1 TRY = 0.1487 USD
	Rialul iranian	1 IRR = 0,000024 USD	1 IRR = 0,000024 USD
	Rialul saudit	1 SAR = 0.2669 USD	1 SAR = 0.2161 USD
	Rialul qatarian	1 QAR = 0.2747 USD	1 QAR = 0.2224 USD
	Dirhamul (EAU)	1 AED = 0.2723 USD	1 AED = 0.2723 USD
	Dinar kuweitian	1 KWD = 3.3036 USD	1 KWD = 3.2415 USD
Prețul petrolului (\$/baril) ²²	Shekel	1 ILS = 0.2896 USD	1 ILS = 0.2853 USD
	Tranzacții cu petrol	30 decembrie 2019	26 mai 2020
	OPEC ²³	68,89	29,75
	BRENT	68,44	35,53
	WTI	61,68	34,35

Inflația reprezintă un indicator important al evoluției situației economice a unui stat. De exemplu, economia Turciei, deși a avut probleme și înainte de izbucnirea coronavirusului, odată cu pandemia, ea este în cădere, fapt evidențiat de prăbușirea lirei turcești față de dolar. Mai mult, evoluția cursurilor monedelor naționale ale majorității statelor Orientului Mijlociu, în luna mai a anului 2020, arăta că economia regională era în descreștere. Ulterior, în luna iunie 2020, ca urmare a repornirii activităților economice, monedele naționale ale majorității statelor din această regiune și-au revenit, unele chiar la cote mai bune decât cele de dinainte de declanșarea pandemiei (1 ILS = 0,2907 USD; SAR = 0,2666 USD; 1 KWD = 3,2478 USD), sfidând contextul actual, în care instabilitatea monetară reprezintă o tendință globală.²¹

Un alt efect economic al pandemiei este scăderea prețului petrolului, care a rezultat direct din oprirea activității în majoritatea sectoarelor industriale, ceea ce provoacă turbulențe în întreaga economie regională. Dintre țările analizate, cinci sunt petroliere, Iranul și alte 4 state membre ale Consiliului de Cooperare al Golfului/CCG (EAU, Qatar, Arabia Saudită și Kuweit) – organizație politică și economică importantă, în plan regional. De altfel, sursa principală de profit a majorității statelor Orientului Mijlociu este producția și exportul de petrol, excepție făcând Turcia și Israelul, dintre țările analizate în studiul de față. În ultimii ani, statele petroliere (de exemplu, planul *Vision 2030*, al Arabiei Saudite) se străduiesc să își diversifice portofoliul economic, dar criza a acționat major și asupra acestei intenții. De altfel, măsurile restrictive, precum

²¹ N.A.: Cursurile monedelor statelor din Orientul Mijlociu au fost preluate de pe website-ul Pound Sterling Live, URL: <https://www.poundsterlinglive.com/>, accesat la 23.05.2020.

²² ***, „Weekly Brent, OPEC basket, and WTI crude oil prices from December 30, 2019 to May 26, 2020 (in U.S. dollars per barrel)”, Statista, URL: <https://www.statista.com/statistics/326017/weekly-crude-oil-prices/>, accesat la 27.05.2020.

²³ N.A.: Organizația țărilor exportatoare de petrol (OPEC) controlează cea mai mare parte a producției și distribuției de petrol (în 2018, deținea 79,4% din rezerva globală), determinând deseori prețurile pentru furnizorii de petrol, dar și pentru țări. De altfel, Iran, Irak, Kuweit, Arabia Saudită, EAU sunt membre ale acesteia. A se vedea mai mult la: ***, „OPEC share of world crude oil reserves, 2018”, OPEC Annual Statistical Bulletin 2019, Organization of the Petroleum Exporting Countries, 2019. URL: https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm, accesat la 27.05.2020.

întreruperea totală sau parțială a activității economice și activarea politicii „Stai acasă azi, să poți călători mâine”, promovată de către Organizația Mondială a Turismului, au făcut ca unele sectoare industriale (industria petrolieră, comerțul, turismul, transporturile și serviciile) să sufere efecte negative importante (Tabelul nr. 3).

Tabelul nr. 3: Sectoare afectate major de COVID-19

Sectoare	Indicatori și efecte pe sectoare industriale afectate
Industria petrolieră	- a scăzut prețul petrolului brut la un minim istoric, deoarece pandemia de COVID-19 a sporit incertitudinile privind piața globală și a redus cererea pentru combustibili, iar depozitele terestre au ajuns la limită; - s-a produs scăderea bruscă a cererii interne și externe de bunuri, dar și de produse obținute din petrol, ca urmare a reducerii activităților economice; - s-a oprit producția în domeniul petrolier, din cauza plafonării consumului global, dar și a lipsei de forță de muncă dispusă să-și riște securitatea sanitară.
Comerțul	- s-a accentuat tendința de economisire/restrângere a consumului de către beneficiarii familiari, pe seama restricțiilor financiare, cauzate de șomajul generat de închiderea activităților economice; - s-a produs scăderea bruscă a cererii interne și externe de bunuri și produse de larg consum (cu excepția produselor alimentare și farmaceutice); - micii întreprinzători au suferit major, fiind ultimii sprijiniți de stat, prioritate având marile companii; - companiile caută să-și diversifice furnizorii, favorizându-i pe cei locali, chiar și la costuri mai mari, astfel încât lanțurile de aprovizionare au devenit mai degrabă locale decât globale.
Turismul	- impactul măsurilor luate pentru combaterea COVID-19, precum restricția mișcării, închiderea facilităților de cazare, a obiectivelor culturale și a atracțiilor naturale, anularea sau amânarea evenimentelor și adunărilor, a contribuit la blocarea turismului național și internațional (de exemplu, COVID-19 a provocat o scădere de 22% la sosiri turistice internaționale, în primele trei luni ale anului 2020, când pandemia încă nu cuprinsese întreaga lume²⁴), fapt care arată deja că vor exista repercusiuni economice enorme, inclusiv prin pierderea veniturilor rezultate din activitatea turistică și de agrement și prin generalizarea șomajului în acest sector; - odată cu redeschiderea graduală a unităților turistice, în acestea au fost stabilite și au început a fi implementate măsuri restrictive de sănătate și igienă, pentru a minimiza riscul răspândirii virusului (măsuri de păstrare a distanței sociale, sistarea sau limitarea activității locațiilor de alimentație publice, purtarea măștilor în spațiile închise, acțiuni de dezinfecție etc.).
Transporturile	- pandemia are un efect negativ puternic asupra transportului public de persoane, majoritatea statelor sistând integral această formă de transport, unele menținându-l într-o formă limitativă (de exemplu, Turcia a interzis accesul în mijloacele de transport public a persoanelor de peste 65 de ani, pentru câteva luni²⁵); - aeroporturile din Orientul Mijlociu fac parte din platforma de legătură majoră pentru fluxurile de transport aerian est-vest, astfel încât, la blocarea accesului/ieșirea pasagerilor în/din diferite state²⁶ s-a paralizat transportul internațional, acestea suspendându-și temporar operațiunile, cu excepția zborurilor pentru transportul de mărfuri și a zborurilor de urgență, sau și-au redus frecvența zborurilor; - granițele, deși închise, au permis transportul de echipament și produse medicale; - în ceea ce privește transportul maritim, porturile și terminalele sunt operaționale, cu întârzieri cauzate de programul de lucru redus al transportatorilor și personalului serviciilor vamale, măsurilor preventive și capacității reduse a acestora, în contextul asigurării distanțării sociale. De aceea volumul de mărfuri tranzitate prin porturi este scăzut; - centrul de greutate al activității transportatorilor s-a mutat de la transportul de persoane între diferite repere geografice, la păstrarea unui sistem operațional de bază pentru combaterea COVID-19 și implementarea măsurilor specifice, în contextul reluării limitate a activității de transport.
Alte servicii	- segmentul Hoteluri, Restaurante și Cafenele (HORECA), care cuprinde 30% din economia GCC, a fost afectat în mod deosebit, deoarece aproximativ 20% din veniturile sale sunt legate de turism²⁷; - restricțiile de călătorie au încetinit sectorul alimentar și al băuturilor alcoolice și non-alcoolice; - serviciile medicale sunt suprasolicitate în majoritatea statelor Orientului Mijlociu; - pandemia a catalizat o creștere fără precedent a serviciilor și tehnologiilor digitale.

²⁴ *Idem*, p. 2.

Principalul efect asupra acestor sectoare îl reprezintă șomajul generalizat. De exemplu, în Iran, unde piața muncii suferea deja de un deficit de locuri de muncă, după apariția crizei, rata șomajului a ajuns de la 20% până spre 35%, în câteva luni²⁸. Aceeași problemă este vizibilă și în celelalte state petroliere, cu angajați sezonieri extranaționali, care au fost concediați și mulți returnați în statele de origine. În consecință, pe lângă afectarea populației autohtone, aflată în imposibilitatea de a-și achita obligațiile financiare în societate, pandemia aduce o lovitură și fluxului financiar dinspre statele bogate către cele mai sărace, provenit din munca depusă de imigranți, care suplineau veniturile familiilor lor din țara de proveniență.

Multe țări din întreaga lume au restricționat traficul intern și internațional doar la serviciile de transport rutier de mărfuri de maximă necesitate, închiderea transportului de persoane provocând deficit ramurilor economice ale transporturilor și turismului internațional, care reprezintă o sursă importantă de venit pentru multe țări. Turismul joacă un rol important în economiile multor țări din Orientul Mijlociu (Iran, Oman, Israel, Turcia), fiecare cunoscută pentru patrimoniul său cultural, piețele de suveniruri și/sau plajele de nisip. Astfel, în Orientul Mijlociu, turismul reprezintă 8,7% din Produsul Intern Brut (PIB) al regiunii și sprijină 5,4 milioane de locuri de muncă, pierderile cauzate de pandemie fiind estimate la aproape 7 miliarde de dolari, pe lună²⁹. Putem adăuga că șocul economic global, generat de coronavirus, afectează, în special, economiile din Orientul Mijlociu, din cel puțin două motive: „*legătura strânsă cu China în ceea ce privește comerțul și serviciile*”³⁰, care a afectat, în primă instanță, prin micșorarea veniturilor venite

²⁵ Alex Ciutacu, „Turcia le interzice cetățenilor mai bătrâni de 65 de ani să iasă din casă”, *Ziarul Financiar*, 21 martie 2020, URL: <https://www.zf.ro/business-international/turcia-le-interzice-cetatenilor-mai-batrani-de-65-de-ani-sa-iasa-din-casa-19007653>, accesat la 02.06.2020.

²⁶ N.A.: Prima măsură, în februarie 2020, a fost blocarea zborurilor din și spre China (cu excepția celor spre/dinspre Beijing și Hong Kong). Ulterior, s-au implementat măsuri suplimentare, precum screening-ul termic al pasagerilor sosiți și utilizarea obligatorie a pașaportului pentru resortisanții CCG, pentru a călători în regiune. În luna martie 2020, rutele europene și cele dintre țările Orientului Mijlociu au fost suspendate. A se vedea: Xavier Esparrich, „Outlook of the impact of COVID-19 on the Middle East air transport sector”, ALG, URL: <https://algnewsletter.com/aviation/outlook-of-the-impact-of-covid-19-on-the-middle-east-air-transport-sector/>, accesat la 09.06.2020.

²⁷ Sarwant Singh, „COVID-19: Implications and Opportunities for Growth in the GCC Region”, Frost & Sullivan, 16 aprilie 2020, URL: <https://ww2.frost.com/frost-perspectives/the-business-impact-of-covid-19-on-the-gcc-region-implications-and-opportunities-for-growth/>, accesat la 09.06.2020.

²⁸ Amin Mohseni-Cheraghlo, „Iran and the economic fallout of COVID-19”, Middle East Institute, 14 aprilie 2020, URL: <https://www.mei.edu/publications/iran-and-economic-fallout-covid-19>, accesat la 28.05.2020.

²⁹ James Danselow, „Middle East Tourism in the age of the Coronavirus”, *The Levant News*, 26 mai 2020, URL: <https://thelevantnews.com/en/2020/05/middle-east-tourism-in-the-age-of-the-coronavirus/>, accesat la 06.06.2020.

³⁰ Dale Gavlak, „Why COVID-19 is a Double Whammy for Middle East Countries”, *Voa News*, 15 aprilie 2020, URL: <https://www.voanews.com/covid-19-pandemic/why-covid-19-double-whammy->

pe această filieră și *pandemia de COVID-19, suportată direct de aceste state*, care a afectat sectoarele-cheie ale economiilor acestora, inclusiv industria petrolieră și turismul. Astfel, prin măsurile de restricționare a circulației de bunuri și persoane s-au perturbat producția, lanțurile de aprovizionare și comerțul, elemente care au generat, la rândul lor, scăderea prețului petrolului, inflația și creșterea ratei șomajului în statele cele mai afectate de criza de sănătate.

1.3. Criza de securitate socială

În contextul crizei de sănătate, pe fondul declanșării stării de urgență în diferite state, António Guterres, Secretarul General al ONU, declara că „pandemia declanșată de COVID-19 s-a transformat rapid într-o criză a drepturilor omului”³¹ prin instituirea și aplicarea măsurilor guvernamentale restrictive de distanțare socială, de fapt, de distanțare fizică între persoane³², care a dus la limitarea sau anularea unor drepturi ale omului, exercitate în mod curent. De exemplu, guvernele unor state din Orientul Mijlociu, precum Emiratele Arabe Unite, Arabia Saudită și Yemen, au restricționat accesul la informații și libertatea de exprimare, emițând decrete care interziceau tipărirea și distribuirea ziarelor, ca răspuns la pandemia de COVID-19³³. O altă modalitate de a îngradi același drept a fost acela de interzicere a unor aplicații de social media, precum Skype, WhatsApp sau FaceTime Apple (Emiratele Arabe Unite, Qatar) și a platformelor „Voice Over IP” (VoIP), care permiteau comunicarea cu persoane aflate în alte țări, inclusiv cu membrii de familie³⁴ ai acestora. De asemenea, normele de distanțare socială scot în afara legii eventualele adunări publice antiguvernamentale sau restricționează libertatea de mișcare a unor categorii de populație, de anumite vârste, considerate vulnerabile (de exemplu, în Turcia, persoanelor sub 20 și celor de peste 65 de ani li s-a permis, timp de săptămâni, accesul în afara casei doar o dată pe săptămână, pentru câteva ore).

În cele ce urmează, vom analiza o parte dintre indicatorii de securitate socială, identificați ca fiind viabili, în contextul restricțiilor generate de măsurile anti-COVID-19, în statele Orientului Mijlociu (Tabelul nr. 4).

middle-east-countries, accesat la 10.06.2020.

³¹ António Guterres, „We are all in this Together: Human Rights and COVID-19 Response and Recovery”, *United Nations*, 23 aprilie 2020, URL: <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/we-are-all-together-human-rights-and-covid-19-response-and-recovery>, accesat la 17.06.2020.

³² Darrin Hodgetts, Otilie Stolte, „Social Distance”, *Encyclopedia of Critical Psychology*, Springer, New York, NY, 2014, p. 21.

³³ Saoussen Ben Cheikh, „COVID-19 exacerbates freedom of expression pressures in Middle East and North Africa”, *Ethical Journalism Network*, 28 aprilie 2020, URL: https://ethicaljournalism-network.org/covid-19-exacerbates-freedom-of-expression-pressure-in-middle-east-and-north-africa/#_ftn1, accesat la 13.06.2020.

³⁴ ***, „COVID-19: Unblock Voice Over IP Platforms in Gulf”, *Human Rights Watch*, 7 aprilie 2020, URL: <https://www.hrw.org/news/2020/04/07/covid-19-unblock-voice-over-ip-platforms-gulf>, accesat la 13.06.2020.

Tabelul nr. 4: Repere ale crizei de securitate socială

Indicatori ai stării de securitate/ insecuritate socială		State de referință						
		Iran	Turcia	Arabia Saudită	Qatar	EAU	Kuweit	Israel
1.	Tensiuni politice interne	x ³⁵	x ³⁶	-	-	-	-	x ³⁷
2.	Proteste	x ³⁸	x ³⁹	-	x ⁴⁰	x ⁴¹	x ⁴²	x ⁴³
3.	Activismul online împotriva guvernelor	x ⁴⁴	x ⁴⁵	x ⁴⁶	x ⁴⁷	x ⁴⁸	x ⁴⁹	x ⁵⁰
4.	Încălări ale măsurilor restrictive	x ⁵¹	x ⁵²	x ⁵³	x ⁵⁴	x ⁵⁵	x ^{56,57}	x ⁵⁸
5.	Eliberarea deținuților din închisori	x ⁵⁹	x ⁶⁰	x ⁶¹	-	x ⁶²	-	x ⁶³
6.	Deteriorarea unor relații intra/ interstatale regionale	x ^{64,65}	x ⁶⁶	-	x ⁶⁷	-	-	x ⁶⁸
7.	Ameliorarea unor relații intra/ interstatale	x ⁶⁹	x ⁷⁰	x ⁷¹	x ⁷²	x ⁷³	-	x ^{74,75}
8.	Încheierea unor acorduri de încetare a focului ⁷⁶	-	x ⁷⁷	x ⁷⁸	-	-	-	x ⁷⁹
9.	Acțiuni, discursuri și tensiuni xenofobe	x ⁸⁰	x ⁸¹	x ⁸²	x ⁸³	x ⁸⁴	x ^{85,86}	x ⁸⁷
10.	Violență domestică în creștere	x ⁸⁸	x ⁸⁹	x ⁹⁰	-	-	-	x ⁹¹

³⁵ Ryan Grace, „COVID-19 prompts the spread of disinformation across MENA”, Middle East Institute, 20 martie 2020, URL: <https://www.mei.edu/publications/covid-19-prompts-spread-disinformation-across-mena>, accesat la 10.06.2020.

³⁶ Marc Pierini, „The Ripple Effects of the Coronavirus in Turkey”, Carnegie Europe, 16 aprilie 2020, URL: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/81574>, accesat la 13.06.2020.

³⁷ ***, „Israel: Netanyahu using COVID-19 updates to strengthen his political standing”, Middle East Monitor, 21 aprilie 2020, URL: <https://www.middleeastmonitor.com/20200421-israel-netanyahu-using-covid-19-updates-to-strengthen-his-political-standing/>, accesat la 11.06.2020.

³⁸ ***, „Iranian semi-official news agency reports anti-government protests”, Al Arabya English, 11 ianuarie 2020, URL: <https://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2020/01/11/Iranian-semi-official-news-agency-reports-anti-government-protests>, accesat la 11.06.2020.

³⁹ ***, „Turkish police detain union leaders attempting to stage May Day rally”, France 24, 1 mai 2020, URL: <https://www.france24.com/en/20200501-turkish-police-detain-union-leaders-attempting-to-stage-may-day-rally>, accesat la 11.06.2020.

⁴⁰ ***, „Migrant workers protest in Qatar over unpaid wages”, Arab News, 24 mai 2020, URL: <https://www.arabnews.com/node/1678936/middle-east>, accesat la 12.06.2020.

⁴¹ Chandan Kumar Mandal, „Without work and salary, Nepali migrants protest in Covid-hit UAE”, Kathmandu Post, 18 mai 2020, URL: <https://kathmandupost.com/national/2020/05/18/without-work-and-salary-nepali-migrants-protest-in-covid-hit-uae>, accesat la 11.06.2020.

⁴² Martin Chulov, „India to send navy and fleet of planes to repatriate workers stranded by coronavirus”, The Guardian, 4 mai 2020, URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/may/04/kuwait-police-break-up-riot-by-egyptian-workers-stranded-by-coronavirus>, accesat la 11.06.2020.

⁴³ Gilad Zwick, „Are the anti-government economic protests organized by the Left?”, Israel Hayom, 5 iunie 2020, URL: <https://www.israelhayom.com/2020/05/06/are-the-anti-government-economic-protests-organized-by-the-left/>, accesat la 10.06.2020.

⁴⁴ Michael Lipin, Ramin Haghjoo, Kambiz Tavana, Behrooz Samadbeygi, „Iran-Based Dissident: Government Mishandling of Pandemic Worsened Economic Crisis”, VOA News, 16 aprilie 2020, URL: <https://www.voanews.com/covid-19-pandemic/iran-based-dissident-government-mishandling-pandemic-worsened-economic-crisis>, accesat la 16.06.2020.

⁴⁵ Marc Pierini, art. cit.

⁴⁶ Khalid Ibrahim, „Impact of COVID-19 containment measures on human rights and civil liberties in the Middle East”, Global Voices, 8 aprilie 2020, URL: <https://globalvoices.org/2020/04/08/impact-of-covid-19-containment-measures-on-human-rights-and-civil-liberties-in-the-middle-east/>, accesat la 16.06.2020.

⁴⁷ Burhan Wazir, „Disinformation about Qatar surges in wake of COVID-19”, Coda, 23 martie 2020, URL: <https://www.codastory.com/disinformation/coronavirus-disinformation-qatar/>, accesat la 16.06.2020.

⁴⁸ Brian Murphy, „Rights group: UAE deports online activist”, Associated Press, URL: <https://news.yahoo.com/news/rights-group-uae-deports-online-activist-141617978.html>, accesat la 11.06.2020.

⁴⁹ ***, „Kuwait takes legal action against 23 social media accounts over Covid-19 misinformation”, Kuwait Today, 19 martie 2020, URL: <https://www.kuwaitonline.media/kuwait-takes-legal-action-against-23-social-media-accounts-over-covid-19-misinformation/>, accesat la 11.06.2020.

⁵⁰ Tzvi Joffe, „Cyberattack: Anti-Israel message takes over multiple Israeli websites”, The Jerusalem Post, 21 mai 2020, URL: <https://www.jpost.com/israel-news/cyberattack-replaces-multiple-israeli-websites-with-anti-israel-message-628787>, accesat la 11.06.2020.

⁵¹ ***, „5,000 drivers fined in Iran for breach of social distancing rules amid coronavirus outbreak”, Tehran Times, 30 martie 2020, URL: <https://www.tehrantimes.com/news/446383/5-000-drivers-fined-in-iran-for-breach-of-social-distancing-rules>, accesat la 12.06.2020.

⁵² ***, „Turkish police detain union leaders attempting to stage May Day rally”, France 24, 1 mai 2020, URL: <https://www.france24.com/en/20200501-turkish-police-detain-union-leaders-attempting-to-stage-may-day-rally>, accesat la 11.06.2020.

⁵³ Deema al-Khudair, „Gatherings blamed for hike in COVID-19 cases in Saudi Arabia”, Arab News, URL: <https://www.arabnews.com/node/1673311/saudi-arabia>, accesat la 13.06.2020.

⁵⁴ ***, „Qatar: Construction firms fined for flouting health & safety measures to prevent Covid-19 spread”, Business and Human Rights Research Center, 20 aprilie 2020, URL: <https://www.business-humanrights.org/en/qatar-construction-firms-fined-for-flouting-health-safety-measures-to-prevent-covid-19-spread>, accesat la 12.06.2020.

⁵⁵ Hesham Salah, „Combating coronavirus: Hundreds fined, warned as Dubai cycle patrols enforce Covid-19 rules”, Khaleej Times, 16 iunie 2020, URL: <https://www.khaleejtimes.com/coronavirus-pandemic/combating-coronavirus-hundreds-fined-warned-as-dubai-cycle-patrols-enforce-covid-19-rules->, accesat la 19.06.2020.

⁵⁶ ***, „Kuwait: Authorities announce plans to deport foreign workers who violate COVID-19 regulations May 19 /update17”, Garda World News Alert, 21 mai 2020, URL: <https://www.garda.com/crisis24/news-alerts/344386/kuwait-authorities-announce-plans-to-deport-foreign-workers-who-violate-covid-19-regulations-may-19-update-17>, accesat la 10.06.2020.

⁵⁷ N.A.: 352 de violări ale măsurilor sanitare au fost înregistrate în mall-urile din Kuwait. ***, „Scores of shops closed in Kuwait for violating coronavirus precautionary measures”, Arab News, 19 mai 2020, URL: <https://www.arabnews.com/node/1676811/middle-east>, accesat la 15.06.2020.

⁵⁸ ***, „300 Israelis arrested for defying coronavirus ban on Jewish holiday”, Al Monitor, 13 mai 2020, URL: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/05/israel-lag-bomer-holiday-arrests-coronavirus-orthodox.html>, accesat la 15.06.2020.

⁵⁹ *** „Coronavirus: Iran temporarily frees 54,000 prisoners to combat spread”, BBC News, 3 martie 2020, URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-51723398>, accesat la 17.06.2020.

⁶⁰ Kareem Fahim, „Turkish dissidents remain jailed as thousands of inmates are released to avoid prison epidemic”, The Washington Post, 22 aprilie 2020, URL: https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/turkish-dissidents-remain-jailed-as-thousands-of-inmates-are-released-to-avoid-prison-epidemic/2020/04/22/8570e65a-83ea-11ea-81a3-9690c9881111_story.html, accesat la 17.06.2020.

⁶¹ *** „GCC and the COVID-19 Crisis”, Advocating for Human Rights in the Gulf Region, 2020, URL: <https://www.ecdhr.org/?p=881>, accesat la 15.06.2020.

⁶² Idem.

⁶³ Idan Zonshine, „Israel to release hundreds of prisoners to curb coronavirus spread”, Jerusalem Post, 28 martie 2020, URL: <https://www.jpost.com/israel-news/israel-to-release-hundreds-of-prisoners-to-curb-spread-of-coronavirus-622611>, accesat la 19.06.2020.

⁶⁴ N.A.: Iranul și-a continuat discursul anti-american blamând SUA pentru propria situație dezastruoasă. A se vedea: *** „The Impact of Covid-19 on the Middle East and North Africa”, Institute for Contemporary Affairs, Vol. 20, No. 6, 16 aprilie 2020, URL: <https://reliefweb.int/report/world/impact-covid-19-middle-east-and-north-africa>, accesat la 16.06.2020.

⁶⁵ Majid Rafizadeh, „Why Iran’s anti-Israel rhetoric is mere bluster”, Arab News, 28 mai 2020, URL: <https://www.arabnews.com/node/1681266>, accesat la 15.06.2020.

⁶⁶ N.A.: Pe străzile din Benghazi au fost organizate Protestele împotriva participării militare a Turciei în Libia. A se vedea: *** „Protest against Turkish interference in Libya”, Africa News, 14 iunie 2020, URL: <https://www.africanews.com/2020/06/14/protest-against-turkish-interference-in-libya/>, accesat la 15.06.2020.

⁶⁷ N.A.: EAU condamnă intervenția Turciei în Libia. A se vedea: *** „Turkey accuses UAE of sowing chaos in the Middle East”, Al Jazeera, 12 mai 2020, URL: <https://www.aljazeera.com/news/2020/05/turkey-accuses-uae-sowing-chaos-middle-east-200512174612295.html>, accesat la 15.06.2020.

⁶⁸ *** „Protection of civilians’ occupied Palestinian Territory”, OCHA, 2-15 June 2020, p. 1, URL: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/protection_of_civilians_2_15_june_2020.pdf, accesat la 15.06.2020.

⁶⁹ N.A.: Limitarea retoricii ostile dintre Arabia Saudită și Iran. A se vedea: Marissa Moran, Justin Chapman, „COVID-19 Lowers Hostile Rhetoric between Saudi Arabia & Iran”, Pacific Council on International Policy, 25 martie 2020, URL: <https://www.pacificcouncil.org/newsroom/covid-19-lowers-hostile-rhetoric-between-saudi-arabia-iran>, accesat la 15.06.2020.

⁷⁰ N.A.: Turcia a devenit un donator de frunte furnizând ajutor umanitar și materiale medicale pentru peste 30 de țări din America, Europa, Balcani și Orientul Mijlociu. A se vedea: Hafssa Fakher el Abiari, „Turkey Seizes COVID-19 as Opportunity to Improve Foreign Policy”, Morocco World News, 17 mai 2020, URL: <https://www.moroccoworldnews.com/2020/05/302751/turkey-seizes-covid-19-as-opportunity-to-improve-foreign-policy/>, accesat la 18.06.2020.

⁷¹ N.A.: Limitarea retoricii ostile dintre Arabia Saudită și Iran. A se vedea: Marissa Moran, Justin Chapman, „COVID-19 Lowers Hostile Rhetoric between Saudi Arabia & Iran”, Pacific Council on International Policy, 25 martie 2020, URL: <https://www.pacificcouncil.org/newsroom/covid-19-lowers-hostile-rhetoric-between-saudi-arabia-iran>, accesat la 15.06.2020.

⁷² N.A.: Qatarul a participat la primul summit virtual al Consiliului de Cooperare al Golfului de la instalarea blocadei împotriva sa din partea membrilor acestei organizații; Elham Fakhro, „COVID and Gulf Foreign Policy”, International Crisis Group, 20 aprilie 2020, URL: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/covid-and-gulf-foreign-policy>, accesat la 19.06.2020.

⁷³ N.A.: Prin sprijinul acordat Iranului și Siriei, în contextul pandemiei, EAU a relaxat tensiunile interstatale cu aceste state. A se vedea: Elham Fakhro, „COVID and Gulf Foreign Policy”, International Crisis Group, 20 aprilie 2020, URL: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/covid-and-gulf-foreign-policy>, accesat la 15.06.2020.

⁷⁴ Majid Rafizadeh, „Why Iran’s anti-Israel rhetoric is mere bluster”, Arab News, 28 mai 2020, URL: <https://www.arabnews.com/node/1681266>, accesat la 15.06.2020.

⁷⁵ N.A.: Îmbunătățirea relațiilor arabo-israeliene în Israel. A se vedea: Afif Abub Much, „In Israel, coronavirus crisis improves Jewish-Arab relations”, Al Monitor, 10 mai 2020, URL: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/05/israel-arabs-benjamin-netanyahu-yitzhak-rabin-joint-list.html>, accesat la 19.06.2020.

⁷⁶ N.A.: Deși COVID-19 a încurajat încheierea unor acorduri în teatrele de operații între oponenți, existente în Siria, Libia, Yemen, totuși acesta nu a încurajat armistiții între autorități și islamisti interni din statele majoritar musulmane. A se vedea: Alex Thurston, „Islamic Responses to COVID-19”, în The COVID-19 Pandemic in the Middle East and North Africa, Middle East Political Science, April 2020, p. 16.

⁷⁷ ***, „Russia, Turkey implement cease-fire in northwestern Syria”, Al Arabiya, 6 martie 2020, URL: <https://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2020/03/06/Russia-Turkey-implement-cess-fire-in-northwestern-Syria->, accesat la 19.06.2020.

⁷⁸ N.A.: Arabia Saudită a declarat încetarea unilaterală a focului în Yemen în luna aprilie 2020. A se vedea: Jonathan Fenton-Harvey, „Saudi Arabia’s Belt-Tightening Amid COVID-19 Risks Domestic Discontent”, World Politics Review, 22 mai 2020, URL: <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/28784/saudi-arabia-s-belt-tightening-amid-covid-19-risks-domestic-discontent>, accesat la 15.06.2020.

⁷⁹ ***, „Palestinian-Israeli Cooperation to Combat COVID-19 Pandemic under Threat by New Push for West Bank Annexation, Special Coordinator Warns Security Council”, United Nations Security Council, 23 aprilie 2020.

⁸⁰ N.A.: Guvernul iranian învinovățește sioniștii pentru răspândirea COVID-19 în Orientul Mijlociu. A se vedea: Seth J. Frantzman, „Iran’s regime pushes antisemitic conspiracies about coronavirus”, Jerusalem Post, 8 martie 2020, URL: <https://www.jpost.com/Middle-East/Iran-News/Irans-regime-pushes-antisemitic-conspiracies-about-coronavirus-620212>, accesat la 19.06.2020.

⁸¹ Kemal Kirişçi, M. Murat Erdoğan, „Turkey and COVID-19: Don’t forget refugees”, Brookings, 20 aprilie 2020, URL: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/04/20/turkey-and-covid-19-dont-forget-refugees/>, accesat la 19.06.2020.

⁸² Ramadan Al Sherbini, „Coronavirus: Saudi Aramco says it’s dismayed with ‘human sanitiser’”, Gulf News, 11 martie 2020, URL: <https://gulfnews.com/world/gulf/saudi/coronavirus-saudi-aramco-says-its-dismayed-with-human-sanitiser-1.70307723>, accesat la 19.06.2020.

⁸³ Lorenzo Guadagno, „Migrants and the COVID-19 pandemic: An initial analysis”, International Organization for Migration, 2020, p. 21.

⁸⁴ ***, „UAE arrests Emirati influencer for ‘racist speech’, as coronavirus epidemic sparks foreign workers’ debate”, The New Arab, 16 aprilie 2020, URL: <https://english.alaraby.co.uk/english/news/2020/4/16/uae-arrests-emirati-influencer-for-racist-speech>, accesat la 19.06.2020.

⁸⁵ ***, „How Covid-19 Stress-Tested Relations between Residents & Citizens in Kuwait”, Gulf International Forum, 29 aprilie 2020, URL: <https://gulfif.org/how-covid-19-stress-tested-relations-between-residents-citizens-in-kuwait/>, accesat la 08.05.2020.

Indicatorii analizați pentru primul semestru al anului 2020 denotă faptul că politica majorității regimurilor autoritare ale Golfului a fost acceptată de cetățeni, de multe ori de frica sancțiunilor⁹², chiar s-a înregistrat o scădere accentuată a tensiunilor politice, existente în interiorul acestor țări. De exemplu, în Arabia Saudită, gestionarea crizei de sănătate de către prințul Mohammad Bin Salman i-a adus acestuia un plus de legitimitate și câștig de imagine. Au existat și excepții, în Israel, unde pandemia a devenit laitmotiv politic între opoziție și partidul de la guvernare, dar și în Iran, unde lupta politică și revolta socială, prezente înainte de pandemie, au continuat.

O tendință pozitivă principală este activarea în regiune a diplomației umanitare. În situația pandemică existentă, state cunoscute ca rivale se ajută pentru depășirea momentului. Acestea sunt semnale ale unor guverne care încearcă să ușureze tensiunile politice, în contextul COVID-19, de exemplu, EAU, Qatar și Kuweit au oferit Iranului asistență umanitară⁹³. Acest aspect arată că statele Golfului sunt mai

⁸⁶ N.A.: Kuweitul a condamnat iresponsabilitatea Iranului pentru răspândirea virusului în Orientul Mijlociu, A se vedea: Yousef H. Alshammari, „Coronavirus in Arab Gulf States: Symptoms Include Range of Xenophobia”, Inside Arabia, 2 aprilie 2020, URL: <https://insidearabia.com/coronavirus-in-arab-gulf-states-symptoms-include-range-of-xenophobia/>, accesat la 09.05.2020.

⁸⁷ N.A.: Israelienii sau zioniștii sunt acuzați în mass-media și de către diferite organizații antisemite că au creat și au diseminat coronavirusul, pentru a beneficia economic. A se vedea: Coronavirus: ***, „Extremist Anti-Israel Rhetoric”, Fighting Hate for Good (ADL), 19 mai 2020, <https://www.adl.org/blog/coronavirus-extremist-anti-israel-rhetoric>, accesat la 08.06.2020.

⁸⁸ Patrick Wintour, „Iran’s president has left nation open to second Covid-19 wave – critics”, The Guardian, 13 aprilie 2020, URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/13/irans-president-has-left-nation-open-to-second-covid-19-wave-critics>, accesat la 09.05.2020.

⁸⁹ Pelin Ünker, Daniel Bellut, „Domestic violence rises in Turkey during COVID-19 pandemic”, Deutsche Welle, 10 aprilie 2020, URL: <https://www.dw.com/en/domestic-violence-rises-in-turkey-during-covid-19-pandemic/a-53082333>, accesat la 10.05.2020.

⁹⁰ Bassel Barakat, „Divorce rates increase in Saudi Arabia amid COVID-19”, Anadolu Agency, 5 iunie 2020, URL: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/divorce-rates-increase-in-saudi-arabia-amid-covid-19/1866563>, accesat la 10.06.2020.

⁹¹ ***, „Knesset committee meets to discuss increase in domestic violence during coronavirus lockdown”, i24 News, 23 iunie 2020, URL: <https://www.i24news.tv/en/news/israel/society/1592827050-knesset-committee-meets-to-discuss-increase-in-domestic-violence-during-coronavirus-lockdown>, accesat la 23.06.2020.

⁹² N.A.: State, precum Iran, Qatar, EAU, Kuwait, au stabilit penalități costisitoare pentru indivizii și organizațiile care încalcă măsurile restrictive luate pentru combaterea coronavirusului. De exemplu: ***, „Iran faces ‘second wave’ of virus as death toll surges past 7,000”, Arab News, 18 mai 2020, URL: <https://www.arabnews.com/node/1676281/middle-east>; Mariam M. Al Serkal, „COVID-19: Dh1,000 fine for not sticking to your healthcare appointment in UAE”, Gulf News, 16 iunie 2020, URL: <https://gulfnews.com/uae/covid-19-dh1000-fine-for-not-sticking-to-your-healthcare-appointment-in-uae-1.1592287223659>, accesate la 19.06.2020.

⁹³ Laura Rozen, „Coronavirus spurs regional humanitarian outreach to Iran”, Al-Monitor, 18 martie 2020, URL: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/03/coronavirus-spur-humanitarian>

predispușe să stabilească relații bilaterale cu Iranul, decât să se angajeze colectiv să coopereze între ele, deși și aici la jumătatea anului, după câteva luni de criză, s-au înregistrat unele excepții (de exemplu, acordul semnat între Sudan, Qatar și Turcia, pentru întărirea capacităților de combatere a COVID-19⁹⁴).

Totuși relațiile internaționale, per ansamblu, sunt afectate de tensiunile diplomatice, rezultate din comercializarea și transportul medicamentelor, testelor de diagnostic și echipamentelor medicale, necesare pentru combaterea coronavirusului. Concurența pentru obținerea unor astfel de resurse, pentru țara proprie și găsirea unor soluții de transport prin negocieri cu state ale căror frontiere sunt închise reprezintă două exemple clare ale situațiilor de apariție a unor astfel de tensiuni. De asemenea, securitatea socială poate fi afectată de acțiunile unor lideri politici, care pot exploata pandemia pentru a-și atinge obiectivele politice, în moduri care pot duce la exacerbarea unor crize interne sau internaționalizate, ori la escaladarea conflictelor cu unele state rivale. De exemplu, pe fondul străduinței Iranului de a combate virusul în plan intern, Federația Rusă câștigă teren în Siria⁹⁵. Astfel, dacă pandemia poate crea oportunități pentru îmbunătățirea unor situații tensionate, pe fondul cooperării pentru contracararea acesteia, este probabil să agraveze și unele crize, la nivel internațional.

O problemă subliniată de organizația *UN Women*, care ia amploare în lumea arabă, în contextul necesității respectării forțate a condițiilor de mișcare interne și internaționale, este aceea a violenței în creștere, care se materializează în societate prin discursuri ostile la adresa guvernelor, prin proteste deschise sau pe rețelele de socializare, prin manifestări rasiste la adresa lucrătorilor, imigranților și refugiaților de alte naționalități, găzduiți pe perioada pandemiei de anumite state, dar și prin violențe domestice, cauzate sau acutizate de traumele psihologice pe care le parcurg membrii oricărei familii aflate într-un mediu restricționat ca spațiu și resurse, respectiv locuința. Totuși Qatar și EAU se află printre țările dezvoltate atât economic, cât și social, în care există preocupare pentru existența unui cadru legal optim, pentru abordarea diferenței de gen și protejarea femeilor și copiilor de abuzuri, cu atât mai mult în această situație extraordinară.

2. Forme de răspuns la criza generată de COVID-19

COVID-19 prezintă o multitudine de provocări noi și complexe, pentru societățile mai mult sau mai puțin dezvoltate. Restrângerea circulației persoanelor

outreach-iran.html, accesat la 08.05.2020.

⁹⁴ *** „Sudan, Qatar and Turkey sign Agreement to combat COVID-19”, *Sudan News Agency*, 16 iunie 2020, URL: <https://suna-sd.net/en/single?id=672400>, accesat la 19.06.2020.

⁹⁵ Nick Grinstead, „As Iran redeploys amid COVID-19, Russia is filling the vacuum in eastern Syria”, *Middle East Institute*, 5 iunie 2020, URL: <https://www.mei.edu/publications/iran-redeploys-amid-covid-19-russia-filling-vacuum-eastern-syria>, accesat la 10.06.2020.

și a mărfurilor, suspendarea anumitor activități economice și sociale, închiderea frontierelor și lipsa critică de echipament de protecție pentru personalul medical sunt unii dintre factorii care au avut un impact dramatic asupra securității statelor din Orientul Mijlociu. Mai mult, punerea în aplicare a unor măsuri sanitare de bază, pentru prevenirea și controlul infecțiilor, poate fi dificilă, din cauza deficitului de resurse, care afectează toate statele lumii. Așa după cum a demonstrat experiența primelor țări afectate (China, Italia, Spania), reziliența la COVID-19 necesită mobilizarea, fără precedent, a sistemelor de sănătate. Calitatea acestora deține un rol cheie, în ceea ce privește capacitatea de răspuns medical de urgență și de rutină, necesară pentru tratarea persoanelor infectate și limitarea unor infecții ulterioare. În acest sens, prezentăm, în continuare, unele date statistice cu resursele sanitare din statele luate ca referință (Tabelul nr. 5).

Tabelul nr. 5: Sistemele medicale de combatere a pandemiei
ale statelor stabilite drept referință din Orientul Mijlociu

Resurse sanitare mobilizate	State ale Orientului Mijlociu						
	Iran	Turcia	Arabia Saudită	Qatar	EAU	Kuweit	Israel
Nr. medici/1.000 de locuitori ⁹⁶	1.584 (anul 2018)	1.849 (anul 2017)	2.612 (anul 2018)	2.485 (anul 2018)	2.436 (anul 2017)	2.646 (anul 2015)	4.625 (anul 2018)
Nr. paturi în spitale/ 1.000 de persoane ⁹⁷	1,5 (anul 2014)	2,7 (anul 2013)	2,7 (2014)	1,2 (2014)	1,4 (anul 2017) ⁹⁸	2 (anul 2014)	3,1 (anul 2013)
Nr. paturi ATI ⁹⁹ / 100.000 de persoane	4,6 ¹⁰⁰	257 ¹⁰¹	22,8 ¹⁰²	13,91 ₁₀₃	8,34 ¹⁰⁴	- ¹⁰⁵	237 ¹⁰⁶
Nr. total teste / Nr. teste la 1.000 de locuitori ¹⁰⁷	856.54 6/	1.928.2 09**/	770.69 6**/	207.03 3**/	2.110.49 3 ¹⁰⁸ /	282.34	498,96

Tabelul nr. 5 arată că Emiratele Arabe Unite reprezintă un caz pozitiv al unui stat cu capacitate de testare foarte ridicată, similară cu a statelor occidentale, dar și o infrastructură medicală dezvoltată. De altfel, acest aspect este reflectat de faptul

⁹⁶ ***, „Physicians (per 1,000 people) - Qatar, United Arab Emirates, Kuwait, Israel, Turkey, Iran, Islamic Rep., Saudi Arabia”, The World Bank, URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SH.MED.PHYS.ZS?locations=QA-AE-KW-IL-TR-IR-SA>, accesat la 22.05.2020.

⁹⁷ ***, „Hospital beds (per 1,000 people) - Qatar, United Arab Emirates, Kuwait, Israel, Turkey, Iran, Islamic Rep., Saudi Arabia”, The World Bank, URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SH.MED.BEDS.ZS?locations=QA-AE-KW-IL-TR-IR-SA>, accesat la 22.05.2020.

⁹⁸ ***, „Healthcare Resource Guide: United Arab Emirates”, Export.Gov, octombrie 2019, URL: https://2016.export.gov/industry/health/healthcareresourceguide/eg_main_108626.asp, accesat la 23.05.2020.

că EAU a furnizat, inclusiv Organizației Mondiale a Sănătății, 500.000 de teste¹¹⁰, spre a fi administrate în statele care au deficit la acest capitol, pe lângă ajutorul dat altor state din regiune. De asemenea, Turcia se arată ca un stat cu infrastructură medicală de urgență optimă pentru a combate pandemia, ca și Israelul, care se afirmă prin numărul capacităților medicale avute la dispoziție (în termeni de personal medical, paturi de spital), pentru combaterea coronavirusului. De altfel, calitatea sistemului medical al Turciei, reflectat în resursele medicale mobilizate, i-a adus un număr redus de decese, din cauza COVID-19: circa 4.200 de decese, pentru 150.000 de cazuri¹¹¹.

⁹⁹ N.A.: Anestezie și Terapie Intensivă. Dintre cazurile grave înregistrate cu Covid-19, multe ajung să fie ventilate pulmonar și susținute în viață în aceste secții.

¹⁰⁰ Jason Phua, Mohammad Omar Faruq, Atul P. Kulkarni, Ike Sri Redjeki, „Critical Care Bed Capacity in Asian Countries and Regions”, în *Critical Care Medicine*, No. 48(5):1, ianuarie 2020.

¹⁰¹ N.A.: La nivelul lunii decembrie 2014. Conform: ***, „ICU Beds by Country”, *Trading Economics*, URL: <https://tradingeconomics.com/country-list/icu-beds>, accesat la 27.05.2020.

¹⁰² ***, „Projections of ICU need by Country”, *Covid-19 Dashboard*, 10 iunie 2020, URL: <https://covid19dashboards.com/covid-progress-projections/>, accesat la 11.06.2020.

¹⁰³ N.A.: Declarația Președintelui Comitetului sistemului de sănătate pentru controlul accidentelor la Hamad Medical Corporation (HMC). Detalii la: ***, „HMC: Nearly 3500 Additional Beds To Be Provided For Coronavirus Patients”, *This is Qatar*, 20 May 2020, URL: <https://tiq.qa/hmc-nearly-3500-additional-beds-to-be-provided-for-coronavirus-patients/>, accesat la 27.05.2020.

¹⁰⁴ ***, „Dubai clinical services capacity plan 2018-2030”, *Dubai Health Authority*, Government of Dubai, 2020, p. 32, URL: <https://www.dha.gov.ae/Documents/HRD/DCSCP-Report.pdf>, accesat la 27.05.2020.

¹⁰⁵ N.A.: Nu am găsit date care să reprezinte indicatorul. Totuși există estimări, la nivelul zilei de 10 iunie 2020, care arată că Kuweitul are nevoie de o capacitate de 5,39 paturi/100.000 de locuitori, pentru a face față provocării pandemiei în momentul de față. A se vedea: ***, „Projections of ICU need by Country”, doc. cit..

¹⁰⁶ N.A.: La nivelul lunii decembrie 2015. Conform: ***, „ICU Beds by Country”, *Trading Economics*, URL: <https://tradingeconomics.com/country-list/icu-beds>, accesat la 27.05.2020.

¹⁰⁷ N.A.: Date colectate în: Joe Hasell, Esteban Ortiz-Ospina, Edouard Mathieu, Hannah Ritchie, Diana Beltekian, Bobbie Macdonald and Max Roser, „Coronavirus (COVID-19) Testing”, *Our World in Data*, 28 May 2020, URL: <https://ourworldindata.org/coronavirus-testing#download-the-data>, accesat la 28.05.2020.

*Până la 27 mai 2020.

** Până la 28 mai 2020.

¹⁰⁸ ***, „Number of coronavirus (COVID-19) tests performed in the most impacted countries worldwide as of May 29, 2020”, *Statista*, URL: <https://www.statista.com/statistics/1028731/covid19-tests-select-countries-worldwide/>, accesat la 29.05.2020.

¹⁰⁹ ***, „Coronavirus Cases”, *Worldometers*, 28 mai 2020, URL: [https://www.worldometers.info/coronavirus/?utm_campaign=homeADemocracynow\(2020\)%20dvegas1?](https://www.worldometers.info/coronavirus/?utm_campaign=homeADemocracynow(2020)%20dvegas1?), accesat la 29.05.2020.

*** Până la 17 mai 2020.

¹¹⁰ ***, „UAE Contributes 500,000 COVID-19 Testing Kits worth USD 10 Million to World Health Organization”, *OCHA*, 5 iunie 2020, URL: <https://reliefweb.int/report/united-arab-emirates/uae-contributes-500000-covid-19-testing-kits-worth-usd-10-million-world>, accesat la 17.06.2020.

¹¹¹ N.A.: A se vedea situația din Tabelul nr. 1.

Considerăm că preîntâmpinarea efectelor medicale ale virusului asupra populației depinde de doi factori majori: capacitatea sanitară de urgență și capacitatea de testare. Pe de o parte, se află Turcia, care, la 19 iunie 2020, la un număr total de 184.031 de infectări, avea înregistrați 4.882 de decedați și 23.127 de cazuri active, dintre care 755 în stare critică, și EAU, care, la un total de 44.145 de cazuri de infectare avea 300 de decedați și 12.849 de cazuri active, dintre care o persoană în stare critică, în condițiile în care în Turcia au fost efectuate 2.822.316 de teste, iar în EAU – 3.038.000 de teste¹¹². Așadar evoluțiile par a fi pozitive în ambele state. Pe de altă parte, în Iran, situația este diferită, la 200.262 de cazuri totale, existau 9.392 de decese și 31.678 de cazuri active, dintre care 2.833 în stare critică. Evident, la un calcul matematic simplu, pe lângă numărul redus de persoane testate, în plan regional, raportându-ne la numărul mare de infectări și având în vedere că numărul de paturi de la ATI este de 4,6/100.000 de persoane (aproximativ 400 de locuri în total, considerând populația totală a Iranului), se constată o depășire majoră a capacității spitalicești, ceea ce poate fi un indicator important pentru numărul ridicat de persoane decedate.

În cele ce urmează, studiul va fi focalizat pe acțiunile întreprinse la nivel național, sens în care prezentăm câțiva indicatori, pentru a caracteriza capacitatea de răspuns guvernamental a statelor de referință din Orientul Mijlociu (Tabelul nr. 6).

În general, statele Orientului Mijlociu studiate gestionează criza provocată de pandemia de COVID-19 prin implementarea de măsuri economice, sanitare și de distanțare socială, care au generat blocarea majorității activităților social-economice și restricții de circulație a persoanelor, precum și limitarea unor drepturi universale ale omului, prevăzute de legislația internațională. De altfel, starea de urgență impusă în unele dintre aceste state a creat, a încurajat și a justificat măsuri draconice, în sensul supravegherii cetățenilor, în contextul limitării răspândirii virusului SARS-CoV-2, care au dus la limitarea și eroziunea dreptului acestora la exprimare, la libertate de mișcare, la libertatea întrunirilor, la viață privată etc. De aceea guvernele, în calitatea lor de for decizional care impune cadrul legal restrictiv, necesar combaterii pandemiei, devin ținta urmărită și judecată de populația constrânsă, de partidele de opoziție, de guvernele altor state și de organizațiile internaționale militante pentru drepturile omului, nemulțumite de deciziile limitative. Printre reacțiile de răspuns ale populației la adresa măsurilor restrictive, impuse la nivel național, se numără protestele fizice sau online împotriva măsurilor de constrângere, activismul online împotriva guvernelor la putere, actele de încălcare a legii și tendințele xenofobe. În schimb, reacțiile partidelor politice de opoziție se manifestă în tensiuni politice. Guvernele între ele pot avea reacții diferite, de a se alia împotriva „inamicului” comun, de a se ignora sau de a încerca să exploateze criza în folosul propriu.

¹¹² *** „COVID-19 Coronavirus Pandemic”, *Worldometers*, 19 iunie 2020, URL: https://www.worldometers.info/coronavirus/?utm_campaign=homeAdUOA?Si, accesat la 19.06.2020.

Tabelul nr. 6: Măsuri guvernamentale de răspuns la
criza provocată de pandemia de COVID-19

Tipuri de răspuns	Măsuri guvernamentale de reziliență împotriva COVID-19	State ale Orientului Mijlociu (dintre cele considerate spre analiză) unde s-a implementat măsura						
	De criză	Iran 113,114	Turcia 115,116	Arabia Saudită 117, 118	Qatar 119, 120	EAU 121	Kuweit 122	Israel 123,124, 125
Impunerea unor măsuri economice	Sistarea totală/parțială a activităților economice	în parte	în parte ¹²⁶	în parte	în parte ¹²⁷	în parte	totală	totală
	Expulzarea unor străini	x ¹²⁸	x ¹²⁹	x ¹³⁰	x	x ¹³¹	x ¹³²	x
	Telemuncă	x	x	x	x ¹³³	x	x	x
	Sistarea activității unor sectoare publice	x	x	x ¹³⁴	x ¹³⁵	x	x ¹³⁶	x
Restricționarea unor drepturi, și libertăți în contextul distanțării sociale	Anularea/amânarea evenimentelor publice	x	x	x	x	x	x	x
	Închiderea unor cartiere/localități/regiuni	x	x	x	x	x	x	x
	Închiderea școlilor și universităților	x	x	x	x	x	x	x
	Măsuri de autoizolare și carantină	x	x	x	x	x	x	x
	Declanșarea stării de urgență la nivel național	- ¹³⁷	-	-	-	-	x	x
	Restricționarea libertății de mișcare în interiorul țării	x	x	x	x ¹³⁸	x	x	x
	Suspendarea/limitarea transportului public	x	x	x	x	x	x	x
	Restricționarea libertății de mișcare la granițele țării	x	x	x	x	x	x	x ¹³⁹
	Politica de a sta acasă	x	x	x	x	x	x	x
	Închiderea localurilor publice (muzee, biserici, magazine etc.)	x	x	x	x	x	x	x
	Închiderea atracțiilor turistice (parcuri, grădini, biserici, muzee etc.)	x	x	x	x	x	x	x
	Interzicerea unor publicații scrise, website-uri, producții video sau aplicații mobile	x	x	x ¹⁴⁰	-	x	-	x ¹⁴¹
	Folosirea armatei pentru implementarea măsurilor	x	x	x	x	x	x	x
Impunerea populației de respectare a unor măsuri sanitare	Triaj epidemiologic la accesul în spații închise	x	x	x	x	x ¹⁴²	x	x
	Obligativitatea purtării măștilor și/sau mănușilor în locuri publice	x	x	x	x	x	x	x
	Dezinfectarea obligatorie	x	x	x	x	x	x	x
Măsuri în sistemul de sănătate	Investiții de urgență în unități sanitare	x	x	x ¹⁴³	x ¹⁴⁴	x	x	x
	Campanie de informare publică	x ¹⁴⁵	x	x ¹⁴⁶	x	x	x	x
	Politică de testare	x ¹⁴⁷	x	x	x	x	x	x

¹¹³ N.A.: Buletinele OCHA cu privire la evoluția COVID-19 în Iran din datele de 10,24 și 31 martie, 8, 15, 21 și 28 aprilie, 4, 12, 19 și 28 mai 2020, URL: https://reliefweb.int/updates?search=COVID&advanced-search=%28PC121_S1503_F10%29, accesate la 09.06.2020.

¹¹⁴ Farnaz Fassihi, „Power Struggle Hampers Iran’s Coronavirus Response”, The New York Times, 17 martie 2020, URL: <https://www.nytimes.com/2020/03/17/world/middleeast/coronavirus-iran-rouhani.html>, accesat la 15.06.2020.

¹¹⁵ Murat Paksoy, „COVID-19: Turkey model country with strong health system, social assistance”, Anadolu Agency, 11 aprilie 2020, URL: <https://www.aa.com.tr/en/health/covid-19-turkey-model-country-with-strong-health-system-social-assistance/1801007>, accesat la 17.06.2020.

¹¹⁶ ***, „Turkish journalists arrested for reporting COVID-19 cases”, Reporters Without Borders, 11 mai 2020, URL: <https://rsf.org/en/news/turkish-journalists-arrested-reporting-covid-19-cases>, accesat la 17.06.2020.

¹¹⁷ ***, „Latest on coronavirus in the Middle East”, Middle East Business Intelligence, 17 iunie 2020, URL: <https://www.meed.com/latest-news-on-the-pandemics-economic-impact>, accesat la 17.06.2020.

¹¹⁸ Idem.

¹¹⁹ ***, „COVID-19 crisis response in MENA countries”, OECD, 9 iunie 2020, URL: <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/covid-19-crisis-response-in-mena-countries-4b366396/>, accesat la 09.06.2020.

¹²⁰ ***, „Qatar Government and institution measures in response to COVID-19”, KPMG, 3 iunie 2020, URL: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/qatar-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html>, accesat la 07.06.2020.

¹²¹ ***, „Handling the COVID-19 outbreak”, UAE, URL: <https://u.ae/en/information-and-services/justice-safety-and-the-law/handling-the-covid-19-outbreak>, accesat la 19.06.2020.

¹²² Bader Al-Saif, „The Coronavirus in Kuwait: An Agent of Reform?”, Carnegie Middle East Center, 18 mai 2020, URL: <https://carnegie-mec.org/2020/05/18/coronavirus-in-kuwait-agent-of-reform-pub-81828>, accesat la 09.06.2020.

¹²³ Afif Abub Much, „In Israel, coronavirus crisis improves Jewish-Arab relations”, Al Monitor, 10 mai 2020, URL: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/05/israel-arabs-benjamin-netanyahu-yitzhak-rabin-joint-list.html>, accesat la 19.06.2020.

¹²⁴ ***, „The Coronavirus Pandemic and the Arab World: Impact, Politics, and Mitigation”, Arab Center Washington DC, 24 martie 2020, URL: http://arabcenterdc.org/policy_analyses/the-coronavirus-pandemic-and-the-arab-world-impact-politics-and-mitigation/, accesat la 08.05.2020.

¹²⁵ ***, „Israel. Government and institution measures in response to COVID-19”, KPMG, 11 mai 2020, URL: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/israel-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html>, accesat la 19.05.2020.

¹²⁶ N.A.: Pentru a nu întrerupe activitatea, Erdogan a optat pentru măsuri ținute pe timpul epidemiei, cum ar fi impunerea lockdown-ului doar în weekenduri. A se vedea: V.M., „Șomaj masiv, prăbușirea turismului, instabilitate monetară: „situația este extrem de proastă în Turcia”, HotNews, 21 mai 2020, URL: <https://economie.hotnews.ro/stiri-finante-24009786-turcia-situatie-economica-somaj-masiv-prabusire-turism-instabilitate-monetara.htm>, accesat la 09.06.2020.

¹²⁷ ***, „Qatar: Commercial activity suspended on weekends starting April 10 /update 16”, Garda World News Alerts, 9 aprilie 2020, URL: <https://www.garda.com/crisis24/news-alerts/330826/qatar-commercial-activity-suspended-on-weekends-starting-april-10-update-16>, accesat la 09.06.2020.

¹²⁸ Fatemeh Aman, „Afghan migrants: Unwanted in Iran and at home”, The Atlantic Council, 15 mai 2020, URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/afghan-migrants-unwanted-in-iran-and-at-home/>, accesat la 16.05.2020.

¹²⁹ N.A.: Rapoarte ale UE arată că Turcia trimite migranți infectați către Grecia și alte state membre. A se vedea: ***, „Migrants infected with the coronavirus are being smuggled out of Turkey and encouraged to cross into Europe”, Parliamentary Questions, European Parliament, 13 aprilie 2020.

¹³⁰ N.A.: Guvernul saudit a expulzat mii de lucrători străini în încercarea de a încetini răspândirea Covid-19. A se vedea: Gregory Brew, „COVID-19 and the Oil Price Crash: Twin Crises Impacting Saudi-Iran Relations”, Istituto Affari Internazionali, 9 mai 2020, URL: <https://www.iai.it/en/publicazioni/covid-19-and-oil-price-crash-twin-crises-impacting-saudi-iran-relations>, accesat la 10.06.2020.

¹³¹ ***, „UAE's Indian expats frustrated over government coronavirus repatriation plans”, Straits Time, 7 mai 2020, URL: <https://www.straitstimes.com/world/middle-east/uaes-indian-expats-frustrated-over-government-coronavirus-repatriation-plans>, accesat la 09.05.2020.

¹³² N.A.: Deportarea muncitorilor străini care au încălcat restricțiile guvernamentale este una dintre măsurile luate de Kuwait în contextul pandemiei. A se vedea: ***, „Kuwait: Authorities announce plans to deport foreign workers who violate COVID-19 regulations May 19/update 17”, Garda World News Alert, 21 mai 2020, URL: <https://www.garda.com/crisis24/news-alerts/344386/kuwait-authorities-announce-plans-to-deport-foreign-workers-who-violate-covid-19-regulations-may-19-update-17>, accesat la 10.06.2020.

¹³³ ***, „Covid-19: Ministry urges employers to maintain workers' housing seif”, Gulf Times, 26 aprilie 2020, URL: <https://m.gulf-times.com/story/661711/Covid-19-Ministry-urges-employers-to-maintain-workers-housing-safe>, accesat la 09.05.2020.

¹³⁴ N.A.: Toate departamentele guvernamentale (cu excepția instituțiilor medicale, ale forțelor militare și de securitate) vor fi închise începând cu 16 martie 2020 timp de 16 zile. A se vedea: ***, „COVID-19 Saudi Arabia: Transportation and shipping sectors impact”, Clyde & Co, 18 martie 2020, URL: <https://www.clydeco.com/insight/article/covid-19-update-the-impact-on-saudi-arabias-transportation-and-shipping-sec>, accesat la 09.06.2020.

¹³⁵ ***, „COVID-19 Alert: Qatar Tightens Restrictions on Nationwide Commercial Activities Through May 30”, World Aware, 18 mai 2020, URL: <https://www.worldaware.com/covid-19-alert-qatar-tightens-restrictions-nationwide-commercial-activities-through-may-30>, accesat la 10.06.2020.

¹³⁶ ***, COVID-19: Kuwait expands curfew, extends public sector work suspension, Gulf News, 21 aprilie 2020, URL: <https://gulfnews.com/world/gulf/kuwait/covid-19-kuwait-expands-curfew-extends-public-sector-work-suspension-1.1587470691614>

¹³⁷ N.A.: În Iran nu s-a declarat starea de urgență, de aceea activitatea socio-economică s-a închis doar parțial. A se vedea: Sanaz Alasti, „The Iranian Legal Response to Covid-19: A Constitutional Analysis of Coronavirus Lockdown”, Verfassungsblog on constitutional matters, 24 aprilie 2020, URL: <https://verfassungsblog.de/the-iranian-legal-response-to-covid-19-a-constitutional-analysis-of-coronavirus-lockdown/>, accesat la 10.06.2020.

¹³⁸ N.A.: Din 22 mai 2020, cetățenii Qatarului au obligația de a-și instala pe telefoane aplicația Ehteraz, care le indică stadiul sănătății. A se vedea: „COVID-19 Information”, Carnegie Mellon University, Qatar, 3 iunie 2020, URL: <https://www.qatar.cmu.edu/alert-covid-update/>, accesat la 10.06.2020.

¹³⁹ N.A.: Majoritatea zborurilor aeriene internaționale au fost suspendate, dar există linii aeriene care încă operează la sfârșitul lunii iunie 2020.

¹⁴⁰ Jammille Domingo, „Saudi imposes 5-year jail, SR3 million fine for posting curfew violation videos”, Filipino Times, 26 martie 2020, URL: <https://filipinotimes.net/global-news/2020/03/26/saudi-imposes-5-year-jail-sr3-million-fine-for-posting-curfew-violation-videos/>, accesat la 09.05.2020.

În pofida diferitelor niveluri de pregătire a sistemelor lor de sănătate, majoritatea țărilor Orientului Mijlociu, considerate în studiul de față, au dezvoltat strategii generale de gestionare a sănătății, caracterizate de măsuri stricte de izolare, implementate chiar din primele etape ale focarului, care s-au dovedit eficiente în limitarea răspândirii pandemiei în regiune. Din analiza efectuată, în ceea ce privește capacitatea guvernamentală de răspuns la pandemia globală, constatăm că unele state, cum ar fi Arabia Saudită și Emiratele Arabe Unite, au luat o serie de măsuri preventive și au redus la minimum infecțiile, iar altele, precum Iranul și Turcia, au devenit focare ale răspândirii virusului, din cauza răspunsurilor inadecvate, întârziate și fragmentate. De exemplu, Riadul a adoptat inclusiv măsuri radicale, precum prevenirea pelerinajului religios în două dintre cele mai sfinte locuri ale Islamului – Mecca și Medina¹⁴⁸. În Qatar și Kuweit, nepurtarea măștilor în spațiile publice se pedepsește cu închisoare până la 3 ani¹⁴⁹. Așadar statele studiate au avut un grad optim de reziliență la criza

¹⁴¹ N.A.: O măsură extremă, luată de Israel în lupta împotriva pandemiei, a fost aceea de a-i urmări pe cei infectați cu ajutorul dronelor, dar din motive legislative, Curtea Supremă Israeliană a interzis la sfârșitul lunii aprilie 2020, această formă de monitorizare. A se vedea: ***, „Israel’s Supreme Court bans Shin Bet’s COVID-19 tracking”, Asia News, 28 aprilie 2020, URL: <http://www.asianews.it/news-en/Israels-Supreme-Court-bans-Shin-Bets-COVID-19-tracking-49939.html>, accesat la 10.06.2020.

¹⁴² Theodore Karasik, Lessons the US can learn from the UAE about the decontamination of COVID-19, Atlantic Council, 21 aprilie 2020, URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/lessons-the-us-can-learn-from-the-uae-about-the-decontamination-of-covid-19/>, accesat la 17.06.2020.

¹⁴³ N.A.: Arabia Saudită a început construcția a 25 de spitale. A se vedea: Layla Saleh, Larbi Sadiki, „The Arab world between a formidable virus and a repressive state”, Open Democracy, 6 aprilie 2020, URL: <https://www.opendemocracy.net/en/north-africa-west-asia/arab-world-between-formidable-virus-and-repressive-state/>, accesat la 07.06.2020.

¹⁴⁴ ***, „Qatar’s private healthcare providers fully ready to cooperate to fight COVID-19”, The Peninsula Qatar, 29 martie 2020, URL: <https://thepeninsulaqatar.com/article/29/03/2020/Qatar-s-private-healthcare-providers-fully-ready-to-cooperate-to-fight-COVID-19>, accesat la 07.06.2020.

¹⁴⁵ N.A.: Discursul conducerii iraniene nu este unul de informare a publicului, ci mai degrabă de exploatare a crizei în interes politic. Ramesh Sepehrrad, „Opinion – Iran’s End Game beyond Coronavirus”, E-International Relations, 7 aprilie 2020.

¹⁴⁶ Abdullah F. Alrebh, „Saudi Response to Coronavirus Seen as Emphasizing Public Health, Not Internal Politics”, The Arab Gulf States Institute in Washington, 1 aprilie 2020, URL: <https://agsi.w.org/saudi-response-to-coronavirus-seen-as-emphasizing-public-health-not-internal-politics/>, accesat la 09.06.2020.

¹⁴⁷ N.A.: Iranul a testat cel mai puțin dintre statele analizate, raportat la numărul de locuitori (a se vedea Tabelul nr. 6).

¹⁴⁸ ***, „The Impact of Covid-19 on the Middle East and North Africa”, *Jerusalem Center for Public Affairs*, 16 April 2020, URL: <https://reliefweb.int/report/world/impact-covid-19-middle-east-and-north-africa>, accesat la 09.06.2020.

¹⁴⁹ ***, „Wear a Mask or Face Jail in Kuwait and Qatar”, *NDTV*, 18 mai 2020, URL: <https://www.ndtv.com/world-news/covid-19-wear-a-mask-or-face-jail-in-kuwait-and-qatar-2230463>, accesat la 10.06.2020.

COVID-19, deși, din rapoartele OCHA din perioada februarie – iunie 2020, se constată că majoritatea statelor Orientului Mijlociu au întâmpinat deficiențe grave, în ceea ce privește aprovizionarea cu materiale medicale esențiale, cum ar fi ventilatoare, măști și costume de protecție, dezinfectanți și seturi de testare.

Începând cu luna aprilie 2020, Iranul și Israelul au început perioada de relaxare a restricțiilor. Alte state au dat dovadă de mai mult pragmatism. De exemplu, ministrul sănătății al Arabiei Saudite declara că „96% dintre facilitățile de terapie intensivă nu erau folosite”¹⁵⁰ la începutul lunii mai 2020, ceea ce justifica hotărârea de a renunța la o parte dintre restricțiile impuse. Printre măsurile guvernamentale de relaxare, luate până în iunie 2020, se numără cele prezentate în Tabelul nr. 7.

Tabelul nr. 7: Măsuri de relaxare socioeconomică în statele Orientului Mijlociu

Tipuri de răspuns	Măsuri guvernamentale de reziliență împotriva COVID-19	State ale Orientului Mijlociu (dintre cele considerate în analiză) în care s-a implementat măsura						
Relaxare socio-economică		Iran ^{151, 152}	Turcia ^{153, 154, 155}	Arabia Saudită ^{156, 157}	Qatar ¹⁵⁸	EAU ¹⁵⁹	Kuweit ¹⁶⁰	Israel ¹⁶¹
Economice	Reluarea activităților economice	aprilie	mai	mai	iunie	mai	mai	aprilie
Financiare	Amânarea plății creditelor la bănci	x	x ¹⁶²	x	x	x	x	x
	Amânarea plății utilităților	x	x	x	x	x	x	x
	Măsuri de relaxare fiscală	x	x	x	x	x	x	x
	Ajutor financiar acordat angajaților aflați în șomaj tehnic	x	x	x	x	x	x	x
	Sprrijinirea firmelor de către stat	x	x	x	x	x	x	x
Sociale	Permiterea adunărilor publice în aer liber, cu limitarea numărului de persoane	-	x	x	x	x	-	x
	Relaxarea restricțiilor de călătorie în străinătate	x	x ¹⁶³	-	x	-	x	-
	Deschiderea localurilor publice (muzee, biserici, magazine etc.)	x	x	x	x	x	x	x
	Relaxarea orelor de circulație a persoanelor	x	x	x	-	x	x	x
	Eliminarea unor restricții pentru unele zone foste în carantină	x	x	x	-	x	x	x

¹⁵⁰ ***, „Saudi health minister: 96% of Kingdom’s coronavirus allocated ICU beds remain empty”, *Arab News*, 6 May 2020, URL: https://www.arabnews.jp/en/saudi-arabia/article_16679/, accesat la 22.05.2020.

Răspunsurile rapide și concertate, precum cele ale Arabiei Saudite sau EAU, state care s-au dovedit a fi reziliente la COVID-19, le-a permis acestora să poată ușura progresiv restricțiile privind circulația și activitățile economice, cu ajutorul unor strategii de relaxare echilibrate. Indiferent de calendarul sau ritmicitatea strategiei de relaxare abordate, măsurile luate de către statele analizate au fost, în mare parte, similare. Din tabelul anterior, se observă că multe țări din Orientul

¹⁵¹ *** „COVID-19 crisis response in MENA countries”, OECD Policy Response to coronavirus, OECD, 9 iunie 2020, URL: <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/covid-19-crisis-response-in-mena-countries-4b366396/>, accesat la 20.06.2020.

¹⁵² *** „Iran: Authorities announce easing of COVID-19 measures May 23 /update 28”, Garda World News Alert, 24 mai 2020, URL: <https://www.garda.com/crisis24/news-alerts/344961/iran-authorities-announce-easing-of-covid-19-measures-may-23-update-28>, accesat la 20.06.2020.

¹⁵³ *** „Turkey. Government and institution measures in response to COVID-19”, KPMG, 11 mai 2020, URL: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/turkey-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html>, accesat la 20.06.2020.

¹⁵⁴ Pelin Baysal, Beril Yayla Sapan, „Coronavirus Support Package Announced on 18 March 2020 and Its Effects on Sectoral Basis”, Gun and Partners Avukatlık Bürosu, 23 martie 2020, URL: <https://gun.av.tr/insights/articles/coronavirus-support-package-announced-on-18-march-2020-and-its-effects-on-sectoral-basis>, accesat la 20.06.2020.

¹⁵⁵ Gökhan Ergöçün, „Turkey passes bill to tackle pandemic’s impact”, Anadolu Agency, 6 aprilie 2020, URL: <https://www.aa.com.tr/en/latest-on-coronavirus-outbreak/turkey-passes-bill-to-tackle-pandemics-impact/1806673>, accesat la 20.06.2020.

¹⁵⁶ *** „COVID-19 crisis response in MENA countries”, art. cit.

¹⁵⁷ *** „COVID-19 Alert: Saudi Arabia Bans Gatherings of More Than Five People until Further”, World Aware, 7 mai 2020, URL: <https://www.worldaware.com/covid-19-alert-saudi-arabia-bans-gatherings-more-five-people-until-further-notice>, accesat la 20.06.2020.

¹⁵⁸ N.A.: Măsuri de relaxare au fost anunțate, în Qatar, să fie implementate din data de 15 iunie 2020, conform unui plan în patru faze. A se vedea: *** „Plan to ease lock down restrictions announced. Qatar”, 9 iunie 2020, URL: <https://www.c19lexismena.com/2020/06/09/plan-to-ease-lock-down-restrictions-announced/>, accesat la 20.06.2020.

¹⁵⁹ *** „COVID-19 crisis response in MENA countries”, art. cit.

¹⁶⁰ *** „Israel/Palestinian Terr.: Authorities ease COVID-19 restrictions May 4 /update 30”, Garda World News Alerts, 5 mai 2020, URL: <https://www.garda.com/crisis24/news-alerts/339081/israel-palestinian-terr-authorities-ease-covid-19-restrictions-may-4-update-30>, accesat la 20.06.2020.

¹⁶¹ *** „Kuwait: Authorities to further ease COVID-19 restrictions from June 21 /update 20”, Garda World News Alerts, 19 iunie 2020, URL: <https://www.garda.com/crisis24/news-alerts/352171/kuwait-authorities-to-further-ease-covid-19-restrictions-from-june-21-update-20>, accesat la 20.06.2020.

¹⁶² *** „Turkey postpones TL 40.6B in loans for 795,000 citizens amid pandemic”, Daily Sabah, 13 aprilie 2020, URL: <https://www.dailysabah.com/business/economy/turkey-postpones-tl-406b-in-loans-for-795000-citizens-amid-pandemic>, accesat la 15.06.2020.

¹⁶³ N.A.: Turcia și-a deschis granițele din 12 iunie 2020, dar persoanele sosite din zonele de risc pandemic trebuie să stea la autoizolare 14 zile. A se vedea: *** „Coronavirus (COVID-19) travel restrictions in Turkey – updated 22 June, 2020”, World Nomads, 22 iunie 2020, URL: <https://www.worldnomads.com/travel-safety/middle-east/turkey/latest-turkey-travel-warnings-alerts>, accesat la 22.06.2020.

Mijlociu au luat o serie de măsuri economico-financiare care să permită relansarea economică, precum: amânarea plății impozitelor, reducerea impozitelor și a taxelor guvernamentale, amânarea rambursării împrumuturilor, amânarea plății chiriilor și utilităților și oferirea unor pachete pentru sprijinirea economiilor locale. În acest sens, există oportunitatea creată de scăderea prețului petrolului, care poate ajuta relansarea economică prin costuri de transport, încălzire și iluminat mai scăzute pentru consumatori industriali și casnici, implicit costuri mai mici pentru afaceri și o putere de cumpărare mai mare a beneficiarilor, ceea ce poate crește rentabilitatea firmelor și poate reduce inflația statelor. Așadar efectul combinat al prețurilor mai mici la carburant contribuie indirect la stimularea creșterii economice.

Alături de măsurile economice și financiare, s-au activat și o serie de măsuri sociale, de exemplu, în Turcia, relaxarea socială se desfășoară conform Planului COVID-19 de Normalizare¹⁶⁴, care prevede o aplicare „dinamică”, bazată pe modul în care gestionarea cazurilor pozitive și a virusului este tratată în statul turc și în alte state, dar și pe respectarea unor norme impuse de distanțare socială (1,5 m), folosirea măștilor în spațiile publice și a măsurilor de igienă. Prima măsură de relaxare a vizat cetățenii de peste 65 ani și sub 20 ani, obligați să stea în casă, inițial, cărora li s-a permis, din mai 2020, să părăsească locuința numai o dată pe săptămână, pentru 4 ore, timp de aproximativ două săptămâni. De asemenea, relaxarea transportului s-a făcut prin permiterea autovehiculelor cu numere de înmatriculare pare și impare să circule în zile diferite. Alte măsuri au fost: ridicarea restricțiilor de închidere a unor zone carantinate, deschiderea saloanelor de întreținere și înfrumusețare, cu respectarea măsurilor sanitare necesare, a spațiilor comerciale etc. La 1 iunie 2020, s-a declanșat a doua etapă de relaxare socială graduală, care a constat în deschiderea facilităților de recreere publică (piscine, saloane de *wellness* și *spa*, centre sportive etc.), a siturilor arheologice, atracțiilor turistice în aer liber, a zonelor de picnic etc., ridicându-se și restricția de închidere a activității economice la sfârșitul săptămânii.

În Iran, măsurile de relaxare au intrat în vigoare în aprilie 2020, cu cel puțin o lună mai devreme decât în alte state. Acest aspect, i-a adus dezaprobară OMS, care a considerat măsura ca fiind luată inoportun, iar în iunie 2020, în Iran se vorbea despre amenințarea unui al doilea val de infectări, ca urmare a „nerespectării protocoalelor de sănătate”¹⁶⁵. O motivație pentru decizia guvernului iranian, considerată pripită, poate fi supraviețuirea economică. De altfel, Institutul de Studii pentru Orientul Mijlociu arată că în Iran, aproape un sfert din cele 24 de milioane de iranieni care lucrează, sunt zilieri, ceea ce îi face vulnerabili la tripla criză (de

¹⁶⁴ ***, *COVID-19 Normalization Plan*, Presidency of the Republic of Turkey, 4 mai 2020, p. 3, URL: <https://www.flandersinvestmentandtrade.com/export/sites/trade/files/attachments/COVID-19%20Normalization%20TURKEY.pdf>, accesat la 18.06.2020.

¹⁶⁵ ***, „Iran health chiefs fear ‘second wave’ of pandemic”, *Arab News*, 10 mai 2020, URL: <https://www.arabnews.com/node/1672551/middle-east>, accesat la 18.06.2020.

sănătate, economică și socială), deoarece: nu au salarii fixe, au economii reduse și acoperire necorespunzătoare în sistemele de asigurare medicală și protecție socială; se confruntă cu cel mai mare risc de infecție, deoarece nu dețin mijloace de protecție medicală adecvate; nu își pot permite să înceteze munca, deoarece depind de venitul obținut zilnic¹⁶⁶. Conștientizând acest aspect, guvernul iranian a ales între economie și sănătate publică, în favoarea economiei, evitând impunerea unor măsuri mai stricte de carantină, recomandate pentru încetinirea ratei de răspândire a virusului, care ar fi avut drept consecință evidentă împingerea aceluși procent din populație către sărăcie extremă, ceea ce ar fi putut produce o tulburare socială mai mare.

3. Efecte și tendințe geopolitice regionale, în contextul pandemiei

Epidemiile nu au nicio preocupare pentru naționalism sau granițe naționale, iar coronavirusul SARS-CoV-2 a arătat foarte clar acest aspect. Dacă este să considerăm efectele negative ale pandemiei de COVID-19 în Orientul Mijlociu, ne referim la criza triplă transnațională de securitate, constituită de potențialele focare de infecție în masă (în special, cele din zonele de conflict, cu afectarea majoră a unor categorii vulnerabile de persoane, respectiv vârstnicii și persoanele cu boli curente), tulburările economice și derapajele sociale inerente stărilor de criză națională. Toate aceste dimensiuni ale crizei pot avea consecințe umane și umanitare severe. De altfel, există o serie de facilitatori ai răspândirii rapide a noului coronavirus în regiunea arabă: numeroasele contacte umane cu țările puternic afectate de pandemie (Iran, țările europene și China), densitatea mare a populației în multe orașe arabe, lipsa mijloacelor pentru detectarea și tratarea cazurilor de infecție, apropierea socială, asociată culturilor arabe și mediteraneene, precum și proporția ridicată a tinerilor cu mobilitate ridicată, care pot contribui la răspândirea pandemiei în mediul social și familial.

Criza de securitate socială, identificată ca afectând statele și organizațiile suprastatale în plan global, are potențial de a se manifesta mai fervent în Orientul Mijlociu, pe fondul existenței unor zone de conflict în regiune, unde milioane de oameni se confruntă deja cu sisteme medicale precare sau inexistente, cu resurse limitate de alimente, apă și electricitate, cu un nivel de trai scăzut, cu creșterea prețurilor și infrastructură distrusă. Astfel, printre posibilele efecte regionale, se situează deteriorarea gravă a unor indicatori economico-sociali vitali, adâncirea crizei umanitare, intensificarea conflictualității regionale, accelerarea fragmentării politice, adâncirea crizei alimentare și de apă potabilă etc. De altfel, niciodată o pandemie nu generează doar o criză în domeniul sănătății, ci aduce cu sine o serie de

¹⁶⁶ Amin Mohseni-Cheraghloo, „Iran and the economic fallout of COVID-19”, *Middle East Institute*, 14 aprilie 2020, URL: <https://www.mei.edu/publications/iran-and-economic-fallout-covid-19>, accesat la 08.06.2020.

alte crize, pe lângă cele deja amintite. Se adaugă, astfel, criza identitară, determinată de faptul că indivizii care aparțin unui regim democratic sau pseudodemocratic se simt brusc constrânși să se adapteze unor acțiuni specifice unui regim autoritar. În acest context, intervine constant frica de celălalt, astfel încât omul, ființă socială, tinde să devină o ființă antisocială, iar mecanismele de păstrare a distanței sociale generează modificări în comportamentul indivizilor, ca urmare a schimbării unor practici care implicau interacțiune fizică (de exemplu, strânsul mâinii).

De asemenea, evenimentele recente au demonstrat că pandemia generată de răspândirea COVID-19 trebuie abordată nu numai ca o amenințare la adresa sănătății și ca un risc socioeconomic, dar și ca o amenințare la adresa securității fizice și psihice a comunităților și indivizilor, fapt ce afectează securitatea socială, în general. Există voci care declară că „lumea nu va mai fi la fel”¹⁶⁷ după această pandemie. Schimbarea generează rezistență, opoziție și, uneori, conflict. De aceea, tendințele sociale negative trebuie identificate din timp și controlate, cu atât mai mult în regiuni conflictuale, precum Orientul Mijlociu. Israelul este singura țară democratică dintre cele analizate în Orientul Mijlociu, celelalte având regimuri autoritare, cu deschidere mai largă sau mai îngustă către democrație, dar care totuși nu se confruntă cu conflicte militare în plan intern, ceea ce poate contribui la creșterea nivelului de toleranță al populației la regulile stricte din timpul pandemiei. Totuși există specialiști care consideră că, în această regiune, este necesar să se pună un accent puternic pe reducerea tensiunilor și consolidarea rezilienței¹⁶⁸, în special în categoriile și regiunile vulnerabile.

În analiza efectelor și tendințelor geopolitice regionale în contextul pandemiei, un alt aspect demn de luat în seamă este cel al migrației populației. Numai în statele CCG există 35 de milioane de imigranți¹⁶⁹. De exemplu, imigranții și refugiații găzduiți de statele analizate în lucrarea de față reprezintă categorii aparte de persoane, care sunt nevoite să locuiască în spații aglomerate, au acces limitat la

¹⁶⁷ N.A.: De exemplu: Daniel Susskind, James Manyika Jean Saldanha, Sharan Burrow, Sergio Rebelo Ian Bremmer, „How will the world be different after COVID-19?”, *International Monetary Fund*, Finance and Development, iunie 2020, URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2020/06/pdf/how-will-the-world-be-different-after-COVID-19.pdf>; Suzy Taherian, „The New World: How The World Will Be Different After COVID-19”, *Forbes*, 7 aprilie 2020, URL: <https://www.forbes.com/sites/suzytaherian/2020/04/07/the-new-world-how-the-world-will-be-different-after-covid-19/#6e9ec5d65d15>, accesate la 10.06.2020.

¹⁶⁸ Maria Vink, „Don't forget the security aspect of the Covid-19 crisis”, *Stockholm International Water Institute*, 30 aprilie 2020, URL: <https://www.siwi.org/latest/dont-forget-the-security-aspect-of-the-covid-19-crisis/>, accesat la 10.06.2020.

¹⁶⁹ Ruth Sherlock, „Migrants Are Among The Worst Hit By COVID-19 In Saudi Arabia And Gulf Countries”, *NPR*, 5 mai 2020, URL: <https://www.npr.org/sections/coronavirus-live-updates/2020/05/05/850542938/migrants-are-among-the-worst-hit-by-covid-19-in-saudi-arabia-and-gulf-countries?t=1591696410160>, accesat la 08.06.2020.

serviciile de sănătate și la campaniile publice de informare cu privire la măsurile minime de luat în contextul pandemiei, ceea ce îi face vulnerabili la contactarea infecției virale. De altfel, semnale în acest sens există în toate statele Orientului Mijlociu care găzduiesc imigranți. De exemplu, în Arabia Saudită rezidenții non-saudiți reprezintă 76% dintre noile cazuri de îmbolnăviri, situații similare fiind în Qatar, Bahrein, Kuwait, UAE, Iordania și Liban¹⁷⁰. De aceea autoritățile naționale și locale, societatea civilă și organizațiile internaționale desfășoară activități de informare care vizează comunitățile de imigranți, pentru a se asigura că toți au acces la informațiile necesare, cu privire la ghidurile de sănătate și la măsurile referitoare la COVID-19. În unele cazuri, serviciile de informare încearcă, de asemenea, să anunțe oamenii că pot primi tratament pentru ameliorarea simptomelor provocate de virus, chiar dacă acestea nu sunt prevăzute în planul național de asigurări sociale de sănătate¹⁷¹. Totuși majoritatea statelor analizate au aplicat o politică de repatriere a unor cetățeni străini, pentru a evita îmbolnăvirea acestora și, implicit, a populației lor autohtone.

Există și fonduri internaționale mobilizate pentru a asigura un minim de servicii medicale, în actuala criză de sănătate. În acest sens, Biroul Națiunilor Unite pentru Coordonarea Afacerilor Umanitare (OCHA) a alocat 235 mil. \$¹⁷², pentru a răspunde pandemiei, în general, și problemelor categoriilor de persoane vulnerabile, în special. De asemenea, deși acest aspect trece dincolo de spațiul geografic propus spre analiză, evidențiem faptul că Organizația Națiunilor Unite este principalul actor internațional, care acționează pentru a opri COVID-19 să pună stăpânire în regiunile din Orientul Mijlociu, care se confruntă deja cu conflicte și unde nevoile umanitare sunt deja enorme. Mai mult, pentru a reuși limitarea răspândirii virusului în astfel de regiuni, Secretarul General al ONU făcea o serie de apeluri la „încetarea imediată a focului în toate colțurile globului, în scopul de a preveni ca o criză majoră de sănătate să distrugă și mai mult zonele de conflict”¹⁷³. De asemenea, Organizația Națiunilor Unite a lansat, în 25 martie 2020, un plan global de răspuns umanitar coordonat, în valoare de 2 miliarde de dolari, pentru combaterea COVID-19, în

¹⁷⁰ *Idem*.

¹⁷¹ ***, „Covid-19 Notes on Migrants - An ICMHD Health Policy Contribution”, *International Centre for Migration, Health and Development*, 9 iunie 2020, URL: <https://reliefweb.int/report/world/covid-19-notes-migrants-icmhd-health-policy-contribution>, accesat la 09.06.2020.

¹⁷² ***, „OCHA pooled funds response to COVID-19. Pooled Funds (CERF & CBPFs) Response to COVID-19 pandemic”, *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*, 8 iunie 2020, p. 1, URL: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/COVID19_OCHA%20Pooled%20Funds_20200608.pdf, accesat la 09.06.2020.

¹⁷³ ***, „UN repeats call for ceasefire as it works to save Middle East from COVID-19”, Department of Global Communication, *U.N.*, 8 aprilie 2020, URL: <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/un-repeats-call-ceasefire-it-works-save-middle-east-covid-19>, accesat la 25.05.2020.

țările cu situații umanitare tensionate¹⁷⁴. De altfel, UNHCR sprijină cu echipamente și medicamente și statele Orientului Mijlociu, precum Iranul¹⁷⁵ și Turcia, care găzduiesc refugiați și migranți. Astfel, calculele făcute de această organizație arată că Iranul are nevoie de 18,6 milioane de dolari, pentru a putea gestiona optim coronavirusul¹⁷⁶. De asemenea, printre măsurile anti-COVID-19, luate în Iran, se numără și o politică incluzivă, în sensul în care refugiații și populațiile de alte naționalități au acces gratuit la teste, tratament și spitalizare.

Pe lângă statele luate drept referință în studiul de față, din categoria celor stabile sau relativ stabile politic (Turcia, Iran, UAE, Arabia Saudită, Qatar, Kuwait, Israel), considerăm că, pentru cele patru state ale regiunii deja afectate de conflicte (Irak, Siria, Yemen și Libia), pandemia este o provocare masivă, care adâncește vulnerabilitatea structurală existentă, generând insecuritate socială și, implicit, accentuând criza de securitate. De asemenea, este posibil ca vulnerabilitățile sistemice, provocate de recesiunea economică și de restricțiile asupra populației, să fie exploatate de grupurile extremiste și de cei care pledează pentru o realiniere mai radicală a politicii regiunii. De aceea, mai mult decât oricând, este nevoie de cooperare și de soluții colective în toată regiunea, pentru a răspunde acestui nivel de provocare.

Mai mult, dacă luăm în calcul faptul că violența este criteriul central de diferențiere a stărilor de agregare a continuumului pace-război, în contextul combaterii pandemiei este de remarcat tendința de coagulare a indivizilor, dincolo de diferențele lor, pentru înlesnirea implementării măsurilor de sănătate publică. De altfel, inclusiv în statele fragmentate pe baze etnico-religioase, este vizibilă apariția unor noi actori, cu rol în conturarea și implementarea de politici sau măsuri pentru combaterea coronavirusului, în sensul în care în unele state, lăcașuri de cult, sindicate medicale sau guverne locale au preluat inițiativa, fără a mai aștepta directive de la nivel central¹⁷⁷. Acest fapt este identificat și la nivel interstatal prin înțelegerile de încetare a acțiunilor militare pe timpul crizei de coronavirus, la apelul Secretarului General al ONU. Exemple relevante, în acest sens, sunt înțelegerea dintre Federația Rusă și Turcia, în ceea ce privește războiul din Siria, declarația unilaterală a Arabiei Saudite, în ceea ce privește Yemenul, acordul dintre Israel și Palestina, dar și ajutorul dat chiar între rivali geopolitici (Iranul a fost sprijinit cu resurse medicale de state, precum Arabia Saudită, EAU și Qatar), ceea ce, în sine, constituie acte de civilizare a conflictelor prin limitarea violenței, reprezentând un pas înainte spre pacificarea regională.

¹⁷⁴ *Idem.*

¹⁷⁵ ***, „COVID-19 response in the Islamic Republic of Iran”, *The UN Refugee Agency*, aprilie 2020, p. 1, URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/76056.pdf>, accesat la 26.05.2020.

¹⁷⁶ *Idem.*

¹⁷⁷ ***, „Civil Society Organizations in Yemen Call for Comprehensive Mobilization and Unity to Confront Coronavirus Pandemic”, *OCHA*, aprilie 2020.

Concluzii

Începutul anului 2020 găsea Orientul Mijlociu într-o situație de securitate volatilă, în principal din cauza conflictelor militare internaționalizate în desfășurare, generate și susținute de fragmentarea politică și etnico-religioasă, remanentă Primăverii Arabe, și de lupta pentru supremație regională, care au amplificat problemele economice deja existente (șomaj generalizat în rândul tineretului, inflație, lipsa infrastructurii critice, crize alimentare sau de apă potabilă, sisteme sociale precare). De asemenea, în acest mediu de instabilitate regională, persistau manifestări sociale negative, precum terorismul, extremismul violent, insurgența, migrația ilegală, traficul de persoane și droguri, pentru a le menționa pe cele mai acute. Mai mult, una dintre cauzele principale ale protestelor Primăverii Arabe, care au cuprins Orientul Mijlociu și au adus nemulțumirea populară, a reprezentat-o calitatea slabă în furnizarea serviciilor de bază, inclusiv a celor din sănătate.

Pe acest fond, s-a insinuat noul coronavirus, denumit de comunitatea internațională medicală SARS-CoV-2 și, ulterior, de mass-media specializată și generală, COVID-19. În contextul actual al pandemiei de COVID-19, când aceste regiuni au devenit subiecte imediate ale tendinței (identificate la nivel global) de suprasolicitare a capacității sistemelor medicale, efectul principal generat a fost producerea unei crize de sănătate. Ulterior, închiderea activităților economice, ca măsură de distanțare socială luată de guverne, pentru limitarea răspândirii intracomunitare a virusului, a dus la criză economică, iar cea de restricționare a libertății de mișcare a indivizilor în locurile publice a declanșat un tip specific de criză de securitate socială.

Unele state din această regiune au înțeles că singura cale de ieșire din criză este un răspuns global complet coordonat, care abordează cauzele principale ale pandemiei, atenuând, în același timp, atât impactul asupra sănătății, cât și repercusiunile economice. De exemplu, când, în primăvara anului 2020, prețul petrolului s-a prăbușit, pe fondul încetinirii economice și al măsurilor specifice pandemiei de COVID-19, OPEC și aliații săi au convenit reduceri masive de producție pentru a stabiliza prețurile, acestea scăzând la valori minime, similare celor de acum 20 de ani.

Măsurile pe care guvernele țărilor din Orientul Mijlociu le-au luat, pentru a combate răspândirea COVID-19, sunt masive și fără precedent, răspunsul la pandemia generată de SARS-CoV-2 necesitând o abordare complexă intersectorială la nivel guvernamental, realizată la multiple niveluri de intervenție. În această direcție, au fost inițiate măsuri imediate de criză (mobilizarea activității în sistemul sanitar prin orientarea resurselor, cu prioritate, către vindecarea bolnavilor infectați cu COVID-19, măsuri de distanțare socială pentru prevenirea răspândirii virusului, la nivel comunitar, măsuri financiare interne și internaționale pentru ajutorarea

statelor, în efortul lor medical) și măsuri de relaxare socioeconomică, în contextul în care unele state au considerat că pot controla îmbolnăvirile, prin menținerea în spațiile publice a unor norme sanitare și de distanțare fizică.

Ca urmare a măsurilor restrictive, viața a ajuns într-un stadiu aproape complet de izolare. Din cele prezentate în lucrarea de față, rezultă că, în țările Consiliului de Cooperare al Golfului, răspunsul politic la criză a fost rapid, ceea ce evidențiază o capacitate de reziliență neașteptată, în pofida resurselor economice diminuate de scăderea prețului petrolului. Arabia Saudită și-a închis rapid granițele, a oprit activitatea din sectorul public, centre comerciale și restaurante, și a interzis accesul în sanctuarele sfinte și, de asemenea, pelerinajele. Qatarul și-a suspendat zborurile către mai multe țări, iar Emiratele Arabe Unite au trecut printr-o blocare a activităților, la nivel național, pentru o perioadă de câteva săptămâni și o autocarantină obligatorie de 14 zile, pentru toți călătorii care se întorc în țară. De asemenea, Israelul, prin închiderea totală a activității pentru câteva săptămâni, și-a asigurat o rată mai mică de infectare în rândul populației.

Totuși au fost și state mai puțin reziliente la pandemie, cum ar fi Iranul, care și-a sistat doar parțial activitatea economică, de teama unor tulburări sociale majore, generate de clasa muncitoare rămasă fără sursa de subzistență zilnică, dar a și implementat mult prea rapid strategia de relaxare. Slaba reziliență a Iranului este demonstrată din evoluția ascendentă a numărului de îmbolnăviri de la sfârșitul lunii iunie 2020, comparativ cu Turcia. Cea din urmă, are jumătate de cazuri active și persoane decedate față de Iran, la un număr aproximativ egal de populație, găzduind și cel mai mare număr de refugiați și imigranți din lume (aproximativ 4 milioane de persoane, comparativ cu 3 milioane, ale Iranului), categorii vulnerabile la infectare din cauza condițiilor de trai și a lipsei de informare cu privire la modul de transmitere și de protecție față de COVID-19.

În prezent, ținta regională este ținerea sub control a răspândirii virusului către statele afectate de conflict și către cele din zonele foarte sărace, unde sistemele medicale sunt aproape inexistente. Pentru statele analizate, ținta o reprezintă crearea premiselor pentru revenirea graduală la o situație de relativă normalitate a vieții economico-sociale prin relaxarea măsurilor, impuse în perioada de vârf pandemic. De altfel, la jumătatea anului 2020, guvernele statelor afectate de criza de sănătate trebuie să echilibreze nevoia de a relua activitatea economică, cu respectarea măsurilor de distanțare socială, care limitează răspândirea virusului, până la descoperirea unui vaccin. În acest context, este previzibil că guvernele statelor din Orientul Mijlociu care reușesc să mențină echilibrul între aceste două aspecte vor reuși să se mențină la putere.

CONFLICTUL LIBIAN ȘI DESTABILIZAREA NORDULUI AFRICII

*Dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ**

După dispariția violentă a fostului dictator, colonelul Muammar Gaddafi, în 2011, Libia a devenit un stat falimentar, neguvernabil. Chiar dacă actualul Guvern de Acord Național (GNA), condus de prim-ministrul Fayeze Sarrai, a fost recunoscut imediat de către ONU, în 2014 a izbucnit un război sângeros civil pe teritoriul libian, ca urmare a acțiunilor ofensive ale generalului Khalifa Haftar (denumit, în unele articole, și „Hifter”¹), fost comandant al lui Gaddafi, de a cucerii Tripoli.

Generalul Haftar a creat Armata de Eliberare Libiană (LNA), denumită și Forțele Armate Arabe Libiene (LAAF), cu scopul, declarat inițial, de a lupta cu teroriștii islamici din cadrul DAESH-Libia (DAESH-L) și Ansar al Sharia-Libya (AAS-L). Ulterior, intențiile sale au devenit mult mai expansioniste, întorcându-se împotriva guvernului libian și având sprijinul mai multor state din vecinătate. Scopul său a devenit, astfel, controlul integral al producției de petrol libiane, cea mai mare bogăție a țării.

În lupta sa pe două fronturi, cel împotriva GNA și cel de eliminare a luptătorilor jihadiști din Libia, generalul Haftar a primit ajutor, constând în arme și muniții, de la unele state cu interes în zonă, precum Emiratele Arabe Unite (UAE), Egipt, Iordania și Rusia. Astfel, începând cu aprilie 2019, a trecut la cucerirea orașului Tripoli, capitala Libiei, declanșând un război sângeros, care pare că nu se va termina în curând, ci dimpotrivă, pare a se extinde. Nici chiar apariția coronavirusului în nordul Africii și Sahel nu a reușit să stopeze luptele interne sau să determine încheierea unui acord de încetare a focului.

** Col. (r) dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: ionita.constantin@unap.ro*

¹ Edith M. Lederer, „Libyan tribes offer to end to oil blockade amid talks”, *Associated Press*, 02.07.2020, URL: <https://apnews.com/KhalifaHifter>, accesat la 02.06.2020.

În acest moment, este dificil de precizat pe cine sprijină SUA. Comandamentul Strategic american pentru Africa (AFRICOM) este mai mult interesat să-și reducă prezența în zonă, ca urmare a măsurilor de protecție, luate împotriva coronavirusului. La rândul ei, poziția Germaniei, care și-ar dori să preia inițiativa de putere neutră care să medieze încheierea unui acord de pace, este considerată totuși prea puțin vizibilă.

1. Părțile participante la conflict și acțiunile din umbră ale puterilor regionale

La instalare, Guvernul de Acord Național a reprezentat unica soluție temporară de guvernare a Libiei și de încetare a divizării statale. Ca urmare a fost imediat recunoscut de ONU. Liderul acestuia, Fayez Serraj, încearcă să conducă țara doar din capitală, dar există multe zone în care nu mai deține niciun control. Mai ales că s-a afirmat, în repetate rânduri, că a fost instaurat de unele puteri europene, precum Italia². De asemenea, prim-ministrul Serraj a primit un ajutor neașteptat din partea unei coaliții abia înființate de luptători occidentali rivali, care participă, alături de miliția din Tripoli, la apărarea capitalei.

În încercarea de a opri migrația ilegală dinspre Libia, Italia s-a aliat cu guvernul lui Serraj, asigurându-i acestuia sprijin pentru returnarea imigranților. Această alianță nu a fost pe placul Franței și a făcut ca încercările repetate ale UE, de a găsi căi de încetare a focului și de stabilire a unor coridoare umanitare, să dea greș.

La începutul anului, Turcia a semnat un acord cu guvernul libian privind oprirea interferențelor străine și sprijinirea luptei acestuia cu nave de luptă și mercenari sirieni. Până la această dată, mai mult de 2.500 de luptători străini, cei mai mulți veniți din Siria, au întărit rândurile apărătorilor orașului Tripoli³. Președintele turc, Recep Tayyip Erdogan, a mai trimis în Libia instructori militari, drone de luptă și mijloace de apărare aeriană, iar numărul morților, din rândul contingentului turc, se ridică la aproximativ 18 militari. Într-o conferință de presă, președintele Franței, Emmanuel Macron, a criticat acest act, considerându-l „nul și neavenit”⁴, menit să mențină starea de tensiune din zonă.

² Tom Allinson, „Lybia's battle for Tripoli – what you need to know”, *Deutsche Welle*, 17.04.2019, URL: <https://www.dw.com/en/libyas-battle-for-tripoli-what-you-need-to-know/a-48374754>, accesat la 15.02.2020.

³ Suzan Fraser, „Turkey says 2 Turkish soldiers killed in Lybia”, *Associated Press*, februarie 2020, URL: <https://apnews.com/dfd3b5fa023de3913c172656267de75c>, accesat la 18.03.2020.

⁴ N.A.: Conferință comună de presă a Președintelui Franței cu Prim-ministrul grec, din 30 ianuarie 2020. A se vedea: ***, „Macron: Turkey is sending warships, mercenaries to Lybia”, *Associated Press*, 30 ianuarie 2020, URL: <https://apnews.com/c9abff23f81991d63311183331a27fff>, accesat la 15.03.2020.

Imediat după constituire, Armata de Eliberare Libiană, condusă de generalul Khalifa Haftar, a trecut la restaurarea securității în nordul Libiei, luptând împotriva grupurilor extremiste și criminalității locale. Intenția LNA a fost să arate aliaților străini că poate combate terorismul, chiar dacă în rândurile armatei acționează și luptători salafiști. Doar că mulți detractori libieni l-au acuzat că vrea să controleze întreaga Libie, devenind „un al doilea Gaddafi”⁵.

Pe plan extern, LNA este sprijinită, în primul rând, de Egipt, care vede în generalul Haftar un militar puternic, capabil să controleze frontiera dintre cele două state și să împiedice intrarea islamiştilor la guvernare. Arabia Saudită și UAE îl sprijină pe generalul Haftar cu mercenari din Ciad, Sudan și Siria, dar și cu vehicule blindate,

pentru a împiedica întărirea poziției Frăției Musulmane în zonă. Franța, deși, inițial, era împotriva atacării capitalei Tripoli, sprijină în secret LNA, încă din 2015⁷, iar soldații francezi au început atacul împotriva islamiştilor din sudul Libiei. Împreună cu Rusia, care dorește să mențină comerțul cu arme în Libia, Franța a blocat o rezoluție a ONU prin care se dorea condamnarea acțiunilor generalului Haftar și se solicita încetarea atacurilor asupra capitalei. Rusia și-a trimis în zonă un număr cuprins între 800 și 1.200 de mercenari din grupul Wagner (o companie privată de securitate), dar și sisteme de apărare aeriană și alte mijloace *high-tech*⁸. AFRICOM a acuzat Rusia că a trimis la baza aeriană Al-Jufra, situată în sudul Libiei, 14 avioane

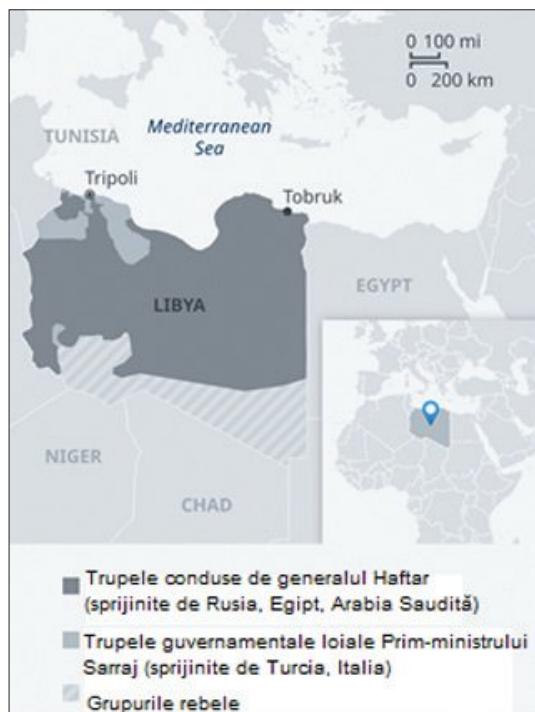

Figura nr. 1: Situația principalilor actori ai Războiului Civil din Libia⁶

⁵ Tom Allinson, *op. cit.*.

⁶ Harta Libiei, URL: libya.liveuamap.com, 16 ianuarie, 2020.

⁷ Emadeddin Badi, „Russia isn’t the Only One Getting its Hands Dirty in Libya”, *Foreign Policy*, aprilie 2020, URL: <https://foreignpolicy.com/2020/04/21/libyan-civil-war-france-uae-khalifa-haftar/>, accesat la 02.07.2020.

⁸ Robyn Dixon, „Russia’s ally in Libya is battered by defeats. But Moscow has wider goals to expand its influence”, *The Washington Post*, iunie 2020, URL: https://www.washingtonpost.com/world/europe/russia-libya-war-putin/2020/06/05/c3956bf4-a109-11ea-be06-af5514ee0385_story.html, accesat la 02.07.2020.

de luptă vopsite, astfel încât să nu li se observe însemnele oficiale⁹. Chiar și China a trimis drone cu rază mare de acțiune în zonă¹⁰.

Alți actori ai conflictului sunt reprezentați de grupările extremiste din sudul țării, DAESH-Libia și Ansar al-Sharia Libia, care luptă pentru realizarea unui emirat islamic libian. Create pentru a destabiliza țara și a împiedica buna funcționare a industriei petroliere prin acțiuni teroriste, cele două organizații transfrontaliere sunt sprijinite de Qatar și de Frăția Musulmană egipteană.

Caracterul transnațional al acestor grupuri rebele este dat de prezența foștilor luptători jihadiști din Al-Qaida (AAS-L) și ISIS (DAESH-L), precum și a legăturilor strânse cu alte grupuri teroriste similare din regiune, precum DAESH-Siria, Frăția Musulmană sau Ansar al-Sharia din Algeria. Poziția și liniile de demarcație ale beligeranților sunt prezentate în Figura nr. 1.

Nu trebuie uitată nici populația civilă, blocată în zonele de conflict și care nu poate să fie evacuată, ca urmare a deselor schimbări ale situației și ale liniilor de demarcație. În zona locuită de civili, au loc dese atacuri nediscriminatorii cu bombe, iar rapoartele întocmite de reprezentanții ONU au depășit stadiul de alarmare. Mai mult, organizația Medicii-Fără-Frontiere (MSF) atrage atenția asupra prezenței unui număr mare de imigranți închiși în centre de detenție, dispuse în zonele de conflict, a căror situație umanitară este dezastruoasă și a căror securitate nu este asigurată¹¹.

Ultima confruntare majoră dintre beligeranți a avut loc în a doua parte a lunii mai 2020, când forțele loiale Guvernului libian, recunoscut de ONU, cu sprijinul Turciei, au reușit să alunge LNA din baza aeriană al-Waitya, dispusă în zona deșertică din sud-vestul orașului Tripoli și care constituia o puternică fortăreață pentru generalul Haftar. De fapt, acesta era aeroportul pe care primea arme și materiale militare, de la statele susținătoare. Rezultatul acestei înfrângeri, împreună cu pierderea, în ultimele două luni, a mai multor orașe din vest (printre care Sabrata, Sorman și al-Asabaa, situate pe principala axă de aprovizionare din sud-est), a constatat în retragerea forțelor LNA la 2-3 km de marginea de sud a capitalei și în stabilirea unei zone-tampon în jurul orașului, care să permită sărbătorirea Ramadanului de către locuitori și familiile acestora¹². O propunere de încetare temporară a focului a fost făcută de generalul Haftar, dar aceasta poate facilita reluarea atacurilor asupra capitalei Tripoli, îndeosebi cu mijloacele aeriene puse la dispoziție de ruși.

⁹ Samy Magdy, „US military says Russia deployed fighter jets to Libya”, *Associated Press*, mai 2020, URL: <https://apnews.com/35c59fe74f914b08aa866ffabcb438e9>, accesat la 28.05.2020.

¹⁰ Frederic Wehrey, Sandy Alkoutami, „China’s Balancing Act in Libya”, *Carnegie Endowment for International Peace*, mai 2020, URL: <https://carnegieendowment.org/2020/05/10/china-s-balancing-act-in-libya-pub-81757>, accesat la 03.07.2020.

¹¹ Tom Allinson, *op. cit.*.

¹² Edith M. Lederer, „UN: Impact of long Libya war on civilians is ‘incalculable’”, *Associated Press*, februarie 2020, URL: <https://apnews.com/333fe41a6bab5d9223aa563507733a03>, accesat la 10.05.2020.

În prezent, LNA controlează partea de est și, în mare parte, sudul Libiei, în timp ce guvernul, sprijinit de ONU, are controlul asupra vestului țării și capitalei Tripoli.

2. Impactul ultimului an de război civil din Libia asupra populației din zonă

Recentele acțiuni ofensive și destabilizatoare ale LNA, conduse de generalul Haftar, îndreptate împotriva capitalei Tripoli și zonelor bogate în zăcămintele de petrol din sudul țării și din zona coastei de est, au avut un impact dezastruos atât asupra populației din zona de conflict, cât și asupra producției de petrol a țării¹³. Închiderea, la începutul anului, a câtorva terminale mari de transport petrol, a produs Corporației Naționale de Petrol pierderi de 1.700 de milioane de dolari (USD), în lunile ianuarie și februarie 2020. Producția zilnică de petrol a scăzut la 123.537 de barili de la aprox. 1,2 milioane de barili, cât era anul trecut, ceea ce înseamnă o pierdere zilnică de 60,2 milioane de dolari¹⁴.

Atacul cu bombe asupra portului din Tripoli, produs chiar pe timpul negocierilor de pace de la Geneva, a dus la stoparea activității de foraj și transport al produselor petroliere și a gazelor lichefiate ale Corporației Naționale de Petrol, cu consecințe incalculabile asupra asigurării serviciilor vitale ale orașului.

Un alt aspect negativ al ultimului an de război civil îl reprezintă fluxul mare și continuu de luptători străini veniți în Libia, ca să ia parte la conflict. Astfel, Turcia a trimis sute de luptători sirieni în zonă, printre care și militanți afiliați unor grupuri extremiste, precum Al-Qaida și gruparea Stat Islamic, ca să lupte alături de guvernul libian¹⁵. La rândul său, generalul Haftar se bazează pe sute de mercenari ruși. Recent, un raport al ONU a precizat că și grupuri sudaneze din zona Darfur s-ar fi afiliat celor două părți beligerante¹⁶. Singurul aspect pozitiv al apariției acestor luptători mercenari îl reprezintă poziția comună a celor două tabere de salvagardare a integrității teritoriale a Libiei și de stopare a fluxului de luptători de alte naționalități, în conflictul local.

De asemenea, populația civilă, din zonă, trece prin momente dificile, întrucât,

¹³ N.A.: Libia este a noua țară în ceea ce privește rezervele de petrol, din lume, și prima din Africa.

¹⁴ Jamey Keaten, Samy Magdy, „UN-backed government in Libya suspends talks after attack”, *Associated Press*, februarie 2020, URL: <https://apnews.com/1c47bfe8474e110e4ecd040e37a2ae6b>, accesat la 10.05.2020.

¹⁵ Semih Idiz, „Turkey’s intervention in Libya turns tide to Erdogan’s advantage, for now”, *Al-Monitor*, mai 2020, URL: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/05/turkey-libya-intervention-turns-tide-to-erdogan-sarraj.html>, accesat la 03.07.2020.

¹⁶ Nina Pouls, Umberto Profazio, „Sudanese militias play instrumental role in Libya’s conflict”, în *International Institute for Strategic Studies* (IISS), ianuarie 2020, URL: <https://www.iiss.org/blogs/analysis/2020/01/csdp-sudanese-militias-in-libya>, accesat la 03.07.2020.

de la începutul noii ofensive asupra capitalei Tripoli, s-a înregistrat un număr de 900.000 de persoane rămase fără adăpost și care necesită asistență umanitară¹⁷. Iar acest aspect este valabil nu numai în capitală, ci în toate colțurile Libiei. Și asta pentru că numărul de atacuri asupra civililor și infrastructurii civile, în special cele de sănătate publică, s-a dublat față de anul trecut, ajungând la cel puțin 650 de civili uciși sau răniți¹⁸. Ultimul atac a avut loc la data de 16 mai 2020, când a fost bombardată capitala Tripoli și vecinătatea ei (aprox. 100 de bombe și rachete), distrugând un adăpost pentru refugiați al Ministerului Sănătății libian, omorând șapte persoane (printre care, și un copil de 5 ani din Bangladesh) și rănind alte 17¹⁹. De la începutul lunii mai 2020, un număr de 15 civili au fost omorâți și 50 au fost răniți²⁰. De altfel, la sfârșitul anului trecut, mai mult de 345.000 de locuitori își părăsiseră locuințele, fugind din zona de conflict, incluzând 150.000 în interiorul și în împrejurimile orașului Tripoli. Majoritatea erau femei și copii, iar 30% dintre aceștia erau imigranți sau refugiați²¹.

Un nou risc privind sănătatea populației, deocamdată de mai mică amploare, îl reprezintă creșterea numărului de persoane infectate cu COVID-19. În pofida presiunii internaționale asupra părților implicate, de a trece la negocieri de pace pe perioada pandemiei, până la 20 mai 2020, Libia a raportat 65 de cazuri de persoane infectate, dintre care trei morți²². Odată cu apariția virusului în zonă, mai multe organizații de salvare maritimă, precum *Ocean Viking* și *Sea-Watch*, și-au suspendat activitățile de salvare a imigranților, fapt ce a dus la creșterea numărului de persoane înecate și naufragiate²³. De fapt, specialiștii organizațiilor internaționale și regionale consideră că există un mare pericol privind escaladarea viitoare a pandemiei în zonă.

Serviciile sociale de urgență au devenit greu de asigurat, îndeosebi cele de sănătate publică, educație și ridicare a gunoiului menajer. Riscul major în capitală este acela că, dacă aprovizionarea cu electricitate va fi întreruptă, atunci va avea loc o criză a apei potabile și menajere, în oraș. Mai mult, ca urmare a apariției și răspândirii pandemiei de coronavirus, în nordul Africii și regiunii Sahel, în majoritatea orașelor libiene se simte lipsa produselor alimentare de bază, precum

¹⁷ Edith M. Lederer, *op. cit.*.

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ Samy Magdy, „Officials: Bombs kill 7 in shelter for displaced in Libya”, *Associated Press*, mai 2020, URL: <https://apnews.com/9ae2cb50216454988ea5cb5a26041349>, accesat la 28.05.2020.

²⁰ Samy Magdy, „Libyan officials: Shelling at Tripoli's only working airport”, *Associated Press*, mai 2020, URL: <https://apnews.com/198cb119ca838ca8dbd84560b545d8a1>, accesat la 28.05.2020.

²¹ Edith M. Lederer, *op. cit.*.

²² Edith M. Lederer, „UN official warns of escalating Libyan war citing foreigners”, *Associated Press*, mai 2020, URL: <https://apnews.com/f023aa2f2bb122b521d0e328d077a051>, accesat la 27.05.2020.

²³ ***, „UN: Libya coast guard intercepts, detains about 400 migrants”, *Associated Press*, 25 mai 2020, URL: <https://apnews.com/e17fbb5d5483e1731b6e73b4a84fd3cb>, accesat la 28.05.2020.

și o creștere substanțială a prețurilor acestora. Organizațiile umanitare au raportat 951 de incidente de interdicție a intrării în țară, a unor transporturi cu alimente și personal umanitar sau de deplasare a acestora în interiorul Libiei²⁴.

Nici serviciile bancare nu sunt mai bune, în Tripoli existând atât o lipsă acută de bani lichizi, cât și posibilitatea falimentării a două bănci. Acest ultim aspect are un impact major asupra posibilității accesării fondurilor proprii de către populație și asupra plăților asigurate de unele organizații umanitare.

Singurul aeroport funcțional din zona Tripoli, Aeroportul Internațional Mitiga, a fost închis temporar, ca urmare a unui bombardament cu rachete Grad și a impunerii unei zone de interdicție a zborurilor de către forțele generalului Haftar²⁵.

Totodată, înțelegerea pe care Italia o are, de aproximativ trei ani, cu Garda de Coastă libiană privind capturarea și întoarcerea migranților ilegali în centrele de detenție din interiorul țării a adus și continuă să aducă grave prejudicii libertății de mișcare și siguranței vieții imigranților, care încearcă să ajungă pe continentul european. Și asta pentru că, în cele 11 centre de detenție mizere, deținute de milițiile locale, sunt aproximativ 5.000 de imigranți care suferă violuri, torturi și alte abuzuri²⁶. Mai mult, de la semnarea acestei înțelegeri, forțele navale libiene au interceptat aproximativ 40.000 de imigranți din zona libiană și i-au întors în zona de conflict, ajungând la o creștere de 121% de imigranți capturați în ultima lună, față de aceeași perioadă a anului trecut. De la începutul anului, mai mult de 3.200 de imigranți au fost interceptați pe mare și întorși în centre de detenție²⁷. Aceste cifre s-au reflectat, într-adevăr, în numărul, din ce în ce mai scăzut, de imigranți care au ajuns în Italia sau Malta, dar criticile la adresa guvernului italian au crescut vertiginos, mai ales din partea organizațiilor umanitare. Mai mult, numărul total de persoane înecate sau decedate, pe timpul încercărilor de traversare a Mării Mediterane, a ajuns la 20.000 de imigranți, conform unui raport al Organizației Internaționale pentru Migrație (IOM)²⁸.

Traficul ilegal de persoane, în țările de coastă din nordul Africii, a devenit destul de periculos și o afacere deosebit de rentabilă a grupurilor criminale, aliate cu grupările extremiste, care luptă pentru crearea unui emirat islamic libian.

²⁴ Edith M. Leaderer, *op. cit.*

²⁵ Aomar Ouali, „Libya's neighbors, global envoys seek solutions to conflict”, *Associated Press*, 23 ianuarie 2020, URL: <https://apnews.com/70d551521d1b239f4a485dc3edc962e6>, accesat la 26.05.2020.

²⁶ Isabel Debre, „Rights group: Italy-Libya deal puts migrants in danger”, *Associated Press*, 12 februarie 2020, URL: <https://apnews.com/0c232afd9fcb85cad5d7c90412980f13>, accesat la 25.05.2020.

²⁷ Edith M. Leaderer, „7 UN agencies urge Libya cease-fire to contain coronavirus”, *Associated Press*, 14 mai 2020, URL: <https://apnews.com/1e6f5ef8809c06a7822b43b822cdc9bb>, accesat la 29.05.2020.

²⁸ ***, „UN: Livyan coast guard intercepts 71 Europe-bound migrants”, *Associated Press*, 25 iunie 2020, URL: <https://apnews.com/4202129146052ad5e7ad131405e5ba96>, accesat la 06.07.2020.

Astfel, la sfârșitul lunii mai, un număr de 30 imigranți clandestini au fost uciși și alți 11 răniți, într-un depozit de contrabandă, situat în orașelul Mizdah, din zona deșertică²⁹. Acești imigranți, majoritatea din Bangladesh, au fost traficați prin India, UAE și Egipt, pentru a ajunge în Europa, dar au sfârșit prin a li se solicita bani de răscumpărare familiilor lor.

Noul reprezentant special interimar al Secretarului General al ONU în Libia, Stephanie Williams, a atras atenția, în repetate rânduri, îndeosebi în ultima perioadă, că războiul civil libian va crește în intensitate, se va lărgi ca spațiu și se va adânci în ciocniri, ca urmare a creșterii intervenției străine și a traficului ilegal de arme, material militar și mercenari către ambele părți participante, fapt ce va avea consecințe devastatoare pentru populație, care, aflându-se în mijlocul luptelor, nu va mai avea nicio posibilitate să se apere și să se protejeze sau să-și facă auzite glasurile.

3. Rolul Germaniei și Acordul de la Berlin

În calitatea sa de putere neutră, Germania a căutat, încă de la începutul anului, să aducă, la masa tratativelor, principalii actori interni din zona de conflict, împreună cu actorii internaționali implicați și statele vecine. Aceasta a făcut, inclusiv, presiuni repetate asupra președintelui egiptean, Abdel-Fattah el-Sisi, pentru detensionarea situației de la granița de est a Libiei.

Astfel, înaintea desfășurării conferinței, ministrul german de externe, Heiko Maas, a avut, pe 16 ianuarie, o întrevedere la Benghazi (comandamentul central al LNA), cu generalul Haftar, pentru a ajunge la o înțelegere privind încheierea unui acord de încetarea a focului. Întâlnirea a avut loc și ca urmare a eșecului negocierilor desfășurate la Moscova, pe 14 ianuarie, sub auspiciile unei abordări comune Rusia – Turcia, între cei doi lideri ai principalelor părți implicate în conflict, premierul Fayez Sarraj și generalul Khalifa Haftar, privitoare la încheierea unui armistițiu³⁰. Cel din urmă a părăsit negocierile, precizând că mai are nevoie de timp de gândire și de sfătuire cu sponsorii săi.

Tot înaintea conferinței, cancelarul german Angela Merkel a avut, pe 18 ianuarie, discuții cu prințul coroanei din Abu Dhabi, Mohammed bin Zayed Al Nahyan, privind posibilitatea stopării implicării străine în Libia³¹. UAE este una dintre cele 12 țări cu interese în menținerea stării de conflict în zonă.

²⁹ Julhas Alam, „Bangladesh arrests at least 19 suspected people smugglers”, *Associated Press*, 8 iunie 2020, URL: <https://apnews.com/17e058f87a829f613c93fd65beeb33d0>, accesat la 11.06.2020.

³⁰ Daria Litvinova, Vladimir Isachenkov, „Russia downplays failed Libya talks before Berlin summit”, *Associated Press*, ianuarie 2020, URL: <https://apnews.com/01c02bf59d35bc26b541a42137b30355>, accesat la 30.04.2020.

³¹ *** „Merkel, Abu Dhabi crown prince discuss Libya ahead of summit”, *Associated Press*, 18 ianuarie 2020, URL: <https://apnews.com/614eb3fad9074e96e4565196201d8847>, accesat la 19.04.2020.

Președintele Turciei a solicitat, chiar înaintea conferinței, ca problematica negocierilor să fie preluată de Uniunea Europeană (UE), și nu de o singură putere regională, pentru a se asigura neutralitatea acțiunilor viitoare, întreprinse în sensul obținerii unui acord de pace. Menținerea guvernului libian la putere va reprezenta „un adevărat text cu turnesol”³² pentru UE, deoarece dispariția acestuia ar duce la transformarea Libiei într-o zonă fertilă pentru renașterea terorismului, reprezentat de Al-Qaida și de gruparea Stat Islamic.

La data de 19 ianuarie, participanții la Conferința de la Berlin privind Libia, s-au angajat să respecte și să implementeze embargoul privind traficul ilegal de arme în zonă, impus de Rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU (UNSCR) nr. 1970 (2011), 2292 (2016) și 2473 (2019), și pe care să-l sprijine prin lansarea unei noi operații maritime în Marea Mediterană, care să cuprindă mijloace aeriene, satelitare și navale. Mai mult, un acord de încetare a focului a fost agreat între părțile implicate, cunoscut sub numele de *Acordul de la Berlin*.

O săptămână mai târziu, la 23 ianuarie 2020, diplomați de top din țările învecinate cu Libia și influențate de conflictul libian s-au adunat la Algiers, capitala Algeriei, pentru a discuta și a intensifica efortul internațional de a pune capăt confruntărilor. Țări, precum Egipt, Sudan, Ciad, Niger, Algeria, Tunisia și Mali³³, s-au adunat pentru a discuta modalitățile concrete de împiedicare/reducere a manevrelor, întreprinse de puterile străine în Libia pentru câștigarea/menținerea influenței prin care să controleze resursele de petrol din această țară. În acțiunile lor de sprijin, a uneia sau a celeilalte părți implicate în conflict, puterile străine nu se sfiesc să folosească mercenari jihadiști, grupuri locale de crimă organizată, traficul ilegal de arme sau chiar fluxul de refugiați, pentru a-și atinge scopurile propuse.

Ca o concluzie generală, toate statele participante la reuniune au reiterat respectarea suveranității și integrității Libiei, au solicitat Uniunii Africane să se implice mai mult în stingerea conflictului și au întărit eforturile de stopare a traficului ilegal cu arme către beligeranți. S-a considerat că o presiune internațională permanentă asupra părților implicate ar conduce la un armistițiu temporar privind încetarea focului. Dar nu s-a agreat un proces politic concret privind un viitor acord de pace în zonă.

³² Andrew Wilks, „Turkey’s Erdogan: Europe must back Libyan govt in Tripoli”, *Associated Press*, 18 ianuarie 2020, URL: <https://apnews.com/0912ec8ea8c3ddc6baf408f188c0ebe4>, accesat la 02.05.2020.

³³ Aomar Ouali, *op.cit.*

4. Încercările eșuate ale ONU de încheiere a unui acord de pace

După Conferința de la Berlin, reprezentanții Consiliului ONU s-au grăbit să stabilească și să aprobe o strategie, menită să pună capăt războiului civil din Libia. Astfel, la 13 februarie, britanicii au prezentat o rezoluție în acest sens, condamnând și recentele încălcări ale *Acordului de la Berlin* privind continuarea luptelor în împrejurimile capitalei, precum și a sprijinului acordat facțiunilor implicate. Rezoluția aduce în atenție discuțiile privind încetarea temporară a focului, purtate între beligeranți la Geneva, cu o săptămână în urmă, și atrage atenția puterilor străine asupra impactului negativ al implicării lor în conflict. Principalul aspect îl reprezintă realizarea unui armistițiu permanent privind încetarea focului, care ar putea fi monitorizat de Uniunea Africană, UE sau Liga Arabă³⁴.

Cu toate că rezoluția a fost aprobată cu 14 voturi pentru și unul împotriva (Federația Rusă), armistițiul temporar de încetare a focului a fost încălcat nu numai de beligeranți, dar și de unele puteri participante, precum Turcia și Rusia³⁵. Aceste violări repetate ale rezoluției l-au făcut pe reprezentantul special al Secretarului General al ONU și șef al Misiunii ONU de Sprijin în Libia (UNSMIL), Ghassan Saleme, să-și prezinte demisia din această funcție la data de 3 martie 2020. Această decizie a venit în urma constatării imposibilității continuării negocierilor dintre cele două tabere beligerante, ca urmare a continuării ofensivei de cucerire a capitalei Tripoli de LNA.

La 20 februarie, negocierile privind un posibil armistițiu de încetare a focului au fost reluate de părțile beligerante la Geneva³⁶, sub coordonarea ONU. Dar, în aceeași zi când reprezentanții săi erau la tratative, forțe, sub conducerea generalului Khalifa Haftar, au bombardat portul din Tripoli, oprind, astfel, negocierile înainte de a se concretiza vreun rezultat. Ca răspuns, guvernul libian, sprijinit de ONU, a suspendat negocierile, pretextând că acest atac a oprit activitatea de foraj și transport al produselor petroliere și gazelor lichefiate ale Corporației Naționale de Petrol, cu consecințe incalculabile asupra serviciilor vitale ale orașului. Drept urmare, toate negocierile coordonate de ONU au încetat, până la obținerea unei poziții ferme de condamnare a acțiunilor LNA și a celorlalți actori implicați³⁷.

În a doua parte a lunii mai 2020, șapte agenții, aparținând ONU³⁸, au solicitat

³⁴ Edith M. Leaderer, „UN Council endorses 55-point road map to end war in Libya”, *Associated Press*, 13 februarie 2020, URL: <https://apnews.com/204e9ce4abe02259d33eb8e0bf122ef5>, accesat la 20.05.2020.

³⁵ Samy Magdy, „UN envoy for Libya resigns as truce appears to crumble”, *Associated Press*, 3 martie 2020, URL: <https://apnews.com/bda4ad27f18a30e49a969ad774ec3338>, accesat la 18.05.2020.

³⁶ Jamey Keaten, „Libya's warring parties resume talks in Geneva”, *Associated Press*, 20 februarie 2020, URL: <https://apnews.com/a852bfdf15ae0764ce8f2c0f380994bd>, accesat la 12.05.2020.

³⁷ Jamey Keaten, Samy Magdy, *op. cit.*

³⁸ N.A.: este vorba despre *UN Humanitarian Agency*, *UN Agency for Refugees*, *World Health*

părților beligerante să oprească schimbul de focuri pentru a putea muta frontul pe lupta împotriva coronavirusului, mai ales pentru a proteja populația locală, imigranții și refugiații din zonă³⁹. În rapoartele lor, agențiile respective au constatat un număr de 113 cazuri de grave violări ale legilor internaționale, inclusiv omorârea sau rănirea unor copii și atacuri asupra școlilor și spitalelor. Astfel, de la începutul anului, cel puțin 15 atacuri au fost îndreptate asupra spitalelor și ambulanțelor, distrugând clădirile și rănind personalul sanitar.

Președintele egiptean Abdel-Fattah el-Sisi anunța o posibilă înțelegere între beligeranți privind o încetare temporară a focului, începând din 8 iunie 2020⁴⁰, dar milițiile aliate cu guvernul libian nu au acceptat încetarea luptei, continuând să exploateze ultimele victorii, obținute prin recucerirea aeroportului din zona capitalei, eliberarea intrărilor/ieșirilor principale în/din oraș și cucerirea unei serii de localități de lângă Tripoli, forțând, astfel, trupele generalului Haftar să se retragă. Ca urmare milițiile guvernamentale au continuat lupta spre est, către orașul de coastă Sirte și orașelul Tarhouna (situat la 72 km sud-est de Tripoli), cu intenția de a-l cucerii și a pune, mai apoi, mâna pe principalele exploatări de petrol de pe coastă. Dar noua acțiune violentă a adus deja cu sine redislocarea a mai mult de 16.000 de civili libieni în afara celor două localități și deci adâncirea situației umanitare dezastruoase în zonă⁴¹.

Reluarea negocierilor dintre părțile beligerante în vederea obținerii unui armistițiu temporar de încetare a focului este sprijinită în permanență de misiunea ONU în Libia, UNSMIL, care a organizat, în perioada 8-11 iunie, întâlniri separate cu reprezentanții celor două grupări beligerante, rămase doar la stadiul de discuții, fără urmări practice. Statele Unite și Turcia au căzut și ele de acord să-și amplifice eforturile comune în rezolvarea situației tensionate din Libia.

5. Implicarea UE în susținerea embargoului ONU privind importul ilicit de arme în zonă

La data de 17 februarie, miniștrii de externe ai UE au căzut de acord să stopeze operația maritimă *EU NAVFOR Med SOPHIA*, care se desfășura, încă din 22 iunie 2015, în Marea Mediterană, pentru blocarea/reducerea accesului migranților ilegali, sosiți din nordul Africii și care se îndreptau către sudul Europei. Totodată, aceștia au

Organisation, UNICEF, UN Popular Fund Agency, World Food Program și International Organisation for Migration.

³⁹ Edith M. Leaderer, *op. cit.*, 13 februarie 2020.

⁴⁰ Samy Magdy, „Libya's Tripoli forces press gains despite Egypt truce offer”, *Associated Press*, 8 iunie 2020, URL: <https://apnews.com/14a0671d3f9ff3d546e8edb69ab60632>, accesat la 09.06.2020.

⁴¹ Samy Magdy, „UN says ‘encouraged’ by Libyan calls to resume peace talks”, *Associated Press*, 7 iunie 2020, URL: <https://apnews.com/6554a58cbb6b63dab5ae0e8d2386d301>, accesat la 09.06.2020.

agreat începerea unei alte operații navale, tot în Marea Mediterană, mai focalizată pe combaterea comerțului ilegal cu arme spre Libia, care să conțină mijloace aeriene, satelitare și maritime⁴².

Astfel că, la data de 20 martie, operația *SOPHIA* și-a încetat prezența în largul litoralului Libiei, odată cu terminarea mandatului. La data de 27 martie, statele membre ale UE au aprobat lansarea, începând cu 1 aprilie 2020, a operației *CSDP EU NAVFOR Med IRINI* (de la cuvântul grec „pace”), având ca mandat principal monitorizarea embargoului impus de ONU împotriva traficului ilicit de arme spre Libia. Mandatul are la bază Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU, numărul

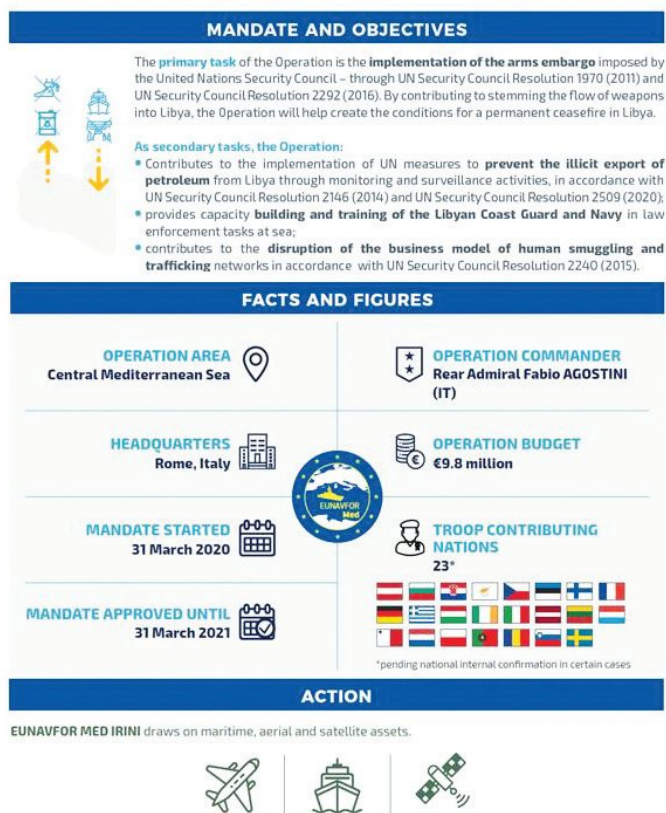

Figura nr. 2: Caracteristicile Operației EU NAVFOR Med „Irin”⁴⁴

2292 (2016) și se va desfășura prin inspectarea vaselor militare și comerciale din apele internaționale, aflate la circa 100 km (62 mile marine) de coasta estică a Libiei⁴³. Caracteristicile operaționale ale operației sunt prevăzute în Figura nr. 2.

Drept sarcini secundare, Operația *IRINI* răspunde și de: monitorizarea și culegerea de informații privind exportul ilicit de petrol din Libia; dezvoltarea și instruirea Gărzii de Coastă și a Marinei libiene în îndeplinirea misiunilor de impunere a legilor mării; culegerea de informații aeriene privind rețelele de trafic ilegal cu persoane. Primul comandant a fost desemnat contraamiralul Fabio Agostini, iar coman-

⁴² Lorne Cook, „EU agrees to end Med anti-smuggler mission off Libya”, *Associated Press*, 17 februarie 2020, URL: <https://apnews.com/219796f97fba5dc1a2c2ad29423a9ead>, accesat la 25.05.2020.

⁴³ *** „IRINI: New EU mission to monitor Libya’s UN arms embargo”, Consiliul Europei, 31 martie 2020, URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/31/eu-launches-operation-irini-to-enforce-libya-arms-embargo/>, accesat la 23.05.2020.

⁴⁴ *** „Operation Irini”, URL: <https://www.operationirini.eu/>, accesat la 25.05.2020.

damentul Operației (OHQ) este dispus la Roma, în Italia. Operația va avea o durată de un an, până la 31 martie 2021.

Cu toate acestea UE este acuzată de mai multe state membre și organizații nonguvernamentale (ONG)⁴⁵ de faptul că, în cooperare cu Garda de coastă libiană, a abandonat ideea de a mai salva vieți, violând flagrant drepturile fundamentale la viață ale migranților.

6. Implicații asupra zonei Africii de Nord și securității europene

Așa după cum au afirmat diplomații statelor învecinate cu Libia, în cadrul reuniunii de la Algiers, din 23 ianuarie 2020, războiul civil libian de lungă durată a avut și continuă să aibă repercusiuni negative asupra dezvoltării economice regionale și a stabilității statelor din regiune. Conflictul libian este legat și de implicarea unor puteri străine în sprijinul părților beligerante, ceea ce a dus la creșterea numărului de grupări extremiste care acționează în Africa de Nord și în zona Sahel și la internaționalizarea acestora prin colaborări cu grupurile locale de crimă organizată, dar și cu organizații teroriste internaționale, precum Al-Qaida și Stat Islamic.

Astfel, cel mai afectat stat din zonă, Egiptul, care este și un actor implicat indirect în conflict de partea LNA, a amenințat guvernul libian că va lua măsuri, chiar militare, dacă vor fi atacate orașul Sirte, de la malul Mării Mediterane, sau baza aeriană de la Jufra. Considerate „linie roșie”⁴⁶ de către președintele egiptean Abdel Fattah el-Sisi, cucerirea celor două obiective strategice va forța armata egipteană să treacă la protejarea graniței vestice.

În Algeria, națiune bogată în gaze naturale, acționează gruparea extremistă *Algerian-run Al-Qaida in Maghreb (AQIM)*, un actor-cheie în regiunea sub-Sahariană a Sahelului și care luptă pentru menținerea controlul traficului cu droguri, între Coasta de Vest a Africii și Marea Mediterană. Ca urmare a acțiunilor acestui grup extremist și a ecurilor războiului civil libian, în Algeria au avut loc, în a doua parte a lunii februarie 2020, repetate manifestații prodemocrație și anticorupție de înlăturare a proaspăt alesului președinte Abdelmadjid Tebboune, unele chiar violente⁴⁷. Aceleași mișcări de stradă au avut loc și în Egipt, unde organizația *Frații*

⁴⁵ Miodrag Soric, „EU launches new Libya arms embargo mission in Mediterranean”, *Deutsche Welle*, 26 martie 2020, URL: <https://www.dw.com/en/eu-launches-new-libya-arms-embargo-mission-in-mediterranean/a-52932684>, accesat la 25.05.2020.

⁴⁶ Samy Magdy, „Airstrikes hit Libya base held by Turkey-bacjed forces”, *Associated Press*, 5 iulie 2020, URL: <https://apnews.com/0b877b26d9fbc2c5c0f06ae6506f3e64>, accesat la 06.07.2020.

⁴⁷ Lofti Bouchouchi, „Algeria on cusp of change as protest movement marks 1 year”, *Associated Press*, 21 februarie 2020, URL: <https://apnews.com/65e9228c2b950ad0f795242e31cee954>, accesat la 26.05.2020.

Musulmani este omniprezentă, dar sprijină și LNA, în Libia și Maroc⁴⁸. Totuși amploarea și durata manifestațiilor au fost mai mici, iar protestatarii s-au comportat pașnic, cu toate că poliția din aceste țări a făcut mai multe arestări.

Tunisia a fost, la rândul ei, frământată de numirea unui guvern neacceptat de toate forțele politice, precum și de acțiunile teroriste întreprinse de gruparea *Ansar al Sharia-Tunis (AAS-T)*. După patru luni de lungi discuții și încercări eșuate, guvernul tunisian a fost votat de parlament, la 27 februarie⁴⁹. Dar drumul către o tranziție economică și socială continuă să fie lung, iar nevoia de a avea un guvern oficial, care să facă față provocărilor venite din Libia vecină, este absolut necesară.

Mai mult, vecinătatea cu Libia și demararea noii operații maritime a UE, în apropierea țărmului libian, au obligat imigranții din zona Sahel să-și regândească opțiunile și să-și mute eforturile de traversare a Mării Mediterane către coasta europeană de sud, pornind din Tunisia. Astfel, potrivit Agenției ONU pentru refugiați, încercările imigranților ilegali, de a ajunge în Italia de pe coasta tunisiană, au crescut cu 150%, în primele patru luni ale anului⁵⁰, transformând Tunisia într-o țară de tranzit pentru migranți și într-o sursă a imigrării ilegale spre Europa. Chiar dacă, în ultima vreme, autoritățile tunisiene au reușit să zădărnicească nouă încercări de trafic ilegal de persoane din zece, există un număr destul de mare de refugiați africani care reușesc să ajungă în Italia și Grecia⁵¹.

În sens invers, autoritățile algeriene și libiene au trecut la expulzarea imigranților și refugiaților din zona Sahel, întorcându-i, prin zona deșertică, către Niger, Sudan și Ciad. Astfel, Organizația Internațională pentru Migrație a ONU a anunțat, la începutul lunii mai 2020, că mai mult de 2.300 de imigranți sunt blocați în Niger, neputând să se întoarcă acasă⁵². Este posibil ca pandemia și acțiunile ostile din Libia să îi oblige pe imigranții și refugiații din Africa de Nord să aleagă între a se îneca pe mare sau a muri de sete în deșert, la 50° Celsius. Nici egiptenii sau tunisienii nu vor să-și reprimească compatrioții veniți din Libia, din cauza lipsei de acte oficiale și a pericolului răspândirii coronavirusului.

Intervenția unor puteri europene, de o parte și de alta a părților beligerante,

⁴⁸ *** , „Moroccan rights group warns over free speech after arrests”, *Associated Press*, 9 ianuarie 2020, URL: <https://apnews.com/8ce54225f7f98f66932ab2b1cd6ded59>, accesat la 27.05.2020.

⁴⁹ Bouazza Ben Bouazza, „Tunisia approves government after months of deadlock”, *Associated Press*, 27 februarie 2020, URL: <https://apnews.com/1d8e4be6655d305c358ecaf4a89a3bc9>, accesat la 22.05.2020.

⁵⁰ *** , „Tunisia recovers the bodies of 20 migrants after shipwreck”, *Associated Press*, 9 iunie 2020, URL: <https://apnews.com/391c5b73c714384e8ebc4a4337ce7e72>, accesat la 09.06.2020.

⁵¹ *** , „Migrant shipwrecks off Tunisia leave 1 dead, over 80 rescued”, *Associated Press*, 24 mai 2020, URL: <https://apnews.com/9d78ffa96e21f12838781bae6bd87990>, accesat la 27.05.2020.

⁵² Lori Hinnant, Isabel Debre, „Desert or sea: Virus traps migrants in mid-route danger zone”, *Associated Press*, 3 mai 2020, URL: <https://apnews.com/8e03a003aaa32fa2cac91929c70a1b22>, accesat la 29.05.2020.

are și o latură negativă asupra securității Europei, mai ales prin creșterea traficului ilegal de arme către nordul Africii, menținerea traficului ilegal de persoane și creșterea celui de droguri către coasta sudică europeană. Mai mult, recenta dispută politico-militară dintre Franța și Turcia privind incidentul naval din data de 10 iunie 2020⁵³, când aproape au izbucnit ciocniri militare între nave de luptă aparținând celor două țări, în largul coastelor libiene, a demonstrat și continuă să demonstreze limitele Alianței Nord-Atlantice, în cazul în care aliații sunt implicați în tabere diferite ale aceluiași conflict, precum și slăbiciunile pe care NATO le are ca organizație politico-militară, ale cărei decizii se iau prin consens⁵⁴.

Neînțelegerile, la nivel UE, dintre statele membre cu interese în zonă, mai ales Italia și Franța, dar și implicarea permanentă a Rusiei și Turciei în Libia, pe poziții antagonice, duc la exacerbarea conflictului și imposibilitatea găsirii unei soluții internaționale, viabile, de rezolvare a acestuia.

Concluzii

Războiul civil din Libia, început în anul 2011 și amplificat în anul 2019, nu pare să aibă o posibilitate de rezolvare. Implicarea unor puteri străine, de-o parte sau de alta a părților beligerante, i-a conferit deja un caracter de război *proxy*, amplificat de crima organizată, grupurile extremist-teroriste, traficul ilegal de arme și fluxul de imigranți.

Dacă actualul guvern libian, recunoscut de ONU, urmărește restabilirea stării de normalitate în țară și preluarea controlului tuturor teritoriilor libiene, același scop este urmărit și de generalul Khalifa Haftar, comandantul LNA. Dar fiecare își urmărește țelul în felul propriu și neținând seama de implicarea populației și a unor luptători străini, în cadrul conflictului fără sfârșit, dar nici de faptul că țara, cândva foarte bogată în petrol, este în pragul falimentului.

La rândul lor, grupările extremiste au propriul țel de urmărit, luptând de o parte sau alta, dar pentru a-și menține controlul asupra traficului ilegal de arme, persoane și droguri. Legătura lor cu organizații teroriste internaționale, precum Al-Qaida și Stat Islamic, le conferă un caracter de temut și un factor de amplificare a situației dezastruoase din zonă.

Organizațiile internaționale și regionale de securitate încearcă cu disperare să-i aducă pe beligeranți la masa tratativelor, dar eforturile lor nu par să aibă sorti de

⁵³ N.A.: La 10 iunie 2020, fregata franceză Courbet, aflată în misiune de culegere de informații în cadrul Operației aliate *SEA GUARDIAN*, a fost „luată la țintă” de radarul unei nave de luptă turce, care escorta o navă-cargo din Tanzania. Incidentul a avut ca urmare retragerea Franței din țările aliate participante la operație, până ce statele membre nu vor respecta embargoul impus de ONU.

⁵⁴ Lorne Cook, „France-Turkey spat over Libya arms exposes NATO’s limits”, *Associated Press*, 5 iulie 2020, URL: <https://apnews.com/045a9b8eb0f7eb5adc33d1303fafa95d>, accesat la 06.07.2020

izbândă. În primul rând, pentru că fiecare beligerant este susținut și sprijinit oficial de mai multe puteri locale și regionale. În al doilea rând, unele dintre aceste puteri străine fac parte din Consiliul de Securitate al ONU sau din Consiliul UE sau al Uniunii Africane/Ligii Arabe, fapt ce împiedică adaptarea unor decizii comune împotriva acțiunilor unui beligerant sau a altuia și pentru încetarea exportului de arme, materiale militare și mercenari către Libia.

Izbucnirea pandemiei de coronavirus în nordul Africii și în zona Sahel a amplificat și mai mult dezastrul regional, prin faptul că, în loc să oprească acțiunile desfășurate de părțile beligerante și să-i aducă la masa tratativelor pentru încheierea unui armistițiu de încetare a focului, a avut ca efect invers reducerea activităților umanitare și a numărului de personal implicat, inclusiv militar, al organizațiilor internaționale și regionale de securitate care activau în zonă, precum și a misiunilor militare străine din Africa.

Terminarea operației UE NAVFOR Med *SOPHIA*, pentru combaterea migrației ilegale de pe coasta libiană către sudul Europei și începerea uneia noi, *IRINI*, pentru monitorizarea traficului ilegal de arme spre coasta libiană și impunerea embargoului stabilit de Consiliul de Securitate al ONU, nu a adus cu sine o îmbunătățire a situației din zonă și nici realizarea implementării unui acord de pace.

Ca urmare situația de securitate din nordul Africii continuă să se deterioreze, fiind amplificată de o înrăutățire a condițiilor umanitare ale populației locale și de continua creștere a fluxului de imigranți și a acțiunilor teroriste în zonă. Acest aspect va influența, simțitor și negativ, securitatea Europei, prin creșterea traficului ilegal de arme către nordul Africii, menținerea traficului ilegal de persoane și creșterea celui de droguri către coasta sudică europeană.

Dacă nu se va întreprinde ceva semnificativ pentru rezolvarea conflictului și ameliorarea situației din Libia, realizările pozitive ale *Primăverii arabe* privind alungarea dictatorilor din statele nord-africane se vor transforma într-o *iarnă salafistă*, în care vor apărea califate și emirate islamice, conduse de actori nestatali, precum grupările extremiste Al-Qaida și Stat Islamic.

GESTIONAREA PROVOCĂRILOR ȘI EFECTELOR PANDEMIEI DE COVID-19

Doctor Beatrice MAHLER,
Manager al Institutului de
Pneumoftiziologie „Marius
Nasta”, București

❶ **Impact strategic (IS):** *Stimată doamnă dr. Beatrice Mahler, sunteți manager și medic în cadrul Institutului de Pneumoftiziologie „Marius Nasta”, una dintre instituțiile de sănătate publică aflată în prima linie a luptei împotriva pandemiei de COVID-19. În acest context, dumneavoastră dețineți un dublu rol: acela de participant la procesul de gestionare efectivă a crizei și acela de specialist care acordă îngrijire medicală, care are contact cu fiecare pacient infectat cu noul coronavirus. Din această perspectivă complexă, cum vedeți situația actuală la nivelul întregii lumi?*

Dr. Beatrice Mahler (BM): Apariția pandemiei de COVID-19 este o reală provocare pentru fiecare stat al lumii și, implicit, pentru sistemele de sănătate care sunt puse la grea încercare, vorbim de un impact în sănătate publică, în economie, la nivel social, de securitate și politic, deci vorbim de o afecțiune care impactează societatea la modul general și pe toate palierele. Este un moment de reorganizare a priorităților fiecărui stat, pentru că statul în sine nu poate exista fără cetățenii săi, prin urmare anul 2020 a pus global, în centrul atenției sănătatea cetățeanului, din perspectiva sănătății publice.

❷ **IS:** *Dar la nivelul României?*

BM: În România, declararea pandemiei de COVID-19 a adus nevoia urgentă de configurare cât mai optimă a sistemului de sănătate, pentru a răspunde cât mai prompt noii amenințări de sănătate publică. Pentru prima dată după foarte mulți ani, au început să fie alăturate două cuvinte care reprezintă două concepte: „sănătate” și „securitate”. Am avut inclusiv ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării, pe tema pandemiei de COVID-19, iar în perioada

ce a urmat, toți am văzut că pandemia interferează cu viața noastră ca indivizi și cu toate palierele societății. Am avut ordonanțe militare, au fost decretate stări de urgență, stări de alertă, am văzut că inclusiv procesul legislativ trebuie să răspundă provocărilor pandemiei. Și da, și România, ca și celelalte țări, a trebuit să facă și face în continuare eforturi pentru a răspunde provocărilor pandemice.

- ③ **IS:** *Cum apreciați cooperarea interinstituțională la nivel central și local, în lupta împotriva pandemiei și eforturile depuse pentru limitarea răspândirii acestui virus?*

BM: Peste tot, cu siguranță, lucrurile pot fi îmbunătățite dar, cum am văzut și din informațiile apărute în spațiul public și la nivel internațional, au existat provocări. După cum știm, sistemul sanitar din România este unul fragil, mult mai puțin dotat, comparativ cu multe țări europene, care, în această perioadă, a scos în evidență, într-un mod acut, lipsa de personal, mai ales a specialiștilor în epidemiologie, ATI (n.r. anestezie și terapie intensivă), boli infecțioase, pneumologie, sănătate publică și medicină de familie. Trebuie să învățăm din ce nu a fost bine, pentru a face bine pe viitor, am avut exemple bune în unele situații, dar eforturile trebuie continuate.

- ④ **IS:** *Ținând seama de rolul ce decurge din funcția pe care o ocupați în cadrul Institutului, aceea de manager, ne puteți preciza cât de pregătit să răspundă a fost sistemul de sănătate publică la debutul crizei sanitare? Am învățat ceva din această situație?*

BM: După cum am văzut la început, lucrurile au fost mai complicate, rețeaua sanitară din România a avut rapid nevoie de echipamente, de achiziție de materiale sanitare, dar am văzut această situație și în alte state, deoarece fiecare țară a încercat să securizeze o cantitate suficientă de echipamente pentru cetățenii proprii. Am intrat acum într-o altă etapă de evoluție a pandemiei, transmiterea comunitară, în care este nevoie de colaborare și implicare din partea fiecărui cetățean. Din acest moment, sistemul sanitar va fi supus unui test de durabilitate, care este maximală, dacă vorbim de specialități precum boli infecțioase, ATI, epidemiologie, pneumologie, medici de familie, atât din perspectiva finanțării, cât și din perspectiva deficitului de personal, unde schimbarea nu poate fi făcută rapid, fiind nevoie de proiecte pe termen lung, susținute de politici de sănătate.

Ce învățăm din această experiență e că trebuie să fim flexibili, responsabili și implicați pentru a găsi soluții fiecărui moment pe care-l traversăm suntem

încă la început, dacă ne referim la pandemia de COVID-19. Flexibili pentru reorganizare rapidă, inclusiv legislativă, responsabili în a aplica regulile recomandate, inclusiv de personalul medical, implicați în rezolvarea situațiilor nou apărute, pentru fiecare caz în parte.

- ⑤ **IS:** *Care credeți că sunt perspectivele pe termen scurt și mediu ale sistemului de sănătate publică din România? După finalizarea crizei sanitare, este nevoie de și există un orizont de timp pentru declanșarea reformei acestuia?*

BM: De importanța reformei în sănătate se vorbește aproape în fiecare an de la Revoluție, s-au făcut pași, nu trebuie uitat că reforma înseamnă alocare de fonduri, trebui să ne uităm la cât din PIB alocăm pentru sănătate și, de aici, să plece discuția despre o nouă perspectivă asupra sistemului de sănătate. De asemenea, trebuie să învățăm din crizele ultimilor ani, și m-aș referi doar la două: Colectiv și lupta cu infecțiile nozocomiale, dar și ceea ce traversăm în această perioadă.

- ⑥ **IS:** *Dat fiind specificul revistei Impact strategic, permiteți-ne să orientăm discuția spre zona securității naționale și internaționale. Este evident faptul că actuala criză sanitară are repercusiuni profunde asupra mediului de securitate la nivel global, însă, din perspectiva dumneavoastră, care credeți că sunt domeniile securității naționale cel mai grav afectate de această criză?*

BM: Din perspectiva securității naționale, când vorbim de pandemie, ne referim la probleme de securitate, iar România trebuie să traverseze cât mai bine, pe toate palierele, această pandemie, de la sistemul de sănătate la sistemul economic, de la individ la societate, în ansamblu. În general, afectarea stării de sănătate are un impact major în toate domeniile, cu atât mai mult cu cât vorbim de un virus nou, a cărui patogenie o descoperim treptat, având o rată de contagiune extrem de mare și evoluție imprevizibilă, care nu ține cont de vârstă și, de cele mai multe ori, nici de comorbidități. Deci statul, prin instituțiile sale, trebuie să asigure și să implementeze atât politici publice de sănătate care să răspundă cât mai bine provocărilor pandemiei, cât și să asigure resurse financiare și sprijin, de la nivel logistic la nivel de consultanță de experți și un cadru de comunicare organizat tuturor instituțiilor implicate în gestionarea pandemiei. Dar, cum spuneam, gestionarea cât mai eficientă a pandemiei depinde, în primul rând, de instituțiile statului, dar și de noi, ca indivizi. În timpul acestei crize am văzut cât de important este să avem și o industrie care să se adapteze rapid la situația existentă: am avut goana după echipamente pentru protecția cadrelor medicale, ulterior am văzut că multe sectoare și/sau societăți s-au adaptat, au înțeles

necesitatea și au început să producă echipamente de protecție. Poate acum, mai mult decât oricând, ca să dau doar un exemplu, am văzut sau înțelegem, sau ar trebui să înțelegem, rolul strategic pe care trebuie să-l aibă Institutul Cantacuzino, precum și Institutul de Sănătate Publică. Avem nevoie de aceste instituții atunci când vorbim de sănătate și securitate.

- 7 **IS:** *Ce ne puteți spune despre reacția societății la măsurile impuse de autorități pentru gestionarea crizei? Credeți că este necesară consolidarea educației pentru sănătate, dar și a culturii de securitate a populației, astfel încât internalizarea noilor norme, specifice gestionării unei astfel de situații excepționale, să devină mai facilă?*

BM: Cu siguranță măsurile coerente în profilaxia bolilor nu pot fi luate decât dacă ne vom adresa permanent, având ca obiectiv educația pentru sănătate, o populație care să înțeleagă nevoia unor măsuri medicale, astfel încât nevoia de respectare a regulilor să fie firească, secundară unei educații prin care să fie puse bazele principalelor fenomene medicale. Educația în sănătate trebuie să fie un proces continuu, adresat pe grupe de vârstă diferită, abordând modalități de comunicare adaptate diferitelor categorii populaționale. Educația în sănătate, în această perioadă, creează pe termen lung fundamentul necesar consolidării unor direcții care contribuie la creșterea gradului de securitate națională.

- 8 **IS:** *Vă rugăm să acceptați translatarea discuției într-un plan personal și să ne dezvăluiți ce înseamnă pentru dumneavoastră lupta împotriva pandemiei generate de noul coronavirus. Există soluții viabile pentru atenuarea/eradicarea acesteia?*

BM: Pentru că întrebați cum văd eu pandemia de COVID-19, din perspectivă personală, vă răspund: „cu măsuri personale”. Pandemia aceasta a însemnat creșterea gradului de responsabilitate. Sunt responsabilă pentru sănătatea mea, dar lucrând într-un spital COVID-19 sunt responsabilă și pentru sănătatea celor din jurul meu, pentru ca pandemia să fie ținută sub control, și noi, – fiecare din noi –, avem gradul nostru de responsabilitate.

- 9 **IS:** *În final, mulțumindu-vă pentru analiza atentă a celor mai importante aspecte ale luptei împotriva acestui virus, vă rugăm să transmiteți un mesaj cititorilor revistei Impact strategic.*

BM: Revista dumneavoastră are un nume sugestiv, „Impact strategic”. Și COVID-19, și ce învățăm din această pandemie trebuie să aibă un impact

pe viitor, iar dacă ne vom face bine temele, impactul va fi strategic, aceasta înseamnă că vorbim de o coerență și de o strategie în privința deciziilor, iar dacă vorbim de sănătate, cred că abordarea strategică a domeniului este prioritară. Câți bani putem investi? Ce resurse avem? Ce putem face azi? Ce putem face mâine? Ce răspunsuri vom avea în viitor? În încheiere vă doresc sănătate, să fiți negativi la COVID-19, într-un viitor pe care-l sperăm pozitiv.

GHID PENTRU AUTORI

Le mulțumim celor interesați să publice în revista științifică bilingvă *Impact strategic* și le supunem atenției, totodată, aspectele pe care trebuie să le aibă în vedere la redactarea articolelor.

PRINCIPALELE CRITERII DE SELECȚIE

- ✓ **Circumscrierea în aria tematică a revistei – studii strategice și de securitate** și în următoarele domenii: actualitatea politico-militară; tendințe și perspective în domeniile securitate, apărare, geopolitică și geostrategie, relații internaționale, societatea informațională; problematica păcii și a războiului; managementul conflictelor; strategie militară; securitate cibernetică
- ✓ **Originalitatea** – argumentare proprie; caracter de noutate; să nu fi fost publicat anterior
- ✓ **Caracter științific/academic** al lucrării – stil neutru, obiectiv, argumentarea afirmațiilor
- ✓ și precizarea tuturor resurselor bibliografice utilizate
- ✓ **Bibliografie relevantă**, care să cuprindă lucrări de prestigiu și surse recente, redactată conform modelului prezentat în Ghid
- ✓ **Redactarea în limba română și în limba engleză să corespundă standardelor academice**
- ✓ **Adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă**, expuse în continuare.

DIMENSIUNEA ARTICOLULUI ȘI NORME DE EDITARE

- ✓ **Dimensiunea articolului** poate varia între **6 și 12 pagini (între 25.000 și 50.000 de cuvinte)**, inclusiv notele de subsol, bibliografia și figurile.
- ✓ **Setări pagină:** margini 2 cm, format A 4
- ✓ Articolul se va scrie cu **font Times New Roman, dimensiune corp 12, spațiere la 1 rând, cu diacritice**.
- ✓ Denumirea fișierului în limba română trebuie să conțină numele autorului și titlul articolului și nu se scrie cu diacritice. Salvarea se va face ca document Word (.doc/.docx).

STRUCTURA ARTICOLULUI

- ✓ **Titlul** articolului (centrat, scris cu majuscule, bold, font 24)
- ✓ **O prezentare de autor** succintă, care să cuprindă următoarele elemente (după caz): grad militar, titlu didactic/cercetare, titlu științific, prenume, nume, funcția deținută la principala afiliere instituțională, în cazul doctoranzilor – domeniul cercetării, universitatea –, orașul, țara de reședință, e-mail.
- ✓ Un **rezumat** relevant, de circa 150 de cuvinte (caractere italice)
- ✓ **6-8 cuvinte-cheie** (caractere italice)
- ✓ **Introducere/Considerații preliminare** (nu se numerotează)
- ✓ **Două-patru capitole**, eventual sub-capitole
- ✓ **Concluzii** (nu se numerotează)
- ✓ Opțional, dacă se consideră util pentru argumentare, pot fi incluse în articol **tabele/grafice/imagini**, cu trimitere din text către acestea. **Pentru a fi asigurată lizibilitatea, acestea vor fi expediate redacției și separat, odată cu articolul, în format .jpeg / .png / .tiff.**

În cazul tabelelor, deasupra se scrie, „**Tabelul nr. X:** titlu”, iar în cazul imaginilor eg. hărți, etc., dedesubt se scrie **Figura nr. X:** titlu”. În ambele cazuri, se menționează sursa (dacă este cazul) dedesubt.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Articolul va cuprinde note de subsol și bibliografie, după modelul ilustrat în cele ce urmează.

Toate sursele bibliografice citate se indică în limba în care au fost consultate, cu transliterație în caractere latine, unde este cazul (de ex., în cazul folosirii caracterelor chirilice, arabe etc.). Pentru versiunea articolului în limba engleză este recomandabil ca titlurile lucrărilor în limba română să fie traduse, între paranteze, în limba engleză.

NOTE DE SUBSOL

Titlul unui articol se marchează cu ghilimele, iar numele revistelor și al cărților se marchează cu caractere înclinate (cursive) /italice.

Exemplu de carte: Joshua S. Goldstein, Jon C. Pevenhouse, *Relații internaționale*, Iași, Editura Polirom, 2007, pp. 37 - 45.

Exemplu de articol: Thomas Oatley, „Toward a political economy of complex interdependence”, în *European Journal of International Relations*, nr. 4/2019 (vol. 25), pp. 957-978.

Sursele electronice se citează cu toate elementele bibliografice disponibile, asemenea unei surse tipărite, la final regăsindu-se link-ul întreg, și data accesării.

Exemplu de articol preluat de pe internet: John N. Nielsen, „Strategic Shock in North Africa”, în *Grand strategy: the View from Oregon*, 3.03.2011, URL: <http://geopoliticraticus.wordpress.com/2011/03/03/strategic-shock-in-north-africa/>, accesat la 10.03.2019.

Exemplu de document oficial preluat de pe internet: Council of the European Union, *Council conclusions on the EU's comprehensive approach (Concluzii ale Consiliului privind abordarea cuprinzătoare a UE)*, Bruxelles, 2014, p. 1, URL https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/142552.pdf, accesat la 06.01.2018.

NOTA BENE: la scrierea notelor, se începe cu prenumele autorului, iar la finalul notei, se menționează și nr. paginii/paginilor.

BIBLIOGRAFIE

Se vor menționa toate lucrările studiate. Sursele se ordonează alfabetic, după numele autorului, scris cu majuscule, și se numerotează.

Exemplu de carte: GOLDSTEIN, Joshua S.; PEVENHOUSE, Jon C., *Relații internaționale*, Iași, Editura Polirom, 2007.

Exemplu de articol: OATLEY, Thomas, „Toward a political economy of complex interdependence”, în *European Journal of International Relations*, nr. 4/2019 (vol. 25), pp. 957-978.

Sursele electronice se citează cu toate elementele bibliografice disponibile, asemenea unei surse tipărite, la final regăsindu-se link-ul întreg.

Exemplu de articol: NIELSEN, John N., „Strategic Shock in North Africa”, în *Grand strategy: the View from Oregon*, 3.03.2011, disponibil la <http://geopoliticraticus.wordpress.com/2011/03/03/strategic-shock-in-north-africa/>

EVALUAREA ȘTIINȚIFICĂ a articolelor se realizează, conform procesului *double blind peer review*, de către cadre didactice universitare și cercetători științifici specialiști în domeniul în care se circumscrie articolul. Identitatea autorilor nu este cunoscută de evaluatori, iar numele evaluatorilor nu este dezvăluit autorilor.

Concluziile raportului de evaluare sunt aduse la cunoștința autorilor, ele reprezentând argumentul pentru acceptarea/respingerea articolelor.

În urma evaluării, există trei posibilități:

- a) *acceptarea articolului spre publicare ca atare sau cu modificări minore;*
- b) *acceptarea articolului spre publicare cu modificări/completări de substanță sau*
- c) *respingerea articolului.*

Aducem la cunoștința autorilor că, anterior evaluării, articolele sunt supuse unui proces de *analiză antiplagiat* (www.sistemantiplagiat.ro).

TERMENE DE PREDARE

Articolele vor fi trimise în format electronic în limba română (spre a fi evaluate) la adresa de e-mail a redacției, impactstrategic@unap.ro.

Versiunea în limba engleză a articolului se predă redacției în termenul stabilit de comun acord (termen standard: două săptămâni) și va corespunde formei finale a materialului în limba română.

Traducerea în limba engleză (British English sau American English, respectând principiul consecvenței) trebuie să fie completă și corectă, corespunzătoare standardelor academice, întrucât ediția în limba engleză este indexată în baze de date internaționale și difuzată comunității științifice internaționale.

Primim articole pe tot parcursul anului.

NOTA BENE

Autorilor nu li se cer taxe pentru publicare și nici nu sunt remunerați.

Redacția își rezervă dreptul de a face sau de a solicita autorilor modificări ce se impun pe text.

Citatele din lucrări/documente oficiale (legi, tratate etc.) și din declarațiile existente în limba engleză ale unor personalități trebuie preluate ca atare din original.

Ghilimelele se notează astfel: în limba română „...”, iar în limba engleză: “...”.

Materialele nu vor conține informații clasificate. Personalul militar și civil angajat al MAPN va trimite materialele destinate publicării însoțite de avizul structurii de securitate al unității în care este încadrat autorul.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu Legea nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare.

Articolele publicate sunt supuse legii copyright. Toate drepturile sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”, indiferent dacă se are în vedere întregul material sau numai o parte a acestuia, în special drepturile privind traducerea, retipărirea, reutilizarea ilustrațiilor, citatele, difuzarea prin mass-media, reproducerea pe microfilme sau orice alt mod și stocarea în baze de date. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, dacă este precizată sursa.

Nerespectarea acestor instrucțiuni va atrage respingerea articolului. Trimiterea articolului către redacție constituie, implicit, acordul autorului în privința celor expuse.

Pentru mai multe detalii despre publicație, puteți accesa site-ul nostru, <http://impactstrategic.unap.ro/index.html>, sau puteți contacta redacția la adresa de e-mail: impactstrategic@unap.ro

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Director: Colonel Alin CRIVINEANU
Tehnoredactor: Andreea GÎRTONEA
Corector: Carmen-Luminița IACOBESCU
Coperta: Andreea GÎRTONEA

Lucrarea conține 192 de pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
e-mail editura@unap.ro
Tel: 021/319.40.80/215